ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 11

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Науковий журнал «Причорноморські філологічні студії» засновано у 2023 році Одеським національним морським університетом.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1547 від 09.05.2024 року. Ідентифікатор медіа: R30-04556.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Одеський національний морський університет (вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 65029, e-mail: priem@onmu.org.ua. Тел.: +38 (048) 732-17-35).

Журнал включений до Переліку наукових фахових видань України відповідно до Наказу МОН України № 928 від 11 червня 2026 року (додаток 15) строком на три роки з 01 червня 2026 року по 31 травня 2029 року з присвоєнням категорії «Б».
Кластер: Гуманітарні науки та мистецтво.
Спеціальності: В11 – Філологія (за спеціалізаціями).

Періодичність виходу: 3 рази на рік.

Мова видання: українська, англійська, німецька, польська, іспанська, французька, болгарська, румунська.

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Одеського національного морського університету
(протокол № 5 від 28 жовтня 2026 року)

Офіційний сайт видання: journals.onmu.in.ua/index.php/philology

Головний редактор – Сікорська Вікторія Юріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації, Одеський національний морський університет, Україна.

Редакційна колегія:
Богатько Валентина Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, заступник декана з виховної та соціальної роботи факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Україна; **Демешко Інна Миколаївна** – доктор філософії (кандидат наук), доцент кафедри української філології та журналістики, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, Україна; **Дружинець Марія Львівна** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Миняйло Роман Вікторович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Соломін Євген Олександрович** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувач кафедри журналістики, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна; **Стєкольщикова Валентина Андріївна** – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, завідувачка кафедри журналістики та філології, ПЗВО «Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика», Україна; **Шевченко Тетяна Миколаївна –** доктор наук, завідувач кафедри української літератури та компаративістики, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна; **Шуляк Світлана Андріївна** – доктор наук, професор, професор кафедри української мови та журналістики, Уманський національний університет, Україна; **Андреана Ефтімова (Andreana Eftimova)** – професор, доктор філологічних наук, заступник декана з наукової роботи та докторських програм, Софійський університет «Св. Климент Охридський» (Sofia University «St. Kliment Ohridski»), м. Софія, Болгарія; **Романчук Олексій Андрійович (Aleksey Romanchuk)** – кандидат культурології, Інститут культурної спадщини, Республіка Молдова.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-8184 (print)
ISSN 2786-8192 (online)
© Одеський національний морський університет, 2026

ЗМІСТ

Ірина Бабій, Оксана Семенюк
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИВЧЕННЯ ОРФОЕПІЇ 7

Ганна Бафян
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ І ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНИ, НАТО ТА ДЕРЖАВ-ПАРТНЕРІВ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ 13

Тетяна Громко, Вікторія Сікорська, Ганна Адамова
МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ 25

Ніна Данилюк
СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЦИТУВАНЬ У СВІТЛІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ 36

Ігор Дегрик
ЧАС І ПРОСТІР У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ 44

Юлія Дем'янчук
ДИСКУРСИВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АТТРАКТОРИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ КРИЗОВОЇ МЕДИЦИНИ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ 50

Maria Druzhynets
DEUTSCHE ENTLEHNUNGEN IM UKRAINISCHEN LEXIKOGRAFISCHEN DISKURS: EIN LEXIKALISCH-THEMATISCHER ASPEKT 72

Тетяна Євтушина, Тетяна Крупеньова, Ліліана Прокопенко
СИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ ЗАГОЛОВКІВ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ») 79

Галина Жолтікова
СТОРІТЕЛІНГ ЯК МЕДІЙНИЙ ТРЕНД РФ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ (МІЛІТАРНА ТЕМАТИКА) 87

Вікторія Легкоконець
ГІБРИДНА ВІЙНА У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ВИМІРІ 100

Анна Максимова
АМЕРИКАНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XXI СТОЛІТТЯ: СЕМАНТИЧНИЙ, СТРУКТУРНИЙ І ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ 109

Lesia Nazarevych, Viktoriia Somoff
DRAMATIC TEXT IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: TANDEM WORK, READING, TRANSLATION, AND PERFORMATIVE EXPERIENCING OF THE TEXT 116

Володимир Олексенко
ДОЩ ІДЕ ЧИ ПАДАЄ? СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ АТМОСФЕРНИХ ОПАДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 124

Ольга Оренчак, Тетяна Горанська
ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВІД РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖІНКИ ДО ЖІНОЧОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ 133

Марія Остапенко
ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ІМЕННИКА «СКЛАД»
У ТЕКСТАХ СТАТУТІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....141

Оксана Пеліван
УНІВЕРСАЛЬНІ ФОЛЬКЛОРНІ АРХЕТИПИ
В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ.....147

Віта Сахацька
SOFT SKILLS У СТРУКТУРІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ТА ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ.....153

Євгеній Степанов
ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ БАЗИС НОМІНАЦІЙ АРТЕФАКТУ «КНИГА»
В КИТАЙСЬКІЙ ТА ІНШИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ СВІТУ.....162

Юлія Томчаковська, Лідія Швелідзе, Тетяна Сташук
ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБЛІКУ,
ОПОДАТКУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....173

Олександр Томчаковський
ПОЛІКОДОВІСТЬ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІАТЕКСТУ:
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ.....179

Михайло Філонов
ІНШОМОВНІ ТЕРМІНИ БОКСУ В УКРАЇНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ:
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА АДАПТАЦІЇ 185

Олена Хан
ВІДТВОРЕННЯ БІБЛІЙНОЇ МЕТАФОРИКИ ТА КОНЦЕПТУ ЗРАДИ
В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОК-ПОЕЗІЇ
(НА МАТЕРІАЛІ ПІСНІ «THE JUDAS KISS» ГУРТУ «METALLICA»).....193

Олена Цвид-Гром
ЛАТИНСЬКІ КРИЛАТІ ВИСЛОВИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ
ТА ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСАХ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ
І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ.....199

Людмила Юрса
ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ МОВЛЕННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР.....206

Інна Демешко
ВЕРБАЛЬНА АГРЕСІЯ В МЕДІАДИСКУРСІ:
КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ІПСО.....212

Вікторія Сікорська
АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА
ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ» У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ
ІЗ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....221

CONTENTS

Iryna Babii, Oksana Semeniuk
SOCIAL MEDIA AS AN EFFECTIVE DIGITAL TOOL
FOR STUDYING ORTHOEPY.....7

Hanna Bafian
CONCEPTUALISATION OF INTERNAL COMMUNICATIONS IN LEGAL
AND DOCTRINAL DOCUMENTS OF UKRAINE, NATO AND PARTNER NATIONS:
A COGNITIVE-DISCURSIVE PERSPECTIVE.....13

Tetiana Hromko, Victoriia Sikorska, Hanna Adamova
INTERDISCIPLINARY COMPLEMENTARITY AS A METHODOLOGICAL
PRINCIPLE OF MODERN PHILOLOGICAL AND JOURNALISM EDUCATION.....25

Nina Danylyuk
CURRENT REQUIREMENTS FOR CITATION FORMATTING
IN LIGHT OF ACADEMIC INTEGRITY.....36

Ihor Dehryk
TIME AND SPACE IN CONTEMPORARY LINGUISTIC RESEARCH.....44

Yuliia Demianchuk
DISCURSIVE-TERMINOLOGICAL ATTRACTORS OF THE CRISIS MEDICINE
TERMINOLOGY SYSTEM IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION.....50

Maria Druzhynets
GERMAN LOANS IN UKRAINIAN LEXICAL DISCOURSE:
A LEXICAL-THEMATIC PERSPECTIVE.....72

Tetiana Yevtushyna, Tetiana Krupenyova, Liliana Prokopenko
SYNTACTIC MODELS OF HEADLINES IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC
DISCOURSE (BASED ON THE «UKRAINIAN PEDAGOGICAL JOURNAL»).....79

Galina Zholtikova
STORYTELLING AS A RUSSIAN MEDIA TREND IN THE TEMPORARILY
OCCUPIED TERRITORIES (MILITARY THEMES).....87

Viktoriia Lehkokonets
HYBRID WARFARE IN THE LINGUISTIC DIMENSION.....100

Anna Maksymova
AMERICAN PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE FIRST QUARTER
OF THE TWENTY-FIRST CENTURY: SEMANTIC, STRUCTURAL,
STYLISTIC AND LINGUOCULTURAL ANALYSIS.....109

Lesia Nazarevych, Viktoriia Somoff
DRAMATIC TEXT IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE:
TANDEM WORK, READING, TRANSLATION, AND PERFORMATIVE
EXPERIENCING OF THE TEXT.....116

Volodymyr Oleksenko
DOES RAIN GO OR FALL? A SEMANTIC DIFFERENTIATION
OF VERBS DENOTING ATMOSPHERIC PRECIPITATION IN UKRAINIAN.....124

Olha Orenchak, Tetiana Horanska
FEMINIST DISCOURSE IN WORLD LITERATURE:
FROM THE REPRESENTATION OF WOMEN TO FEMALE SUBJECTIVITY.....133

Mariia Ostapenko
FEATURES OF THE USAGE OF THE NOUN «СКЛАД»
IN THE REGULATIONS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE.....141

Oksana Pelivan
UNIVERSAL FOLKLORE ARCHETYPES IN THE ENGLISH WORLDVIEW.....147

Vita Sakhatska
SOFT SKILLS IN THE STRUCTURE OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE
COMPETENCE OF LEARNERS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL
PRINCIPLES AND PRACTICES OF FORMATION IN THE PROCESS
OF PROFESSIONAL TRAINING.....153

Ievgenii Stepanov
ONOMASIOLOGICAL BASIS FOR NOMINATING THE ARTIFACT «BOOK»
IN CHINESE AND OTHER LINGUOCULTURES OF THE WORLD.....162

Yuliia Tomchakovska, Lidiia Shvelidze, Tetiana Stashuk
TRANSLATION ISSUES OF ENGLISH ACCOUNTING, TAXATION,
AND INTERNATIONAL LAW TERMINOLOGY.....173

Oleksandr Tomchakovskyi
POLYCODE NATURE OF CONTEMPORARY ENGLISH MEDIA TEXTS:
A STRUCTURAL AND FUNCTIONAL PERSPECTIVE.....179

Mykhailo Filonov
FOREIGN BOXING TERMS IN UKRAINIAN SPORTS DISCOURSE:
SPECIFICITIES OF TRANSLATION AND ADAPTATION.....185

Olena Khan
REPRODUCTION OF BIBLICAL METAPHORS AND THE CONCEPT OF BETRAYAL
IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF ROCK POETRY:
A CASE STUDY OF METALLICA'S «THE JUDAS KISS».....193

Olena Tsvyd-Hrom
LATIN WINGED SAYINGS IN UKRAINIAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL
DISCOURSE: LINGUISTIC AND TRANSLATION STUDIES ANALYSIS.....199

Liudmyla Yursa
EMOTIONAL COMPONENT OF SPEECH:
A PSYCHOLINGUISTIC DIMENSION.....206

Inna Demeshko
VERBAL AGGRESSION IN MEDIA DISCOURSE: COMMUNICATIVE TACTICS
OF SUGGESTIVE INFLUENCE IN THE CONTEXT OF INFORMATION
AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS 212

Viktoriia Sikorska
AXIOLOGICAL POTENTIAL OF THE CONTENT OF THE COURSE
«FOREIGN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES»
IN THE TRAINING OF LAW ENFORCEMENT PROFESSIONALS.....221

УДК 811.161.2’355
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.1

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЦИФРОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ВИВЧЕННЯ ОРФОЕПІЇ

Ірина Бабій
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0001-9997-2392
e-mail: iryna.babii@cnu.edu.ua

Оксана Семенюк
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0002-3295-690X
e-mail: oksana.semeniuk@cnu.edu.ua

Анотація. *У статті розкрито дидактичний потенціал використання контенту соціальних мереж у процесі вивчення орфоепії у межах курсу «Сучасна українська літературна мова» майбутніми вчителями-словесниками та філологами-україністами у закладах вищої освіти. Обґрунтовано актуальність залучення цифрових технологій із метою підвищення якості мовної освіти, активізації пізнавальної діяльності та розвитку орфоепічної культури студентів.*

Висвітлено практичні аспекти використання контенту, опублікованого у соціальних мережах «Інстаграм», «Фейсбук», «Ютуб», «Тикток» на лекційних та практичних заняттях. Запропоновано методологію укладання систематизованого каталогу аудіовізуальних записів на гугл-диску. Представлено три рівні складності вправ – від ідентифікації фонетичних явищ і вимовних рис до комплексного аналізу різнотипних порушень орфоепічних норм у мовленні респондентів і виконання завдань для підвищення якості власної вимови. Описано алгоритм реалізації індивідуального завдання «Орфоепічний портрет відомої людини», розкрито його навчальний потенціал.

Обґрунтовано доцільність використання записів діалектного мовлення у процесі вивчення орфоепії сучасної української літературної мови. Доведено, що залучення діалектного матеріалу вчить здобувачів освіти розрізняти говіркове й літературне мовлення, полегшує розпізнавання діалектних вимовних явищ, допомагає усвідомити специфіку орфоепічних помилок, викликаних впливом діалектного оточення, розвиває навички мовної рефлексії.

Зазначено, що представлений комплекс вправ формує у майбутніх філологів і вчителів навички аналізу чужої і власної вимови, здатність критично оцінювати контент соціальних мереж і уникати неусвідомленого копіювання поширених у медіапросторі орфоепічних помилок, мотивує працювати над високою орфоепічною культурою власного мовлення.

Ключові слова: *орфоепія, сучасна українська літературна мова, орфоепічна норма, соціальні мережі, цифрові інструменти освіти, орфоепічна компетентність, вища освіта.*

© І. Бабій, О. Семенюк, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

SOCIAL MEDIA AS AN EFFECTIVE DIGITAL TOOL FOR STUDYING ORTHOEPY

Iryna Babii
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Shevchenko Str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9997-2392
e-mail: iryna.babii@cnu.edu.ua

Oksana Semeniuk
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
Shevchenko Str., 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3295-690X
e-mail: oksana.semeniuk@cnu.edu.ua

Abstract. *The article explores the didactic potential of utilizing social media content in studying orthoepy within the course «Modern Ukrainian Literary Language» by future language teachers and Ukrainian philology students in higher education institutions. It was substantiated the relevance of integrating digital technologies to improve the quality of language education, stimulate cognitive activity, and foster students' orthoepic culture.*

The practical aspects of using content published on social media platforms such as Instagram, Facebook, YouTube, and TikTok during lectures and practical sessions are highlighted. A methodology for compiling a systematic catalog of audiovisual recordings on Google Drive is proposed. Three levels of exercise complexity are presented: from identifying phonetic phenomena and pronunciation features to comprehensively analyzing various types of orthoepic norm violations in respondents' speech and performing tasks to enhance personal pronunciation quality. The algorithm for implementing the individual assignment «Orthoepic Portrait of a Famous Person» is described, revealing its learning potential.

The expediency of utilizing dialectal speech recordings when studying the orthoepy of the modern Ukrainian literary language is substantiated. It is demonstrated that incorporating dialectal material helps students distinguish between dialectal and literary speech, facilitates the recognition of dialectal phonetic traits, fosters an understanding of orthoepic errors stemming from a dialectal background, and develops language reflection skills.

It is emphasized that the presented set of exercises equips future philologists and educators with skills to analyze both external and personal pronunciation, critically evaluate social media content, and avoid unconsciously replicating widespread media-driven orthoepic errors, thereby motivating them to cultivate a high orthoepic culture of their own speech.

Key words: *orthoepy, modern Ukrainian literary language, orthoepic norm, social media, digital educational tools, orthoepic competence, higher education.*

Постановка проблеми. Вивчаючи інструменти, які забезпечують розвиток та вдосконалення орфоепічних умінь і навичок здобувачів освіти у процесі мовної підготовки, сучасна лінгводидактика дедалі більше орієнтується на поєднання традиційних методів навчання із цифровими технологіями. Розширюючи дидактичні можливості занять, активізуючи пізнавальну діяльність, осучаснюючи освітнє середовище, вони сприяють підвищенню якості мовної освіти. Тому дослідження особливостей використання цифрових інструментів під час вивчення орфоепії сучасної української літературної мови є актуальним.

Різні аспекти цієї проблеми представлено у працях останніх років. Так, І. Кухарчук, аналізуючи застосування мультимедійних технологій у мовній підготовці здобувачів початкової освіти, висвітлює їхній дидактичний потенціал у формуванні фонетико-орфоепічних умінь [1]. Ефективність використання цифрових технологій із метою розвитку орфоепічної культури учнів обґрунтовує А. Антофійчук [2]. Окреслюючи шляхи подолання орфоепічних помилок і методичні прийоми, дієві для формування правильної вимови, І. Дружук акцентує увагу на впливі медійного і цифрового середовищ на вимову здобувачів

освіти. Із метою зменшення впливу неякісних медійних і соціальних мовних моделей дослідниця пропонує застосовувати навчальні вправи, що передбачають аналіз мовлення блогерів чи аудіо/відеоматеріалів, дискусії та рефлексивні завдання [3]. Наявні напрацювання логічно продовжать розвідки, які репрезентуватимуть зразки таких вправ і завдань, розроблених із залученням різних цифрових інструментів, та на конкретних прикладах демонструватимуть їхній навчальний потенціал.

Мета статті – розкрити дидактичні можливості використання соціальних мереж «Інстаграм», «Ютуб», «Фейсбук», «Тикток» у процесі вивчення орфоепії у рамках курсу «Сучасна українська літературна мова» майбутніми вчителями-словесниками і філологами-україністами.

Об'єкт дослідження – процес формування орфоепічної компетентності майбутніх учителів-словесників та філологів-україністів у закладах вищої освіти. Предмет дослідження – дидактичний потенціал, методичні прийоми та алгоритми використання контенту соціальних мереж у процесі вивчення орфоепії.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В умовах цифровізації суспільства соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя сучасної молоді. З огляду на їх поширення, вплив на мовну культуру здобувачів вищої освіти та потребу осучаснювати навчальний процес, адаптуючи його до нових викликів, доцільно використовувати соціальні мережі як дієвий інструмент вивчення української мови, зокрема її фонетики та орфоепії.

Короткі відео, опубліковані у соціальних мережах, можуть слугувати джерелом добору мовно-ілюстративного матеріалу для лекцій з орфоепії. Оскільки викладач далеко не завжди може точно і природно відтворити особливості вимови звуків чи звукосполучень, проілюструвати певні фонетичні явища на лекції допоможуть записи чужого мовлення. Ними зручно послуговуватися на аудиторних заняттях за допомогою мультимедійного обладнання чи, за його відсутності, за допомогою смартфона, а також на дистанційних заняттях. Це можуть бути рилзи або більш тривалі відео, використання яких варто оптимізувати, вирізавши потрібні фрагменти за допомогою функції «Запис екрана» на смартфоні чи комп'ютері та уклавши для зручності каталог записів на гугл-диску. Таке опрацювання матеріалу дає змогу зберегти історії, що доступні для перегляду лише 24 години, і допомагає уникнути ситуацій, коли автори публікації у соцмережах змінюють налаштування конфіденційності, обмежуючи доступ до неї, або й зовсім вилучають допис. Завдяки каталогу викладач може швидко знайти і навести потрібний приклад на занятті, а студенти, опрацьовуючи самостійно матеріали лекції, мають змогу відкрити й переслухати запис незалежно від того, чи зареєстровані вони в соцмережі, з якої узято матеріал. Як приклад наведемо каталог, сформований для вивчення теми «Орфоепічні норми сучасної української літературної мови»: https://drive.google.com/drive/folders/1ZSXHOY2p2PCL2-KYgadXUWaEbQZ7KUR3?usp=drive_link

У процесі вивчення дисципліни здобувачі освіти доповнюють каталог, додаючи у спільну папку на гугл-диску власні знахідки.

Викладені у соцмережах відео використовуємо й на практичних заняттях, зокрема як матеріал для розроблення вправ. За складністю завдання, сформовані на такому матеріалі, поділяються на три рівні. Перший рівень складності – вправи, що ознайомлюють здобувачів освіти з різними варіантами вимови звуків, звукосполучень, наголошування слів, розвивають уміння уважно, по-філологічному, слухати чуже мовлення та ідентифікувати в ньому певні фонетичні явища, про які студенти дізналися, опрацьовуючи теоретичний матеріал курсу. Наприклад:

Вправа 1. Перегляньте відео, звертаючи особливу увагу на те, як респонденти вимовляють голосний звук [*и*]: https://drive.google.com/drive/folders/1OIEYevqw56EmwAIu_N99oAXffygTOfzY?usp=drive_link. У котрому відео спостерігаємо вимову [*и*] з помітним нахилом до [*е*]? У котрому представлено звужену вимову голосного [*и*], близьку до [*і*]? Де ви чуєте напружений голосний [*ы*]? Чим, на вашу думку, зумовлені такі особливості вимови?

Вправа 2. Перегляньте записи: https://drive.google.com/drive/folders/1K3iMVS_nlWI2UXDyoF4tJE0sLVDEuBm5?usp=drive_link. Які особливості вимови голосного [*о*], що є відхиленням від літературної норми, ви помітили? Як називаються ці явища? Які причини, на вашу думку, їх зумовлюють?

Вправа 3. Проаналізуйте вимову шиплячих приголосних у поданих записах: https://drive.google.com/drive/folders/1B0WxeGG3zqQSuaFEySwYjg12_bhK6MRQ?usp=drive_link. У котрих записах засвідчено ненормативно м'які шиплячі? Чим спричинене це явище? Де ви чуєте надто тверду, штучну вимову шиплячих? У котрому

відео м'яка вимова цих приголосних є одним із засобів стилізації гуцульського діалекту? Де представлена нормативна вимова шиплячих звуків?

Слухаючи фрагмент інтерв'ю Л. Подкопаєвої, поспостерігайте, як вимова змінюється залежно від того, чи мовиця контролює її, намагаючись дотримуватися засвоєних орфоепічних правил, чи вимовляє шиплячі звуки так, як звикла.

У запропонованих вправах для спостереження та розпізнавання різної вимови звуків використано відео, які репрезентують діалектне мовлення або достатньо точне і якісне його наслідування. Незважаючи на те що ці вправи використовуємо на заняттях із сучасної української літературної мови, уважаємо доречним послуговуватися діалектним матеріалом із кількох причин. По-перше, здобувачі освіти в такий спосіб знайомляться із вимовою, властивою різним говорам української мови, яку до того їм не доводилося чути (наприклад, у наведених вправах представлені фонетичні риси південно-західного і північного наріч), а отже, готуються до вивчення діалектології у наступному семестрі. Студенти поглиблюють розуміння понять «літературна мова», «національна мова», «діалект», засвоєних під час вивчення теми «Вступ», а також формують власну добірку характерних для української мови звучань, розширюють обсяг знань зі свого фаху. Окрім того, у використаних відео певні особливості вимови яскраво виражені, тому їх простіше ідентифікувати й запам'ятати, а отже, розпізнавати в більш, так би мовити, олітературненому мовленні, коли характерне для певного діалекту звучання переноситься до літературної вимови і сприймається слухачем як «акцент».

Співзвучні думки з приводу доцільності використання діалектного матеріалу в процесі вивчення фонетики, орфоепії, лексики та стилістики української мови висловлює І. Дружук. Науковиця зазначає, що, залучаючи зразки діалектного мовлення, «важливо створювати навчальні ситуації, у яких здобувачі освіти мають змогу зіставляти мовні явища, порівнювати звукову систему літературної мови з місцевими говірковими особливостями, визначати їхні спільні та відмінні риси. Такий аналітичний підхід допомагає не лише усвідомити норми вимови, а й розвинути навички мовної рефлексії» [3, с. 471]. Оскільки регіональні особливості вимови є однією з вагомих причин порушень орфоепічних норм, на думку дослідниці, «…важливо не лише ознайомити здобувачів освіти з нормативними вимовними зразками, а й навчити їх свідомо розрізняти діалектне й літературне мовлення» [3, с. 471].

Наступний рівень складності – це вправи, що передбачають комплексний аналіз чужого мовлення з метою виявлення різних варіантів вимови голосних, приголосних звуків, звукосполучень, наголошування слів та встановлення їх відповідності чи невідповідності орфоепічним нормам. Щоб не перевантажувати такі вправи, для них краще використовувати невеликі за обсягом відео. Формулюючи завдання, варто враховувати рівень підготовленості здобувачів освіти і, за потреби, деталізувати, вимову яких саме звуків чи звукосполучень слід проаналізувати, слухаючи запис. Це полегшить виконання вправи і сприятиме охопленню всіх фонетичних явищ, які потребують уваги та аналізу.

Вправа 4. Перегляньте опубліковану в соцмережах рекламу клінінгової компанії: https://drive.google.com/drive/folders/1BtNKkOeZQqWDzzu1tAAxeKvNqdSeGS3a?usp=drive_link. Які особливості вимови приголосних звуків та сполучень приголосних ви помітили? Чи відповідають вони орфоепічним нормам? Вимовте за правилами слова, у яких ви зафіксували орфоепічні помилки.

У запропонованому відео засвідчено м'яку вимову шиплячих приголосних, буквену вимову сполучень «свистячий + шиплячий» і «шиплячий + свистячий», пом'якшену вимову задньоязикового [*к*] перед [*и*], відсутність подовження там, де треба вимовляти довгі приголосні звуки, вимову [*ф*] на місці [*ў*] та [*г*] замість [*ґ*]. Оскільки ці хиби нерідко трапляються у мовленні студентів, робота над власною вимовою, яку передбачає завдання, сприяє її удосконаленню та розвиває критичне ставлення до власного мовлення.

Вправа 5. Послухайте запис: https://drive.google.com/drive/folders/19RFfURXAMh32CrRCKVmBwJWrSe8zpWPQ?usp=sharing. Які орфоепічні девіації у мовленні респондентки ви помітили? Зверніть увагу на вимову ненаголошеного звука [*о*], приголосного [*ц*], шиплячих звуків, дзвінких приголосних в абсолютному кінці слова, наявність (або відсутність) нескладового [*ў*] там, де він має вимовлятися відповідно до орфоепічних норм.

Чим спричинені виявлені орфоепічні помилки?

Вправа 6. Послухайте, як акторка та режисерка Оксана Стринадюк читає фрагменти книжки Люби-Параскевії Стринадюк «По татовому плечу»: https://drive.google.com/file/d/130zdU1OurmphSztntnaW8CzuAvOIFmjM/view?usp=drive_link. Проаналізуйте мовлення

з погляду дотримання/порушення орфоепічних норм. Особливу увагу зверніть на вимову звукосполучень. Зробіть фонетичну транскрипцію слів, вимова яких відрізняється від написання через різні види асимілятивних змін приголосних звуків. Які відхилення від норм літературної мови, не пов'язані зі свідомим відтворенням діалектного мовлення, ви помітили?

У цій вправі представлене мовлення, у якому не так багато орфоепічних огріхів: злегка африкатизована вимова м'якого [*м'*], оглушення дзвінких приголосних у кінці слова, неправильний наголос у слові *несла*. Натомість зразковою є вимова буквосполучення *-ться* послідовно як [*ц':а*] та *стці* як [*с'ц'і*] ([*ху́**с'ц'**і*]), твердих зубних перед наступними м'якими звуками цієї ж групи, префіксального [*з*] перед глухими кореня, африката [*дж*] як злитого, цілісного звука, шиплячих приголосних у літературному мовленні оповідача на противагу м'яким шиплячим у мовленні персонажів, що є носіями гуцульської говірки.

Працюючи із запропонованим у вправі матеріалом, здобувачі освіти мають змогу порівняти літературну та говіркову вимову, простежити вплив на вимову діалектного оточення, вчаться зіставляти мовні явища.

Наведені вправи розвивають уміння спостерігати за чужою вимовою, розпізнавати різні фонетичні явища й орфоепічні помилки, критично оцінювати мовлення респондентів із погляду дотримання ними правил літературної вимови та їх порушень. Наступним кроком є перехід від спостереження за мовним матеріалом і його аналізу до роботи над якістю власного мовлення, що передбачає тренування для автоматизації правильної вимови: читання вголос слів і текстів з акцентом на максимальне дотримання орфоепічних норм, його запис на диктофон та самоаналіз.

Вправа 7. 1. У вірші Дмитра Павличка «Коли ми йшли удвох з тобою…» знайдіть і запишіть фонетичною транскрипцією слова, вимова яких потребує пояснень: з ненаголошеними голосними [*е*], [*и*], [*о*] перед наголошеними [*у*], [*і*], з [*ў*], шиплячими приголосними, дзвінкими звуками у позиції перед глухими, подовженими приголосними тощо.

2. Послухайте, як цей вірш декламують Вікторія Сергієнко, Назар Задніпровський, Михайло Пінчак та сам автор: https://drive.google.com/drive/folders/10OrzMsfuOaK8qrTFRA814vRPtMyQdBwo?usp=drive_link. Проаналізуйте їхнє мовлення з погляду дотримання орфоепічних норм.

3. Прочитайте поезію вголос за правилами літературної вимови, запишіть своє читання на диктофон. Послухайте зроблений вами запис, звертаючи особливу увагу на вимову слів, які ви затранскрибували. Чи помітили ви орфоепічні огріхи? Чи все вам удалося? Потренуйтеся читати вірш, удосконалюючи власну вимову.

Такі вправи рекомендовано для самостійної роботи, оскільки вони потребують багато часу. На практичних заняттях здобувачі освіти репрезентують результат, читаючи текст, над яким працювали вдома, і, слухаючи читання колег, аналізують їхню вимову. Окрім формування орфоепічної компетентності, завдання цього типу розвивають необхідні для майбутніх філологів і вчителів уміння об'єктивно оцінювати, коректно формулювати критичні зауваження та сприймати конструктивну критику.

Практично засвоїти вимовні норми допомагають також слухання, аналіз і наслідування правильного мовлення. Окрім аудіокниги Миколи Погрібного «Українська літературна вимова» [4], із цією метою пропонуємо здобувачам освіти й блоги Диктора Шпрехера, Андрія Шимановського, Юрія Коваленка (Doctor Zvuk), Віки Хмельницької, Марії Словолюб.

Соціальні мережі та медіапростір загалом дають мовний матеріал і для комплексного індивідуального завдання «Орфоепічний портрет відомої людини». Для його виконання студенти вибирають медійну персону (політик, журналіст, митець тощо) та аналізують її мовлення з погляду відповідності орфоепічним нормам літературної мови. Окреслимо завдання, поставлені перед здобувачами вищої освіти:

1. Виберіть відому людину та зразок її мовлення достатньої тривалості (наприклад, інтерв'ю). Підготуйте короткі відомості про неї, щоб ознайомити з респондентом колег і, можливо, виявити причини засвідчених порушень норм літературної вимови.

2. За допомогою запису екрана чи в інший спосіб зафіксуйте випадки порушень орфоепічних норм чи, навпаки, правильної вимови. Підготуйте їх для прослуховування під час вашого виступу на занятті. З'ясуйте, наскільки вимова голосних і приголосних звуків відповідає орфоепічним нормам, які є особливості вимови звукосполучень, слів іншомовного походження, чи є порушення норм наголошування.

3. Кожне відхилення характеризуєте так: суть відхилення; зафіксовані вами приклади; правильна вимова слів, у яких засвідчено помилку;

наскільки типовою є та чи та орфоепічна хиба у мовленні респондента; що може бути причиною порушення; який це вид орфоепічної помилки.

4. Підготуйте письмовий варіант роботи, передаючи правильну і неправильну вимову за допомогою фонетичної транскрипції.

Спостереження за мовленням відомих осіб під час виконання індивідуального завдання допомагає усвідомити, як рівень орфоепічної компетентності формує враження від людини і її цілісний публічний портрет.

Запропоновані вправи розвивають у здобувачів освіти навички критичного аналізу чужої і власної вимови, нейтралізують негативний вплив неякісного контенту на їхнє мовлення й запобігають неусвідомленому копіюванню поширених у медіапросторі орфоепічних помилок. Робота над представленим навчальним комплексом сприяє усвідомленню майбутніми освітянами того, що висока орфоепічна культура є обов'язковим складником професійної компетентності вчителя української мови, оскільки учні схильні наслідувати мовлення педагога.

Висновки. Соціальні мережі є дієвим і сучасним інструментом для вивчення орфоепії, який розширює можливості освітнього середовища, активізує пізнавальну діяльність, мотивує здобувачів вищої освіти працювати над якістю власної вимови. Опублікований у соціальних мережах контент слугує джерелом добору прикладів для лекцій з орфоепії сучасної української літературної мови і дає багатий матеріал для розроблення вправ та завдань з орфоепії різної складності. Перспективу подальших розвідок убачаємо в адаптації запропонованої методики використання соціальних мереж до інших розділів курсу «Сучасна українська літературна мова».

ЛІТЕРАТУРА

1. Кухарчук І. О. Застосування мультимедійних технологій у мовній підготовці здобувачів освіти. *Педагогічні науки.* 2026. Вип. 60. С. 197–205. DOI: https://doi.org/10.31376/2410-0897-2026-1-60-197-205
2. Антофійчук А. М. Лінгводидактичні засади сучасного викладання фонетики української мови. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини.* 2026. № 1(41). С. 120–125. DOI: https://doi.org/10.24061/2411-6181.1.2026.503
3. Дружук І. М. Формування орфоепічної компетентності в здобувачів освіти: причини порушення норм літературної вимови та засоби вдосконалення усного мовлення. *Вісник науки та освіти.* 2025. № 10(40). С. 467–476. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-467-476
4. Погрібний М. Українська літературна вимова : аудіокнига / авт. М. Погрібний ; MILITARY CAMERAMAN. *YouTube*. 2022. 07 серпня. URL: https://www.youtube.com/watch?v=2viI7mIvK04 (дата звернення: 26.07.2026).

REFERENCES

1. Kukharchuk, I. O. (2026). Zastosuvannia multimediinykh tekhnolohii u movnii pidhotovtsi zdobuvachiv osvity [Application of multimedia technologies in language training of education seekers]. *Pedahohichni nauky – Pedagogical Sciences,* 60, 197–205. https://doi.org/10.31376/2410-0897-2026-1-60-197-205 [in Ukrainian].
2. Antofiichuk, A. M. (2026). Linhvodydaktychni zasady suchasnoho vykladannia fonetyky ukrainskoi movy [Linguodidactic foundations of modern teaching of Ukrainian phonetics]. *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny – Current Issues of Social Sciences and History of Medicine,* 1(41), 120–125. https://doi.org/10.24061/2411-6181.1.2026.503 [in Ukrainian].
3. Druzhuk, I. M. (2025). Formuvannia orfoepichnoi kompetentnosti v zdobuvachiv osvity: prychyny porushennia norm literaturnoi vymovy ta zasoby vdoskonalennia usnoho movlennia [Formation of orthoepic competence in education seekers: Causes of violations of literary pronunciation norms and means of improving oral speech]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education,* 10(40), 467–476. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-467-476 [in Ukrainian].
4. Pohribnyi, M. (2022, August 7). Ukrainska literaturna vymova [Ukrainian literary pronunciation] [Video]. *YouTube.* https://www.youtube.com/watch?v=2viI7mIvK04 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 81'42:355.4:316.77
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.2

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ І ДОКТРИНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАЇНИ, НАТО ТА ДЕРЖАВ-ПАРТНЕРІВ: КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ АСПЕКТ

Ганна Бафян
аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики
Національної академії Служби безпеки України
вул. Михайла Максимовича, 22, м. Київ, Україна
orcid.org/0009-0002-0605-5187

Анотація. *Статтю присвячено когнітивно-дискурсивному аналізу осмислення внутрішніх комунікацій у правових та доктринальних текстах сектору безпеки і оборони України, НАТО, Канади та США. Актуальність дослідження зумовлена зміною їхньої ролі – від однобічного інформування до узгодження знань, довіри й дій за умов зовнішніх інформаційних загроз. Корпус охоплює одинадцять основних документів: акти й військові доктрини України, AJP-10, Стратегічну концепцію НАТО 2022 р., Підхід НАТО до протидії інформаційним загрозам, канадські DAOD 2008-0 і DAOD 2008-5 та американську ADP 6-0. Матеріали Government Communication Service залучено як додатковий контекст. Використано дефініційний, контекстний, фреймовий, предикатно-рольовий і зіставний методи. На лексичному рівні аналіз охоплює прямі й вторинні номінації; на граматичному – активні та безособові конструкції, деонтичну модальність і видимість суб'єкта; на когнітивному – фрейми передавання, координації, спільного розуміння та стійкості. Це дає змогу простежити, як мова кодує владу, участь, норму та дію. З'ясовано, що пряма назва «внутрішні комунікації» діє поряд з одиницями command information, shared understanding, strategic communications, information sharing і staff communication, кожна з яких висуває окрему рису явища. Відтворено макрофрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА КООРДИНАЦІЯ ЗНАННЯ ТА ДІЇ зі слотами агенса, адресата, змісту, каналу, напряму, модальності, зворотного зв'язку, мети, ефекту й обмежень. Виявлено чотири профілі: український координаційно-ієрархічний зі складником стійкості; натовський інтеграційно-когерентний; канадський корпоративно-відповідальний; американський командно-когнітивний. Новизна полягає в описі відмінностей не лише між термінами, а й між предикатами, моделями обов'язку, розподілом агентності та образами внутрішньої аудиторії. Матриця придатна для мовної експертизи оборонних текстів, зіставлення українських і англійських назв та поліпшення їх адресатної й прагматичної будови. Результати також дають основу для корпусного аналізу фахового дискурсу сектору безпеки й оборони.*

Ключові слова: *інституційний фреймінг, деонтична модальність, командирське інформування, спільне розуміння, дискурсивна агентність, інформаційна стійкість.*

CONCEPTUALISATION OF INTERNAL COMMUNICATIONS IN LEGAL AND DOCTRINAL DOCUMENTS OF UKRAINE, NATO AND PARTNER NATIONS: A COGNITIVE-DISCURSIVE PERSPECTIVE

Hanna Bafian
Postgraduate Student at the Department of Strategic Communications and Applied Linguistics,
National Academy of the Security Service of Ukraine
Mykhailo Maksymovych str., 22, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0002-0605-5187

Abstract. *The article examines how internal communications are linguistically conceptualised in legal and doctrinal documents of Ukraine, NATO, Canada and the United States. The study responds to a shift*

© Г. Бафян, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

from one-way information transmission to a model that coordinates knowledge, trust and institutional action under information threats. The corpus comprises eleven documents: Ukrainian legal acts and military doctrines, AJP-10, the 2022 NATO Strategic Concept, NATO's Approach to Counter Information Threats, Canadian DAOD 2008-0 and DAOD 2008-5, and US Army Doctrine Publication 6-0; Government Communication Service materials provide additional context. The methodology combines definitional, contextual-interpretative, frame-semantic, predicate-role and comparative analysis. The findings show that the explicit nomination internal communications co-occurs with functionally related units such as command information, shared understanding, strategic communications, information sharing and staff communication, each profiling a different component of the phenomenon. The study reconstructs the macroframe INTERNAL COMMUNICATIONS AS THE INSTITUTIONAL COORDINATION OF KNOWLEDGE AND ACTION through the slots of agent, addressee, content, channel, direction, modality, feedback, cognitive purpose, pragmatic effect and institutional constraints. Four discursive profiles are identified: a Ukrainian coordination-hierarchical profile with a resilience component; a NATO integration-coherence profile; a Canadian corporate-responsibility profile; and an American command-cognitive profile. The study demonstrates that the models differ not only terminologically, but also in their predicate systems, deontic modality, distribution of agency and construction of the internal audience. The proposed matrix can support the terminological review of defence texts, comparison of Ukrainian and English nominations without mechanically equating their doctrinal functions, and improvement of the addressee-oriented and pragmatic organisation of internal communication documents.

Key words: *institutional framing, deontic modality, command information, shared understanding, discursive agency, information resilience.*

Постановка проблеми. Внутрішні комунікації у секторі безпеки й оборони належать до тих інституційних практик, значення яких особливо виразно виявляється за умов невизначеності, високої швидкості ухвалення рішень, цифровізації управління та системного зовнішнього інформаційного впливу. У такому середовищі комунікація не обмежується передаванням повідомлення від керівника до підлеглого. Вона забезпечує формування спільного знання про ситуацію, узгодження інтерпретацій, підтримання довіри до командування, синхронізацію вертикальних і горизонтальних дій, а також здатність організації зберігати керованість за умов інформаційного перевантаження. Саме тому внутрішні комунікації мають розглядатися не як допоміжний інформаційний сервіс, а як складник інституційної спроможності.

Наукова проблема полягає у тому, що в нормативно-правових і доктринальних текстах різних оборонних систем однакові або близькі функції репрезентовано неоднаковими термінами. Українська номінація «внутрішні комунікації» співвідноситься з англомовними internal communications, command information, communication within the chain of command, information sharing, staff communication, shared understanding та strategic communications, однак ці одиниці не є повними міжмовними чи міждоктринальними еквівалентами. Вони профілюють різні компоненти явища: канал передавання, командну відповідальність, взаємодію внутрішніх груп, спільне розуміння, інтеграцію діяльності або очікуваний комунікативний ефект. Тому пряме зіставлення дефініцій без урахування дискурсивного контексту може призводити до термінологічного спрощення.

У теорії внутрішніх комунікацій утвердився інтегрований підхід, за яким вони охоплюють організаційний, управлінський, корпоративний і професійний виміри та забезпечують обмін знаннями [20, с. 304–307]. Стейкхолдерний підхід М. Велч і П. Джексона заперечує уявлення про персонал як однорідну «єдину аудиторію» й вимагає розрізняти внутрішні групи за ролями, інформаційними потребами та характером відносин з організацією [32, с. 183–185]. Варіативність дефініцій, описана А. Ткалац Верчич, Д. Верчич і К. Шрірамешем, додатково засвідчує, що внутрішні комунікації можуть одночасно осмислюватися як управлінська функція, організаційний процес, технічна інфраструктура та професійна галузь [29, с. 223–230].

Сучасні дослідження зміщують увагу з простого передавання повідомлень на активну комунікативну поведінку працівників, взаємний обмін знаннями, employee voice, довіру та залученість [22, с. 221–234; 31; 23]. У військово-організаційному контексті внутрішня комунікація постає стратегічним завданням керівників різних рівнів і чинником координації формальної ієрархії [21, с. 133–144]. Українські дослідники

пов'язують її з діяльністю органів військового управління, аналізом, своєчасним доведенням інформації та підтриманням функціонування штабів і підрозділів [6, с. 6–12]. Окремий напрям становить вивчення культури внутрішніх комунікацій і наративу як засобу формування спільного розуміння місії [7, с. 253–270].

Попри наявність зазначених праць, недостатньо розробленою залишається саме філологічна проблема: якими лексичними, синтаксичними, модальними та фреймовими засобами нормативно-доктринальний дискурс конструює внутрішню комунікацію як інституційно значущу практику. Переважна частина досліджень описує організаційну структуру або функції комунікації, тоді як системне зіставлення номінацій, предикатів, рольових позицій і когнітивних цілей у документах України, НАТО та держав-партнерів здійснювалося фрагментарно. Саме цій невирішеній частині проблеми присвячено статтю.

Мета і завдання статті. Метою статті є встановлення способів концептуалізації внутрішніх комунікацій у нормативно-правових і доктринальних документах України, НАТО, Канади та США шляхом реконструкції їхніх термінологічних, предикатно-рольових і фреймових характеристик. Для досягнення мети поставлено такі завдання: уточнити теоретичний зміст поняття внутрішніх комунікацій; обґрунтувати когнітивно-дискурсивні параметри зіставлення документів; розмежувати прямі номінації та функціональні відповідники; виявити агенсів, адресатів, репрезентативні предикати й модальні моделі; реконструювати інституційні фрейми; визначити спільне концептуальне ядро та національно-доктринальні профілі досліджуваного явища.

Робоча гіпотеза полягає у тому, що спільним ядром концептуалізації є не передавання інформації саме по собі, а інституційна координація знання та дії. Водночас це ядро профілюється по-різному: в українському корпусі через ієрархічне доведення, взаємодію і стійкість; у документах НАТО – через coherence, integration та audience understanding; у канадських директивах – через колективну відповідальність і корпоративне планування; в американській доктрині – через shared understanding, commander's intent, mutual trust і децентралізоване виконання.

Об'єкт, предмет, матеріал і методи дослідження. Об'єктом дослідження є нормативно-доктринальний дискурс внутрішніх комунікацій у секторі безпеки й оборони. Предмет становлять мовні засоби та когнітивні структури, за допомогою яких документи України, НАТО, Канади і США визначають учасників, напрями, цілі, способи та очікувані результати внутрішньої комунікативної взаємодії.

Ядро емпіричного корпусу сформовано за принципом функціональної релевантності й охоплює одинадцять документів. Український блок становлять Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних сил України ВКП 10-00(49).01, Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних сил України 2017 р., чинний Наказ Міністерства оборони України № 653-нм від 02 жовтня 2025 р, Стратегія інформаційної безпеки та Стратегія воєнної безпеки України. Наказ № 612 використано лише для діахронного зіставлення, оскільки він утратив чинність 02 жовтня 2025 р. [3; 2]. Натовський блок представлено AJP-10, Стратегічною концепцією НАТО 2022 р. та Підходом НАТО до протидії інформаційним загрозам 2024 р. [9; 24; 25]. Партнерський блок охоплює канадські DAOD 2008-0 і DAOD 2008-5 та американську ADP 6-0 [12; 13; 8]. Два матеріали Government Communication Service (далі – GCS) залучено як додатковий контекст для категорій strategic narrative, staff voice, organisational integrity та комунікаційного оцінювання [18; 17].

Методика поєднує кілька процедур. Дефініційний аналіз застосовано для встановлення експліцитно закріплених значень. Контекстуально-інтерпретаційний аналіз дає змогу виявити функціональні репрезентації явища поза прямою номінацією internal communications. Фреймову семантику використано для реконструкції слотів учасників, процесу й результату [15, с. 111–138]. Соціокогнітивний підхід до терміна дає змогу трактувати варіативність як залежність категоризації від професійного досвіду та інституційного контексту, а не як просту несталість термінології [28, с. 219–238; 11, с. 163–199]. Предикатно-рольовий аналіз охоплює агенсів, адресатів, семантичні типи дії та модальність. Зіставний аналіз спрямовано на визначення інваріантних і варіативних компонентів.

Дискурсивний вимір методики спирається на положення про взаємозв'язок дискурсу, інституційного знання та контекстних моделей [30]. Нормативний документ не лише фіксує наявну практику, а й задає модель належного знання, розуміння та поведінки. Когнітивний критичний дискурс-аналіз дає підстави простежити, як вибір лексики, граматичної агентності та модальності створює інституційно привілейоване бачення комунікації [19, с. 247–258; 27]. Фрейм трактується як напівструктурована модель, що організує інтерпретацію ролей, дій і відношень у дискурсі [16]. Одиницею аналізу є не ізольоване слово, а мовно-когнітивна конфігурація «номінація – предикат – роль – мета – ефект».

Дослідження має якісний характер. Документи відібрано цілеспрямовано за критеріями нормативної або доктринальної ваги, функціональної релевантності та наявності мовних одиниць, що репрезентують внутрішню взаємодію. Кодування здійснено вручну за матрицею «номінація – предикат – роль – модальність – когнітивна мета – прагматичний ефект», тому висновки про репрезентативні одиниці стосуються якісної повторюваності в аналізованому корпусі й не претендують на статистичну частотність у всьому масиві оборонних документів. Це обмеження враховано під час формулювання зіставних результатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне розмежування: internal communications, command information і shared understanding. Внутрішні комунікації доцільно розуміти як цілеспрямовану систему формальних і неформальних взаємодій усередині інституції, за допомогою якої внутрішні групи обмінюються інформацією, виробляють спільні інтерпретації, координують дії, артикулюють зворотний зв'язок і підтримують організаційні відносини. Таке визначення поєднує процесуальний, когнітивний та реляційний складники. Воно ширше за внутрішнє інформування, оскільки включає не лише доставку повідомлення, а й його осмислення, прийняття, перевірку та перетворення на узгоджену дію.

Command information є функціонально вужчим поняттям. В офіційних матеріалах Армії США ним позначено сукупність офіційних внутрішніх комунікацій, адресованих командуванню, військовослужбовцям, підлеглим керівникам і родинам [10]. Прототипна ситуація передбачає інституційно уповноваженого відправника – командира або командну вертикаль, офіційне повідомлення та внутрішню аудиторію, яку необхідно поінформувати про місію, політику, рішення або діяльність. У центрі цього фрейму перебувають легітимність джерела, точність, своєчасність і дисциплінована передача змісту. Зворотний зв'язок можливий, однак не становить обов'язкового семантичного ядра самого терміна. Отже, command information репрезентує один із режимів внутрішньої комунікації, але не вичерпує усієї системи.

Shared understanding, навпаки, позначає не канал і не повідомлення, а когнітивний результат взаємодії. В американській доктрині mission command спільне розуміння пов'язане із взаємною довірою, наміром командира, наказами за завданням, дисциплінованою ініціативою та прийняттям ризику [8, с. 1-3–1-8]. Його дискурсивна функція полягає у переході від детального контролю кожної дії до узгодженого розуміння мети й меж самостійності. Тому shared understanding є когнітивною ціллю, яка може досягатися через command information, брифінги, наради, професійний лексикон, спільне планування та горизонтальний обмін.

Strategic communications у документах НАТО також не є синонімом internal communications. Це ширша інтеграційна рамка, що координує інформаційно-комунікаційну діяльність, дії та наративи для досягнення визначених цілей [9, с. xvii]. Внутрішній контур у ній реконструюється через вимоги до узгодженості між командуванням і штабом, спільного розуміння інформаційного середовища, координації функцій та оцінювання ефектів. Таким чином, internal communications, command information, shared understanding і strategic communications перебувають у відношеннях часткового перетину: перше називає систему внутрішніх взаємодій, друге – офіційний режим командного інформування, третє – когнітивний результат, четверте – стратегічну архітектуру інтеграції.

Українська модель: від нормативної номінації до фрейму координації та стійкості. В українському військово-доктринальному дискурсі поняття внутрішніх комунікацій

набуло експліцитного термінологічного статусу в межах системи стратегічних комунікацій. ВКП 10-00(49).01 визначає внутрішню аудиторію через її зв'язок зі Збройними силами України, а внутрішні комунікації – як комунікативну діяльність, спрямовану на цю аудиторію [1, с. 6]. Важливо, що дефініція є не лише локативною – «всередині організації», – а й реляційною: межа аудиторії установлюється за інституційним зв'язком із ЗС України. Це дає змогу включати не лише військовослужбовців, а й цивільний персонал та інші пов'язані групи.

Репрезентативними предикатами є забезпечувати, інформувати, доводити, координувати, організовувати, узгоджувати, підтримувати, взаємодіяти, формувати та оцінювати. Перші чотири створюють виразний семантичний профіль керованості: інформація має бути організована, спрямована і доведена до визначеного адресата. Предикати формувати й підтримувати переводять комунікацію у когнітивно-реляційну площину, оскільки їхніми об'єктами стають розуміння, довіра, моральний стан, згуртованість або стійкість. Отже, в українському корпусі співіснують модель КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПЕРЕДАВАННЯ і модель КОМУНІКАЦІЯ ЯК ФОРМУВАННЯ СТАНУ ІНСТИТУЦІЇ.

Діахронне зіставлення Концепції 2017 р. та Наказу № 653-нм 2025 р. засвідчує перехід від етапу запровадження понятійної моделі стратегічних комунікацій до етапу її організаційного впорядкування. Концепція 2017 р. легітимізувала євроатлантичний вектор і перелік комунікаційних спроможностей, але з 02 жовтня 2025 р. втратила чинність [3]. Чинний Наказ № 653-нм фіксує новий управлінський цикл реалізації стратегічних комунікацій у системі Міністерства оборони України [2]. Для когнітивно-дискурсивного аналізу це означає зміну профілю від КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ до ІНСТИТУЦІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.

Стратегія інформаційної безпеки розширює внутрішньокомунікаційний фрейм категоріями взаємодії, достовірної інформації, довіри, інформаційної стійкості та протидії скоординованому деструктивному впливу [5]. Стратегія воєнної безпеки, побудована на всеохопному підході до оборони, профілює взаємодію складників сектору безпеки й оборони, державних інституцій і суспільства [4]. Хоча ці документи не є спеціальними актами про внутрішні комунікації, вони формують макроконтекст, у якому внутрішня узгодженість і надійний обмін інформацією стають умовами стійкості.

Модель НАТО: інтеграція, когерентність і орієнтація на аудиторію. У доктрині НАТО внутрішні комунікації не завжди утворюють автономний термінологічний розділ. Їх концептуалізація розподілена між категоріями strategic communications, audience, understanding, behaviour, coherence, coordination, narrative, commander, staff, information environment та assessment. AJP-10 визначає стратегічні комунікації як наскрізну функцію, що має бути інтегрована в планування, виконання й оцінювання діяльності, а комунікативне значення приписує не лише словам, а й інституційним діям [9, с. xvii]. Така модель принципово відрізняється від вузького уявлення про комунікацію як окремий інформаційний продукт.

Ключовою категорією є coherence – узгодженість між цілями, рішеннями, діями, повідомленнями та очікуваними ефектами. На лінгвістичному рівні вона підтримується предикатами integrate, coordinate, align, synchronize, understand, assess. Ці дієслова передбачають множинність суб'єктів і взаємозалежність їхніх дій: інтегрувати можна різні функції, координувати – кілька акторів, узгоджувати – відмінні плани або повідомлення. Тому натовський дискурс граматично профілює не лінійну схему «джерело – повідомлення – адресат», а мережеву схему взаємопов'язаних інституційних дій.

Підхід НАТО до протидії інформаційним загрозам 2024 р. посилює процесуальну структурованість через чотири взаємопов'язані функції: Understand, Prevent, Contain and Mitigate, Recover [25, с. 16–21]. У тексті систематично функціонують лексеми well-connected, interoperable, coordination, structured information exchange, internal coherence, timely information та actionable insights. Когнітивна дія understand передує превентивним і реактивним діям, тобто знання про інформаційне середовище позиціонується як необхідна умова інституційної відповіді. Це дає змогу реконструювати причинний сценарій: ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ → СПІЛЬНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ → КООРДИНАЦІЯ → ДІЯ → НАВЧАННЯ І ВІДНОВЛЕННЯ.

Натовська модель, отже, є інтеграційно-когерентною. Вона не заперечує вертикального командного інформування, але включає його у ширшу систему міжфункціональної та міжінституційної узгодженості. Її когнітивною метою є не просто awareness, a shared situational understanding; прагматичним результатом – coordinated action; ціннісною умовою – довіра і стійкість; дискурсивним механізмом – синхронізація значень інституційних дій і повідомлень.

Канадська модель: внутрішні комунікації як колективна відповідальність. Канадські DAOD становлять особливо цінний матеріал, оскільки безпосередньо й системно використовують термін internal communications. У DAOD 2008-0 внутрішні комунікації названо collective responsibility, що охоплює усі рівні Міністерства національної оборони та Канадських збройних сил [12, с. 4.12–4.16]. Ця номінація змінює прототипну рольову структуру: комунікативна агентність не монополізована спеціалізованим підрозділом або командиром, а розподілена між командною вертикаллю, менеджерами, працівниками й військовослужбовцями.

Особливо показовим є паралельний розподіл обов'язків. Члени організації мають інформувати колег про вплив власної діяльності на підрозділ, базу або секцію; командири й менеджери, зі свого боку, інформують персонал про політику, програми та послуги інституції. Така синтаксична симетрія конструює дві зустрічні лінії руху інформації: горизонтально-висхідну і вертикально-низхідну. Внутрішня аудиторія тут частково переосмислюється як співсуб'єкт комунікації, а не лише пацієнс-інформування.

DAOD 2008-0 інтегрує internal communications у public affairs planning і decision-making. Модальні конструкції shall be a responsibility, shall be fully integrated, shall incorporate та shall ensure кодифікують не рекомендаційність, а інституційну обов'язковість [12, с. 3.7–3.8, 4.15–4.16]. У такий спосіб деонтична модальність перетворює внутрішню комунікацію на управлінський стандарт. Водночас лексеми adequately resourced і planned objectives додають ресурсно-результативний компонент: комунікація повинна не просто відбуватися, а бути запланованою, забезпеченою й співвіднесеною з метою.

DAOD 2008-5 конкретизує цю рамку через corporate internal communications, planning, programme delivery, sharing and exchange of information, standards, language quality, clarity, accessibility та availability [13, с. 2, 5.1–5.5]. Термін corporate internal communications має вужче значення й стосується організованих матеріалів та програм інституційного масштабу. Документ спеціально розмежовує корпоративну комунікацію і щоденне інформування персоналу офіцерами чи менеджерами. Це розмежування є важливим термінознавчим прецедентом: воно демонструє, що umbrella term internal communications потребує внутрішньої категоризації за рівнем, жанром і суб'єктом.

Американська модель: shared understanding і командно-когнітивна дія. Американський корпус виявляє дві взаємопов'язані, але не тотожні лінії концептуалізації. Перша – command information у сфері public affairs, що профілює офіційне інформування внутрішньої аудиторії командуванням [10]. Друга – mission command, у якій комунікативна взаємодія осмислюється через shared understanding, mutual trust, commander's intent, mission orders і disciplined initiative [8, с. 1-3–1-8]. Для когнітивно-дискурсивного аналізу друга лінія продуктивніша, оскільки показує, як комунікація формує передумови децентралізованої, але узгодженої дії.

ADP 6-0 визначає mission command як підхід до command and control, що уповноважує підлеглих ухвалювати рішення й забезпечує децентралізоване виконання відповідно до ситуації [8, с. 1–3]. Важливо, що дієслово empowers змінює рольову семантику підлеглого: він не лише receives або complies, а й decides і exercises initiative. Керованість досягається не шляхом максимального деталізування кожної дії, а через спільний когнітивний контекст, довіру та зрозумілий намір командира.

Семантика shared understanding у документі охоплює спільне бачення операційного середовища, мети, проблем і підходів до їх розв'язання. Внутрішня комунікація в такому разі є механізмом формування сумісних ментальних моделей. Лексеми shared, mutual і common кодують не просту однаковість отриманої інформації, а взаємність знання: учасники повинні розуміти не лише ситуацію, а й наміри, можливості та обмеження

один одного. Отже, адресат конструюється як інтерпретатор і суб'єкт дії.

Таким чином, американський профіль можна назвати командно-когнітивним. Command information забезпечує легітимний офіційний зміст; shared understanding перетворює його на спільну модель ситуації; commander's intent визначає смисловий центр; mutual trust уможливлює передачу частини агентності; disciplined initiative трансформує розуміння в дію. Саме ланцюг ЗНАННЯ → РОЗУМІННЯ → ДОВІРА → РІШЕННЯ → ДІЯ є структурним сценарієм цієї моделі.

Лінгвістико-термінологічні механізми концептуалізації. Порівняльний аналіз засвідчує, що концептуалізація внутрішніх комунікацій відбувається на кількох взаємопов'язаних рівнях: номінативному, предикативному, рольовому, модальному, синтаксичному й жанровому. Сукупність цих рівнів утворює дискурсивний профіль, у якому термін набуває конкретного інституційного змісту.

Номінації. Прямими номінаціями є внутрішні комунікації та internal communications. Вони позначають явище на найбільш узагальненому рівні. Вторинні, або функціональні, номінації – command information, corporate internal communications, information sharing, staff communication, shared understanding, strategic communications – активують окремі фрагменти концепту. Command information висуває на передній план джерело й офіційність; corporate internal communications – інституційний масштаб і планування; information sharing – взаємність обміну; shared understanding – когнітивний результат; strategic communications – інтеграцію комунікативних і некомунікативних дій.

Предикати. Семантичне поле передавання формують inform, communicate, disseminate, convey, report, доводити, повідомляти, інформувати. Поле координації представлене coordinate, align, integrate, synchronize, share, узгоджувати, взаємодіяти. Поле когнітивної трансформації охоплює understand, explain, clarify, assess, learn, формувати розуміння, пояснювати, оцінювати. Поле підтримання інституційного стану утворюють maintain, support, strengthen, protect, ensure, підтримувати, зміцнювати, забезпечувати. Співвідношення цих груп показує, чи мислить документ комунікацію переважно як рух інформації, узгодження діяльності, формування знання або підтримання стійкості.

Агенси та адресати. Український корпус тяжіє до інституційно визначених агенсів – командир, начальник, орган управління, структурний підрозділ. У документах НАТО агенс часто колективний і мережевий: commander and staff, NATO Enterprise, relevant stakeholders, Allies and partners. Канадський корпус розподіляє агентність між chain of command, commanding officers, managers, employees and members. Американський – між commander, staff and subordinates. Розподілена агентність корелює з дієсловами share, collaborate, coordinate й engage; централізована – з direct, provide, inform, ensure і доводити.

Модальність. Для всіх досліджуваних документів характерна деонтична модальність, однак її мовне оформлення різниться. Українські акти використовують конструкції з «повинен», «зобов'язаний», «необхідно», «забезпечує», «здійснюється», «покладається». Англомовні документи — must, shall, should, is responsible for, requires, is to ensure. Модальні дієслова кодифікують ступінь обов'язковості, а конструкції відповідальності прив'язують норму до інституційної ролі. Формула shall be fully integrated у канадських директивах репрезентує інтеграцію як інституційну вимогу [12, с. 3.7–3.8], тоді як вимога mutual trust в ADP 6-0 постає доктринальною передумовою децентралізованого виконання [8, с. 1-3–1-8].

Синтаксис та номіналізація. Нормативно-правовий український дискурс широко використовує ланцюги віддієслівних іменників: забезпечення координації діяльності, організація взаємодії, здійснення інформування, формування спроможностей. Такий синтаксис ущільнює інформацію, створює ефект безособової інституційної об'єктивності й перетворює дії на елементи системи. Англомовні доктрини частіше чергують номіналізації coordination, integration, assessment із активними конструкціями, де агенс виконує конкретну дію. Ступінь активності синтаксису безпосередньо впливає на видимість відповідальності.

Концептуальні метафори. Найстійкішою є метафора КОМУНІКАЦІЯ ЯК РУХ: flow, channel, dissemination, exchange, доведення, передавання. Вона структурує комунікацію

як переміщення змісту. Метафора КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗВ'ЯЗОК реалізується через link, connect, interconnected, chain of command і підкреслює структурну єдність. Метафора КОМУНІКАЦІЯ ЯК УЗГОДЖЕННЯ представлена align, synchronize, coherence та інтеграція; вона фокусує не переміщення повідомлення, а сумісність смислів і дій. Нарешті, лексеми resilience, protect, counter, recover уводять модель КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТІЙКОСТІ, у якій комунікативна система підтримує здатність інституції зберігати функціональність під тиском. У сукупності ці метафоричні моделі профілюють різні способи інституційної категоризації комунікативного процесу [15, с. 111–138; 19, с. 247–258].

Фреймова типологія і макромодель внутрішніх комунікацій. Фреймовий аналіз дає змогу інтегрувати лексичні й граматичні спостереження у цілісну модель. Макрофрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА КООРДИНАЦІЯ ЗНАННЯ ТА ДІЇ містить десять базових слотів: 1) агенс; 2) адресат або співучасник; 3) зміст; 4) канал і жанр; 5) напрям інформаційного потоку; 6) модальність; 7) зворотний зв'язок; 8) когнітивна мета; 9) прагматичний ефект; 10) інституційні обмеження.

Слот агенса заповнюють командир, керівник, штаб, підрозділ комунікацій, менеджер, працівник або мережа стейкголдерів. Слот адресата – особовий склад, підлеглі, цивільний персонал, внутрішні групи, staff, personnel, employees. Змістом стають місія, намір, рішення, політика, зміни, оцінка ситуації, ризики та спільні цінності. Канал реалізується через наказ, брифінг, нараду, внутрішній бюлетень, цифрову платформу або міжособистісне спілкування. Напрям може бути top-down, bottom-up, horizontal або cross-functional.

Модальність визначає обов'язковість і відповідальність; зворотний зв'язок – можливість уточнення, доповіді, staff voice, оцінювання або корекції. Когнітивна мета варіює від awareness до shared understanding і cognitive resilience. Прагматичним ефектом є coordinated action, discipline, engagement, trust, cohesion, readiness або mission accomplishment. Обмеження охоплюють ієрархію, секретність, часовий тиск, інформаційну безпеку, правові норми й обмежений доступ. Саме конфігурація слотів, а не наявність одного терміна, визначає конкретний фрейм.

Український фрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК КООРДИНАЦІЙНО-ІЄРАРХІЧНА СТІЙКІСТЬ висуває на передній план командну вертикаль, доведення, взаємодію, морально-психологічний стан і захист від деструктивного інформаційного впливу. Натовський фрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНТЕГРАЦІЙНА КОГЕРЕНТНІСТЬ профілює мережу суб'єктів, узгодженість дій і повідомлень, розуміння аудиторії та оцінювання ефекту. Канадський фрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК КОЛЕКТИВНА КОРПОРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ акцентує розподілену агентність, планування, ресурсне забезпечення й взаємне інформування. Американський фрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК СПІЛЬНЕ РОЗУМІННЯ ДЛЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЇ поєднує довіру, намір командира, ініціативу й рішення.

Між цими профілями немає відношення взаємного виключення. Будь-яка оборонна інституція потребує офіційного командного інформування, горизонтальної координації, колективної відповідальності та спільного розуміння. Відмінність полягає у ступені дискурсивного висунення окремих компонентів. Національно-доктринальна модель визначає, який елемент стає прототипним і навколо якого організовується решта семантичних ознак.

Внутрішні комунікації, інформаційні загрози та когнітивна стійкість. Зростання уваги до когнітивного виміру конфлікту посилює значення внутрішньої комунікації як механізму підтримання спільних моделей реальності. Водночас поняття cognitive warfare залишається концептуально неоднозначним, тому потребує чіткого розмежування інформаційного впливу, психологічних процесів і стратегічних комунікацій [14; 26]. Для внутрішніх комунікацій принциповим є те, що інформаційні загрози порушують не лише достовірність окремого повідомлення, а й здатність інституції розпізнавати надійне джерело, погоджувати інтерпретації та підтримувати легітимність процедур.

Ефективна відповідь не дорівнює збільшенню кількості повідомлень. Вона потребує релевантності, своєчасності, пояснювальності, когерентності та доступного зворотного зв'язку. Довіра в такій моделі є умовою праг-

матичного прийняття інформації: канадський принцип колективної відповідальності підтримує її через взаємне інформування; mission command – через компетентність, mutual trust і shared understanding; AJP-10 – через coherence дій і повідомлень; українські документи – через достовірність, взаємодію та стійкість.

Комунікаційна стійкість не повинна ототожнюватися з одноманітністю думок. Натовський підхід пов'язує координацію з демократичними цінностями та плюралізмом [25, с. 8], а британські рекомендації – зі staff voice та organisational integrity [17]. Для українського поля перспективним є поєднання чіткого командного інформування з висхідним зворотним зв'язком, сегментацією аудиторій та оцінюванням не лише охоплення, а й розуміння. GCS Evaluation Cycle розрізняє inputs, outputs, outtakes, outcomes, impact та learning and innovation; для філологічного аналізу ця модель корисна як розмежування створеного тексту, його доступності, інтерпретації, поведінкового результату й організаційного навчання [18, с. 31].

Зіставні результати. Зіставлення підтвердило робочу гіпотезу про спільне концептуальне ядро: у всіх моделях внутрішня комунікація пов'язана з місією, легітимним агентом, довірою до каналу, формуванням поінформованості або спільного розуміння та координацією дій. Відмінним є прототипний початок сценарію: українська модель виходить із нормативно уповноваженого суб'єкта й доведення; натовська – з аналізу інформаційного середовища та інтеграції функцій; канадська – з розподілу відповідальності; американська – зі створення довіри й shared understanding, що уможливлюють ініціативу.

Наукова новизна полягає в описі внутрішніх комунікацій як макрофрейму інституційної координації знання та дії та в установленні відмінностей на перетині номінації, предикації, агентності, модальності й когнітивно-прагматичного результату. Такий підхід дає змогу уникнути механічного ототожнення термінів і водночас виявити функціональну спорідненість доктринальних моделей.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Аналіз засвідчив, що внутрішні комунікації у нормативно-правовому й доктринальному дискурсах сектору безпеки й оборони є багатокомпонентним термінологічним концептом. Його зміст розгортається через прямі та функціонально суміжні номінації, а реконструйований макрофрейм ВНУТРІШНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА КООРДИНАЦІЯ ЗНАННЯ ТА ДІЇ охоплює агенса, адресата, зміст, канал, напрям, модальність, зворотний зв'язок, когнітивну мету, прагматичний ефект та інституційні обмеження. Конфігурація цих слотів формує український координаційно-ієрархічний профіль із компонентом стійкості, натовський інтеграційно-когерентний, канадський корпоративно-відповідальний та американський командно-когнітивний профілі. Лінгвістичні відмінності закріплюються через номінації, предикати, деонтичну модальність, номіналізацію та розподіл агентності; перехід від transmission до coordination переосмислює аудиторію як співучасника знання й зворотного зв'язку.

Для українського поля перспективними є розмежування внутрішніх комунікацій, командирського інформування й інформаційного забезпечення, розвиток висхідного зв'язку та сегментація аудиторій. Подальші дослідження доцільно спрямувати на корпусний аналіз і перевірку впливу мовних моделей на розуміння.

Таблиця 1

Порівняльні профілі концептуалізації внутрішніх комунікацій

Модель	Номінативно-предикативні маркери та дискурсивний профіль
Україна	внутрішні комунікації, доведення, взаємодія; забезпечувати, інформувати, координувати – координаційно-ієрархічний профіль із компонентом стійкості
НАТО	coherence, audience, information environment; integrate, align, understand, assess – інтеграційно-когерентний профіль
Канада	internal communications, collective responsibility; inform, integrate, resource, share – корпоративно-відповідальний профіль
США	shared understanding, commander's intent; communicate, trust, empower, decide – командно-когнітивний профіль

Джерело: узагальнено авторкою за результатами якісного аналізу корпусу

ЛІТЕРАТУРА

1. ВКП 10-00(49).01. Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних сил України : затверджено Головнокомандувачем Збройних сил України 12 жовтня 2020 р. Київ, 2020.
2. Міністерство оборони України. Деякі питання реалізації стратегічних комунікацій у системі Міністерства оборони України : Наказ від 02.10.2025 № 653-нм. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0653322-25 (дата звернення: 24.07.2026).
3. Міністерство оборони України. Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних сил України : Наказ від 22.11.2017 № 612 (утратив чинність 02.10.2025). *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0612322-17 (дата звернення: 24.07.2026).
4. Про Стратегію воєнної безпеки України : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661 (дата звернення: 24.07.2026).
5. Про Стратегію інформаційної безпеки : Указ Президента України від 28.12.2021 № 685/2021. URL: https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069 (дата звернення: 24.07.2026).
6. Семененко В. М., Іващенко А. М., Шидлюх В. В. Організація внутрішніх комунікацій у штабах і підрозділах Збройних сил України під час виконання завдань у районі операції Об'єднаних сил. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ*. 2020. № 1(68). С. 6–12. DOI: https://doi.org/10.33099/2304-2745/2020-0/6-12
7. Шидлюх В. В. Наратив як концепт культури внутрішніх комунікацій: актуальні техніки формування наративів. *Військова освіта*. 2025. № 2(52). С. 253–270. DOI: https://doi.org/10.33099/2617-1783/2025-52/253-270
8. ADP 6-0. Mission Command: Command and Control of Army Forces. Washington, DC : Headquarters, Department of the Army, 2019. URL: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN19189_ADP_6-0_FINAL_WEB_v2.pdf (дата звернення: 24.07.2026).
9. AJP-10. Allied Joint Doctrine for Strategic Communications. Edition A, Version 1, UK Change 1. Brussels : NATO Standardization Office, 2023. URL: https://www.gov.uk/government/publications/allied-joint-doctrine-for-strategic-communications-ajp-10 (дата звернення: 24.07.2026).
10. Army Communication and Outreach Office. Command Information. The United States Army. URL: https://www.army.mil/publicaffairs/ (дата звернення: 24.07.2026).
11. Cabré Castellví M. T. Theories of Terminology: Their Description, Prescription and Explanation. *Terminology.* 2003. Vol. 9, No. 2. P. 163–199. DOI: https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab
12. DAOD 2008-0. Public Affairs Policy. Department of National Defence and Canadian Armed Forces. 1998. URL: https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/defence-administrative-orders-directives/2000-series/2008/2008-0-public-affairs-policy.html (дата звернення: 24.07.2026).
13. DAOD 2008-5. Public Affairs Planning and Program Delivery. Department of National Defence and Canadian Armed Forces. 1998. URL: https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/defence-administrative-orders-directives/2000-series/2008/2008-5-public-affairs-planning-program-delivery.html (дата звернення: 24.07.2026).
14. Deppe C., Schaal G. S. Cognitive Warfare: A Conceptual Analysis of the NATO ACT Cognitive Warfare Exploratory Concept. *Frontiers in Big Data*. 2024. Vol. 7. Article 1452129. DOI: https://doi.org/10.3389/fdata.2024.1452129
15. Fillmore C. J. Frame Semantics. Linguistics in the Morning Calm / ed. by The Linguistic Society of Korea. Seoul : Hanshin, 1982. P. 111–138.
16. Fisher K. Locating Frames in the Discursive Universe. *Sociological Research Online.* 1997. Vol. 2, No. 3. DOI: https://doi.org/10.5153/sro.78.
17. Government Communication Service. Internal Communication. 2025. URL: https://www.communications.gov.uk/guidance/internal-communication/ (дата звернення: 24.07.2026).
18. Government Communication Service. The GCS Evaluation Cycle. 2024. URL: https://www.communications.gov.uk/publications/gcs-evaluation-cycle/ (дата звернення: 24.07.2026).
19. Hart C. Frames, Framing and Framing Effects in Cognitive CDA. *Discourse Studies*. 2023. Vol. 25, No. 2. P. 247–258. DOI: https://doi.org/10.1177/14614456231155071
20. Kalla H. K. Integrated Internal Communications: A Multidisciplinary Perspective. Corporate Communications: An *International Journal.* 2005. Vol. 10, No. 4. P. 302–314. DOI: https://doi.org/10.1108/13563280510630106
21. Kljajić N. Internal Communications Functions in Military Organizational Systems. *Vojno delo*. 2022. Vol. 74, No. 1. P. 133–144. DOI: https://doi.org/10.5937/vojdelo2201133K
22. Mazzei A. Promoting Active Communication Behaviours through Internal Communication. Corporate Communications: An *International Journal*. 2010. Vol. 15, No. 3. P. 221–234. DOI: https://doi.org/10.1108/13563281011068096

23. Men R. L., Bowen S. A. Excellence in Internal Communication Management. New York : Business Expert Press, 2017.
24. NATO. NATO 2022 Strategic Concept. Brussels : NATO, 2022. URL: https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept (дата звернення: 24.07.2026).
25. NATO. NATO's Approach to Counter Information Threats. 2024. URL: https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/10/18/natos-approach-to-counter-information-threats (дата звернення: 24.07.2026).
26. Nilsson P.-E., Haga A., Hellström K. Definitional Ambiguity in Cognitive Warfare: A Critical and Systematic Conceptual Review through Ideal-Type Analysis. *Frontiers in Big Data*. 2026. Vol. 9. Article 1762571. DOI: https://doi.org/10.3389/fdata.2026.1762571
27. Sullivan K. Three Levels of Framing. *WIREs Cognitive Science*. 2023. Vol. 14, No. 5. Article e1651. DOI: https://doi.org/10.1002/wcs.1651.
28. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive Approach. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2000. 258 p. DOI: https://doi.org/10.1075/tlrp.3
29. Tkalac Verčič A., Verčič D., Sriramesh K. Internal Communication: Definition, Parameters, and the Future. Public Relations Review. 2012. Vol. 38, No. 2. P. 223–230. DOI: https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2011.12.019
30. van Dijk T. A. Discourse and Knowledge: A Sociocognitive Approach. Cambridge : Cambridge University Press, 2014. 400 p.
31. Welch M. Internal Communication. The International Encyclopedia of Strategic Communication. 2018. DOI: https://doi.org/10.1002/9781119010722.iesc0090
32. Welch M., Jackson P. R. Rethinking Internal Communication: A Stakeholder Approach. Corporate Communications: An *International Journal.* 2007. Vol. 12, No. 2. P. 177–198. DOI: https://doi.org/10.1108/13563280710744847

REFERENCES

1. Armed Forces of Ukraine. (2020). Doktryna zi stratehichnykh komunikatsii Zbroinykh Syl Ukrainy (VKP 10-00(49).01) [Doctrine on strategic communications of the Armed Forces of Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Army Communication and Outreach Office. (n.d.). Command information. The United States Army. Retrieved from https://www.army.mil/publicaffairs/
3. Cabré Castellví, M. T. (2003). Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology,* 9(2), 163–199. https://doi.org/10.1075/term.9.2.03cab
4. Department of National Defence and Canadian Armed Forces. (1998a). DAOD 2008-0, Public affairs policy. Retrieved from https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/defence-administrative-orders-directives/2000-series/2008/2008-0-public-affairs-policy.html
5. Department of National Defence and Canadian Armed Forces. (1998b). DAOD 2008-5, Public affairs planning and program delivery. Retrieved from https://www.canada.ca/en/department-national-defence/corporate/policies-standards/defence-administrative-orders-directives/2000-series/2008/2008-5-public-affairs-planning-program-delivery.html
6. Department of the Army. (2019). ADP 6-0: Mission command: Command and control of Army forces. Headquarters, Department of the Army.
7. Deppe, C., & Schaal, G. S. (2024). Cognitive warfare: A conceptual analysis of the NATO ACT cognitive warfare exploratory concept. *Frontiers in Big Data*, 7, 1452129. https://doi.org/10.3389/fdata.2024.1452129
8. Fillmore, C. J. (1982). Frame semantics. In The Linguistic Society of Korea (Ed.), *Linguistics in the morning calm* (pp. 111–138). Hanshin.
9. Fisher, K. (1997). Locating frames in the discursive universe. *Sociological Research Online*, 2(3). https://doi.org/10.5153/sro.78
10. Government Communication Service. (2024). The GCS evaluation cycle. Retrieved from https://www.communications.gov.uk/publications/gcs-evaluation-cycle/
11. Government Communication Service. (2025). Internal communication. Retrieved from https://www.communications.gov.uk/guidance/internal-communication/
12. Hart, C. (2023). Frames, framing and framing effects in cognitive CDA. *Discourse Studies,* 25(2), 247–258. https://doi.org/10.1177/14614456231155071
13. Kalla, H. K. (2005). Integrated internal communications: A multidisciplinary perspective. Corporate Communications: An *International Journal*, 10(4), 302–314. https://doi.org/10.1108/13563280510630106
14. Kljajić, N. (2022). Internal communications functions in military organizational systems. *Vojno delo,* 74(1), 133–144. https://doi.org/10.5937/vojdelo2201133K

15. Mazzei, A. (2010). Promoting active communication behaviours through internal communication. Corporate Communications: An *International Journal*, 15(3), 221–234. https://doi.org/10.1108/13563281011068096
16. Men, R. L., & Bowen, S. A. (2017). Excellence in internal communication management. Business Expert Press.
17. Ministry of Defence of Ukraine. (2017). Pro zatverdzhennia Kontseptsii stratehichnykh komunikatsii Ministerstva oborony Ukrainy ta Zbroinykh Syl Ukrainy: Nakaz No. 612 [On approval of the Concept of strategic communications of the Ministry of Defence of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine: Order No. 612]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/go/v0612322-17 [in Ukrainian].
18. Ministry of Defence of Ukraine. (2025). Deiaki pytannia realizatsii stratehichnykh komunikatsii u systemi Ministerstva oborony Ukrainy: Nakaz No. 653-nm [Certain issues of implementing strategic communications in the system of the Ministry of Defence of Ukraine: Order No. 653-nm]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/go/v0653322-25 [in Ukrainian].
19. NATO. (2022). NATO 2022 strategic concept. Retrieved from https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/strategic-concepts/nato-2022-strategic-concept
20. NATO. (2023). AJP-10: Allied joint doctrine for strategic communications (Edition A, Version 1, UK Change 1). NATO Standardization Office.
21. NATO. (2024). NATO's approach to counter information threats. Retrieved from https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/10/18/natos-approach-to-counter-information-threats
22. Nilsson, P.-E., Haga, A., & Hellström, K. (2026). Definitional ambiguity in cognitive warfare: A critical and systematic conceptual review through ideal-type analysis. *Frontiers in Big Data*, 9, 1762571. https://doi.org/10.3389/fdata.2026.1762571
23. President of Ukraine. (2021a). Pro Stratehiiu informatsiinoi bezpeky: Ukaz No. 685/2021 [On the Information Security Strategy: Decree No. 685/2021]. Retrieved from https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069 [in Ukrainian].
24. President of Ukraine. (2021b). Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy: Ukaz No. 121/2021 [On the Military Security Strategy of Ukraine: Decree No. 121/2021]. Retrieved from https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661 [in Ukrainian].
25. Semenenko, V. M., Ivashchenko, A. M., & Shydliukh, V. V. (2020). Orhanizatsiia vnutrishnikh komunikatsii u shtabakh i pidrozdilakh Zbroinykh Syl Ukrainy pid chas vykonannia zavdan u raioni operatsii Obiednanykh syl [Organisation of internal communications in headquarters and units of the Armed Forces of Ukraine during tasks in the Joint Forces Operation area]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU,* 1(68), 6–12. https://doi.org/10.33099/2304-2745/2020-0/6-12 [in Ukrainian].
26. Shydliukh, V. V. (2025). Naratyv yak kontsept kultury vnutrishnikh komunikatsii: Aktualni tekhniky formuvannia naratyviv [Narrative as a concept of internal communication culture: Current narrative-building techniques]. *Viiskova osvita,* 2(52), 253–270. https://doi.org/10.33099/2617-1783/2025-52/253-270 [in Ukrainian].
27. Sullivan, K. (2023). Three levels of framing. *WIREs Cognitive Science*, 14(5), e1651. https://doi.org/10.1002/wcs.1651
28. Temmerman, R. (2000). Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach. John Benjamins. https://doi.org/10.1075/tlrp.3
29. Tkalac Verčič, A., Verčič, D., & Sriramesh, K. (2012). Internal communication: Definition, parameters, and the future. *Public Relations Review*, 38(2), 223–230. https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2011.12.019
30. van Dijk, T. A. (2014). Discourse and knowledge: A sociocognitive approach. Cambridge University Press.
31. Welch, M. (2018). Internal communication. In The International Encyclopedia of Strategic Communication. Wiley. https://doi.org/10.1002/9781119010722.iesc0090
32. Welch, M., & Jackson, P. R. (2007). Rethinking internal communication: A stakeholder approach. Corporate Communications: An *International Journal*, 12(2), 177–198. https://doi.org/10.1108/13563280710744847

Дата першого надходження статті до видання: 25.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 378.091.3:81'243:070
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.3

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КОМПЛЕМЕНТАРНІСТЬ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Тетяна Громко
доктор філологічних наук,
професор кафедри германських і східних мов та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-4661-4302
e-mail: hromkot@gmail.com

Вікторія Сікорська
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики та мовної комунікації
Одеського національного морського університету
вул. Мечникова, 34, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-7278-8464
e-mail: sikorskavika1003@gmail.com

Ганна Адамова
доктор філософії з педагогіки, доцент,
декан факультет іноземних мов, медіа та психології
Міжнародного гуманітарного університету,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-4411-8484

Анотація. *Статтю присвячено теоретико-методологічному осмисленню міждисциплінарної комплементарності як принципу організації сучасної філологічної та журналістської освіти в умовах трансформації гуманітарного знання, цифровізації освітнього простору та зміни моделей професійної комунікації. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переорієнтації сучасної університетської підготовки від дисциплінарно сегментованих моделей до інтегративних освітніх стратегій, орієнтованих на формування комплексної професійної компетентності та здатності діяти в багатомовному, міжкультурному й медіатизованому середовищі. Метою дослідження є обґрунтування міждисциплінарної комплементарності як внутрішнього організаційного принципу сучасної філологічної та журналістської освіти і визначення її евристичного й педагогічного потенціалу у формуванні інтегрованої гуманітарної компетентності. Об'єктом дослідження виступає сучасна університетська філологічна та журналістська освіта як гуманітарно-комунікативна система, предметом – механізми реалізації міждисциплінарної комплементарності у структурі змісту, організації та професійної підготовки майбутніх філологів, перекладачів і журналістів. У роботі міждисциплінарну комплементарність інтерпретовано як методологічний механізм взаємодоповнювального функціонування мовознавчих, літературознавчих, перекладознавчих, медіалінгвістичних, культурологічних і журналістикознавчих підходів без утрати їхньої предметної автономії. Доведено, що ключовими інтегративними механізмами реалізації комплементарної моделі виступають текстоцентризм, дискурсивний підхід і медіація, які забезпечують поєднання процесів рецепції, продукції, інтеракції, інтерпретації, перекодування смислів та професійної комунікації. Визначено, що текст у сучасній освітній парадигмі набуває статусу не лише об'єкта аналізу, а й когнітивно-комунікативного простору конструювання значення, професійної взаємодії та міжкультурного посередництва. Особливу увагу приділено практикам реалізації комплементарного підходу у діяльності кафедри германських*

© Т. Громко, В. Сікорська, Г. Адамова, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

і східних мов, де інтеграція мовної, перекладацької, дискурсивної та медіакомунікативної підготовки створює умови для формування сучасного фахівця, здатного до критичної інтерпретації, відповідальної комунікації та професійної діяльності у динамічному інформаційному середовищі.

Ключові слова: *міждисциплінарна комплементарність, філологічна освіта, журналістська освіта, текстоцентризм, медіація, дискурс, міжкультурна комунікація, медіакомунікація, професійна компетентність, освітній простір.*

INTERDISCIPLINARY COMPLEMENTARITY AS A METHODOLOGICAL PRINCIPLE OF MODERN PHILOLOGICAL AND JOURNALISM EDUCATION

Tetiana Hromko
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Germanic and Oriental Languages and Translation,
International Humanitarian University
Fontanska Road Str., 33, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4661-4302
e-mail: hromkot@gmail.com

Victoriia Sikorska
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Journalism and Language Communication,
Odessa National Maritime University
Mechnykova Str., 34, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7278-8464
e-mail: sikorskavika1003@gmail.com

Hanna Adamova
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
Dean of the Faculty of Foreign Languages, Media and Psychology,
International Humanitarian University
Fontanska Road Str., 33, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4411-8484

Abstract. *The article is devoted to the theoretical and methodological conceptualization of interdisciplinary complementarity as a principle for organizing modern philological and journalism education under conditions of the transformation of humanities knowledge, digitalization of educational environments, and changes in models of professional communication. The relevance of the study is determined by the need to reorient contemporary university education from disciplinarily segmented models toward integrative educational strategies aimed at developing comprehensive professional competence and the ability to operate effectively in multilingual, intercultural, and media-mediated environments.*

The purpose of the study is to substantiate interdisciplinary complementarity as an internal organizational principle of modern philological and journalism education and to determine its heuristic and pedagogical potential in shaping integrated humanitarian competence. The object of the research is contemporary university philological and journalism education as a humanitarian and communicative system, whereas the subject comprises the mechanisms of implementing interdisciplinary complementarity within the structure of educational content, organizational models, and professional training of future philologists, translators, and journalists.

The article interprets interdisciplinary complementarity as a methodological mechanism of mutually reinforcing interaction among linguistic, literary, translation, media-linguistic, cultural, and journalism-oriented approaches without the loss of their disciplinary autonomy. It is demonstrated that the key integrative mechanisms ensuring the implementation of the complementary model include text-centeredness, the discursive approach, and mediation, which enable the integration of reception, production, interaction, interpretation, meaning recoding, and professional communication processes. It has been established that within the contemporary educational paradigm, the text acquires the status not merely of an object of analysis but of a cognitive and communicative space for constructing meaning, professional interaction, and intercultural mediation.

Special attention is devoted to the practices of implementing the complementary approach within the activities of the Department of Germanic and Oriental Languages and Translation, where the integration of linguistic, translation, discursive, and media-communication training creates conditions for shaping a modern specialist capable of critical interpretation, responsible communication, and professional activity in a dynamic information environment.

Key words: *interdisciplinary complementarity, philological education, journalism education, text-centeredness, mediation, discourse, translation, intercultural communication, media communication, professional competence, educational environment.*

Постановка проблеми. Сучасна філологічна та журналістська освіта розвиваються в умовах перегляду усталених дисциплінарних меж і переходу до інтегративних моделей організації гуманітарного знання. Цей процес пов'язаний не лише з технологічною модернізацією освітнього середовища, а й зі зміною самої логіки професійної підготовки, яка дедалі більше орієнтується на взаємодію мовних, текстових, культурних і комунікативних практик. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема підготовки фахівця, здатного працювати не в межах окремої дисципліни, а у просторі взаємодії різних способів аналізу, інтерпретації та продукування знання.

Попри активне оновлення освітніх програм і розширення спектра міждисциплінарних практик, сучасна університетська освіта значною мірою продовжує функціонувати за принципом дисциплінарної сегментації, за якого мовознавчі, літературознавчі, перекладознавчі, комунікативні та журналістикознавчі компоненти реалізуються як відносно автономні напрями підготовки. Така модель історично забезпечувала спеціалізацію професійної освіти, проте дедалі частіше виявляє обмеженість щодо формування інтегрованої професійної компетентності, необхідної для діяльності у сучасному багатомовному та медіатизованому середовищі.

У відповідь на ці виклики у сучасному гуманітарному дискурсі посилюється тенденція до переосмислення механізмів інтеграції знань і переходу від міжпредметного поєднання до методологічної взаємодії дисциплін. Одним із підходів, що дає змогу описати таку взаємодію, виступає міждисциплінарність, яку сучасні дослідники визначають як процес інтеграції концепцій, методів і способів пізнання для створення нового рівня розуміння складних об'єктів дослідження [12].

У межах цього дослідження особливу увагу приділено поняттю міждисциплінарної комплементарності. Під міждисциплінарною комплементарністю розуміємо методологічний принцип організації гуманітарного знання, що передбачає взаємодоповнювальне функціонування різних дисциплінарних підходів без утрати їхньої предметної автономії та забезпечує формування інтегрованої моделі інтерпретації складних освітніх і професійних явищ. На відміну від механічного об'єднання дисциплін або формальної інтеграції змісту комплементарність ґрунтується на взаємному розширенні пояснювального потенціалу окремих галузей знання [12, с. 74–79].

Для сучасної філологічної та журналістської освіти така постановка проблеми набуває особливої актуальності, оскільки обидві галузі мають спільну гуманітарно-комунікативну основу: мову, текст, дискурс, медіацію та суспільну комунікацію. Якщо філологічна освіта традиційно орієнтована на інтерпретацію мовних і текстових структур та міжкультурну взаємодію, то журналістська освіта спрямована на створення й осмислення медіатексту, роботу з інформацією та конструювання публічного дискурсу.

У сучасних підходах до мовної освіти дедалі більшої ваги набувають категорії рецепції, продукції, інтеракції та медіації як взаємопов'язані форми професійної діяльності Особливого значення у реалізації комплементарного підходу набувають категорії рецепції, продукції, інтеракції та медіації, які у сучасній мовній освіті розглядаються як взаємопов'язані форми комунікативної діяльності. У цьому контексті медіація перестає трактуватися як допоміжна практика передачі інформації та набуває статусу окремого механізму конструювання спільного смислового простору між учасниками комунікації. Водночас рецепція забезпечує інтерпретацію тексту, продукція – створення власного висловлювання, інтеракція – координацію комунікативної взаємодії, а плюрилінгвальна компетентність створює умови для гнучкого використання мовних ресурсів у багатомовному середовищі. Інтеграція цих видів діяльності формує сучасну діяльнісно орієнтовану модель гуманітарної підготовки та створює методологічне підґрунтя для інтеграції філологічної й журналістської освіти [5, с. 103–106].

Аналіз останніх досліджень засвідчує поступове зміщення уваги від традиційного розмеж-

ування гуманітарних дисциплін до пошуку інтегративних моделей професійної підготовки. У сучасних студіях журналістської освіти наголошується на необхідності поєднання академічного знання, аналітичних стратегій, комунікативних практик і роботи з медіатекстом як умов формування сучасного медійника [1]. У сфері перекладознавства й медіакомунікації окремо підкреслюється вплив редакційної політики на характер перекладацьких рішень та механізми адаптації тексту до потреб цільової аудиторії [2].

Водночас питання міждисциплінарної комплементарності саме як методологічного принципу одночасної організації філологічної та журналістської освіти залишається недостатньо концептуалізованим. Недостатньо розробленими залишаються механізми інтеграції лінгвістичного, перекладознавчого, медіакомунікативного та журналістикознавчого компонентів у межах єдиної освітньої моделі, здатної забезпечити підготовку фахівця до діяльності у багатомовному, міжкультурному та цифрово трансформованому середовищі.

Об'єктом дослідження є сучасна університетська філологічна та журналістська освіта як інтегрований гуманітарно-комунікативний простір, у межах якого взаємодіють мовний, літературний, перекладознавчий, культурний, медіакомунікативний і професійно-практичний компоненти підготовки здобувачів вищої освіти. Таке розуміння об'єкта дає змогу трактувати освітній процес не як сукупність автономних навчальних дисциплін, а як цілісну систему смислотворення, інтерпретації, комунікації та професійного становлення, орієнтовану на формування інтегрованої гуманітарної компетентності в умовах сучасного медіатизованого суспільства.

Предметом дослідження виступає міждисциплінарна комплементарність як методологічний принцип організації змісту, структури та педагогічних механізмів підготовки майбутніх філологів, перекладачів і журналістів, що передбачає інтеграцію мовознавчих, літературознавчих, перекладознавчих, культурологічних, медіалінгвістичних і журналістикознавчих підходів у режимі взаємодоповнення та спільного формування професійної компетентності без утрати їхньої предметної специфіки. У такій моделі освітній результат досягається не шляхом механічного накопичення знань із різних галузей, а через формування інтегрованого гуманітарного досвіду, орієнтованого на інтерпретацію тексту, медіацію смислів, міжкультурну взаємодію та відповідальне професійне висловлювання, що дає змогу розглядати комплементарність як внутрішній організаційний принцип сучасної філологічної та журналістської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасна гуманітарна освіта дедалі послідовніше переходить від моделі накопичення спеціалізованого знання до моделі інтегративного конструювання професійної компетентності. Така трансформація пов'язана не лише зі зміною освітніх технологій чи структури навчальних програм, а й передусім із переосмисленням природи самого знання, яке дедалі частіше розглядається як результат взаємодії різних інтерпретаційних перспектив, когнітивних практик і комунікативних стратегій. У сучасних освітніх дослідженнях міждисциплінарна взаємодія трактується як механізм переходу від фрагментарного освоєння змісту до інтегрованого формування професійної здатності діяти у складному середовищі [12, с. 26].

У цьому контексті особливого значення набуває міждисциплінарна комплементарність як форма організації освітнього простору, за якої окремі дисципліни не втрачають власної предметної визначеності, однак набувають нових евристичних і пояснювальних можливостей у процесі взаємодії. Комплементарність у гуманітарній освіті не зводиться до механічного поєднання навчальних курсів або дублювання тематичних блоків. Її сутність полягає у створенні умов для взаємного розширення предметних меж дисциплін через інтеграцію методів, категоріального апарату та практик інтерпретації, унаслідок чого формується новий рівень осмислення об'єкта дослідження [12, с. 74–79].

Для сучасної філологічної та журналістської освіти така модель є особливо продуктивною, оскільки обидві освітні сфери мають спільну гуманітарно-комунікативну основу – мову, текст, дискурс, культуру та процес породження й інтерпретації смислів. Попри відмінності професійних завдань, вони функціонують у межах єдиного простору комунікативної діяльності, де текст виступає одночасно мовною конструкцією, культурним артефактом і засобом суспільної взаємодії.

Філологічна освіта традиційно орієнтована на аналіз мовної системи, інтерпретацію художнього й нехудожнього тексту, дослідження механізмів смислотворення, переклад і міжкультурну взаємодію. Журналістська освіта, своєю чергою,

спрямована на створення, трансформацію, поширення та критичне осмислення медіатекстів, організацію суспільної комунікації та формування інформаційного середовища. У сучасних моделях журналістської підготовки дедалі більшого значення набуває інтеграція аналітичного мислення, академічного знання та комунікативної практики, що дає змогу розглядати підготовку медійника як комплексний гуманітарний процес [7, с. 484–489].

Точкою природного перетину філологічної та журналістської освіти стають спільні когнітивні та професійні операції: інтерпретація змісту, аналіз дискурсу, структурування повідомлення, жанрове моделювання, формування адресності, медіація смислів, оцінка комунікативного ефекту та забезпечення етичної відповідальності висловлювання. У цьому сенсі і філолог, і журналіст працюють із різними формами текстуальної репрезентації реальності та здійснюють діяльність зі створення, пояснення, перекодування й поширення смислів.

Особливо показовим у цьому контексті є поняття медіації, яке у сучасній мовній освіті розглядається як окрема форма комунікативної діяльності, пов'язана не лише з передаванням інформації, а й зі створенням умов для інтерпретації, узгодження та співконструювання значення між учасниками комунікації [5, с. 103–106].

Унаслідок цього журналістська освіта перестає розглядатися як зовнішній прикладний напрям щодо філології і постає як один із варіантів реалізації текстоцентричної гуманітарної парадигми. Водночас сучасна філологічна освіта виходить за межі класичного мовно-літературного підходу та дедалі активніше включає медіалінгвістичний, комунікативний, перекладознавчий і дискурсивний виміри підготовки. Саме тому міждисциплінарна комплементарність дає змогу розглядати філологічну та журналістську освіту не як паралельні або конкурентні освітні моделі, а як взаємодоповнювальні форми організації сучасного гуманітарного знання.

Одним із найбільш продуктивних механізмів реалізації міждисциплінарної комплементарності у сучасній філологічній та журналістській освіті виступають текстоцентризм, дискурсивний підхід і медіація, які забезпечують інтеграцію мовної, культурної, комунікативної та професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Саме ці категорії дають змогу подолати дисциплінарну фрагментацію та сформувати цілісний гуманітарно-комунікативний простір професійного становлення майбутнього фахівця.

У сучасному освітньому дискурсі текстоцентризм розглядається не лише як дидактичний принцип організації навчального матеріалу, а й як методологія роботи зі знанням, за якої текст виступає базовою одиницею навчання, інтерпретації та професійної взаємодії. Такий підхід істотно розширює традиційне розуміння тексту як завершеної мовної структури та дає змогу трактувати його як відкритий простір породження смислів, культурних кодів і комунікативних стратегій. У сучасних дослідженнях мовної освіти підкреслюється, що текстоцентрична організація навчання сприяє переходу від засвоєння мовної форми до розвитку здатності діяти в умовах складної комунікативної ситуації [6, с. 4–8].

Для філологічної освіти текст виступає середовищем реалізації мовної системи, носієм культурної пам'яті та об'єктом інтерпретаційного аналізу. Робота з художнім, академічним, перекладним, публіцистичним і цифровим текстами забезпечує одночасне формування мовної, літературної, міжкультурної та інтерпретаційної компетентностей. У журналістській освіті текст набуває додаткової функції суспільного посередництва, оскільки через нього здійснюється організація інформаційного простору, побудова публічного дискурсу та репрезентація соціальної реальності.

У такому розумінні текстоцентризм дає змогу подолати традиційне розмежування між аналізом і продукуванням тексту. Освітній процес орієнтується не лише на засвоєння мовних норм або професійних технологій, а й на формування здатності працювати зі смислом: виявляти його, інтерпретувати, трансформувати, адаптувати та репрезентувати у різних комунікативних середовищах. Це набуває особливого значення в умовах сучасної медіакультури, де межі між художнім, інформаційним, академічним, цифровим і публічним текстом стають дедалі менш жорсткими.

Особливого значення у реалізації комплементарного підходу набуває поняття медіації, яке у сучасній гуманітарній освіті трактується значно ширше за традиційне розуміння перекладу або передачі повідомлення. У сучасному освітньому дискурсі медіація розглядається як діяльність, спрямована на створення умов для розуміння, інтерпретації, узгодження смислів і забезпечення комунікативної взаємодії між різними мовними, культурними, професійними та соціальними середовищами [5].

Для філологічної освіти медіація реалізується через інтерпретацію тексту, переклад, міжкультурне посередництво та пояснення культурно

маркованих явищ. Для журналістської освіти вона проявляється у відборі фактів, реконструюванні контексту, адаптації повідомлення до аудиторії, забезпеченні доступності інформації та створенні умов для суспільного діалогу. У сучасних підходах до міжкультурної освіти медіація розглядається як інтегративна практика, що поєднує інтерпретацію, перекодування та комунікативне супроводження змісту [16, с. 55].

У цьому сенсі діяльність перекладача й журналіста набуває спільної природи: обидва здійснюють не механічне перенесення змісту, а його інтерпретаційне відтворення у новому комунікативному середовищі. Особливо виразно це простежується у роботі з медіатекстом, де перекладацькі рішення визначаються не лише мовною відповідністю, а й редакційною політикою, прагматикою повідомлення та очікуваннями аудиторії [2].

Саме тому медіація може розглядатися як одна із центральних категорій міждисциплінарної комплементарності, оскільки дає змогу об'єднати мовний аналіз, текстову інтерпретацію, перекладацькі практики та медіакомунікацію в межах єдиної освітньої логіки. У такій моделі підготовка майбутнього філолога, перекладача чи журналіста набуває спільної методологічної основи, орієнтованої на формування здатності працювати зі складними смисловими системами та ефективно діяти у просторі сучасної комунікації.

У практичному вимірі така логіка інтеграції відкриває можливість розглядати сучасний університетський освітній простір як середовище взаємодії різних мовних, культурних і професійних традицій, де принцип комплементарності реалізується не лише на рівні окремих дисциплін, а й на рівні організації освітніх програм і діяльності академічних підрозділів.

У цьому сенсі показовими є інтегративні освітні практики, що поєднують мовну підготовку та журналістську діяльність. До них належать міждисциплінарні семінари з аналізу медіатексту, майстер-класи з іншомовної професійної комунікації, перекладацькі воркшопи, дискусійні клуби за участю носіїв мови, мовно-журналістські інтенсиви, студентські медіапроєкти, навчальні редакції, тематичні хакатони, публічні лекції та комунікативні заходи міжкультурного спрямування. Особливе значення мають формати, у яких здобувачі здійснюють не лише мовний аналіз, а й створення власного продукту – інтерв'ю, репортажу, перекладеного медіаматеріалу, публічного виступу, подкасту або мультимедійного тексту. Такі практики сприяють формуванню комплексу інтегрованих компетентностей, серед яких особливого значення набувають здатність до професійної комунікації рідною та іноземною мовами; уміння аналізувати й інтерпретувати тексти різних жанрів і дискурсів; навички медіації та міжкультурного посередництва; здатність працювати в умовах багатомовного середовища; критичне мислення; інформаційна та медійна грамотність; здатність створювати соціально відповідальний комунікативний продукт.

Особливу роль у реалізації такої моделі відіграє переклад як один із центральних інструментів комплементарності. Сучасне перекладознавство розглядає переклад не як лінійне перенесення мовних одиниць, а як складний процес інтерпретації, реконструкції контексту й адаптації смислу до нового комунікативного середовища. У журналістській освіті аналогічні механізми проявляються у роботі з міжнародними джерелами, локалізації інформації, міжкультурному поясненні та створенні доступного медійного повідомлення.

Таким чином, текстоцентризм, дискурс і медіація виступають не окремими методами навчання, а інтегративними механізмами реалізації міждисциплінарної комплементарності, що забезпечують цілісність сучасної філологічної та журналістської освіти та створюють передумови для переходу від дисциплінарної моделі підготовки до гуманітарно-комунікативної моделі професійного розвитку.

Практична реалізація міждисциплінарної комплементарності у сучасній університетській освіті найбільш виразно виявляється на рівні організації освітнього середовища, де інтеграція змісту навчання здійснюється не шляхом механічного поєднання дисциплін, а через формування взаємопов'язаного простору освітніх компонентів, навчальних практик, академічної взаємодії та професійно орієнтованої діяльності здобувачів. У такій моделі освітній процес набуває ознак відкритої гуманітарної системи, у якій знання формується через постійне співвіднесення теоретичного аналізу, комунікативної дії та професійної апробації.

У цьому контексті особливого значення набуває досвід взаємодії філологічного та журналістського напрямів підготовки, що дає змогу розглядати освітній процес як систему взаємодоповнювальних практик роботи зі словом, текстом і комунікацією. Така модель передбачає зміщення акценту від ізольованого засвоєння

окремих дисциплін до формування інтегрованого професійного досвіду, у межах якого мовна компетентність, інтерпретаційна діяльність, медіакомунікація та аналітичне мислення функціонують як взаємопов'язані елементи підготовки [11, с. 6].

Однією з продуктивних моделей реалізації такого підходу виступає взаємодія мовно-філологічного та медіакомунікативного освітніх середовищ, у межах якої різні типи професійної діяльності: мовно-аналітична, перекладацька, текстотворча, комунікативна та медійна об'єднуються навколо спільного об'єкта професійної роботи – тексту в його багатофункційному вияві. У такій моделі текст перестає бути виключно навчальним матеріалом і набуває статусу інструмента професійного моделювання та простору інтеграції гуманітарних практик.

У межах обов'язкового освітнього компонента інтеграція реалізується через послідовне формування здатності аналізувати мовні явища, інтерпретувати тексти різних типів, працювати з міжкультурним контекстом, здійснювати комунікативне посередництво та створювати професійно релевантні повідомлення. Водночас вибірковий складник забезпечує розширення індивідуальної освітньої траєкторії та створює умови для міжгалузевого поєднання мовної, медійної та аналітичної підготовки. У сучасних моделях журналістської освіти саме варіативність освітнього середовища розглядається як одна з умов формування професійної мобільності та здатності працювати в умовах змінного комунікативного середовища [13, с. 9].

Особливого значення у такій моделі набувають практико-орієнтовані форми роботи, що забезпечують перенесення теоретичних знань у професійний контекст. Ідеться не лише про традиційні форми академічної активності, а про створення середовищ професійної апробації, у яких здобувач послідовно переходить від рецепції до інтерпретації, від інтерпретації – до створення власного комунікативного продукту. Саме в таких формах діяльності відбувається інтеграція мовної рефлексії, критичного мислення, медіаграмотності та професійної відповідальності.

Показовим результатом реалізації комплементарного підходу стає трансформація самої структури професійної компетентності здобувача. Поряд із традиційними мовними й текстовими вміннями дедалі більшої ваги набуває здатність працювати у багатомовному середовищі, здійснювати міжкультурне посередництво, аналізувати різні типи дискурсу, створювати власний інформаційний продукт, критично оцінювати джерела, адаптувати повідомлення до комунікативної ситуації та забезпечувати етичність професійного висловлювання. Сучасні дослідження журналістської освіти визначають саме такі інтегровані результати навчання як основу підготовки фахівця майбутнього [15, с. 19].

Подібне розуміння професійної підготовки узгоджується із сучасними уявленнями про формування медійника як фахівця, діяльність якого поєднує аналітичні, комунікативні, інтерпретаційні та соціально відповідальні практики професійного самовираження [1, с. 24].

У цьому сенсі міждисциплінарна комплементарність перестає бути лише принципом інтеграції навчальних дисциплін і набуває статусу освітньої технології, що визначає логіку побудови освітньої програми, характер професійної підготовки та механізми формування сучасної гуманітарної компетентності. Саме така модель створює умови для підготовки фахівця, здатного одночасно мислити текстом, працювати зі смислом і здійснювати ефективну комунікацію у багатомовному та медіатизованому середовищі.

Ефективність міждисциплінарної комплементарності найбільш переконливо виявляється тоді, коли вона реалізується не лише на рівні методологічних декларацій, а й у логіці побудови освітньої програми, структурі навчального змісту та формах професійної підготовки здобувачів. У сучасній філологічній та журналістській освіті інтегративний характер підготовки дедалі частіше забезпечується не окремими навчальними дисциплінами, а системою їхньої функційної взаємодії, унаслідок якої формується цілісна модель професійної компетентності.

За такого підходу окремі освітні компоненти перестають виконувати виключно предметно орієнтовану функцію та починають працювати як взаємодоповнювальні механізми професійного становлення. Мовна підготовка забезпечує розвиток здатності працювати з мовною організацією тексту та комунікативною структурою висловлювання; інтерпретаційно орієнтовані дисципліни формують уміння працювати зі смислом і культурним контекстом; перекладацькі практики забезпечують міжмовну та міжкультурну взаємодію; комунікативно-журналістський компонент спрямований на створення, адаптацію та поширення повідомлення відповідно до умов публічного середовища. У результаті освітній процес набуває ознак єдиного гуманітарно-комунікативного простору [11, с. 10–12].

У цьому контексті особливого значення набуває поєднання обов'язкового та вибіркового складників освітньої програми. Якщо обов'язковий компонент забезпечує формування базових мовних, текстових, інтерпретаційних і комунікативних умінь, то вибіркова частина створює умови для індивідуалізації професійної траєкторії та інтеграції різних типів гуманітарного досвіду. Сучасні підходи до організації журналістської освіти розглядають варіативність освітнього середовища як необхідну умову формування професійної гнучкості, здатності до адаптації та готовності працювати в умовах динамічного медіапростору [13, с. 11].

Інтегративний потенціал освітньої програми особливо посилюється через використання практико-орієнтованих форматів навчання, у межах яких здобувач працює не з абстрактним навчальним матеріалом, а з реальними комунікативними ситуаціями. Саме в таких форматах відбувається перехід від рецептивного засвоєння знань до їх інтерпретаційного та продуктивного застосування. Практична діяльність починає виконувати не допоміжну, а структуроутворювальну функцію освітнього процесу, забезпечуючи перенесення знання у професійний контекст.

Окремого значення у реалізації комплементарного підходу набуває академічна подієвість як форма інтеграції навчальної, комунікативної та професійної активності. Участь здобувачів у відкритих академічних подіях, міжкультурних дискусіях, мовних і медійних практиках, перекладацьких та комунікативних проєктах створює умови для переходу від моделі відтворення знань до моделі їх застосування, апробації та рефлексії. У такому середовищі здобувач послідовно виконує ролі інтерпретатора, медіатора, автора й комунікатора, що сприяє формуванню інтегрованого професійного досвіду. Як наслідок реалізації комплементарного підходу змінюється саме розуміння результатів навчання. Поряд із предметно орієнтованими знаннями дедалі більшої ваги набувають інтегровані компетентності: здатність здійснювати ефективну комунікацію у багатомовному середовищі, працювати з різними типами тексту й дискурсу, здійснювати міжкультурне посередництво, критично оцінювати інформацію, створювати власний комунікативний продукт і відповідально діяти у цифровому середовищі. Саме такі результати сьогодні розглядаються як ключові орієнтири підготовки сучасного фахівця у сфері гуманітарних і медійних професій [15]. Подібне розуміння професійної підготовки узгоджується із сучасними підходами до формування медійника як фахівця, професійна діяльність якого ґрунтується на інтеграції аналітичного мислення, комунікативної мобільності, культурної інтерпретації та відповідальної взаємодії з інформаційним середовищем [1, с. 23–25]. У цьому сенсі сучасна освітня програма перестає бути сукупністю автономних дисциплін і набуває ознак відкритої моделі професійного розвитку, у межах якої кожен освітній компонент виконує не ізольовану, а взаємопосилювальну функцію.

Практики реалізації міждисциплінарної комплементарності особливо виразно простежуються у діяльності кафедри германських і східних мов Міжнародного університету (м. Одеса), де зазначений підхід поступово трансформується з методологічної концепції у принцип організації освітнього процесу та професійної підготовки майбутніх філологів, перекладачів і журналістів. У такій моделі освітнє середовище формується як простір взаємодії кількох взаємопов'язаних вимірів: мовного, літературного, перекладознавчого, міжкультурного, медіакомунікативного та професійно-практичного, що створює передумови для формування інтегрованої гуманітарної компетентності.

Особливістю реалізації комплементарного підходу є переорієнтація освітньої логіки від дисциплінарного розмежування до організації навчального процесу навколо спільних смислових центрів – тексту, дискурсу, комунікації та інтерпретації. За такого підходу освітні компоненти перестають функціонувати ізольовано й починають формувати взаємопідсилювальну систему професійного розвитку, у межах якої здобувач опановує не окремі знання чи технології, а способи роботи зі змістом у різних формах його репрезентації. Подібна модель узгоджується із сучасними уявленнями про взаємозв'язок університетської освіти й професійного середовища, відповідно до яких навчання дедалі більше орієнтується на інтеграцію академічного знання та діяльнісного досвіду [14, с. 808–809].

У такому освітньому середовищі іншомовна підготовка виходить за межі традиційного мовного тренінгу та інтегрується з перекладацькими, дискурсивними й медіакомунікативними практиками. Робота з автентичними художніми, публіцистичними, медійними та мультимодальними матеріалами дає змогу одночасно формувати мовну компетентність, розвивати інтерпретаційне мислення та виробляти здатність адаптувати повідомлення відповідно до конкретної комунікативної ситуації.

У сучасних дослідженнях мовної освіти саме така взаємодія різних форматів тексту розглядається як умова переходу від формального засвоєння мови до її діяльнісного використання [6, с. 10].

Особливого значення у цій моделі набуває переклад як інтегративна діяльність, що поєднує мовну систему, текстову організацію та культурний контекст. Перекладацькі практики дають змогу здобувачам працювати з варіативністю інтерпретації, виявляти приховані механізми смислотворення та розвивати навички міжкультурної медіації. У сучасних підходах до мовної освіти медіація розглядається як окремий вид комунікативної діяльності, спрямований не лише на передавання інформації, а й на створення умов для спільного конструювання значення [10, с. 31]. У ширшому міжкультурному вимірі медіація передбачає інтерпретацію, узгодження та адаптацію смислів між різними соціокультурними системами [16].

Водночас включення елементів журналістського аналізу тексту – роботи з джерелами, перевірки інформації, визначення адресності повідомлення та аналізу дискурсивних стратегій – посилює прикладний потенціал філологічної підготовки. У сучасних журналістських дослідженнях наголошується, що професійна підготовка медійника дедалі менше пов'язується з технічним виробництвом контенту і дедалі більше – зі здатністю інтерпретувати складні суспільні процеси та відповідально працювати зі змістом [4, с. 2064].

Реалізація міждисциплінарної комплементарності відбувається також через освітньо-комунікативні події, у межах яких навчальна діяльність поєднується з професійною апробацією знань. Участь здобувачів у міжнародних спікінг-клубах, відкритих лекціях, тематичних мовних заходах, перекладацьких майстернях, студентських конференціях і міжкультурних проєктах створює умови для природного поєднання рецептивних, продуктивних та інтерактивних форм діяльності. Дослідження сучасної вищої освіти демонструють, що саме взаємодія здобувачів у спільних мовно-комунікативних практиках створює середовище для формування ролі медіатора та експерта [8; 9].

Важливим складником такої моделі виступає цифровізація гуманітарної освіти, яка змінює не лише форми доступу до знання, а й способи професійної взаємодії зі змістом. Інтеграція цифрових платформ, мультимедійних форматів і сучасних інструментів академічної комунікації створює додаткові можливості для реалізації комплементарного підходу та розширення освітнього середовища [3]. Показовим результатом такої моделі стає зміщення акценту з відтворення знань на створення власного гуманітарного продукту – тексту, перекладу, аналітичного коментаря, журналістського матеріалу, презентації або міжкультурного проєкту. Подібний підхід відповідає сучасним уявленням про підготовку медійника як фахівця, здатного поєднувати аналітичне мислення, мовну мобільність і комунікативну відповідальність [1, с. 25].

У цілому можна констатувати, що практика діяльності кафедри германських і східних мов демонструє можливість переходу від дисциплінарно організованої моделі навчання до гуманітарно-комунікативної моделі професійної підготовки, у межах якої мова, текст, переклад, медіа та культура функціонують як взаємодоповнювальні елементи єдиного освітнього простору. Такий підхід створює передумови для підготовки фахівця, здатного ефективно діяти у багатомовному, міжкультурному та медіатизованому середовищі сучасного суспільства.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розгляд міждисциплінарної комплементарності у контексті сучасної філологічної та журналістської освіти показав, що її значення виходить за межі інтеграції окремих навчальних дисциплін і стосується самої логіки організації гуманітарної підготовки. Сучасна освітня модель дедалі меншою мірою спирається на автономне функціонування мовознавчих, літературознавчих, перекладознавчих і журналістикознавчих компонентів та дедалі більше орієнтується на створення спільного простору інтерпретації, комунікації й професійної взаємодії.

У такому розумінні міждисциплінарна комплементарність постає не як спосіб розширення змісту освіти, а як принцип її внутрішньої організації, що забезпечує узгодження різних гуманітарних перспектив без утрати їхньої предметної специфіки. Саме така взаємодія створює умови для переходу від накопичення знань до формування здатності працювати зі складними смисловими структурами, здійснювати їх інтерпретацію, адаптацію та репрезентацію у різних професійних і соціокультурних контекстах. Особливого значення у цій моделі набувають текстоцентризм, дискурсивний підхід і медіація, які поєднують мовний аналіз, перекладацькі практики, міжкультурну взаємодію та медіакомунікацію в межах єдиного освітнього процесу. За таких умов текст перестає бути лише навчальним матеріалом і стає простором професійного мислення, у якому реа-

лізуються механізми породження, інтерпретації та суспільного функціонування змісту.

Практика організації освітнього процесу у взаємодії філологічного та журналістського напрямів демонструє, що комплементарна модель сприяє формуванню фахівця, здатного поєднувати мовну компетентність, інтерпретаційну чутливість, критичне мислення, комунікативну мобільність і відповідальність за створення та поширення інформації. Подібне бачення узгоджується із сучасними міжнародними підходами до професійної гуманітарної та журналістської освіти, де серед ключових орієнтирів визначаються міжкультурна взаємодія, етична комунікація, критична робота зі змістом і готовність діяти в умовах змінного інформаційного середовища.

Перспективу подальших розвідок пов'язуємо з вивченням механізмів упровадження комплементарного підходу в освітні програми гуманітарного профілю, розширенням практик інтеграції мовної, перекладацької та журналістської підготовки, а також із пошуком інструментів оцінювання інтегрованих результатів навчання в умовах цифровізації та трансформації сучасної університетської освіти.

Конфлікт інтересів. Вікторія Сікорська є головним редактором журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався уповноваженим редактором, який не перебував у підпорядкуванні автора та не мав конфлікту інтересів. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамова Г. В., Фрумкіна А. Л., Громко Т. В. Академічні візії та аналітичні стратегії у формуванні сучасного медійника. *Професійно-прикладні дидактики*. 2026. № 1. С. 19–26. DOI: 10.37406/2521-6449/2026-1-2
2. Громко Т. В., Фрумкіна А. Л., Адамова Г. В. Редакційна політика як чинник перекладацьких рішень у медіа. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2025. Вип. 76. С. 212–216. URL: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=237 (дата звернення: 25.05.2026).
3. Холод І. В. Розвиток філологічної освіти в Україні в умовах діджиталізації. Академічні візії. 2023. Вип. 20. 9 с. URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/259/238 (дата звернення: 25.05.2026).
4. Chouliaraki L., Al-Ghazzi O. Beyond Verification: Flesh Witnessing and the Significance of Embodiment in Conflict News. Journalism. 2022. Vol. 23(10). P. 2055–2072. DOI: 10.1177/14648849211050582
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 274 p. URL: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4 (дата звернення: 25.05.2026).
6. Howard M. Second Language Acquisition and Language Education: Bidirectional Synergies between Research and Practice. Education Sciences. 2024. Vol. 14(4). Article 345. 18 p. DOI: 10.3390/educsci14040345
7. Jaakkola M., Uotila P. Exploring the Normative Foundation of Journalism Education: Nordic Journalism Educators' Conceptions of Future Journalism and Professional Qualifications. Journalism and Media. 2022. Vol. 3(3). P. 480–499. DOI: 10.3390/journalmedia3030031
8. Kotkavuori S. Rethinking Peer Interaction in Language Classrooms: Students and L1 Peers as Mediators and Experts in Higher Education. Scandinavian Journal of Educational Research. 2024. 16 p. DOI: 10.1080/00313831.2024.2348444
9. Kotkavuori S., Hahl K., Hildén R. Native Peers as Mediators and Experts in Language Learning in Higher Education // Language Learning in Higher Education. 2022. Vol. 12(1). P. 327–349. DOI: 10.1515/cercles-2022-2048
10. North B. The CEFR Companion Volume and the Action-Oriented Approach. Strasbourg : Council of Europe, 2022. 42 p. URL: https://rm.coe.int/the-cefr-companion-volume-and-the-action-oriented-approach/1680a88678 (дата звернення: 25.05.2026).
11. Recommendation CM/Rec(2022)1 of the Committee of Ministers to Member States on the Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture. Strasbourg : Council of Europe, 2022. 12 p.
12. Repko A. F., Szostak R. Interdisciplinary Research: Process and Theory. 4th ed. Thousand Oaks : SAGE Publications, 2020. 392 p.
13. Severijnen M., Peters C. Educating for a Changing Media Landscape: Reconsidering Journalism Education in Higher Education. Journalism Studies. 2024. 18 p. DOI: 10.1080/1461670X.2024.2406814
14. Tynjälä P. Reconsidering Connections Between Higher Education and Working Life in a Knowledge Society. Higher Education. 2022. Vol. 84. P. 803–819. DOI: 10.1007/s10734-021-00707-2

15. UNESCO. Global Standards for the Education of Journalists. Paris : UNESCO, 2023. 44 p.
16. Witte A., Harden T. Intercultural Mediation in Language Learning and Teaching. London : Routledge, 2022. 224 p.

REFERENCES

1. Adamova, H. V., Frumkina, A. L., & Hromko, T. V. (2026). Akademichni vizii ta analitychni stratehii u formuvanni suchasnoho mediinyka [Academic visions and analytical strategies in shaping the modern media professional]. Profesiino-prykladni dydaktyky – Professionally Applied Didactics, no. 1, pp. 19–26. DOI: 10.37406/2521-6449/2026-1-2 [in Ukrainian].
2. Hromko, T. V., Frumkina, A. L., & Adamova, H. V. (2025). Redaktsiina polityka yak chynnyk perekladatskykh rishen u media [Editorial policy as a factor influencing translation decisions in media]. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology, issue 76, pp. 212–216. Available at: https://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=237 (accessed 25 May 2026). [in Ukrainian].
3. Kholod, I. V. (2023). Rozvytok filolohichnoi osvity v Ukraini v umovakh didzhytalizatsii [Development of philological education in Ukraine under digitalization]. Akademichni vizii – Academic Visions, issue 20, 9 p. Available at: https://academy-vision.org/index.php/av/article/download/259/238 (accessed 25 May 2026). [in Ukrainian].
4. Chouliaraki, L., & Al-Ghazzi, O. (2022). Beyond verification: Flesh witnessing and the significance of embodiment in conflict news. Journalism, vol. 23(10), pp. 2055–2072. DOI: 10.1177/14648849211050582 [in English].
5. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Companion Volume (2020). Strasbourg: Council of Europe Publishing. 274 p. Available at: https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4 (accessed 25 May 2026). [in English].
6. Howard, M. (2024). Second language acquisition and language education: Bidirectional synergies between research and practice. Education Sciences, vol. 14(4), article 345, 18 p. DOI: 10.3390/educsci14040345 [in English].
7. Jaakkola, M., & Uotila, P. (2022). Exploring the normative foundation of journalism education: Nordic journalism educators' conceptions of future journalism and professional qualifications. Journalism and Media, vol. 3(3), pp. 480–499. DOI: 10.3390/journalmedia3030031 [in English].
8. Kotkavuori, S. (2024). Rethinking peer interaction in language classrooms: Students and L1 peers as mediators and experts in higher education. Scandinavian Journal of Educational Research, 16 p. DOI: 10.1080/00313831.2024.2348444 [in English].
9. Kotkavuori, S., Hahl, K., & Hildén, R. (2022). Native peers as mediators and experts in language learning in higher education. Language Learning in Higher Education, vol. 12(1), pp. 327–349. DOI: 10.1515/cercles-2022-2048 [in English].
10. North, B. (2022). The CEFR Companion Volume and the Action-Oriented Approach. Strasbourg: Council of Europe. 42 p. Available at: https://rm.coe.int/the-cefr-companion-volume-and-the-action-oriented-approach/1680a88678 (accessed 25 May 2026). [in English].
11. Recommendation CM/Rec(2022)1 of the Committee of Ministers to Member States on the Importance of Plurilingual and Intercultural Education for Democratic Culture (2022). Strasbourg: Council of Europe. 12 p. [in English].
12. Repko, A. F., & Szostak, R. (2020). Interdisciplinary Research: Process and Theory (4th ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications. 392 p. [in English].
13. Severijnen, M., & Peters, C. (2024). Educating for a changing media landscape: Reconsidering journalism education in higher education. Journalism Studies, 18 p. DOI: 10.1080/1461670X.2024.2406814 [in English].
14. Tynjälä, P. (2022). Reconsidering connections between higher education and working life in a knowledge society. Higher Education, vol. 84, pp. 803–819. DOI: 10.1007/s10734-021-00707-2 [in English].
15. UNESCO (2023). Global Standards for the Education of Journalists. Paris: UNESCO. 44 p. [in English].
16. Witte, A., & Harden, T. (2022). Intercultural Mediation in Language Learning and Teaching. London: Routledge. 224 p. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 27.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 378.016:81'1]:174:001.8
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.4

СУЧАСНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЦИТУВАНЬ У СВІТЛІ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Ніна Данилюк
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри прикладної лінгвістики
Волинського національного університету імені Лесі Українки
просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна
orcid.org/0000-0002-7373-2902
Researcher ID: rid41375
e-mail: nina-danylyuk@gmail.com

Анотація. *У статті розглянуто нормативні документи (закони України «Про освіту» (2017) та «Про академічну доброчесність» (2026), «Етичний кодекс ученого України» (2009) та ін.) та науково-методичні праці українських і закордонних учених, у яких представлено розуміння поняття академічної доброчесності. Сучасні вимоги до оформлення цитувань подано через призму академічної доброчесності. Докладно описано різні способи наведення прямих цитат залежно від слів автора, способи скорочення великих цитат, особливості прямого і непрямого цитування, цитування за первинними і вторинними джерелами. Звернено увагу на специфіку оформлення цитат, узятих із іншомовних джерел, на випадки доречного цитування за вторинними джерелами, на можливості самоцитування.*

Виокремлено проблемні питання, які спричиняють типові помилки в оформленні цитат здобувачами освіти. Запропоновано можливі шляхи їх вирішення, спираючись на норми «Українського правопису» (2019) та рекомендації українських дослідників.

З'ясовано, що дотримання вимог до оформлення цитат у наукових працях слугують важливим чинником забезпечення академічної доброчесності. Наявність обов'язкових покликань на джерела і наведення правильно оформлених цитат сприяють запобіганню плагіату й сампоплагіату, засвідчують високий рівень наукової етики та академічної культури дослідника. Зауважено, що молоді науковці повинні використовувати різноманітні способи наведення прямих і непрямих цитат у тексті, за потреби робити їх скорочення. Вони мають уміти коректно висловити своє ставлення до думок інших авторів, намагатися зберегти зміст і форму цитованих одиниць, здійснювати адекватний переклад іншомовних засобів, послуговуватися надійними першоджерелами, перевіряти інформацію, отриману завдяки штучному інтелекту (ШІ).

Перспективу дослідження вбачаємо у вивченні специфіки цитування праць різної жанрово-стилістичної належності та виробленні практичних рекомендацій для здобувачів освіти всіх рівнів.

Ключові слова: *академічний текст, наукова етика, непряма цитата, пряма цитата, український правопис.*

© Н. Данилюк, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

CURRENT REQUIREMENTS FOR CITATION FORMATTING IN LIGHT OF ACADEMIC INTEGRITY

Nina Danylyuk
Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of the Applied Linguistics,
Lesya Ukrainka Volyn National University
Voli Ave., 13, Lutsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7373-2902
Researcher ID: rid41375
e-mail: nina-danylyuk@gmail.com

Abstract. *This article examines regulatory documents (the Laws of Ukraine «On Education» (2017) and «On Academic Integrity» (2026), the «Code of Ethics for Ukrainian Scholars» (2009), and others) as well as scientific and methodological works by Ukrainian and foreign scholars that present interpretations of the concept of academic integrity.*

Current requirements for citing sources are presented through the lens of academic integrity. The text provides a detailed description of various methods for including direct quotations based on the author's exact words, ways to abridge lengthy quotations, the characteristics of direct and indirect citations, and citation practices for primary and secondary sources. Attention is drawn to the specifics of formatting citations taken from foreign-language sources, to instances where it is appropriate to cite from secondary sources, and to the possibility of self-citation.

This paper identifies problematic issues that lead to common errors in the formatting of citations by students. It proposes possible solutions based on the standards of «Ukrainian Spelling» (2019) and the recommendations of Ukrainian researchers.

It has been established that adherence to the requirements for citing sources in scholarly works is an important factor in ensuring academic integrity. The inclusion of mandatory references to sources and the use of properly formatted citations help prevent plagiarism and self-plagiarism, and demonstrate the researcher's high level of scholarly ethics and academic culture. It has been noted that young scholars should use a variety of methods for incorporating direct and indirect quotations into the text and, when necessary, abridge them. They must be able to correctly express their views on the opinions of other authors, strive to preserve the content and form of the cited material, provide an accurate translation of foreign-language expressions, and rely on reliable primary sources, verify information obtained through artificial intelligence.

We see the prospects for this research in studying the specific characteristics of citations in works of various genres and styles and in developing practical recommendations for students at all educational levels.

Key words: *academic text, research ethics, indirect citation, direct citation, Ukrainian spelling.*

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до академічного письма підпорядковано цінностям і правилам академічної доброчесності, визначеним у нормативних документах України та інших країн. Коректне наведення цитат сприяє уникненню підозр на плагіат і самоплагіат, забезпечує високу якість праць наукових (НП), науково-педагогічних (НПП) і педагогічних працівників (ПП) та здобувачів освіти (ЗО). Відомості про оформлення прямого цитування представлено в Державному стандарті 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання», у чинному «Правописі української мови» 2019 р., у рекомендаціях бібліографічних відділів бібліотек, а також прописано у вимогах видавництв. Однак належне наведення цитат, узятих із джерел українською та іноземними мовами, різноманітність їх уведення в авторський текст викликають труднощі, що засвідчує наша робота в редакційних колегіях наукових лінгвістичних часописів, а також досвід керівника науково-методичних і кваліфікаційних праць. Тому вважаємо, що проблема цитування в контексті академічної доброчесності *актуальна.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням академічного письма та оформлення наукових робіт у світлі дотримання академічної доброчесності присвячено низку праць українських та зарубіжних учених. Зокрема, назвемо кілька навчально-методичних посібників В. Бондаренка [1], Т. Шарової, С. Шарова, А. Землянської та А. Землянського [2], Т. Костирко, С. Лавренкової,

І. Бондар та М. С. Жигалкіної [3] та ін., у яких висвітлено поняття академічної доброчесності, етики наукових досліджень, розглянуто специфіку академічного письма, різновиди письмових та усних наукових текстів, вимоги до їх підготовки й способи уникнення плагіату, одним із яких є належне цитування.

У «Правописі української мови» виділено окремий § 167. Розділові знаки для оформлення прямої мови та цитат, у якому докладно описано наведення цитат переважно в художньому стилі мови [4].

Зарубіжні дослідники звертають більшу увагу порівняно з українськими на виклики в галузі доброчесності загалом та академічного письма зосібно у часи використання ШІ, розглядають програми автоматизованої перевірки текстів на плагіат та оцінювання їх оформлення тощо (D. Cotton, P. Cotton, J. Shipway [5]; C. Song, Y. Song [6]; M. Sullivan, A. Kelly, P. McLaughlan [7] та ін.).

Мета статті – узагальнити відомості про способи оформлення цитувань за сучасними вимогами через призму академічної доброчесності, закцентувати на типових помилках у наукових працях ЗО у галузі філології, на труднощах, з якими вони стикаються, використовуючи прямі та непрямі цитати різними мовами. Для реалізації мети потрібно виконати такі **завдання**: опрацювати нормативні документи та науково-методичні праці українських дослідників, у яких розкрито питання оформлення цитат; простежити типові недоліки у роботах ЗО-філологів; описати основні вимоги до оформлення цитувань; виокремити проблемні питання та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єкт дослідження – нормативні документи, наукові та науково-методичні праці в галузі академічної доброчесності та специфіки академічного тексту. **Предмет вивчення** – варіативні способи оформлення цитувань українських та закордонних праць, труднощі, виявлені у кваліфікаційних роботах ЗО-філологів, та способи їх усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дотримання академічної доброчесності вважають пріоритетним у діяльності закладів науки та освіти в Україні. Поняття академічної доброчесності визначено в законах України «Про освіту» (2017) та «Про академічну доброчесність» (2026), в «Етичному кодексі ученого України» (2009), в етичних кодексах установ та в інших документах. Зокрема, у ст. 42 Закону України «Про освіту» сказано: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень», посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей [8]. Дотримання академічної доброчесності ПП, НПП та НП, а також ЗО передбачає обов'язкове посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей інших дослідників, що, як правило, супроводжує цитування або згадування праці. Одним із видів порушень академічної доброчесності, описаних у статтях 24 і 26 Закону України «Про академічну доброчесність», є *плагіат* – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження без зазначення авторства, а також *самоплагіат* – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів без належних посилань [9]. Наявність цих явищ установлюють за допомогою спеціальних антиплагіатних програм за умов відсутності посилань на використану літературу та цитувань із неї. Окрім того, у цьому Законі врегульовано використання результатів, згенерованих ШІ, і вказано: якщо його застосування в роботі не зазначено, то подібні матеріали не можна вважати авторськими.

За визначенням Д. Баранника, цитата – «(нім. Zitat, від лат. citare – приводити, викликати, проголошувати) – дослівно наведений у мовленні уривок якогось тексту чи точно відтворений вислів якоїсь особи» [10, с. 524]. Функції цитат, названі автором, показують їхню роль у тексті для забезпечення академічної доброчесності, оскільки вони слугують для: а) підтвердження думки автора свідченням авторитетного джерела; б) критичної оцінки процитованого положення; в) побудови системи наукових доказів; г) ілюстрування текстовими зразками типологічних ознак певних різновидів мовлення (у лінгвістичних дослідженнях) та ін. Відповідно, похідну назву *цитування* А. Загнітко роз-

глядає як «один з основних прийомів інтертекстуальності, що полягає у дослівному наведенні уривку з певного тексту для підтвердження або ілюстрації тієї чи іншої думки» [11, с. 890]. Тобто йдеться про взаємодію текстів або присутність у тексті елементів іншого тексту, створеного раніше, що належить цьому авторові (*самоцитування*) або ж іншому (*цитування*).

Звернемо увагу, що в Законі України «Про авторське право та суміжні права» термін *цитата* витлумачено у статті 1, підпункті 64 у широкому розумінні, що виходить за межі лише мовленнєвого явища: «Цитата – фрагмент (уривок) з правомірно оприлюдненого твору, записаного виконання, правомірно оприлюдненої фонограми або відеограми, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора та/або виконавця, виробника фонограми, виробника відеограми і джерела цитування, іншою особою з метою зробити зрозумілішими власні твердження або для посилання на вираження іншої особи в незмінному (автентичному) вигляді або в перекладі такого фрагмента (уривка)» [12]. Отже, цитатою тут названо не лише уривок вербального тексту, а й оприлюдненого виконання, фоно- або відеограми, тобто фрагмент первинної семіотичної форми, вираженої вербальними та невербальними засобами, що має ознаки полікодовості, який використовують у вторинній семіотичній формі з покликанням на автора, виконавця, виробника. Зауважимо, що в нашій статті йдеться про цитати і цитування у традиційному значенні як наведені уривки мовленнєвих текстів із їх паспортизацією.

Основні норми оформлення вербальних цитат, викладені в «Правописі української мови», такі: 1) цитати, включені в авторський текст, потрібно брати в лапки; 2) у цитатах, наведених не повністю, пропуски позначають трьома крапками (їх можна брати в квадратні або кутові дужки на початку, в середині або в кінці цитати); 3) пояснення, вставлені у цитати, подають або в круглих, або в квадратних дужках. Звичайно, такі узагальнені рекомендації потребують деталізації щодо академічного тексту.

Варто звернути увагу, що для цитат українською мовою використовують знаки «» (так звані *ялиночки*), для іншомовних – “”. ЗО часто копіюють цитати з Інтернету і не звертають уваги на ці знаки або послуговуються ними безладно. Треба знати: якщо слово або вислів у лапках включено в українськомовну цитату, його ставлять у такі самі лапки, як для іншомовних цитат (“”). Покажемо на прикладі: *І. Кудінов наголосив: «Дослівне викладення цитат є “козирем” наукового огляду, але їх застосування повинно бути обґрунтованим. Особливу увагу треба приділити кількості, обсягу та науковій значущості цитат»* [13, с. 27]. Важливо пам'ятати: цитати, що виступають як самостійні висловлення (наприклад, епіграфи, афоризми), лапками не виділяють.

Окрім того, велике значення має застосування різних способів наведення цитат у поєднанні зі словами автора, що урізноманітнює мовлення. У вміщеному вище прикладі слова автора стоять перед цитатою, тому після них ставимо двокрапку, а цитату беремо в лапки. За «Українським правописом», якщо цитату вміщено перед словами автора, після неї потрібно ставити кому (там, де мала б бути крапка), знак оклику, знак питання або три крапки. Слова автора починаються з малої літери, а перед ними ставимо тире. Трансформуємо попередній приклад: *«Дослівне викладення цитат є “козирем” наукового огляду, але їх застосування повинно бути обґрунтованим. Особливу увагу треба приділити кількості, обсягу та науковій значущості цитат», – наголосив І. Кудінов*. Якщо цитата розірвана словами автора, «Український правопис» визначає кілька варіантів оформлення: а) коли на місці розриву не має бути ніякого розділового знака або мали б бути кома, крапка з комою, двокрапка або тире, перед словами автора та після них ставимо кому й тире, а цитату продовжуємо з малої літери, напр.: *«Дослівне викладення цитат є “козирем” наукового огляду, – наголосив І. Кудінов, – але їх застосування повинно бути обґрунтованим. Особливу увагу треба приділити кількості, обсягу та науковій значущості цитат»*; б) коли на місці розриву мала б бути крапка, то перед словами автора ставимо кому й тире, а після них – крапку й тире, цитату продовжуємо з великої літери, як-от: *«Дослівне викладення цитат є “козирем” наукового огляду, але їх застосування повинно бути обґрунтованим. – наголосив І. Кудінов. – Особливу увагу треба приділити кількості, обсягу та науковій значущості*

цитат». Набагато рідше в академічних текстах трапляються інші варіанти: в) коли на місці розриву мав би бути знак питання або знак оклику, то перед словами автора зберігаємо цей знак і додаємо тире, а після слів автора ставимо крапку й тире, продовжуючи цитату з великої літери (напр.: *«Як же побудувати нелінійний текст? – запитують автори. – Чи є засоби, що дозволяють швидко орієнтуватися в ньому?»* [14, с. 18]); г) коли на місці розриву мали би бути три крапки, їх залишаємо перед тире, а цитату продовжуємо або з великої, або з малої літери залежно від того, яка літера була б після трьох крапок за відсутності розриву: у першому випадку ставимо крапку й тире, а в другому – кому й тире.

Варто закцентувати увагу на різноманітності поєднання цитат зі словами автора, оскільки в працях ЗО переважає перший варіант або ж цитування загалом відбувається без залучення слів автора. Наведемо «сигнальні фрази», за допомогою яких варто вводити цитати, як-от: *автор / дослідник / науковець / учений вказує на…; автор уважає / зауважує / зазначає / констатує / наголошує / переконує / пише / стверджує* і под.; *за словами автора; на думку автора; як вважає автор; у праці з'ясовано / сказано / зазначено / наголошено/ сказано* й ін.

Окремо потрібно зупинитися на використанні великих цитат, у яких зроблено пропуски. За «Українським правописом», якщо цитату наведено не повністю, а з пропуском, його позначаємо трьома крапками на початку, в середині або в кінці цитати. У наукових та інших спеціальних текстах три крапки на місці пропуску беруть у квадратні або кутові дужки, напр.: *У пункті 2 статті 5 Закону України «Про академічну доброчесність» сказано:* «*Забороняється доведення до здобувачів освіти завідомо неправдивої чи викривленої інформації, сфабрикованих чи сфальсифікованих даних, крім випадків, зумовлених навчальними та/або методичними цілями, зокрема з метою формування у здобувачів освіти […] вміння критично сприймати та аналізувати інформацію*» [15]. Три крапки ми поставили замість вилучених слів «критичного мислення», оскільки їх конкретизує словосполучення «критично сприймати та аналізувати інформацію». У цьому разі скорочення відбулося всередині речення, тому його продовжуємо з малої літери. Так само пишемо уривок цитати, органічно включеної у текст, коли вона виступає як підрядна частина складнопідрядного речення або як частина речення зі вставленими словосполученнями або реченнями, без зазначення можливого пропуску на її початку, як-от: *У посібнику зазначено, що «при підготовці наукових робіт рекомендується звертатися до першоджерел інформації (монографій, наукових статей, дисертацій тощо)»* [16, с. 31]. Якщо ж цитата подана як пряма мова на початку речення перед авторськими словами, перше слово в ній після трьох крапок потрібно писати з великої літери, напр.: *«[…] Під час створення академічного твору автор повинен дотримуватися цінностей, принципів і правил академічної доброчесності», – вказано в статті 8 Закону України «Про академічну доброчесність»*.

Інколи під час цитування виникає потреба у вставленні пояснень, приміток, зауважень, які подають у круглих або в квадратних дужках з указівкою на їх авторство (ініціали або загальноприйняті скорочення) на зразок: (виділення наше. – *Н. Д.*), (курсив наш. – *Н. Д.*), (переклад здійснено за допомогою Google Tranlate. – *Н. Д.*), (примітка наша. – *Ред.*), (Nota Bene! або NB! (зверніть увагу!) – *Упоряд*.) і под. Цитати з джерел минулих століть, виконані за колишніми нормами правопису, потрібно подавати за нинішніми вимогами, вказуючи це в примітках, як-от: (оформлено за сучасним правописом. – *Н. Д.*). Однак якщо мета філологічного дослідження передбачає вивчення орфоепічних чи орфографічних явищ, важливих із погляду історії мови, правопис оригіналу варто зберегти.

Звернемо увагу, що в науково-методичній літературі розрізняють два поняття: *пряме цитування* і *непряме цитування*, відповідно, використовують терміни *пряма цитата* і *непряма цитата*. У нашій статті вище йшлося про використання *прямих цитат* як дослівно наведених уривків тексту іншого автора або створеного раніше власного тексту з точним збереженням формулювання, пунктуації та змісту. *Непряма цитата* – це близький до тексту оригіналу перефразований вислів, який максимально передає думку автора (-ів). Порівняймо: *«Західний досвід покарання за нечесність: від перездачі*

іспиту, перепрослуховування курсу і переписування роботи до виключення з університету» [17, с. 31] (пряма цитата); *На думку авторів посібника «Академічне письмо», західний досвід покарання за нечесність виявляється в такому діапазоні: від перескладання іспиту, повторного слухання курсу і переписування роботи до виключення з університету* [Там само, с. 31] (непряма цитата). Зазначимо, що перефразовані цитати також потрібно подавати з указівкою на джерело.

Окрім того, виокремлюють *цитати за первинним джерелом* (коли автор роботи безпосередньо цитує першоджерело) і *цитати за вторинним джерелом* (коли автор посилається на першоджерело через інше цитування). Як зауважує І. Кудінов у праці «Основи наукового цитування», цитувати за вторинним джерелом можна лише в кількох випадках, якщо: 1) першоджерело втрачене, але воно вже було процитоване; 2) першоджерело важкодоступне; 3) слова автора відомі зі спогадів іншої особи: 4) першоджерело створене рідкісною мовою; 5) першоджерело знайдене в результаті архівного чи літературного пошуку автора вторинного джерела; 6) цитату наведено як ілюстрацію до аргументів автора вторинного джерела. У такому разі потрібно вказувати обидва джерела або ж використовувати примітку (цит. за:). Не погоджуємося з твердженням автора посібника про те, що в роботі ЗО як молодого дослідника не можна послуговуватися подібними примітками. Цитуючи художні тексти, варто вибирати академічні видання, (повні) зібрання творів, а не окремі твори, розміщені в Інтернеті, у яких трапляється чимало помилок та описок. За можливості слід послуговуватися новими (пере)виданнями.

Закцентуємо на недоліках цитування, на які вказував І. Кудінов у названій праці (пункти а), б)), однак додамо до них ще кілька. ЗО справді: а) нерідко подають цитату за вторинним джерелом так, ніби знайшли її самостійно; б) цитують інформацію із вторинного джерела так, ніби вона належить його авторові, не вказуючи першоджерела; в) не перевіряють точність цитат та достовірність джерел; г) можуть довільно змінювати граматичні форми одиниць, синтаксичні конструкції в цитаті; ґ) не завжди вказують усіх авторів цитованої праці; д) інколи не наводять повних назв цитованих джерел; е) подекуди не зазначають усіх необхідних складників бібліографічного опису джерела; є) не завжди активізують доступ до електронних джерел, не вказують час звернення та ін. Сьогодні, коли набули поширення послуги ШІ, уважна перевірка цитат, наданої інформації загалом, відповідальність за яку несе людина – автор праці, набуває особливої ваги.

Окремо скажемо про цитування іноземних джерел, яке також зросло, що свідчить про обізнаність авторів у розгляді проблеми не лише українськими, а й закордонними вченими. Недоліки подібного цитування – наведення цитат за вторинними джерелами, недостатня точність змісту, покликання на застарілі першоджерела, коли вони вже важкодоступні та є нові перевидання, тощо. Нагадаємо правила, які можуть бути корисними для ЗО: 1) варто подавати прізвища цитованих авторів двома мовами: українською та мовою оригіналу в дужках (окрім загальновідомих), використовуючи прийняту транслітерацію, напр.: Д. Р. Коттон (D. R. Cotton), П. А. Коттон (P. A. Cotton), К. Сонґ (C. Song), Дж. Р. Шипвей (J. R. Shipway) та ін.; 2) іншомовні терміни потрібно перекладати українською мовою (або паралельно наводити двома мовами) із указівкою на значення в мові оригіналу, яке може відрізнятися від прийнятого в нас; 3) цитати треба перекладати або перефразовувати українською мовою; 4) можна використовувати електронні перекладачі як основу, вказуючи це в роботі, однак варто самостійно звертатися до галузевих словників, ураховуючи відмінні наукові традиції, та коригувати переклад цитат. Зауважимо, що в українському академічному тексті прийнято наводити один або два ініціали імен, а не називати лише прізвища, як в іноземних працях, напр.: *В. Гумбольдт уважав…,* а не *Гумбольдт уважав...* З огляду на норми українського відмінювання, треба зважати на стать дослідника, як-от: *у працях Деббі Коттон і Петера Коттона*.

У разі необхідності автор може використовувати цитати зі своїх попередніх праць (самоцитування), але оформляти їх так само, як і цитати з інших джерел, щоб уникнути звинувачень у самоплагіаті.

Варто пам’ятати вимоги щодо кількості та якості цитат в академічному тексті. Надмірне цитування вказує на несамостійність роботи, тому обсяг наведених цитат пови-

нен не перевищувати 25% авторського тексту. На одній сторінці може бути не більше 2–3 цитат невеликого розміру, які передають важливу думку авторів першотвору. Якщо цитати великі, вдаємося до скорочень.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, дотримання сучасних вимог до оформлення цитат у наукових працях слугують важливим чинником дотримання академічної доброчесності. Наявність обов'язкових покликань на джерела і наведення правильно оформлених цитат сприяють запобіганню плагіату й сампоплагіату, засвідчують високий рівень наукової етики та академічної культури дослідника. Молоді науковці мають використовувати різноманітні способи наведення прямих і непрямих цитат у тексті, за потреби – робити їх скорочення, уміти коректно висловити свою оцінку думок інших авторів, відповідально ставитися до збереження змісту і форми цитованих одиниць, до перекладу іншомовних засобів, послуговуватися надійними першоджерелами, перевіряти інформацію, отриману завдяки штучному інтелекту (ШІ).

Перспективи дослідження вбачаємо у вивченні специфіки цитування праць різної жанрово-стилістичної належності та виробленні практичних рекомендацій для здобувачів освіти всіх рівнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В. В. Академічна доброчесність та академічне письмо. Харків : ХНАДУ, 2023. 150 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060642.pdf
2. Академічна доброчесність та академічне письмо : навчальний посібник / уклад.: Т. М. Шарова, С. В. Шаров, А. В. Землянська, А. М. Землянський. Запоріжжя, 2023. 209 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/390761790_Akademicna_dobrocesnist_ta_akademicne_pismo_navcalnij_posibnik
3. Академічне письмо : навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Лавренкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 166 с. URL: https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3
4. Розділові знаки для оформлення прямої мови та цитат. *Правопис української мови*. Київ : Наукова думка, 2019. *Словник. ua*. URL: https://slovnyk.ua/pravopys.php?prav_par=167
5. Cotton D. R., Cotton P. A., Shipway J. R. Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International*. 2023. Vol. 61. P. DOI: https://doi.org/10.1080/14703297.2023.2190148
6. Song C., Song Y. Enhancing academic writing skills and motivation: assessing the efficacy of ChatGPT in AI-assisted language learning for EFL students. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Art. 1260843. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.12608
7. Sullivan M., Kelly A., McLaughlan P. ChatGPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning. *Journal of Applied Learning and Teaching*. 2023. Vol. 6. No. 1. DOI: https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.1.17
8. Закон України Про освіту (2017 р.). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
9. Закон України Про академічну доброчесність (2026 р.). *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text
10. Баранник Д. Х. Цитата. *Українська мова: енциклопедія* / редкол. В. М. Русанівський (голова), О. О. Тараненко (співголова). 2-е вид. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. С. 524.
11. Загнітко А. Цитування. Загнітко А. *Сучасний лінгвістичний словник*. Вінниця : Твори, 2020. С. 898.
12. Закон України Про авторське право та суміжні права (2022 р.). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text
13. Кудінов І. О. Основи наукового цитування. 2019. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf
14. Академічне письмо: навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Лавренкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 166 с. https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3
15. Закон України «Про академічну доброчесність» (2026 р.). *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text
16. Кудінов І. О. Основи наукового цитування. 2019. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf
17. Академічне письмо: навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Лавренкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 166 с. https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3

REFERENCES

1. Bondarenko, V. V. (2023). Akademichna dobrochesnist ta akademichne pysmo [Academic Integrity and Academic Writing]. Kharkiv: Vyd-vo KhNADU. 150 p. Retrieved from: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060642.pdf [in Ukrainian].
2. Akademichna dobrochesnist ta akademichne pysmo [Academic Integrity and Academic Writing] (2023) / eds. T. M. Sharova, S. V. Sharov, A. V. Zemlianska, A. M. Zemlianskyi. Zaporizhzhia. 209 p. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/390761790_Akademicna_dobrocesnist_ta_akademicne_pismo_navcalnij_posibnik [in Ukrainian].
3. Akademichne pysmo [Academic Writing] (2022) / ed.: T. M. Kostyrko, S. V. Lavrenkova, I. V. Bondar, M. S. Zhyhalkina. Mykolaiv: NUK. 166 p. Retrieved from: https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3 [in Ukrainian].
4. Rozdilovi znaky dlia oformlennia priamoi movy ta tsytat [Punctuation Marks for Direct Speech and Quotations] (2019). In: Pravopys ukrainskoi movy [Ukrainian Spelling]. Kyiv: Naukova dumka. Slovnyk. ua. Portal ukrainskoi movy ta kultury [Slovnik.ua. A portal for the Ukrainian language and culture]. Retrieved from: https://slovnyk.ua/pravopys.php?prav_par=167 [in Ukrainian].
5. Cotton, D. R., Cotton, P. A., Shipway, J. R. (2023). Chatting and cheating: Ensuring academic integrity in the era of ChatGPT. *Innovations in Education and Teaching International*, 61, 228–239. DOI: https://doi.org/10.1080/14703297.2023.2190148 [in English].
6. Song. C., Song, Y. (2023). Enhancing academic writing skills and motivation: assessing the efficacy of ChatGPT in AI-assisted language learning for EFL students. In: *Frontiers in Psychology*, 14, art. 1260843. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.12608 [in English].
7. Sullivan, M., Kelly, A., McLaughlan, P. (2023). ChatGPT in higher education: Considerations for academic integrity and student learning. In: *Journal of Applied Learning and Teaching,* 6, 1. Retrieved from: https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=3501&context=ecuworks2022-2026 [in English].
8. Zakon Ukrainy Pro osvitu [Law of Ukraine On Education] (2017). In: Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy [Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy Pro akademichnu dobrochesnist [Law of Ukraine on Academic Integrity] (2026). In: Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy [Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text [in Ukrainian].
10. Barannyk, D. Kh. (2004) Tsytata [Quote]. In: Ukrainska mova: entsyklopediia [The Ukrainian Language: An Encyclopedia] / ed. V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko. Kyiv : Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana, p. 524. [in Ukrainian].
11. Zahnitko, A. (2020). Tsytuvannia [Citations]. In: Zahnitko, A. Suchasnyi linhvistychnyi slovnyk [A Modern Linguistic Dictionary. Vinnytsia: Tvory, p. 898. [in Ukrainian].
12. Zakon Ukrainy Pro avtorske pravo ta sumizhni prava [Law of Ukraine on Copyright and Related Rights] (2022). In: Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy [Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text [in Ukrainian].
13. Kudinov, I. O. (2019). Osnovy naukovoho tsytuvannia [Basics of Academic Citation]. Retrieved from: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf [in Ukrainian].
14. Akademichne pysmo (2022) [Academic Writing] / ed.: T. M. Kostyrko, S. V. Lavrenkova, I. V. Bondar, M. S. Zhyhalkina. Mykolaiv: NUK. 166 p. Retrieved from: https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3 [in Ukrainian].
15. Verkhovna Rada Ukrainy (2026). Zakon Ukrainy Pro akademichnu dobrochesnist [Law of Ukraine on Academic Integrity]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20#Text [in Ukrainian].
16. Kudinov, I. O. (2019). Osnovy naukovoho tsytuvannia [Basics of Academic Citation]. Retrieved from: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Kudinov-I.O.-Osnovi-naukovogo-czituvannya.pdf [in Ukrainian].
17. Akademichne pysmo [Academic Writing] (2022) / ed.: T. M. Kostyrko, S. V. Lavrenkova, I. V. Bondar, M. S. Zhyhalkina. Mykolaiv: NUK. 166 p. Retrieved from: https://eir.nuos.edu.ua/items/309a99c7-cadf-4156-8456-9f4fec91ccc3 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 25.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.161.2'373:81.1'06](045)
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.5

ЧАС І ПРОСТІР У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Ігор Дегрик
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри української мови та журналістики
Уманського національного університету
вул. Інститутська, 1, м. Умань, Україна
orcid.org/0009-0005-3512-4307
e-mail: 0995042429@ukr.net

Анотація. *У статті досліджено особливості осмислення категорій часу і простору в сучасних лінгвістичних студіях та з'ясовано їхню роль у формуванні мовної картини світу. Зазначено, що темпоральність і локативність належать до базових параметрів людського досвіду, через які мова структурує уявлення про дійсність, пам'ять, рух, межу, сакральне й профанне. Узагальнено наукові підходи до вивчення граматичної темпоральності, бінарної організації простору, просторового культурного коду та хронотопної будови фольклорного тексту. Підкреслено, що час і простір у мовній системі функціонують не лише як граматичні або координатні величини, а як складні лінгвокультурні, когнітивні й символічні категорії, пов'язані з етнічним досвідом, оцінними опозиціями та способами символічного впорядкування світу. Особливу увагу приділено українському фольклору, у якому часопросторова організація відображає народно-поетичне бачення світу, етнічну пам'ять, ціннісні опозиції та міфологічні уявлення. Установлено, що фізичний, психологічний і міфологічний рівні часопростору в уснопоетичних текстах взаємодіють між собою, формуючи багатозначні образи, у яких конкретна локалізація події поєднується з емоційним переживанням і сакральною семантикою межі. З'ясовано, що фізичний час і простір пов'язані з локалізацією подій, календарними й добовими циклами, назвами місцевостей та природних об'єктів; психологічний рівень виявляється у суб'єктивному переживанні очікування, розлуки, туги, пам'яті чи надії; міфологічний хронотоп репрезентує сакральні зони переходу, випробування й контакту з потойбічним. Доведено, що мовні засоби вираження часових і просторових відношень у фольклорі не обмежуються номінативною функцією, а беруть участь у створенні національно маркованої семантики тексту, актуалізуючи опозиції «свій – чужий», «близький – далекий», «верх – низ», «центр – периферія». Наголошено, що аналіз хронотопу дає змогу простежити взаємозв'язок граматичних, лексико-семантичних, образно-символічних і культурних параметрів фольклорного мовлення. Отримані спостереження засвідчують перспективність комплексного підходу до вивчення часу і простору як взаємопов'язаних категорій.*

Ключові слова: *локативність, темпоральність, хронотоп, український фольклор, мовна картина світу, текст, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, міфологічний простір, мовознавство.*

TIME AND SPACE IN CONTEMPORARY LINGUISTIC RESEARCH

Ihor Dehryk
Ph.D. Candidate at the Department of Ukrainian Language and Journalism,
Uman National University
Instytutska Str., 1, Uman, Ukraine
orcid.org/0009-0005-3512-4307
e-mail: 0995042429@ukr.net

Abstract. *This article examines the characteristics of how the categories of time and space are conceptualized in contemporary linguistic studies and clarifies their role in shaping the linguistic worldview. It is noted that temporality and locativity are among the basic parameters of human experience through which language structures our understanding of reality, memory, movement, boundaries, the sacred and the profane. It summarizes scholarly approaches to the study of grammatical temporality, the binary organization*

© І. Дегрик, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of space, the spatial cultural code, and the chronotopic structure of folkloric texts. It is emphasized that time and space in the linguistic system function not only as grammatical or coordinate quantities, but as complex sociocultural, cognitive, and symbolic categories linked to ethnic experience, evaluative oppositions, and ways of symbolically ordering the world. Particular attention is paid to Ukrainian folklore, in which the organization of time and space reflects the folk-poetic vision of the world, ethnic memory, value oppositions, and mythological concepts. It has been established that the physical, psychological, and mythological levels of time-space in oral poetic texts interact with one another, forming polysemous images in which the specific location of an event is combined with emotional experience and the sacred semantics of the boundary. It has been found that physical time and space are associated with the localization of events, calendar and daily cycles, and the names of localities and natural objects; the psychological level manifests itself in the subjective experience of anticipation, separation, longing, memory, or hope; the mythological chronotope represents sacred zones of transition, trials, and contact with the afterlife. It has been demonstrated that linguistic means of expressing temporal and spatial relationships in folklore are not limited to a nominative function, but contribute to the creation of nationally marked textual semantics, actualizing the oppositions of "one's own" – "foreign," "near" – "far," "top" – "bottom," and "center" – "periphery." It is emphasized that the analysis of chronotope makes it possible to trace the interconnection between grammatical, lexical-semantic, figurative-symbolic, and cultural parameters of folkloric discourse. The findings confirm the promise of a comprehensive approach to the study of time and space as interrelated categories.

Key words: *locativity, temporality, chronotope, Ukrainian folklore, linguistic worldview, text, linguoculturology, ethnolinguistics, mythological space, linguistics.*

Постановка проблеми. Дослідження таких фундаментальних понять, як «час» і «простір», є важливим не лише для граматичної семантики й лінгвістики тексту, а й для етнолінгвістики, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та фольклористики, оскільки саме часові й просторові координати організовують мовне відображення дійсності, визначають способи номінації подій, локусів, станів і символічних переходів. Особливої ваги ця проблема набуває у вивченні українського фольклору, де час і простір постають не лише як об'єктивні параметри перебігу подій, а й як носії культурної пам'яті, ціннісних опозицій, міфологічних уявлень і народнопоетичного світобачення.

Окремі аспекти темпоральності, локативності та хронотопу вже були предметом уваги українських дослідників. Зокрема, граматичну природу темпоральності, способи вербалізації часових відношень, бінарну структуру простору, просторовий культурний код та особливості фольклорної картини світу розглядали В. Барчук, І. Довбня, Н. Зайченко, Н. Колесник, О. Олійник, Н. Сокіл-Клепар, О. Юденко, Н. Шарманова та інші науковці. У їхніх працях окреслено теоретичні засади аналізу часу і простору як мовних, когнітивних та культурно значущих категорій, що дає підстави для подальшого комплексного дослідження їхньої взаємодії у фольклорному тексті.

В. Барчук уважає, що «вивчення змісту, структури, функціональних різновидів граматичної темпоральності, зокрема встановлення її категорійної природи, – актуальне завдання сучасної лінгвістики, без розв'язання якого подальший розвиток граматичної науки буде ускладнений» [1, с. 7].

Б. С. Білецький і В. Б. Мокін запропонували «підхід до визначення темпоральної спрямованості в текстах новин, які не містять явних часових маркерів. Уведено новий термін «темпоральна спрямованість», який відображає ймовірнісний підхід до оцінювання порядку появи слів на основі статистичних закономірностей у текстових даних. Запропонований підхід використовує глибокі нейронні мережі для моделювання ймовірності» [2, с. 127].

Н. Ф. Зайченко, О. І. Юденко переконані, що «…час поряд із простором є найважливішою сутнісною ознакою об'єктивної дійсності, одне повсякденне життя людини відбувається в конкретних вимірах простору і в реальному масштабі часу» [5, с. 58]. Попри те що в мовній свідомості представників кожного етносу сформувалися власні уявлення про часові моделі, вони ґрунтуються на спільній логіко-понятійній основі, до якої належать такі характеристики, як циклічність і лінійність, одночасність і різночасність, що забезпечують можливість порозуміння між носіями різних мов [5, с. 58].

І. П. Довбня розробила теоретичну концепцію дослідження, «яка спирається на семантичний принцип вивчення бінарної категорії простору» [3, с. 7], та вивчила мовні факти,

що «засвідчили важливість для людини вертикальної моделі простору, що реалізується в основних опозиціях верх/низ і небо/земля» [3, с. 12].

І. П. Довбня зробила такі висновки: «1) бінарна структура простору – це протиставлення вертикальної (верх/низ, небо/земля) і горизонтальних (правий/лівий, передній/задній) моделей простору у свідомості носіїв французької, англійської та української мов, а також ієрархічна організація орієнтаційних та оцінних протиставлень, актуалізованих у семантиці мовних одиниць; 2) для первісної свідомості індоєвропейців характерною була персоніфікація «верху» і «низу», витоки бінарності якої сягають язичницьких вірувань; антропоморфізація просторових понять; синкретизм простору і часу та уявлення людини як земної істоти; 3) бінарна структура простору має еволюційний характер, що виявляється в її якісних змінах – від синкретизму протиставлень (опозицій) у первісній свідомості індоєвропейців до сучасного диференційованого структурування та семантизації простору по вертикалі та горизонталі» [3, с. 16].

Н. М. Шарманова переконана, що «просторовий культурний код українського етносу в системі мови є антропо-предметно-орієнтованим, пов'язаним з аксіологічними опозиціями етносвідомості та з іншими кодами культури шляхом уподібнення. Це виявляється, по-перше, у використанні знаків локалізації на позначення станів, якостей, дій, учинків людини, часу тощо; по-друге, в акумуляції різних концептосфер власними мовними ресурсами на позначення просторової орієнтації. Так, у кодуванні фрагментів буття людини у світі категорії простору й часу є нерозривними» [12, с. 132].

Водночас недостатньо з'ясованими залишаються питання цілісної взаємодії фізичного, психологічного та міфологічного рівнів часопростору в українському фольклорі, а також особливості мовних засобів, через які ці рівні репрезентуються в різних жанрах усної народної творчості. Саме тому актуальним є комплексне осмислення часу і простору як взаємопов'язаних категорій, що формують семантичну, образну й символічну організацію фольклорного тексту.

Мета і завдання статті. Метою статті є з'ясування особливостей репрезентації категорій часу і простору в сучасних лінгвістичних дослідженнях та окреслення їх значення для інтерпретації українських фольклорних текстів. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: узагальнити основні наукові підходи до розуміння темпоральності й локативності; визначити специфіку взаємодії фізичного, психологічного та міфологічного рівнів часопростору; схарактеризувати мовні засоби вираження часових і просторових відношень у фольклорі.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є сучасні лінгвістичні вчення про час і простір. Предметом дослідження виступають лексико-семантичні, граматичні, образно-символічні й культурно марковані засоби, за допомогою яких у фольклорних текстах моделюються часові послідовності та просторові координати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи український фольклор, Н. Колесник акцентує увагу на тому, що він є «невичерпним джерелом вивчення української ментальності і культури, зокрема національної мовної картини світу, самоідентифікації. Безперечно, національне забарвлення має і національна система називання, зафіксована текстами фольклору» [6, с. 4].

Н. Колесник зазначає, що «антропоцентричний та етноцентричний підходи до інтерпретації мовних явищ та одиниць особливо актуальні для українського мовознавства сьогодні, у часи активного пошуку і формування українством власного світобачення в сучасному глобалізованому, інколи космополітичному світі, в умовах тектонічних зрушень, спричинених війною, та активного впливу вселюдського інформаційного простору» [6, с. 4].

Н. В. Сокіл-Клепар акцентує: «Фольклор – духовна словесна цінність, досвід народу, відображення його культури та світосприйняття. Мова фольклору відтворює народно-поетичне бачення дійсности, утілення її у часових та просторових вимірах. Саме тому локальні вказівки подій, історій та емоцій українців так органічно закарбувалися у фольклорних текстах. Топоніми вартісні для наукових студій, оскільки втілюють у собі національно-культурний потенціал географічного обширу України» [9, с. 197].

В. Снагощенко, досліджуючи українську пісню в західнослов'янській культурі, зазна-

чає, що «з усіх видів народного мистецтва пісня чи не найглибше розкриває багатство душі народу, його творчі сили. Тому під час описів того чи іншого народу завжди багато уваги займає питання, яке місце в його духовному житті посідають поезія, пісня, музика» [8, с. 155].

У сучасній філологічній думці поняття хронотопу розглядається як один із ключових інструментів аналізу художнього й фольклорного тексту. Часопросторовий аспект дає змогу осмислити твір не лише як послідовність подій, а й як цілісну модель світу, у якій локалізація дії, ритм оповіді, повторюваність формул і символіка межі взаємодіють із жанровою природою тексту, напр.: *Ей, на Чорному морі, / На камені біленькім, / Там сидить сокіл ясненький, / Жалібненько квилепроквиляє / І на Чорне море / Спильна поглядає, / Що на Чорному морю / Щось недобре начинає: / Злосупротивна хвилечка хвиля вставає, / Судна козацькі молодецькі / На три часті розбиває. / Перву часть ухопило – / У біларапську землю занесло; / Другу часть схопило – / У Дунай в гирло забило; / А третя часть тут має – / Посеред Чорного моря / На бистрій хвилі, / На лихій хуртовині потопляє* [10, с. 49]. Часопростір виявляється насамперед через просторові координати: *на Чорному морі*, *на камені біленькім*, *у Дунай в гирло*, *посеред Чорного моря*. Ці назви не лише вказують, де відбувається дія, а й створюють образ небезпечного, межового простору – моря як стихії, що загрожує людині й козацьким суднам. Саме такі локальні вказівки у фольклорі набувають не лише географічного, а й національно-культурного та символічного значення. Часовий аспект у цьому уривку передано через розвиток подій: спочатку сокіл сидить і дивиться на море, потім «щось недобре начинає», далі хвиля встає, розбиває судна, а частини суден розносить у різні місця. Тобто час тут організований як послідовність наростання небезпеки: передчуття – поява загрози – катастрофа – наслідки. Це відповідає фізичному рівню часопростору, що локалізує події і лінійну послідовність дії. Водночас наведений вище текст думи відображає і психологічний часопростір. Сокіл «жалібненько квиле-проквиляє» і «спильна поглядає» на море, тому простір моря сприймається не нейтрально, а через тривогу, передчуття біди, емоційне напруження. Психологічний рівень пов'язаний із внутрішнім переживанням, коли простір набуває емоційної характеристики, а час може сприйматися через очікування, тугу, тривогу чи надію. Також у тексті помітний міфологічний вимір. Море постає як межовий простір, пов'язаний із небезпекою, стихією, випробуванням і можливим переходом до смерті. Хвиля тут не просто природне явище, а сила, що руйнує людський порядок. Тому вивчення часу і простору в українському фольклорі передбачає урахування як мовних одиниць, так і ширшого контексту, у якому ці одиниці набувають оцінного та сакрального змісту.

Різні типи часопросторової організації відображаються в мові. На нашу думку, таке розрізнення є важливим для розуміння глибинної структури фольклорних текстів, де час і простір не лише описують події, а й творять власну символічну реальність. Фізичний час і простір трактується як об'єктивна категорія, пов'язана з реальним світом. Простір у цьому разі має координатну організацію: є чіткі напрями (праворуч, ліворуч, угору, вниз), відстані (кілометри, метри), локалізація (у селі, в горах, біля річки). Час у фізичному розумінні фіксується у вигляді лінійної послідовності: ранок – день – вечір – ніч, або календарно, напр., *субота*, *неділя*: *Сьогодні* ***субота****, / А завтра* ***неділя****, – / Десь у тебе, доню, / Сорочка не біла?* [10, с. 292]; *Од* ***неділі*** *першого дня / Стояв обоз невелик / В чистім полі на Цецорі* [4, с. 15]; або трапляються тексти дум, де відбувається поєднання найменувань частин доби з календарними репрезентантами, як-от: *То* ***в неділю б раненько*** *уставала* [4, с. 15]. У фольклорі ці елементи можуть слугувати тлом, проте вони ніколи не є повністю однозначними, тобто означають не просто локацію, а мають символічне значення.

До мовних засобів вираження фізичного часу належать назви частин доби, пір року, календарних свят, вікових етапів людського життя, а також дієслівні форми, що передають послідовність, тривалість або завершеність дії. Простір на цьому рівні вербалізується через топоніми, локативні конструкції, прислівники місця, прийменниково-відмінкові форми, назви природних об'єктів і поселень. Однак у фольклорі такі одиниці майже завжди виходять за межі прямої номінації: дорога може символізувати життєвий шлях,

поле – відкритий простір випробування, дім – центр родинного й сакрального порядку.

Психологічний час і простір – це категорії, пов'язані з внутрішнім переживанням суб'єкта. У текстах українського фольклору час часто втрачає межі й постає як розтягнутий або стислий залежно від емоційного стану героя.

Психологічна організація часу особливо помітна в пісенних текстах, де переживання героя або мовця змінює відчуття часової протяжності. Очікування, туга, розлука, тривога чи надія зумовлюють суб'єктивізацію часу: мить може сприйматися як довгий період, а роки – як згорнутий спогад. Простір у такому разі набуває емоційної характеристики: «далека дорога», «чужа чужина» позначають не лише місце, а й стан належності або відчуження, як-от у тексті пісні: *Ой, любив та кохав, собі дівчину мав, / Гей! Як у саду вишня; / За лихими людьми та за ворогами / Гуляти не вийшла. // Покидаю тебе, серденятко моє, / Гей! Єдиному богу, / А я сам піду, а сам я поїду / В* ***далеку дорогу*** [11, с. 430]; *Ой, там за яром / Брала дівка льон, / та нічим пов'язати. / Ой, недалеко / Мій милий від мене, / Та ніким наказати. / Повяжу я льон, / Повяжу зельон / Тоненькою дубиною. / Перекажу я свому миленькому / Хоч* ***чужою чужиною*** [11, с. 446].

Міфологічний час і простір мають особливий статус у фольклорі, бо не підлягають законам лінійної логіки. Це сакральні координати, у яких діють архетипи, духи, чарівні істоти. Міфологічний час не є хронологічним, він – позачасовий або циклічний. Простір також має символічну природу: *степ* і *поле* – місця випробувань: *«Постій, чумак, постривай, / Шляху в людей розпитай, / Гей-гей, чи не заблудивсь?» / «Мені шляху не питать: / Прямо* ***степом*** *мандрувать, / Гей-гей, долю доганять»* [11, с. 333]; *Ой* ***полем****, Килиїмським, / То шляхом битим гординським, / Ой там гуляв козак Голота, / Не боїться ні огня, ні меча, ні третього болота* [4, с. 15]; міст або річка – межа між світами.

Міфологічний хронотоп у фольклорі найчастіше пов'язаний із мотивами переходу, випробування, очищення та контакту з потойбічним. Межовими просторами виступають ліс, вода, перехрестя, поріг, міст, гора, поле; вони позначають ситуації зміни статусу персонажа або наближення до сакрального. Час у таких текстах організовується за принципом повторюваності: ритуальна дія відтворює первинний міфологічний порядок, а словесна формула актуалізує давню модель світу в момент виконання.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Мовні категорії часу і простору постають не лише як елементи структури, а й як ключові механізми моделювання світу в мові, особливо виявлені в текстах українських народних пісень і дум. У мовознавчих дослідженнях українських авторів чітко окреслюється трирівнева структура сприйняття простору й часу: фізична – як емпірична фіксація подій, місць і часових координат; психологічна – як суб'єктивне переживання часу й емоційне осмислення простору; міфологічна – як сакрально-символічна модель світу, у якій час набуває циклічного або позачасового характеру, а простір організовується через межові локуси, мотиви переходу, випробування й контакту з неземним. У текстах українського фольклору ці рівні часто переплітаються, створюючи багатозначні хронотопи, які можна виявити через комплексний лінгвокультурологічний аналіз.

Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз конкретних фольклорних жанрів із застосуванням методів когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики, лінгвокультурології та корпусного підходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
2. Білецький Б. С., Мокін В. Б. Визначення темпоральної спрямованості в текстах: нейромережевий підхід для хронологічного впорядкування на основі аналізу пар слів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2024. № 6. С. 121–128. DOI: https://doi.org/10.31649/1997-9266-2024-177-6-121-128
3. Довбня І. П. Еволюція бінарної структури простору у французькій, англійській та українській мовах : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2011. 20 с.
4. Думи (історико-героїчний цикл) : збірник / упоряд. О. Дея. Київ : Дніпро, 1982. 159 с.
5. Зайченко Н. Ф., Юденко О. І. Вербалізація часових відношень в українській мові: лінгводидактичний аспект. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2017. Вип. 30. С. 56–67.

6. Колесник Н. Власні назви в українському фольклорі : сакральна онімія : навчальний посібник. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 192 с.
7. Олійник О. Часопросторова проблематика у літературознавчих і фольклористичних дослідженнях. *Міфологія і фольклор*. 2010. № 3–4(6). С. 66–71.
8. Снагощенко В. Українська пісня в західнослов'янській культурі: історичний аспект. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Слов'янські обрії)*. 2019. Вип. 53(10). С. 155–167.
9. Сокіл-Клепар Н. В. Топонімікон бойківських пісень. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2023. Вип. 3(101). С. 196–206. DOI: https://doi.org/10.35433/philology.3(101).2023.196-206
10. Українські народні думи та історичні пісні / упоряд. П. Д. Павлій, М. С. Родіна, М. П. Стельмах. Київ, 1955. 659 с.
11. Українські пісні / уклад. В. О. Зав'язкін. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2003. 512 с.
12. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика : навчальний посібник / за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

REFERENCES

1. Barchuk, V. (2011). Hramatychna temporalnist: Interval. Chas. Taksys [Grammatical Temporality: Interval. Time. Taxis]. Ivano-Frankivsk: Simyk, 416 p. [in Ukrainian].
2. Biletskyi, B. S., Mokin, V. B. (2024). Vyznachennia temporalnoi spriamovanosti v tekstakh: neiromerezhevyi pidkhid dlia khronolohichnoho vporiadkuvannia na osnovi analizu par sliv [Identifying Temporal Orientation in Texts: A Neural Network Approach to Chronological Ordering Based on Word Pair Analysis]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu,* 6, 121–128. https://doi.org/10.31649/1997-9266-2024-177-6-121-128 [in Ukrainian].
3. Dovbnia, I. P. (2011). Evoliutsiia binarnoi struktury prostoru u frantsuzkii, anhliiskii ta ukrainskii movakh [The Evolution of the Binary Structure of Space in French, English, and Ukrainian]. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].
4. Deia, O. (1982). Dumy (istoryko-heroichnyi tsykl) [Ballads (Historical-Heroic Cycle)]. Dnipro, 159 p. [in Ukrainian].
5. Zaichenko, N. F., Yudenko, O. I. (2017). Verbalizatsiia chasovykh vidnoshen v ukrainskii movi: linhvodydaktychnyi aspekt [The Verbalization of Temporal Relationships in the Ukrainian Language: A Linguistic-Didactic Perspective]. *Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity,* 30, 56–67. [in Ukrainian].
6. Kolesnyk, N. (2023). Vlasni nazvy v ukrainskomu folklori : sakralna onimiia [Proper Names in Ukrainian Folklore: Sacred Onymia]. Chernivtsi, 192 p. [in Ukrainian].
7. Oliinyk, O. (2010). Chasoprostorova problematyka u literaturoznavchykh i folklorystychnykh doslidzhenniakh [Spatio-temporal Issues in Literary and Folklore Studies]. *Mifolohiia i folklor – Mythology and Folklore*, 3–4(6), 66–71. [in Ukrainian].
8. Snahoshchenko, V. (2019). Ukrainska pisnia v zakhidnoslovianskii kulturi: istorychnyi aspekt [The Ukrainian Song in West Slavic Culture: A Historical Perspective]. *Slovianski obrii – Slavic Horizons*, 53(10), 155–167. [in Ukrainian].
9. Sokil-Klepar, N. V. (2023). Toponimikon boikivskykh pisen [The Toponymy of Boiko Songs]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky,* 3(101), 196–206. https://doi.org/10.35433/philology.3(101).2023.196-206 [in Ukrainian].
10. Pavlii, P. D., Rodina, M. S., Stelmakh, M.P. (1955). Ukrainski narodni dumy ta istorychni pisni [Ukrainian Folk Ballads and Historical Songs]. Kyiv, 659 p. [in Ukrainian].
11. Zaviazkin, V. O. (2003). Ukrainski pisni [Ukrainian songs]. Donetsk, 512 p. [in Ukrainian].
12. Sharmanova, N. M. (2015). Etnolinhvistyka : navchalnyi posibnyk dlia studentiv fakultetu ukrainskoi filolohii [Ethnolinguistics: A Textbook for Students in the Department of Ukrainian Philology]. Kryvyi Rih: NPP ASTERIKS, 192 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 08.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 81’25:61:81’373.46
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.6

ДИСКУРСИВНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АТТРАКТОРИ ТЕРМІНОСИСТЕМИ КРИЗОВОЇ МЕДИЦИНИ В АНГЛІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Юлія Дем’янчук
кандидат економічних наук, доцент кафедри перекладознавства
та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-8722-5568
e-mail: y.demianchuk@gmail.com

Анотація. *Міжмовна репрезентація кризово-медичного дискурсу потребує теоретичних моделей, здатних пояснити принципи взаємодії його клінічного, гуманітарного, військово-медичного і правового вимірів у межах єдиного комунікативного простору. Інтенсивний розвиток досліджень медичного перекладу не супроводжувався цілісним теоретичним осмисленням механізмів самоорганізації спеціалізованої терміносистеми й засад формування її смислових центрів.*

Ця студія спрямована на з’ясування принципів функціонування дискурсивно-термінологічних аттракторів та їхньої ролі у формуванні міжмовної організації термінологічної системи в англійсько-українському перекладі. Простежено закономірності взаємодії термінологічних структур із синергетичними механізмами перекладу, що забезпечують їхню внутрішню впорядкованість. Емпіричну базу дослідження утворюють англійськомовні тексти міжнародних гуманітарних організацій UK-Med, Médecins Sans Frontières (MSF), Team Rubicon і Міжнародного комітету Червоного Хреста (ICRC), що охоплюють клінічні, медико-гуманітарні, медико-оперативні наративи, присвячені медичній евакуації, догоспітальній допомозі, лікуванню бойової травми, психологічній підтримці постраждалих, відновленню системи охорони здоров’я. Методологія дослідження поєднує дискурсивний, перекладознавчий, когнітивний, синергетичний підходи.

Результати дослідження засвідчили, що дискурсивно-термінологічні аттрактори інтегрують клінічний, гуманітарний, військово-медичний і правовий виміри, координують добір термінологічних відповідників і забезпечують цілісність міжмовної організації спеціалізованої терміносистеми. Установлено взаємозв’язок дискурсивно-термінологічних аттракторів із синергетичними механізмами перекладу: перекладацькою самоорганізацією, функціонально-смисловою ампліфікацією, семантичною біфуркацією, лінгвальним автокаталізом, мовною турбулентністю, ентропією перекладу. Їхня сукупна дія забезпечує відтворення концептуальної організації кризово-медичного дискурсу, узгодженість термінології і збереження міждискурсивних зв’язків, від яких залежить ефективність фахової комунікації. Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні поняття дискурсивно-термінологічного аттрактора як системоорганізувального компонента синергетичної теорії перекладу кризово-медичного дискурсу і створенні моделі його міжмовної репрезентації, що розглядає переклад як процес самоорганізації професійних смислів у багатовимірному комунікативному просторі. Практична цінність результатів визначається можливістю їх використання під час уніфікації термінології кризової медицини, підготовки медичних і гуманітарних перекладачів, удосконалення міжнародної кризово-медичної комунікації, розроблення інтелектуальних систем підтримки перекладу спеціалізованих текстів.

Ключові слова: *кризово-медичний дискурс, синергетична теорія перекладу, перекладацька самоорганізація, міжмовна репрезентація, медична евакуація, гуманітарні наративи, кризова медицина.*

© Ю. Дем’янчук, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

DISCURSIVE-TERMINOLOGICAL ATTRACTORS OF THE CRISIS MEDICINE TERMINOLOGY SYSTEM IN ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION

Yuliia Demianchuk
PhD in Economics, Associate Professor at the Hryhorii Kochur Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics,
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8722-5568
e-mail: y.demianchuk@gmail.com

Abstract. *The interlingual representation of crisis-medical discourse requires theoretical models capable of explaining the principles governing the interaction of its clinical, humanitarian, military-medical, and legal dimensions within a unified communicative space. Despite the rapid development of medical translation research, the mechanisms underlying the self-organisation of specialised terminological systems and the principles governing the formation of their semantic centres have not yet received comprehensive theoretical explanation. This study aims to elucidate the principles underlying the functioning of discourse-terminological attractors and their role in shaping the interlingual organisation of the terminological system in English-Ukrainian translation. The study identifies the patterns of interaction between terminological structures and the synergetic mechanisms of translation that ensure their internal coherence. The empirical corpus comprises English-language crisis medical texts produced by the international humanitarian organizations UK-Med, Médecins Sans Frontières (MSF), Team Rubicon, and the International Committee of the Red Cross. These materials encompass clinical, medical-humanitarian, medical-operational, and humanitarian narratives addressing medical evacuation, prehospital care, combat trauma management, psychological support for affected populations, and the restoration of healthcare systems. The methodological framework integrates discursive, translation, cognitive, and synergetic approaches.*

The findings demonstrate that discourse-terminological attractors integrate the clinical, humanitarian, military-medical, and legal dimensions, guide the selection of terminological equivalents, and maintain the integrity of the interlingual organisation of the specialised terminological system. The study also establishes the interrelationship between discursive-terminological attractors and the synergetic mechanisms of translation, including translational self-organization, functional-semantic amplification, semantic bifurcation, linguistic autocatalysis, linguistic turbulence, and translational entropy. Their combined effect ensures the preservation of the conceptual organisation of crisis-medical discourse, the coherence of its terminology, and the maintenance of interdiscursive connections essential for effective professional communication. The scientific novelty of the study lies in substantiating the concept of the discourse-terminological attractor as a system-organising component of the synergetic theory of crisis-medical discourse translation and in developing a model of its interlingual representation that conceptualises translation as a process of the self-organisation of professional meanings within a multidimensional communicative space. The practical significance of the findings lies in their potential application to the standardization of crisis medicine terminology, the training of medical and humanitarian translators, the enhancement of international crisis-medical communication, and the development of intelligent translation support systems for specialized texts.

Key words: *crisis-medical discourse, synergetic theory of translation, translational self-organization, interlingual representation, medical evacuation, humanitarian narratives, crisis medicine.*

Постановка проблеми. Воєнні конфлікти XXI ст. докорінно змінили характер кризово-медичної комунікації. Розвиток гуманітарних операцій, військової медицини, заодно медійного висвітлення війни сформував новий комунікативний простір, у якому клінічний, гуманітарний, військово-медичний і правовий дискурси взаємодіють як взаємопов'язані компоненти єдиної системи кризового реагування й репрезентації війни. Виникнення такого комунікативного простору визначило стратегічне значення перекладу для кризової медицини. Переклад забезпечує координацію діяльності гуманітарних організацій, уніфікацію професійної термінології, оперативне поширення клінічних рекомендацій, а також міжнародний обмін знаннями.

Повномасштабна російсько-українська війна виразно окреслила масштаби цієї проблематики. Корпус кризово-медичних текстів охоплює військово-медичні протоколи, повідомлення про бойові поранення, свідчення

постраждалих, репортажі журналістів, документи міжнародних організацій. Жанрова неоднорідність такого корпусу засвідчує, що переклад виконує значно ширші функції, ніж міжмовне відтворення інформації. Перекладацькі рішення впливають на міжнародне сприйняття гуманітарних криз і визначають доказовий потенціал текстів під час документування воєнних злочинів.

Розширення функцій кризово-медичного перекладу супроводжується переосмисленням його теоретичних засад. Сучасне перекладознавство дедалі частіше розглядає переклад як когнітивно-комунікативну діяльність, ефективність якої визначається збереженням функціонального потенціалу повідомлення і його адаптацією до нового соціокультурного середовища. У цьому теоретичному контексті розвивається концепція *knowledge translation* («трансляція знань»), яка розглядає переклад як цілеспрямований процес передавання медичних знань відповідно до потреб нової комунікативної спільноти.

Поширення цифрових технологій і систем автоматизованого перекладу істотно змінило характер міжнародної медичної комунікації, проте не усунуло потреби в професійному опрацюванні текстів кризової медицини. Найбільші труднощі виникають під час перекладу матеріалів, у яких клінічна інформація поєднується з травматичним досвідом та експертними судженнями, що потребують фахового тлумачення [1]. Аналіз міжнародного кризово-медичного дискурсу засвідчує, що якість мовного оформлення таких повідомлень безпосередньо впливає на координацію гуманітарного реагування. Дискурсивні механізми сек'юритизації інтегрують медичні повідомлення в політико-правовий дискурс, формуючи гуманітарні пріоритети. Унаслідок цього переклад виконує функцію інтерпретації спеціалізованої інформації, від якої значною мірою залежить ефективність міжнародної гуманітарної допомоги [2].

Поряд із кризово-медичним дискурсом сформувався дослідницький напрям, присвячений мовній репрезентації воєнного досвіду. Якщо ранні праці розглядали свідчення постраждалих переважно як матеріал для вивчення психологічних наслідків війни, то сучасні студії трактують їх як самостійний тип кризового дискурсу із власними механізмами смислотворення і закономірностями вербалізації травми. Такий підхід відображає двомовний корпус *Narratives of War* («Наративи війни»), у якому поєднано корпусно-лінгвістичний і психологічний підходи до аналізу воєнних свідчень. Отримані результати показали повторюваність лексичних зв'язків і текстових моделей, що забезпечують осмислення пережитого [3].

Подальший розвиток досліджень був пов'язаний із виявленням чинників, що зумовлюють варіативність мовної репрезентації травматичного досвіду в різних соціокультурних контекстах. Аналіз свідчень цивільного населення, яке пережило Балканські війни, виявив збереження типових текстових моделей навіть через десятиліття після завершення бойових дій [4]. Дослідження спогадів людей, чиє дитинство минуло під час війни, доповнили окреслену проблематику, продемонструвавши, що на мовну організацію наративів впливають родинне спілкування, уявлення про гендерні ролі, збереження культурної пам'яті, а ще передавання досвіду від старших поколінь до молодших [5]. Порівняльний аналіз численних воєнних свідчень підтвердив зв'язок психологічних наслідків війни зі способом деталізації подій і характером емоційної перспективи [6]. Попри різноманітність соціальних і культурних контекстів, воєнні наративи демонструють спільні дискурсивні закономірності, що свідчить про існування відносно стабільних механізмів мовної репрезентації травми. Добір мовних засобів, способи структурування подій і причинно-наслідкових зв'язків відображають особливості переживання війни: прояви посттравматичного стресу, стратегії соціальної адаптації, а також процес переосмислення власної ідентичності [7].

Схожі спостереження зафіксовано й у дослідженнях, присвячених внутрішньо переміщеним особам і ветеранам. Незважаючи на відмінності життєвих траєкторій, їхні свідчення об'єднують повторювані смислові домінанти, що пов'язані з психологічною напругою, утратою соціальних зв'язків, труднощами повернення до повсякденного життя, переосмисленням сімейних відносин, пошуком нових форм підтримки. Структура цих наративів формується на перетині індивідуальних переживань і соціокультурних моделей їх інтерпретації.

Сукупність розглянутих досліджень дає змогу ствердити, що кризовий дискурс роз-

вивається під впливом психологічних, соціальних і культурних чинників, а його мовні особливості визначаються взаємодією особистого досвіду із ширшим комунікативним середовищем [8].

Розширення проблематики воєнних наративів зумовило звернення до їхньої міжмовної репрезентації. Початковий етап досліджень був пов'язаний переважно з вивченням психологічного й соціологічного потенціалу воєнних свідчень. Сучасне перекладознавство розглядає їх як дискурсивні утворення з багаторівневою структурою, відтворення яких вимагає комплексного врахування когнітивних й стилістичних параметрів. Дослідницький інтерес зосереджується на концептуалізації травматичного досвіду та її трансформації у міжмовному просторі. Аналіз англійськомовних перекладів українських воєнних наративів показує, що міжмовне відтворення не обмежується зміною мовної форми. Перекладацькі рішення визначають спосіб представлення індивідуального досвіду, коригують емоційну тональність тексту й характер причинно-наслідкових зв'язків, що впливає на його сприйняття іншомовною аудиторією [9].

Переосмислення функцій перекладу змінило уявлення про професійну роль перекладача в гуманітарній сфері. Якісні дослідження акцентують увагу на тому, що ця діяльність потребує високого рівня мовної підготовки і готовності працювати з людьми, які пережили війну, вимушене переміщення або переслідування. Концепція trauma-informed practice посідає важливе місце з-поміж сучасних методологічних підходів до гуманітарного перекладу. Якість перекладацької діяльності визначають здатністю точно передати людський досвід і забезпечити його адекватну міжкультурну репрезентацію без спотворення змісту [10]. Водночас окремий напрям досліджень представлено в наших попередніх працях [11–24], у яких сформульовано теоретичні засади лінгвістики кризової медицини, окреслено принципи організації її терміносистеми й обґрунтовано синергетичний підхід до аналізу кризово-медичного дискурсу та його міжмовної репрезентації.

Попри істотне розширення досліджень кризово-медичного, гуманітарного й воєнного дискурсів, закономірності міжмовної організації кризово-медичної терміносистеми залишаються недостатньо з'ясованими. Наявні праці переважно висвітлюють окремі аспекти медичного перекладу, мовної репрезентації травматичного досвіду, гуманітарної комунікації або професійної підготовки перекладачів, тоді як дискурсивно-термінологічні механізми самоорганізації спеціалізованого знання в міжмовному просторі досі не отримали цілісного теоретичного пояснення. Не визначено принципів формування перекладацьких мовних аттракторів, не встановлено їхньої ролі у впорядкуванні кризово-медичної терміносистеми і відтворенні концептуальної структури професійного знання. Невирішеність окресленої проблеми зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Мета статті полягає у встановленні закономірностей формування дискурсивно-термінологічних аттракторів кризово-медичної терміносистеми в англійсько-українському перекладі, визначенні їхньої ролі в організації міжмовної репрезентації спеціалізованого знання і обґрунтуванні їх як одного із системотворчих механізмів синергетичної теорії перекладу кризово-медичного дискурсу.

Для досягнення поставленої мети необхідно: (1) охарактеризувати дискурсивно-термінологічні особливості англійськомовного кризово-медичного корпусу; (2) виявити перекладацькі мовні аттрактори, що організують міжмовну репрезентацію кризово-медичного знання; (3) установити закономірності їх взаємодії із синергетичними механізмами перекладу (перекладацькою самоорганізацією, функціонально-смисловою ампліфікацією, семантичною біфуркацією, лінгвальним автокаталізом, мовною турбулентністю, ентропією перекладу); (4) визначити роль дискурсивно-термінологічних аттракторів у впорядкуванні української кризово-медичної терміносистеми.

Об'єктом дослідження є англійськомовний кризово-медичний дискурс у його міжмовній репрезентації. **Предмет дослідження** становлять дискурсивно-термінологічні аттрактори кризово-медичної терміносистеми й закономірності їх функціонування в англійсько-українському перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для систематизації матеріалу англійськомовні публікації згруповано за інституційною належністю гуманітарних

організацій. Переважну частину корпусу становлять медико-гуманітарні наративи, які документують індивідуальний досвід кризово-медичного реагування. Доповнення корпусу польовим оперативним звітом зумовлене його відмінною комунікативною природою: на відміну від особистих свідчень він узагальнює результати польових спостережень і відтворює організаційно-тактичний рівень функціонування системи медичної евакуації.

Корпус медико-гуманітарних наративів UK-Med. Безперервність медичного реагування в умовах постійної бойової загрози становить ключову тему публікації Алекса Воттерсона «Diary from the Frontline: Working in Eastern Ukraine», у якій представлено особисті нотатки Пола, консультанта з медицини невідкладних станів, який із березня 2022 р. працював в Україні у складі британської гуманітарної організації UK-Med. Його свідчення розкривають повсякденну роботу медичних команд, що включає виїзди до місць руйнувань, допомогу постраждалим із вогнепальними та вибуховими пораненнями і виконання завдань під загрозою повторних ударів. Емоційне напруження цієї роботи передає наведене свідчення:

«The crew were wary. They have been picking up people from falling buildings, people shot or blown up, living in a city at war» (переклад: «Члени бригади були настороженими. Їм доводилося забирати людей із руйнованих будівель, поранених від куль чи вибухів, і жити в місті, охопленому війною») [25].

Робота екстреної бригади серед постійних руйнувань формує атмосферу безперервної загрози, що пояснює настороженість медиків. Висловлення *The crew were wary* відтворено словами «Члени бригади були настороженими», які конкретизують загальну номінацію *crew* відповідно до норм української професійної комунікації. Перфектну тривалу форму *have been picking up* передано виразом «їм доводилося забирати», через що повторюваність дії поєднується з її вимушеним характером. Узгодження часової семантики, модального значення і норм фахової комунікації забезпечує цілісність повідомлення, заодно репрезентує перекладацьку самоорганізацію.

Номінація *people from falling buildings* допускає щонайменше дві траєкторії міжмовної репрезентації: буквальне відтворення процесу обвалення будівель або акцентування його наслідку. Вибір конструкції «людей із руйнованих будівель» переносить увагу на результат руйнування, тому цей перекладацький вибір ілюструє семантичну біфуркацію.

Вираз *people shot or blown up* передано словосполученням «поранених від куль чи вибухів», яке конкретизує клінічний статус постраждалих і вводить повідомлення до кризово-медичного дискурсу. Завдяки цьому комунікативний потенціал висловлення розширюється без зміни його концептуальної основи, що відповідає функціонально-смисловій ампліфікації.

Сукупна дія перекладацької самоорганізації, семантичної біфуркації і функціонально-смислової ампліфікації упорядковує систему медичних номінацій, спрямовує інтерпретацію бойових подій у площину їхніх клінічних наслідків і експлікує медично значущі смисли, необхідні для фахового осмислення бойової травми в кризово-медичному дискурсі.

Діяльність британської гуманітарної місії UK-Med дістала подальше висвітлення у публікації Алекса Воттерсона «Inside Our Surgical Field Hospital in Eastern Ukraine», у якій розглянуто відновлення хірургічної допомоги після руйнування стаціонарної медичної інфраструктури. Масштабні пошкодження однієї з лікарень на Сході України внаслідок обстрілів зумовили розгортання польового хірургічного госпіталю, який протягом дванадцяти днів перебрав на себе функції зруйнованого медичного закладу. Наведений приклад демонструє вирішальне значення мобільних хірургічних підрозділів і взаємодії міжнародних та українських медичних команд. Значення такої співпраці розкриває свідчення консультанта-хірурга Ангуса Вотсона:

«Angus Watson and NHS Consultant Anaesthetist Dr Hamish Hay are specialised in treating war wounded and limb reconstruction. They're part of the NHS team working alongside Ukrainian medics in hospitals across eastern Ukraine and performed the first operations at the unit» («Консультант-хірург Ангус Вотсон і лікар-анестезіолог, консультант Національної служби охорони здоров'я Великої Британії (NHS), доктор Геміш Гей спеціалізуються на лікуванні поранених унаслідок бойових дій та реконструктивній хірургії кін-

цівок. Вони входять до складу команди фахівців NHS, яка працює спільно з українськими медиками в лікарнях на сході України, і саме вони виконали перші оперативні втручання у польовому хірургічному підрозділі») [26].

Спільна робота британських і українських медиків визначає змістове спрямування уривка й розкриває професійну взаємодію у польовій системі надання допомоги. Словосполуку *treating war wounded* відтворено словами «лікування поранених унаслідок бойових дій», що експлікує причину травм і забезпечує концептуальну визначеність терміна в українському кризово-медичному дискурсі. Розгортання імпліцитної семантики *war wounded* розширює функціональний і прагматичний потенціал номінації без зміни її концептуальної основи, увиразнюючи функціонально-смислову ампліфікацію. Конструкцію *performed the first operations at the unit* перекладено виразом «виконали перші оперативні втручання у польовому хірургічному підрозділі». Загальновживану лексему *operations* конкретизовано терміном «оперативні втручання», що усуває семантичну багатозначність, тоді як *the unit* передано словосполученням «польовий хірургічний підрозділ», яке входить до системи української військово-медичної термінології. Узгодження термінологічних відповідників із нормами фахової комунікації забезпечує послідовність міжмовного відтворення кризово-медичного змісту, що становить прояв перекладацької самоорганізації.

Номінації «поранені внаслідок бойових дій», «оперативні втручання», «польовий хірургічний підрозділ», «реконструктивна хірургія кінцівок» формують цілісну модель допомоги, у якій характер ушкодження визначає подальшу тактику лікування. Переклад відтворює внутрішню послідовність клінічного реагування, пов'язуючи стан пацієнта з відповідним рівнем хірургічної допомоги. Здатність сформованої моделі розвивати концептуальні зв'язки між окремими етапами медичної допомоги відображає перекладацький лінгвальний автокаталіз.

Функціонально-смислова ампліфікація розкриває приховані клінічно релевантні смисли, перекладацька самоорганізація упорядковує систему військово-медичних номінацій, а лінгвальний автокаталіз розгортає професійну модель хірургічної допомоги, унаслідок чого переклад відтворює послідовність клінічних дій, а не лише окремі елементи кризово-медичного повідомлення.

Адаптація медичного персоналу до тривалого надання допомоги під час війни перебуває в епіцентрі публікації Кейт Джі «Ukraine. The Nursing Duo. Training Nurses in Ukraine». Підготовка, яку медичні сестри місії UK-Med проводять для персоналу українських лікарень, засвідчує тривалий професійний розвиток медичних працівників, необхідний в умовах дефіциту ресурсів і високого навантаження на медичні заклади. Найвиразніше результати такої підготовки простежуються в роботі невеликих районних лікарень, які першими приймають пацієнтів із тяжкими травмами і критичними станами:

«The hospital is very small (...) everyone is brought here. Seriously ill patients, sometimes wounded people, sometimes children and palliative patients who need special care» («Лікарня дуже невелика (...) сюди доправляють усіх: тяжкохворих, поранених, дітей, а також паліативних пацієнтів, які потребують особливого догляду») [27].

Далі міркування старшої медичної сестри Ольги Кащеєвої засвідчують, що постійний потік пацієнтів сприяє посиленню професійної згуртованості медичного персоналу:

«We have become much more united (...) the hospital works around the clock» («Ми стали значно більш згуртованими (...) лікарня працює цілодобово») [там само].

Постійний прийом пацієнтів визначає організацію роботи лікарні, перетворюючи її на єдиний простір надання допомоги різним категоріям постраждалих. Узагальнене everyone *is brought here* передано конструкцією «сюди доправляють усіх», у якій дієслово «доправляють» пов'язує прибуття пацієнтів із системою медичної евакуації. Перелік «тяжкохворих, поранених, дітей, паліативних пацієнтів» диференціює категорії постраждалих і розкриває структуру потоку пацієнтів. Розширення семантичного обсягу повідомлення без порушення його концептуальної єдності свідчить про функціонально-смислову ампліфікацію.

Поетапне введення клінічних категорій формує упорядковану модель потоку пацієнтів, у якій загальна характеристика медичного навантаження набуває конкретного професійного наповнення. Переклад відтворює

структуру допомоги і пов'язує різні стани пацієнтів із цілодобовим функціонуванням лікарні. Далі розгортання кризово-медичного змісту на основі вже визначеної клінічної ситуації підтверджує механізм перекладацького лінгвального автокаталізу, завдяки якому структура потоку пацієнтів набуває чіткої професійної організації.

Функціонально-смислова ампліфікація увиразнює структуру потоку пацієнтів, а перекладацький лінгвальний автокаталіз послідовно вибудовує взаємозв'язки між клінічними категоріями, перетворюючи їх на цілісну модель організації медичної допомоги в умовах безперервного кризово-медичного навантаження.

Перетворення цивільної транспортної інфраструктури на простір кризово-медичного реагування документує публікація UK-Med «Preparing for the Worst: Attacks in Ukraine». Систематичні удари по залізничній мережі докорінно змінюють порядок евакуації цивільного населення, унаслідок чого екстрене реагування стає невід'ємним складником роботи працівників критичної інфраструктури. Запровадження нових протоколів безпеки, вимушена евакуація пасажирів під час повітряних тривог і загроза повторних ударів зумовлюють потребу у володінні навичками домедичної допомоги ще до прибуття медичних бригад. Відповіддю на цю потребу стала програма підготовки працівників залізниці, спрямована на опанування алгоритмів контролю критичних кровотеч, забезпечення прохідності дихальних шляхів, первинної стабілізації поранених. Вирішальне значення своєчасного надання першої допомоги узагальнює керівниця навчальних програм UK-Med в Україні Анастасія Назарук:

«Such knowledge and skills are critically important. It is often the quality of first aid that decides the fate of an injured person» («Такі знання та навички мають вирішальне значення. Якість надання першої допомоги нерідко визначає долю пораненої людини») [28].

Тут невелике за обсягом висловлення акцентує причинний зв'язок між професійною підготовкою медиків і шансами постраждалого на виживання. Речення *Such knowledge and skills are critically important* перекладено словами «Такі знання та навички мають вирішальне значення». Прикметник *critically* не має окремого лексичного відповідника. Семантичне навантаження цієї лексеми передає словосполучення «вирішальне значення», нормативне для української фахової комунікації. Узгодження семантичних компонентів відображає перекладацьку самоорганізацію, яка впорядковує систему професійних номінацій відповідно до норм української кризово-медичної комунікації.

Конструкцію *It is often the quality of first aid that decides the fate of an injured person* відтворено як «Якість надання першої допомоги нерідко визначає долю пораненої людини». Уведення віддієслівної номінації «надання» інтерпретує поняття *first aid* як процес медичної діяльності, що посилює його професійну визначеність. Нарощення інформаційного обсягу повідомлення без зміни його вихідної семантики становить прояв функціонально-смислової ампліфікації.

Значення медичної підготовки визначається її роллю у своєчасному наданні допомоги і збереженні життя постраждалого. Поняття «знання» і «навички» отримують функціональне завершення у словосполученні «якість надання першої допомоги», яке поєднує професійну підготовку з результативністю кризово-медичного реагування.

Перекладацька самоорганізація упорядковує професійні номінації відповідно до норм української кризово-медичної комунікації, функціонально-смислова ампліфікація експлікує процесуальний характер надання першої допомоги як клінічно значущої діяльності, а перекладацький лінгвальний автокаталіз розгортає причинно-наслідкову модель, у якій професійна підготовка визначає якість невідкладної допомоги й безпосередньо впливає на клінічний результат.

Формування довіри прифронтових громад до мобільних медичних підрозділів визначає зміст публікації Кейт Джі «Svitlana. Frontline Community Health Worker». Історія працівниці з громадського здоров'я місії UK-Med Світлани, яка втратила житло в Донецьку внаслідок ракетного удару, демонструє, що доступність первинної медичної допомоги визначають професійна компетентність медичного працівника, його здатність розуміти потреби місцевого населення і встановлювати з ним безпосередній контакт. Власний досвід війни й уважне ставлення до потреб людей визначають професійну роль фахівця з громадського здоров'я, який стає першою

ланкою комунікації між населенням і системою кризово-медичного реагування. Цю функцію конкретизує наведений фрагмент:

«Mobile Medical Units in Ukraine are made up of an expert team providing primary healthcare in remote locations facing access constraints. A Community Health Worker is a central part of this team, acting as the first point of contact for the community. They build trust and relationships with community members, so that people feel comfortable and safe when they see the UK-Med minibus pull up» («Мобільні медичні підрозділи в Україні складаються з команд висококваліфікованих фахівців, які забезпечують первинну медичну допомогу у віддалених населених пунктах з обмеженим доступом до медичних послуг. Невід'ємним складником такої команди є фахівець із громадського здоров'я, який виступає першою контактною особою для місцевої громади. Він формує довіру та налагоджує взаємини з мешканцями, завдяки чому люди почуваються спокійно й у безпеці, коли до населеного пункту під'їжджає мікроавтобус UK-Med») [29].

Функціонування мобільних медичних підрозділів ґрунтується на поєднанні медичної допомоги із соціальною взаємодією, у якій довіра місцевої громади стає частиною лікувального процесу. Словосполуку *expert team* перекладено як «команди висококваліфікованих фахівців», що уточнює склад мобільного підрозділу, акцентує рівень професійної підготовки його персоналу. Номінацію *Community Health Worker* відтворено терміном «фахівець із громадського здоров'я», який інтегрує міжнародну професійну категорію до української системи медичних найменувань. Добір термінологічних відповідників відповідно до норм українського кризово-медичного дискурсу гармонізує систему професійних номінацій, що підтримує внутрішню впорядкованість спеціалізованого змісту. Цей принцип організації відображає перекладацьку самоорганізацію.

Висловлення *the first point of contact for the community* відкриває можливість двох перекладацьких рішень: буквального відтворення як «перший контакт із громадою» або функціональної інтерпретації через роль медичного працівника. Вибір конструкції «перша контактна особа для місцевої громади» персоніфікує комунікативну функцію, акцентує роль фахівця як посередника між системою охорони здоров'я і населенням. Перехід від буквального до функціонального тлумачення становить прояв перекладацької семантичної біфуркації.

Фрагмент *They build trust and relationships with community members, so that people feel comfortable and safe* перекладено як «він формує довіру та налагоджує взаємини з мешканцями, унаслідок чого люди почуваються спокійно й у безпеці». Українська версія розкриває причинно-наслідковий зв'язок між довірою громади і відчуттям безпеки, розширюючи прагматичний потенціал висловлення без зміни його концептуальної основи. У такий спосіб реалізується функціонально-смислова ампліфікація.

Сукупність номінацій «команда висококваліфікованих фахівців», «фахівець із громадського здоров'я», «контактна особа для місцевої громади», «довіра», «безпека» формує стійку систему взаємопов'язаних смислів, що визначає характер взаємодії мобільного медичного підрозділу з громадою. У цій системі перекладацький мовний аттрактор організує смисловий центр повідомлення навколо довіри: необхідної умови надання первинної медичної допомоги, спрямовує інтерпретацію професійної ролі фахівця з громадського здоров'я, закріплює гуманітарний вимір кризово-медичного реагування невід'ємним компонентом лікувального процесу.

Аналіз публікацій UK-Med засвідчує, що переклад кризово-медичного дискурсу забезпечує інтегроване відтворення клінічних, гуманітарних і організаційних компонентів медичного реагування. Конфігурація перекладацьких рішень демонструє закономірності самоорганізації професійної термінології, формуючи вихідний рівень синергетичної моделі міжмовної репрезентації кризово-медичного знання.

Корпус клінічних медико-гуманітарних наративів MSF. Відновлення первинної медичної допомоги на деокупованих територіях визначає тематичну спрямованість публікації Александра Глядєлова «Working with Local Medical Staff to Provide Care in Hostomel». Після інтенсивних бойових дій і тимчасової окупації Гостомеля система охорони здоров'я зіткнулася з необхідністю надавати допомогу великій кількості постраждалих, а заодно відбудовувати зруй-

новану медичну інфраструктуру. Спогади української лікарки Олени Юзвак відтворюють перші дні роботи медичного персоналу, який приймав пацієнтів з осколковими пораненнями, контузіями та іншими травматичними ушкодженнями, долаючи наслідки бойових дій і психологічну дезорієнтацію населення. Після деокупації до місцевих медиків долучилися команди міжнародної гуманітарної організації «Лікарі без кордонів» (MSF), які зосередили свої зусилля на доступності первинної медичної допомоги для мешканців громади. Початок цієї роботи і перші домашні візити до пацієнтів описує співробітниця MSF Катерина Кича:

«The first week we made home visits», says Kateryna Kycha, an MSF team member. «We were accompanied by a doctor, Rachel, who helped people deal with basic complaints, such as insomnia» («Упродовж першого тижня ми здійснювали домашні візити, – розповідає співробітниця MSF Катерина Кича. – Нас супроводжувала лікарка Рейчел, яка допомагала людям упоратися з найпоширенішими скаргами на стан здоров'я, зокрема безсонням») [30]. Домашні візити увиразнюють відновлення первинної медичної допомоги через безпосереднє звернення до пацієнтів за місцем їхнього проживання. Конструкцію *home visits* відтворено словосполученням «домашні візити», нормативним для українського медичного дискурсу. Звернення до усталеної номінації забезпечує входження терміна до української кризово-медичної терміносистеми й підтримує єдність її понятійних зв'язків. Подібний принцип організації характеризує перекладацьку самоорганізацію. Фрагмент *helped people deal with basic complaints* перекладено словами «допомагала людям упоратися з найпоширенішими скаргами на стан здоров'я». Семантику прикметника *basic* конкретизовано описом частотності звернень. У перекладі узагальнене позначення скарг набуває значення, пов'язаного з типовими клінічними зверненнями. Словосполучення «на стан здоров'я» надає лексемі complaints медичного змісту, усуваючи можливість ширшого тлумачення. Розширення функціонального навантаження без зміни концептуальної основи відповідає механізму функціонально-смислової ампліфікації. Уведення безсоння як конкретного симптому конкретизує узагальнене поняття скарг, надаючи йому клінічної визначеності. Номінація «скарги на стан здоров'я» окреслює клінічний контекст, а згадка про домашні візити пов'язує симптом із системою первинної медичної допомоги. Перекладацький лінгвальний автокаталіз послідовно розгортає клінічний алгоритм реагування, у якому домашній візит призводить до виявлення типових симптомів і своєчасного надання первинної медичної допомоги.

Організацію медичної евакуації тяжкопоранених розкрито у статті педіатра MSF Джоан Лью «You Need to Get Them Out of Here: On Board MSF's Medical Evacuation Train in Ukraine». Перша в Україні медична евакуація залізницею, організована міжнародною гуманітарною організацією «Лікарі без кордонів» у співпраці з «Укрзалізницею», започаткувала новий формат транспортування пацієнтів із прифронтових регіонів до спеціалізованих медичних закладів. Переведення постраждалих із Запоріжжя до Львова допомогло розвантажити лікарні поблизу лінії фронту і забезпечити пацієнтам лікування відповідно до тяжкості їхнього стану. Визначальним етапом евакуації стала клінічна оцінка стану пацієнтів, яка встановлювала їхню готовність до тривалого транспортування. Початковий етап організації медичної евакуації Джоан Лью описує так:

«On Tuesday 29 March, we visited Zaphorizhzhia and met the regional health director. We said we wanted to hear from him and find out if there was anything he needed from us. He said he'd heard a story about a train for medical transfer and that he was very interested – he had patients who needed to be referred. We said: OK – let's go and see your patients» («У вівторок, 29 березня, ми прибули до Запоріжжя й зустрілися з керівником регіонального управління охорони здоров'я. Ми сказали, що хочемо вислухати його та з'ясувати, чи потребує він від нас будь-якої допомоги. Він відповів, що чув про медичний евакуаційний поїзд і дуже зацікавлений у його використанні, оскільки має пацієнтів, яких необхідно скерувати до інших медичних закладів. Ми сказали: "Добре, тоді поїхали до ваших пацієнтів"») [31].

Розмова між представниками гуманітарної організації і регіональної влади поступово переходить до координації медичної евакуації й завершується ухваленням рішення

про транспортування пацієнтів. Український переклад зберігає логічну послідовність описаних подій, водночас акцентує увагу на механізмі кризово-медичного реагування. Так, висловлення *find out if there was anything he needed from us* передано словами «з'ясувати, чи потребує він від нас будь-якої допомоги». Описову конструкцію *a train for medical transfer* замінено усталеною українською термінологічною номінацією «медичний евакуаційний поїзд», а вираз *patients who needed to be referred* відтворено як «пацієнтів, яких необхідно скерувати до інших медичних закладів», що засвідчує маршрут подальшого лікування пацієнтів.

Поєднання гуманітарного, адміністративного й кризово-медичного дискурсів створює кілька конкуруючих способів осмислення подій, що закономірно розширює спектр можливих перекладацьких рішень. Добір усталених термінологічних відповідників усуває цю варіативність і забезпечує цілісність кризово-медичної терміносистеми. Перекладацька мовна турбулентність актуалізує множинність потенційних шляхів міжмовної інтерпретації, тоді як перекладацька самоорганізація впорядковує систему професійних номінацій і формує єдину модель медичної евакуації, у якій гуманітарні, адміністративні й клінічні рішення набувають узгодженого функціонального значення.

Психологічна травма цивільного населення змінює характер клінічної взаємодії між лікарем і пацієнтом у зоні бойових дій. У свідченні лікаря місії MSF Мортена Рострупа «Witnessing despair and resilience among people sheltering in Kharkiv's metro» медичний огляд перестає бути лише діагностичною процедурою і стає засобом психологічної підтримки людей, які тривалий час перебувають під обстрілами, втратили рідних і домівки або не мали змоги евакуюватися з Харкова. За таких обставин комунікація допомагає знизити рівень тривоги пацієнта, доповнити клінічне оцінювання його фізичного стану:

«I don't know how many lungs I have listened to, throats I have looked at and stomachs I have felt. Not because I had a strong suspicion that anything was seriously wrong, but because I knew that a thorough check-up and a conversation acts as reassurance to the patients. Their stress levels are so high that just a small symptom can cause significant anxiety for some patients. When I reassure them that nothing is seriously wrong with them, they thank me. I see the relief in their eyes. The fear of becoming sick in these circumstances plagues many, especially the patients with chronic diseases» («Я вже й не знаю, скільки легенів прослухав, скільки оглянув горло і скільки животів пропальпував. Не тому, що мав вагомі підстави підозрювати серйозне захворювання, а тому, що ретельний огляд і спокійна розмова самі по собі заспокоюють пацієнтів. Рівень стресу настільки високий, що навіть незначний симптом викликає у багатьох сильну тривогу. Коли я пояснюю пацієнтам, що серйозних проблем зі здоров'ям у них немає, вони дякують мені. Я бачу полегшення в їхніх очах. Страх захворіти за таких обставин переслідує багатьох, особливо людей із хронічними захворюваннями») [32].

Медичний огляд у наведеному фрагменті поєднує клінічну діагностику з психологічною підтримкою пацієнтів. Переклад відтворює цю багатофункціональність без посилення емоційності, зберігаючи стриману інтонацію лікарського свідчення. Перелік фраз *lungs I have listened to, throats I have looked at and stomachs I have felt* передано усталеними клінічними відповідниками: «прослухав легені», «оглянув горло», «пропальпував живіт». Узгодженість клінічних номінацій формує цілісний опис, що й відображає механізм перекладацької самоорганізації.

Вислів *a thorough check-up and a conversation acts as reassurance to the patients* набуває форми «ретельний огляд і спокійна розмова самі по собі заспокоюють пацієнтів». Означення «спокійна» не має прямого відповідника в оригіналі, проте вербалізує психологічний компонент лікарської взаємодії, який у тексті не виражено експліцитно. Речення *nothing is seriously wrong with them* передано словами «серйозних проблем зі здоров'ям у них немає», що пов'язує загальне заперечення з оцінкою стану пацієнтів. Розширення семантики відбувається без зміни основного змісту висловлення, тому перекладацьке рішення відповідає механізму функціонально-смислової ампліфікації.

Висловлення *a conversation acts as reassurance to the patients* допускає два способи інтерпретації: розглядати розмову як складову частину медичного огляду або як

окремий засіб психологічної підтримки. Український переклад актуалізує другий смисловий напрям і представляє розмову як самостійну терапевтичну практику поряд із клінічним обстеженням. Відповідно, перекладацька семантична біфуркація актуалізує психологічний вимір лікарської взаємодії, як вислід потенціал професійної комунікації набуває терапевтичного значення, а спокійна розмова стає невід'ємним чинником психоемоційної стабілізації пацієнта.

Тривалий медичний супровід пацієнтів під час евакуації з Херсона є одним із найскладніших напрямів кризово-медичного реагування. Публікація представниці місії MSF Наталії Пивовар «A Journey of Resilience: 36 Hours Caring for Patients on a Train» демонструє, що медичний евакуаційний поїзд виконує функцію тимчасового клінічного простору, у якому пацієнти отримують медичний догляд і психологічну підтримку протягом усього маршруту. Масштаб гуманітарних утрат і болісного відриву людей від рідного дому передають її спостереження:

«Each patient carries only a small bag with them, containing some clothes and documents. Among the 150 patients being evacuated, only a few have photographs – for most, all they have left are their memories. This is the first journey Nataliia can recall where people have only their most precious possessions. For many onboard, their other belongings were either destroyed when their homes were attacked, or they didn't have time to take anything, as they left amidst shelling» («Кожен пацієнт має при собі лише невелику сумку з одягом і документами. Зі 150 евакуйованих лише одиниці везуть із собою фотографії. Для більшості єдине, що залишилося, – це спогади. Наталія згадує, що це перший евакуаційний рейс, під час якого люди везуть із собою лише найцінніше. Для багатьох усе інше було або знищене під час обстрілів їхніх домівок, або залишене через те, що вони змушені були виїжджати під обстрілами») [33].

Мінімальна кількість речей, які пацієнти змогли взяти зі собою, залишаючи домівки під обстрілами, стає одним із маркерів вимушеної евакуації. Висловлення *Each patient carries only a small bag with them* передано конструкцією «кожен пацієнт має при собі лише невелику сумку» без зміни його фактичного змісту. Вираз *only a few have photographs* перекладено як «лише одиниці везуть із собою фотографії», що посилює особистісний вимір евакуації: фотографії зберігають зв'язок із домом і звичним життям, раптово перерваним війною. Вислів *This is the first journey* конкретизовано у формі «це перший евакуаційний рейс», яка узгоджується з кризово-медичним контекстом. Формулювання «змушені були виїжджати під обстрілами» безпосередньо пов'язує утрату особистих речей із бойовими діями, заодно розкриває причину евакуації. Смислове уточнення окремих фрагментів не усуває повністю невизначеності, що супроводжує переживання вимушеного переміщення. Номінації «невелика сумка», «фотографії», «спогади», «залишене майно» репрезентують різні виміри втрати, однак жодна мовна одиниця не здатна повністю передати досвід вимушеного залишення дому. Збереження цієї семантичної неповноти за максимальної еквівалентності відповідає механізму ентропії перекладу, який не нівелює невимовність травматичного досвіду, зберігає автентичність кризово-медичного повідомлення і не допускає штучного спрощення змісту вимушеної евакуації в її гуманітарному вимірі.

Корпус MSF істотно розширює запропоновану модель перекладу кризово-медичного дискурсу і зосереджує дослідницьку увагу на комунікативних практиках медичного реагування. Аналіз перекладацьких рішень засвідчує, що синергетична модель міжмовної репрезентації охоплює термінологічний рівень і способи взаємодії, які забезпечують ефективність професійної комунікації.

Корпус медико-оперативних наративів Team Rubicon. Еволюція технологій кризової медицини охоплює шлях від перших практик переливання крові, запроваджених напередодні Першої світової війни, через створення польових банків крові під час Другої світової війни до сучасних догоспітальних методів лікування бойової травми. У статті Діна Критікоса «To Save Lives in Ukraine, Volunteers Equip Paramedics with Ultrasounds, Smart Phones, and Training in New Methods» цей історичний розвиток знаходить практичне втілення у підготовці українських бойових медиків до застосування портативної ультразвукової діагностики, переливання цільної крові та інших сучасних методів невідкладної допомоги. Центральною темою публіка-

ції стає підготовка українських фахівців до використання технологій, здатних підвищити виживання поранених безпосередньо на догоспітальному етапі. Наступний фрагмент ілюструє, як ці підходи інтегруються в українську систему тактичної медицини:

«In 2020, Ukraine enacted a new law ensuring the safety of blood and blood components donation. To support the new methods and law, Team Rubicon, began training field medics in the critical trauma care tactic this fall» («У 2020 році в Україні набув чинності новий закон, спрямований на забезпечення безпеки донорства крові та її компонентів. Для підтримки впровадження нових методів і реалізації положень цього закону Team Rubicon восени розпочала підготовку польових медиків із тактики надання допомоги при тяжкій травмі») [34].

Регулювання донорства крові в аналізованому уривку визначає нормативні умови підготовки польових медиків. Конструкцію *ensuring the safety of blood and blood components donation* відтворено як «спрямований на забезпечення безпеки донорства крові та її компонентів» відповідно до української юридичної термінології. Вираз *To support the new methods and law* перекладено як «для підтримки впровадження нових методів і реалізації положень цього закону», що інтегрує законодавчі приписи в площину їх практичного виконання. Узгодження юридичної і кризово-медичної термінології формує цілісну міжмовну систему спеціалізованих смислів, у якій знаходить вияв механізм перекладацької самоорганізації.

Словосполуку *critical trauma care tactic* передано як «тактика надання допомоги при тяжкій травмі», що узгоджує міжнародно визнаний підхід із нормами українського кризово-медичного дискурсу. Конкретизація термінологічної одиниці поєднує підготовку польових медиків із застосуванням набутих компетентностей, зберігаючи концептуальну основу висловлення. Функціонально-прагматичне розгортання змісту оригіналу становить прояв функціонально-смислової ампліфікації.

Послідовність міжмовної концептуалізації відтворює перехід від нормативного врегулювання донорства крові до практичного застосування нових методів допомоги при тяжкій травмі. Юридична норма набуває операційного змісту в контексті підготовки польових медиків, а термінологічна номінація закріплює алгоритм професійної діяльності. Перекладацький лінгвальний автокаталіз розгортає модель підготовки польових медиків, у якій законодавчі вимоги закономірно переходять у стандартизовані клінічні дії, необхідні для впровадження практик військової медицини.

Після припинення активних бойових дій пріоритетом кризово-медичного реагування стає відновлення медичного забезпечення на деокупованих територіях. Подібну тенденцію демонструє корпус публікацій Médecins Sans Frontières (MSF), у якому стаття Александра Глядєлова «Working with Local Medical Staff to Provide Care in Hostomel» висвітлює відновлення первинної медичної допомоги у співпраці з місцевими медичними працівниками. Стаття Джулі Г. Кейс «Team Rubicon Heads to Recently Retaken Areas of Eastern Ukraine» розкриває підхід до посилення медичної спроможності регіонів на Сході України, який поєднує надання медичної допомоги населенню з підготовкою місцевих фахівців. Найгостріше потреба в такій підтримці виявляється в населених пунктах із критичним дефіцитом медичного персоналу, де кілька медичних працівників забезпечують допомогу тисячам мешканців. Практичний вимір цієї діяльності розкриває наведене свідчення:

«Over the course of this month, Greyshirts expect to serve hundreds living in hard hit areas near ongoing fighting in eastern Ukraine, treating for everything from trauma care to chronic disease management and working on issues from pediatrics to geriatrics» («Упродовж цього місяця волонтери Greyshirts планують надати допомогу сотням людей, які проживають у найбільш постраждалих районах на Сході України поблизу зон активних бойових дій. Медична допомога охоплюватиме широкий спектр потреб – від надання допомоги при травмах і ведення хронічних захворювань до педіатричної та геріатричної допомоги») [35].

Текстовий пасаж розкриває масштаб гуманітарної медичної допомоги через поєднання просторової організації і завдань мобільних медичних команд. Вираз *hard hit areas near ongoing fighting in eastern Ukraine* передано словами «найбільш постраждалі райони на Сході України поблизу зон активних бойових дій», що конкретизує територію медичного

реагування. Уточнення району проведення медичних заходів узгоджується з медичною номінацією і формує смислову єдність просторового й клінічного компонентів. Такий взаємозв'язок відображає механізм перекладацької самоорганізації.

Конструкцію *treating for everything from trauma care to chronic disease management* перекладено як «надання допомоги при травмах і ведення хронічних захворювань». Уведення номінацій «педіатрична допомога» і «геріатрична допомога» розширює перелік клінічних напрямів, зокрема підкреслює комплексний характер діяльності мобільних медичних команд без зміни концептуальної основи повідомлення. Функціонально-прагматичне розширення змісту становить прояв функціонально-смислової ампліфікації.

Взаємодія перекладацької самоорганізації і функціонально-смислової ампліфікації упорядковує просторову й клінічну систему цих номінацій, водночас експлікує масштаб діяльності мобільних медичних команд через розширення спектра їхніх клінічних функцій у районах активних бойових дій.

Розбудова медичної спроможності деокупованих територій не усуває іншої проблеми – забезпечення безперервного лікування пацієнтів, життя яких залежить від високоспеціалізованої медичної допомоги. У статті «In Ukraine, a Doctor Treats the Unexpected» Джулі Г. Кейс відображає цей аспект крізь досвід лікаря місії Team Rubicon Еріки Нельсон. Найуразливішою категорією пацієнтів залишаються люди, які потребують гемодіалізу, а також реципієнти трансплантованих органів, для яких навіть короткочасне припинення терапії становить загрозу життю. Нагальність цієї проблеми передає такий опис:

«Nelson has seen humanitarian crises in low-income countries hit by natural disasters and nations devastated by conflict before, but she has never seen dialysis patients who became refugees overnight or transplant recipients displaced out of care» («Нельсон уже не раз була свідком гуманітарних криз у країнах із низьким рівнем доходу, що постраждали від стихійних лих, а також у державах, спустошених збройними конфліктами. Проте вона ніколи раніше не бачила, щоб пацієнти, які потребують гемодіалізу, за одну ніч ставали біженцями, а люди після трансплантації органів через вимушене переміщення залишалися без належної медичної допомоги») [36].

Контраст між гуманітарними кризами і війною формує композицію фрагмента, а винятковість української ситуації стає його смисловою домінантою. Згадка про країни, що пережили стихійні лиха й збройні конфлікти, створює ширший гуманітарний контекст, у межах якого історії пацієнтів із хронічними захворюваннями привертають увагу до проблеми безперервності медичної допомоги. Висловлення *dialysis patients who became refugees overnight,* перекладено як «пацієнти, які потребують гемодіалізу, за одну ніч ставали біженцями», відтворює раптовість вимушеного переміщення і переривання життєво необхідної терапії. Номінації «гемодіаліз» і «трансплантація органів» перекладено відповідно до української кризово-медичної термінології, що забезпечує узгодженість професійної комунікації. Використане термінологічне рішення характеризує перекладацьку самоорганізацію.

Вираз *transplant recipients displaced out of care* передано словами «люди після трансплантації органів через вимушене переміщення залишалися без належної медичної допомоги». Переклад пов'язує переривання лікування з воєнними діями і втратою доступу до необхідної терапії. Це функціонально-прагматичне розгортання змісту становить прояв функціонально-смислової ампліфікації.

Словом, перекладацька самоорганізація впорядковує професійну систему кризово-медичних термінів, а функціонально-смислова ампліфікація виявляє клінічний вимір гуманітарної кризи, у якому переривання життєво необхідної терапії набуває значення безпосереднього наслідку вимушеного переміщення пацієнтів із хронічними захворюваннями.

Матеріали Team Rubicon увиразнюють прикладний характер досліджуваного дискурсу, центральне місце в якому посідають підготовка фахівців і впровадження сучасних способів допомоги пораненим. Переклад у цьому корпусі засвідчує взаємодію синергетичних механізмів і формує цілісне україномовне відтворення кризово-медичних практик.

Корпус гуманітарних наративів Міжнародного комітету Червоного Хреста (ICRC). Руйнування населених пунктів

супроводжується не менш тяжкими наслідками для доступу до медичної допомоги, що перетворює звичайне лікування на питання виживання. Матеріал Міжнародного комітету Червоного Хреста «Voices from Ukraine: Where Homes Are Destroyed, and Medical Care Is Far Away» об'єднує історії постраждалих, що репрезентують характерні етапи кризово-медичного реагування: бойова травма, екстрене хірургічне втручання, вимушене переміщення, тривале відновлення, залежність від гуманітарної підтримки.

Історія Віри увиразнює наслідки артилерійського обстрілу цивільного населення. Осколкові поранення грудної клітки і руки потребували невідкладного оперативного втручання, після чого лікування продовжилося в Миколаєві. Промовистим свідченням пережитого стає епізод, у якому лікар виявляє уламок за допомогою магніту, натомість пацієнтка зберігає здатність іронізувати над пережитим:

«After urgent surgery, she is now recovering in Mykolaiv. She laughs as she shows me how the doctor found the shrapnel by pulling a magnet across her chest. Her ability to see the ridiculous in the absurd makes me smile» («Після термінової операції вона нині відновлюється в Миколаєві. Сміючись, вона показує мені, як лікар знайшов уламок, проводячи магнітом по її грудях. Її здатність знаходити кумедне навіть в абсурдності ситуації мимоволі викликає у мене усмішку») [37].

Історія Тетяни засвідчує, що кризово-медичне реагування нерозривно пов'язане з незворотними людськими втратами. Вибух на залізничному вокзалі спричиняє множинні поранення членів її родини й забирає життя доньки, яка прикриває власним тілом дітей:

«Her daughter's wounds were more severe. They included a severed artery, and she died instantly. She spent her last moments using her body to shelter her two children from harm» («Поранення її доньки були значно тяжчими. Серед них був розрив артерії, і вона загинула миттєво. Останні миті свого життя вона захищала двох своїх дітей, прикриваючи їх власним тілом») [там само].

Попри тяжке поранення, розповідь Віри виходить за межі опису лікування, а психологічне подолання пережитого визначає її смислову спрямованість. Медичний термін *shrapnel* відтворено українським відповідником «уламок», який позначає джерело бойового ушкодження. Лексему *magnet* перекладено словом «магніт», що відповідає усталеній медичній термінології, точно передає спосіб виявлення металевого стороннього тіла. Узгодження медичних номінацій із нормами української кризово-медичної термінології ілюструє перекладацьку самоорганізацію.

Абстрактну номінацію *absurd* конкретизовано словосполученням «абсурдність ситуації». Перекладацька самоорганізація впорядковує систему медичних номінацій, пов'язаних із бойовим пораненням, тоді як функціонально-смислова ампліфікація закріплює абстрактне поняття «абсурдності» за конкретними обставинами бойового поранення, унаслідок чого воно набуває особистісного втілення у травматичному досвіді героїні.

Історію Тетяни структуровано довкола номінацій, що конкретизують ступінь тяжкості отриманих ушкоджень. У реченні *Her daughter's wounds were more severe* лексему *wounds* перекладено терміном «поранення», а порівняльну форму *more severe* – словосполученням «значно тяжчими». Використання прикметника «тяжкі» відповідає усталеній медичній практиці опису стану пацієнта. Вираз *They included a severed artery* передано словами «серед них був розрив артерії». Англійська конструкція *severed artery* позначає критичне ушкодження кровоносної судини; український відповідник узгоджується з нормативною медичною термінологією. Номінації «поранення», «значно тяжчі», «розрив артерії», «масивна крововтрата» й «невідкладна медична допомога» утворюють цілісну картину травми, у якій кожен наступний компонент уточнює попередній і підсилює його значення для встановлення діагнозу. Концентрація взаємопов'язаних медичних понять формує перекладацький мовний аттрактор, який організовує смисловий центр навколо критичного стану пораненого, спрямовує інтерпретацію клінічної ситуації відповідно до пріоритетів невідкладної медичної допомоги.

Безпечна евакуація цивільного населення через лінію фронту потребує постійної взаємодії між сторонами конфлікту і міжнародними гуманітарними організаціями. Публікація Міжнародного комітету Червоного

Хреста «Russia-Ukraine International Armed Conflict: Helping Civilians Cross Frontlines and Borders» присвячена гуманітарним операціям із евакуації і репатріації цивільних, які втратили можливість самостійно залишити зону бойових дій. Ідеться про дітей, розлучених із родинами внаслідок зміни лінії фронту, людей похилого віку з тяжкими захворюваннями, а також цивільних, які прагнули возз'єднатися зі своїми близькими. Проведені операції допомогли понад п'ятистам представникам найбільш уразливих категорій населення безпечно перетнути державні кордони або лінію фронту в обох напрямках, а від початку 2025 р. таку допомогу отримали ще близько 140 осіб. Окреме місце в матеріалі посідають події, пов'язані з бойовими діями в Курській області, які спричинили евакуацію цивільного населення до Сум:

«As a result of fighting in the Kursk region since the summer of 2024, many people were evacuated to Sumy in Ukraine. Taking into account the wishes of people, we have facilitated their journey back to Russia through multiple operations via Belarus following negotiation and agreement between relevant authorities» («Унаслідок бойових дій у Курській області, що тривають із літа 2024 року, багато людей було евакуйовано до Сум в Україні. Беручи до уваги їхнє бажання повернутися до Росії, МКЧХ сприяв їх поверненню через територію Білорусі шляхом проведення низки операцій після переговорів і досягнення домовленостей між відповідними органами влади») [38].

Міждержавна гуманітарна взаємодія розгортається на основі інституційних термінів, які визначають механізм організації евакуації. Вираз *Taking into account the wishes of people* перекладено конструкцією «беручи до уваги їхнє бажання повернутися», що конкретизує зміст волевиявлення, усуваючи семантичну невизначеність вихідного повідомлення. Конструкцію *facilitated their journey back to Russia through multiple operations via Belarus* відтворено словами «сприяв їх поверненню територією Білорусі шляхом проведення низки операцій», де словосполучення «низка операцій» уточнює комплекс організаційних заходів, необхідних для здійснення гуманітарної евакуації. Номінації «операції», «переговори», «домовленості», «органи влади», «гуманітарна евакуація» репрезентують інституційну модель гуманітарної евакуації, побудовану на взаємодії заходів оперативного реагування й управлінських рішень. Перекладацький мовний аттрактор організує смисловий центр повідомлення навколо цього процесу, перетворюючи міждержавну медичну взаємодію на скоординовану систему інституційного реагування.

Аналіз матеріалів Міжнародного комітету Червоного Хреста засвідчує, що гуманітарний вимір кризово-медичного дискурсу істотно розширює межі запропонованої перекладацької моделі. Взаємодія різнорівневих компонентів цього комунікативного феномена забезпечує цілісність синергетичної організації перекладу в ситуаціях гуманітарної кризи.

Корпус польових медико-оперативних звітів кризової медицини. Повномасштабна війна Росії проти України суттєво змінює вимоги до системи медичної евакуації, виходячи за межі досвіду попередніх локальних конфліктів. Польовий звіт Саймона Олсена «Medical Evacuation Operations in Ukraine: Field Assessment Report» [39] ґрунтується на матеріалах, зібраних під час роботи у складі медичних команд і підрозділів MEDEVAC упродовж червня 2023 – серпня 2024 р. Польові спостереження й оперативні дані узагальнено з дотриманням вимог оперативної безпеки без розкриття маршрутів евакуації і розташування пунктів збору поранених.

Однією з головних перешкод ефективної медичної евакуації є руйнування медичної інфраструктури. За оцінками Всесвітньої організації охорони здоров'я, від початку повномасштабного вторгнення пошкоджено або зруйновано понад 800 закладів охорони здоров'я; Ukraine Crisis Media Center повідомляє про близько 1 100 таких об'єктів, а Міністерство охорони здоров'я України станом на травень 2025 р. наводить цифру близько 2 300 пошкоджених або знищених медичних установ.

У звіті автор покликається на дослідження П. Паркера, А. Голдейна і Т. Годжеттса [40], у якому наведено слова представника організації «Лікарі без кордонів» Міхіла Гоффмана про те, що ще під час сирійського конфлікту цілеспрямовані атаки на медичні заклади й персонал почали перетворюватися на нову норму сучасних воєн. Російсько-українська війна засвідчує подальше закріплення цієї

тенденції. Польові спостереження охоплюють роботу неурядових організацій, що забезпечують медичну евакуацію за контрактами зі Збройними силами України, а також штатних медичних підрозділів бойових частин [41]. Для ілюстрації організації медичної евакуації С. Олсен звертається до одного з маршрутів між головним госпіталем і передовими стабілізаційними пунктами:

«The findings underscore the significant logistical challenges faced by medical teams operating in this environment and highlight opportunities for operational enhancements to improve patient outcomes and resource utilization» («Отримані результати засвідчують суттєві логістичні труднощі, з якими стикаються медичні команди, що працюють у цих умовах, а також окреслюють можливості вдосконалення операційної діяльності з метою поліпшення результатів лікування пацієнтів і раціональнішого використання наявних ресурсів») [39].

Оцінювання ефективності медичної евакуації спирається на зіставлення труднощів у логістичному забезпеченні з пошуком шляхів оптимізації роботи. Український переклад відтворює таку композицію, проте конструкція «з метою поліпшення» надає рекомендаціям виразнішого практичного спрямування. Словосполучення *operational enhancements* передано як «вдосконалення операційної діяльності», що відповідає нормам терміновживання кризово-медичного дискурсу. Конструкція «окреслюють можливості» передає зміст дієслова *highlight,* перетворюючи повідомлення на аналітичний висновок. Зміст словосполучення *resource utilization* конкретизує компонент «наявних ресурсів», який співвідносить висловлення з реаліями роботи медичної системи за дефіциту матеріального забезпечення. Застосування термінологічної адаптації і функціонально-смислової ампліфікації формує перекладацьку самоорганізацію, яка впорядковує професійні номінації, а ще вибудовує цілісну модель організації медичної евакуації, придатну для практичного застосування в кризовому реагуванні.

Обґрунтовуючи передумови сучасної організації військово-медичної допомоги в Україні, С. Олсен звертається до дослідження А. Гетмачука, К. Зарембо і М. Фахурдінової [42], автори якого зазначають, що перехід військово-медичного забезпечення на стандарти НАТО розпочався ще у 2014 р. як складник реформування сектору безпеки й оборони. До початку повномасштабного вторгнення було впроваджено п'ятирівневу структуру Joint Trauma System (JTS), однак інтенсивність бойових дій потребує її постійного пристосування до тактичної обстановки, що також підтверджує Р. Котвал [43].

Одним із найважливіших висновків С. Олсена є переосмислення підходів до організації медичної евакуації. Відкрите позначення медичних формувань, яке відповідно до норм міжнародного гуманітарного права мало гарантувати їхній захист, більше не забезпечує належного рівня безпеки. Натомість автомобілі швидкої допомоги перефарбовують у камуфльовані кольори, приховують під маскувальними сітками, а транспорт, призначений для евакуації поранених від місця ураження до пунктів збору, оснащують системами інфрачервоного маскування, ба більше, технологіями протидії безпілотним літальним апаратам. Для виконання цих завдань використовують переобладнані цивільні позашляховики і броньовані машини Stryker, HMMWV і M113. Наведені спостереження дають авторові змогу констатувати зміну підходів до захисту медичних сил і засобів:

«The tactical adaptation of medical assets reflects a fundamental paradigm shift from protection through identification to protection through concealment, following the "survivability onion" model of layered defense systems – "Don't be seen, don't be targeted, don't be hit, don't be killled"» («Тактична адаптація медичних сил і засобів відображає фундаментальну зміну парадигми їх захисту – від захисту через ідентифікацію до захисту через прихованість. Основою такого підходу є модель багаторівневої системи захисту, що ґрунтується на принципі "не бути поміченим, не стати ціллю, не бути ураженим, не загинути"») [39].

Тактична трансформація принципів захисту медичних підрозділів визначає смислову домінанту уривка. Автор зіставляє традиційну модель відкритої ідентифікації медичних формувань із підходом, що ґрунтується на мінімізації їх помітності на полі бою. Український переклад відтворює цю доктринальну зміну без порушення концепції викладу. Вислів *following the «survivability onion» model of layered defense systems* пере-

дано конструкцією «основою такого підходу є модель багаторівневої системи захисту». Перекладацьке рішення переносить акцент з образної метафори survivability onion на її функціональне значення для організації захисту медичних підрозділів, завдяки чому термін природно входить до українського кризово-медичного дискурсу. Поняття «багаторівнева система захисту», «не бути поміченим», «не стати ціллю», «не бути ураженим», «не загинути» вибудовують ієрархію тактичних пріоритетів, у якій кожен наступний компонент розвиває попередній.

Сформована в перекладі ієрархія тактичних пріоритетів відображає дію перекладацького мовного аттрактора, який концентрує смислове ядро повідомлення навколо доктрини багаторівневого захисту медичних підрозділів. Унаслідок цього ієрархія тактичних рішень вибудовується відповідно до пріоритету збереження медичних підрозділів у бойовому середовищі.

Аналіз корпусу польових медико-оперативних звітів кризової медицини підтверджує, що запропонована синергетична модель перекладу кризово-медичного дискурсу охоплює гуманітарні наративи й оперативні тексти і ґрунтується на єдиних принципах міжмовного відтворення спеціалізованої комунікації.

Отже, проведена розвідка підтверджує теоретичні положення, обґрунтовані у працях «Лінгвістика кризової медицини як напрям лінгвополітичної синергетики» [11], «До питання сутності терміносистеми кризової медицини» [12] та «Когнітивно-дискурсивне моделювання воєнної семантики в терміносистемі кризової медицини» [13] і розвиває запропоновану теоретичну модель. Попередні дослідження заклали теоретичні підвалини воєнно-медичного й військово-медичного дискурсів, окресливши місце відповідних термінологій у структурі терміносистеми кризової медицини. Нинішнє дослідження вперше обґрунтовує військово-медичні та воєнно-медичні терміни як самостійні категорії спеціальної лексики.

До наукових результатів дослідження належить обґрунтування інваріантності запропонованої класифікації. Вона зберігається незалежно від жанру чи комунікативного середовища й однаково реалізується у мемуарних наративах, нормативно-доктринальних документах тактичної медицини, матеріалах гуманітарних організацій, публіцистичних текстах. Подібний висновок узгоджується зі спостереженням Йоста Бейссхарта, який пов’язує функціонування медичної термінології передовсім із дискурсивною ситуацією, а не з окремим жанром тексту [44]. Разом із тим проведене дослідження засвідчує, що зміна дискурсивного середовища не впливає на належність термінів до військово-медичної чи воєнно-медичної категорії. Стійкість класифікації уможливлює розглядати обидві термінологічні групи як системоутворювальні компоненти кризово-медичного дискурсу. Отримані результати також розвивають сучасні уявлення про медичний дискурс як систему взаємопов’язаних професійних мовних практик, що не обмежується окремими текстовими форматами [45].

Теоретичним підсумком дослідження стало формулювання нового положення: військово-медичні й воєнно-медичні терміни виконують функцію дискурсивно-термінологічних аттракторів терміносистеми кризової медицини. Через них концептуалізуються клінічні явища й організаційні процеси кризово-медичного реагування. Сукупність цих термінів формує архітектоніку кризово-медичного дискурсу і забезпечує самоорганізацію спеціалізованої комунікації незалежно від жанрової форми її репрезентації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження підтвердило, що дискурсивно-термінологічні аттрактори належать до базових механізмів синергетичної організації міжмовної репрезентації кризово-медичного знання. Їх функціонування впорядковує концептуальні зв’язки між клінічними, військово-медичними, гуманітарними й організаційними компонентами професійного дискурсу, формуючи цілісну систему смислів. Переклад забезпечує відтворення структури спеціалізованого знання, концептуальної організації клінічного реагування, заодно взаємозалежності всіх компонентів медичної допомоги в кризових ситуаціях. Аналіз англійськомовного корпусу засвідчив, що перекладацькі мовні аттрактори концентрують навколо себе професійно релевантні поняття й підтримують цілісність міжмовної концептуалізації спеціалізованого знання. Сукупність номінацій формує смислові конфігурації, які репре-

зентують медичну евакуацію, догоспітальну допомогу, хірургічне лікування, гуманітарний супровід і психологічну підтримку як взаємопов'язані компоненти єдиної системи кризового медичного реагування.

Отримані результати допомогли обґрунтувати взаємодію дискурсивно-термінологічних аттракторів із синергетичними механізмами перекладу. Перекладацька самоорганізація впорядковує кризово-медичну терміносистему відповідно до норм української професійної комунікації; функціонально-смислова ампліфікація розкриває клінічно релевантні смисли; семантична біфуркація визначає напрями міжмовної концептуалізації багатозначних фрагментів; лінгвальний автокаталіз забезпечує розвиток професійних смислових зв'язків; мовна турбулентність відображає варіативність міжмовної інтерпретації; ентропія перекладу зберігає семантичну відкритість травматичного досвіду. Сукупна дія цих механізмів формує синергетичну модель перекладу кризово-медичного дискурсу.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з виявленням закономірностей взаємодії клінічного, гуманітарного, військово-медичного і юридичного дискурсів у процесі міжмовної репрезентації кризово-медичного знання. Подальшого теоретичного вивчення потребують механізми їх інтеграції у єдиний концептуальний простір кризово-медичної комунікації, а також роль дискурсивно-термінологічних аттракторів у координації міждискурсивних зв'язків і розвитку синергетичної теорії перекладу кризово-медичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ødemark J., Engebretsen E. Challenging medical knowledge translation: convergence and divergence of translation across epistemic and cultural boundaries. *Humanit Soc Sci Commun*. 2022. № 9. Article number 71. DOI: https://doi.org/10.1057/s41599-022-01088-6
2. Khorram-Manesh A., De Cauwer H., Barten D. G, Goniewicz K. Security governance and health inequity in contemporary crises: a critical discourse analysis of securitization, exception-making, and responsibility displacement. *Global Health.* 2026. Vol. 22, Article number 55. DOI: https://doi.org/10.1186/s12992-026-01226-8
3. Zasiekin S., Zasiekina L., Altman E., Hryntus M., Kuperman V. The narratives of war (NoW) corpus of written testimonies of the Russia-Ukraine war. *Lang Resour Eval.* 2025. Vol. 59. P. 2415–2426. DOI: https://doi.org/10.1007/s10579-025-09813-8
4. Nečasová M., Preiss M., Ulčák D., Rektor I., Prokopová A., Fňašková M. Long-term psychological effects of war trauma and migration: an interpretative phenomenological analysis of Balkan war survivors. *BMC Psychol.* 2026. Vol. 14. Article number 253. DOI: https://doi.org/10.1186/s40359-026-04033-3
5. DiPietro S. M., Douglas H. L. Of Things Said and Unsaid: Silence, Disclosure and Gendered Processes of Meaning-Making in the Aftermath of Atrocity. *Qual Sociol.* 2026. Vol. 49. P. 317–341. DOI: https://doi.org/10.1007/s11133-025-09633-w
6. Fedotova T., Kykhtiuk O., Maistruk V., Vlasenko O. A psycholinguistic analysis of the narratives of young adults with moral injury and post-traumatic stress disorder. *East European Journal of Psycholinguistics.* 2025. № 12(2). P. 106–121. DOI: https://doi.org/10.29038/fed
7. Shymko V. Trace-behavioural linguistic profiling of wartime artist narratives: a comparative analysis of civilian and combatant contexts. *Humanit Soc Sci Commun.* 2026. № 13. Article number 1308. DOI: https://doi.org/10.1057/s41599-026-07685-z
8. Singh N. S, Bogdanov S., Doty B., Haroz E., Girnyk A., Chernobrovkina V., Murray L. K, Bass J. K, Bolton P. A. Experiences of mental health and functioning among conflict-affected populations: A qualitative study with military veterans and displaced persons in Ukraine. *American Journal of Orthopsychiatry.* 2021. № 91(4). P. 499–513. DOI: https://doi.org/10.1037/ort0000537
9. Zasiekin S., Kalishchuk D. Can Machines Communicate Psychotrauma? Affective and Cognitive Shifts in AI-Translated Russia-Ukraine War Narratives. *Psycholinguistics*. 2025. № 38(2). P. 58–76. DOI: https://doi.org/10.31470/2309-1797-2025-38-2-58-76
10. Moskal M., Fassetta G., Imperiale M., Spurway J. To translate feelings not words. Humanitarian interpreting: challenging institutional and professional boundaries in interpreting for refugees. *Language and Intercultural Communication.* 2026. № 26(1). P. 43–56. DOI: https://doi.org/10.1080/14708477.2024.2317138
11. Дем'янчук Ю. Лінгвістика кризової медицини як напрям лінгвополітичної синергетики. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2026. Т. 37 (76). № 1. Т. 1. С. 223–240. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/35

12. Дем'янчук Ю. До питання сутності терміносистеми кризової медицини. *Академічні студії. Серія «гуманітарні науки»*. 2026. № 1. С. 182–204. DOI: https://doi.org/10.52726/as.humanities/2026.1.24
13. Дем'янчук Ю. Когнітивно-дискурсивне моделювання воєнної семантики в терміносистемі кризової медицини. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2026. № 1(19). С. 51–74. DOI: https://doi.org/10.32689/maup.philol.2026.1.7
14. Дем'янчук Ю. Референтно-оцінна семантика словосполук із компонентом «війна». *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. 2026. Вип. 858–859. С. 55–66. DOI: https://doi.org/10.31861/gph2026.858- 859.55-66
15. Дем'янчук Ю. Моделі та синтаксні функції словосполук із компонентом «війна». *Актуальні питання іноземної філології*. 2026. № 24. С. 46–56. DOI: https://doi.org/10.32782/2410-0927-2026-24-7
16. Дем'янчук Ю. Ґенеза становлення мови війни в історико-політичному та історико-художньому контексті (український досвід). *Закарпатські філологічні студії*. 2025(a). Вип. 39. С. 171–192. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.2.30
17. Дем'янчук Ю. І. Від колоніальності до неоімперського ревізіонізму: мова війни у воєнній конфліктології. *Закарпатські філологічні студії*. 2025(b). Вип. 42. Т. 2. С. 182–207. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.42.2.32
18. Дем'янчук Ю. І. Військова vs воєнна фразеологія в системі мови війни в рамках мікролінгвополітичної синергетики. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2025 (c). № 3(17). С. 63–81. DOI: https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.3.8
19. Дем'янчук Ю. І. Воєнно-політична та військово-політична лексика у фокусі теоретичної лінгвополітичної синергетики. *Закарпатські філологічні студії*. 2025(d). Вип. 41. Т. 1. С. 292–316. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.46
20. Дем'янчук Ю. І. Лінгвополітична синергія засобів мови війни в текстах офіційно-ділового, публіцистичного та художнього стилів. *Записки з українського мовознавства*. 2025(e). № 32. С. 170–204. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337351
21. Дем'янчук Ю. І. Словосполуки з компонентом «війна» у макролінгвополітичній синергетиці воєнної комунікації. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки».* 2025(f). № 3. С. 21–38. DOI: https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.3
22. Дем'янчук Ю. Лінгвістика війни: виникнення, концептуалізація та вектори подальшого розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2025(g). Т. 36(75), № 3. Час. 1. С. 220–233. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/36
23. Дем'янчук Ю. Метафори війни в експериментальній лінгвополітичній синергетиці: дисонанс між офіційною риторикою та емпіричною реальністю війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2025(i). № 73. С. 39–50. DOI: https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.73.8
24. Дем'янчук Ю. Лінгвополітична синергетика: становлення та перспективи дослідження. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2024. Том 27. № 2. С. 75–102. DOI: https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324160
25. Watterson A. Diary from the frontline: Working in Eastern Ukraine. 2022. URL: https://www.uk-med.org/2022/05/04/diary-from-the-frontline-working-in-eastern-ukraine/
26. Watterson A. Inside our surgical field hospital in Eastern Ukraine. 2022. URL: https://www.uk-med.org/2022/07/20/inside-our-surgical-field-hospital-in-eastern-ukraine/
27. Gee K. Ukraine. The Nursing Duo. Training nurses in Ukraine. 2026. URL: https://www.uk-med.org/2026/05/14/the-nursing-duo/
28. UK-Med. Preparing for the worst. attacks in Ukraine. 2026. URL: https://www.uk-med.org/2026/04/27/preparing-for-the-worst-train-attacks-in-ukraine/
29. Gee K. Svitlana. Frontline community health worker. 2026. URL: https://www.uk-med.org/2026/04/01/svitlana-frontline-community-health-worker/
30. Glyadyelov A. Working with local medical staff to provide care in Hostomel. 2022. URL: https://www.msf.org/working-local-medical-staff-provide-care-hostomel-ukraine
31. Liu J. You need to get them out of here: On board MSF's medical evacuation train in Ukraine. 2022. URL: https://msf.org.uk/article/you-need-get-them-out-here-board-msfs-medical-evacuation-train-ukraine
32. MSF. Witnessing despair and resilience among people sheltering in Kharkiv's metro. 2022. URL: https://www.msf.org/providing-medical-and-mental-health-treatment-ukraine's-metro
33. MSF. A Journey of Resilience: 36 hours caring for patients on a train. 2023. URL: https://www.msf.org/journey-resilience-36-hours-caring-patients-train
34. Kritikos D. To Save Lives in Ukraine, Volunteers Equip Paramedics with Ultrasounds, Smart Phones, and Training in New Methods. 2022. URL: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/ukraine-volunteers-equip-paramedics-with-ultrasounds-smart-phones-and-training/

35. Case J. Team Rubicon Heads to Recently Retaken Areas of Eastern Ukraine. 2022. URL: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/team-rubicon-heads-to-recently-retaken-areas-of-eastern-ukraine/
36. Case J. In Ukraine, a Doctor Treats the Unexpected. 2022. URL: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/in-ukraine-a-doctor-treats-the-unexpected/
37. International Committee of the Red Cross. Voices from Ukraine: Where homes are destroyed, and medical care is far away. 2022. URL: https://www.icrc.org/en/document/ukraine-voices-homes-destroyed-medical-care-far-away
38. International Committee of the Red Cross. Russia-Ukraine International Armed Conflict: Helping civilians cross frontlines and borders. 2025. URL: https://www.icrc.org/en/article/russia-ukraine-international-armed-conflict-helping-civilians-cross-frontlines-and-borders
39. Olsen S. Medical Evacuation Operations in Ukraine: Field Assessment Report. 2025. URL: https://www.stratagem.no/medical-evacuation-operations-in-ukraine-field-assessment-report/
40. Parker, P., Haldane, A., & Hodgetts, T. (2022, July 27). Dread Cross?. Wavell Room. URL: https://wavellroom.com/2022/07/27/dread-cross/
41. Méheut, C., Konovalova, O., Guttenfelder, D.. Russia pushes forward around Donetsk as bunkered Ukrainian troops fight on. The New York Times. URL: https://www.nytimes.com/2025/07/07/world/europe/ukraine-war-russia-donetsk.html?smid=url-share
42. Getmachuk A., Zarembo K., Fakhurdinova M. Ukraine and NATO standards: How to hit a "moving target"? New Europe Center. 2019.
43. Kotwal R. S. Department of Defense Joint Trauma System [Presentation]. 30th Annual David Miller Memorial Trauma Symposium, Springfield, MO, USA. 2018.
44. Buysschaert J. Medical Terminology and Discourse. The Routledge Handbook of Translation and Health, edited by Şebnem Susam-Saraeva and Eva Spišiaková. Routledge. 2021. pp. 65–79. DOI: https://doi.org/10.4324/9781003167983-7
45. Frost E. A., Gonzales L., Moeller M. E., Patterson Gp., Shelton C. D. Reimagining the Boundaries of Health and Medical Discourse in Technical Communication. *Technical Communication Quarterly,* 2021. № 30(3). P. 223–229. https://doi.org/10.1080/10572252.2021.1931457

REFERENCES

1. Ødemark, J., Engebretsen, E. (2022). Challenging medical knowledge translation: convergence and divergence of translation across epistemic and cultural boundaries. *Humanit Soc Sci Commun*, 9, Article number 71. https://doi.org/10.1057/s41599-022-01088-6 [in English].
2. Khorram-Manesh, A., De Cauwer, H., Barten, D. G, Goniewicz, K. (2026). Security governance and health inequity in contemporary crises: a critical discourse analysis of securitization, exception-making, and responsibility displacement. *Global Health,* 22, Article number 55. https://doi.org/10.1186/s12992-026-01226-8 [in English].
3. Zasiekin, S., Zasiekina, L., Altman, E., Hryntus, M., Kuperman, V. (2025). The narratives of war (NoW) corpus of written testimonies of the Russia-Ukraine war. *Lang Resour Eval.,* 59, 2415–2426. https://doi.org/10.1007/s10579-025-09813-8 [in English].
4. Nečasová, M., Preiss, M., Ulčák, D., Rektor, I., Prokopová, A., Fňašková, M. (2026). Long-term psychological effects of war trauma and migration: an interpretative phenomenological analysis of Balkan war survivors. *BMC Psychol.,* 14, Article number 253. https://doi.org/10.1186/s40359-026-04033-3 [in English].
5. DiPietro, S. M., Douglas, H. L. (2026). Of Things Said and Unsaid: Silence, Disclosure and Gendered Processes of Meaning-Making in the Aftermath of Atrocity. *Qual Sociol.,* 49, 317–341. https://doi.org/10.1007/s11133-025-09633-w [in English].
6. Fedotova, T., Kykhtiuk, O., Maistruk, V., Vlasenko, O. (2025). A psycholinguistic analysis of the narratives of young adults with moral injury and post-traumatic stress disorder. *East European Journal of Psycholinguistics,* 12(2), 106–121. https://doi.org/10.29038/fed [in English].
7. Shymko, V. (2026). Trace-behavioural linguistic profiling of wartime artist narratives: a comparative analysis of civilian and combatant contexts. *Humanit Soc Sci Commun.*, 13, Article number 1308. https://doi.org/10.1057/s41599-026-07685-z [in English].
8. Singh, N. S, Bogdanov, S., Doty, B., Haroz, E., Girnyk, A., Chernobrovkina, V., Murray, L. K, Bass, J. K, Bolton, P. A. (2021). Experiences of mental health and functioning among conflict-affected populations: A qualitative study with military veterans and displaced persons in Ukraine. *American Journal of Orthopsychiatry,* 91(4), 499–513. https://doi.org/10.1037/ort0000537 [in English].
9. Zasiekin, S., Kalishchuk, D. (2025). Can Machines Communicate Psychotrauma? Affective and Cognitive Shifts in AI-Translated Russia-Ukraine War Narratives. *Psycholinguistics*, 38(2), 58–76. https://doi.org/10.31470/2309-1797-2025-38-2-58-76 [in English].

10. Moskal, M., Fassetta, G., Imperiale, M., Spurway, J. (2026). To translate feelings not words. Humanitarian interpreting: challenging institutional and professional boundaries in interpreting for refugees. *Language and Intercultural Communication,* 26(1), 43–56. https://doi.org/10.1080/14708477.2024.2317138 [in English].
11. Demianchuk, Yu. (2026). Linhvistyka kryzovoi medytsyny yak napriam linhvopolitychnoi synerhetyky [Linguistics of Crisis Medicine as a Branch of Linguopolitical Synergetics]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka,* Vol. 37 (76), No. 1, Part 1, pp. 223–240. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2026.1.1/35 [in Ukrainian].
12. Demianchuk, Yu. (2026). Do pytannia sutnosti terminosystemy kryzovoi medytsyny [On the Essence of the Terminological System of Crisis Medicine]. *Akademichni studii. Seriia: Humanitarni nauky,* 1, 182–204. https://doi.org/10.52726/as.humanities/2026.1.24 [in Ukrainian].
13. Demianchuk, Yu. (2026). Kohnityvno-dyskursyvne modeliuvannia voiennoi semantyky v terminosystemi kryzovoi medytsyny [Cognitive-Discursive Modelling of Wartime Semantics in the Terminological System of Crisis Medicine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Filolohiia*, 1(19), 51–74. https://doi.org/10.32689/maup.philol.2026.1.7 [in Ukrainian].
14. Demianchuk, Yu. (2026). Referentno-otsinna semantyka slovospoluk iz komponentom «viina» [Referential and Evaluative Semantics of Word Combinations with the Component "War"]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. Hermanska filolohiia,* 858–859, 55–66. https://doi.org/10.31861/gph2026.858- 859.55-66 [in Ukrainian].
15. Demianchuk, Yu. (2026). Modeli ta syntaksychni funktsii slovospoluk iz komponentom «viina» [Models and Syntactic Functions of Word Combinations with the Component "War"]. *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*, 24, 46–56. https://doi.org/10.32782/2410-0927-2026-24-7 [in Ukrainian].
16. Demianchuk, Yu. (2025a). Heneza stanovlennia movy viiny v istoryko-politychnomu ta istoryko-khudozhnomu konteksti (ukrainskyi dosvid) [The Genesis of the Language of War in the Historical-Political and Historical-Literary Context (Ukrainian Experience)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 39, 171–192. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.2.30 [in Ukrainian].
17. Demianchuk, Yu. I. (2025b). Vid kolonialnosti do neoimperskoho revizionizmu: mova viiny u voiennii konfliktolohii [From Coloniality to Neo-Imperial Revisionism: The Language of War in Military Conflictology]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 42(2), 182–207. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.42.2.32 [in Ukrainian].
18. Demianchuk, Yu. I. (2025c). Viiskova vs voienna frazeolohiia v systemi movy viiny v ramkakh mikrolinhvopolitychnoi synerhetyky [Military vs Wartime Phraseology in the Language of War within Microlinguopolitical Synergetics]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Filolohiia*, 3, 63–81. https://doi.org/10.32689/maup.philol.2025.3.8 [in Ukrainian].
19. Demianchuk, Yu. I. (2025d). Voienno-politychna ta viiskovo-politychna leksyka u fokusi teoretychnoi linhvopolitychnoi synerhetyky [Wartime-Political and Military-Political Vocabulary in the Focus of Theoretical Linguopolitical Synergetics]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 41(1), 292–316. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.46 [in Ukrainian].
20. Demianchuk, Yu. I. (2025e). Linhvopolitychna synerhiia zasobiv movy viiny v tekstakh ofitsiino-dilovoho, publitsystychnoho ta khudozhnoho styliv [Linguopolitical Synergy of the Means of the Language of War in Official, Journalistic and Literary Texts]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 32, 170–204. https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337351 [in Ukrainian].
21. Demianchuk, Yu. I. (2025f). Slovospoluky z komponentom «viina» u makrolinhvopolitychnii synerhetytsi voiennoi komunikatsii [Word Combinations with the Component "War" in the Macrolinguopolitical Synergetics of Wartime Communication]. *Akademichni studii. Seriia: Humanitarni nauky*, 3, 21–38. https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.3 [in Ukrainian].
22. Demianchuk, Yu. (2025g). Linhvistyka viiny: vynyknennia, kontseptualizatsiia ta vektory podalshoho rozvytku [Linguistics of War: Emergence, Conceptualization and Directions for Further Development]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia*. *Zhurnalistyka*, 36 (75). No. 3. Part 1, 220–233. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.3.1/36 [in Ukrainian].
23. Demianchuk, Yu. (2025i). Metafory viiny v eksperymentalnii linhvopolitychnii synerhetytsi: dysonans mizh ofitsiinoiu rytorykoiu ta empirychnoiu realnistiu viiny [War Metaphors in Experimental Linguopolitical Synergetics: Dissonance between Official Rhetoric and the Empirical Reality of War]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriia: Filolohiia*, 73, 39–50. https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.73.8 [in Ukrainian].
24. Demianchuk, Yu. (2024). Linhvopolitychna synerhetyka: stanovlennia ta perspektyvy doslidzhennia [Linguopolitical Synergetics: Formation and Research Prospects]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriia: Filolohiia,* 27(2), 75–102. https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2024.324160 [in Ukrainian].
25. Watterson, A. (2022). Diary from the Frontline: Working in Eastern Ukraine. UK-Med. Retrieved from: hthttps://www.uk-med.org/2022/05/04/diary-from-the-frontline-working-in-eastern-ukraine/ [in English].

26. Watterson, A. (2022). Inside Our Surgical Field Hospital in Eastern Ukraine. UK-Med. Retrieved from: https://www.uk-med.org/2022/07/20/inside-our-surgical-field-hospital-in-eastern-ukraine/ [in English].
27. Gee, K. (2026). Ukraine. The Nursing Duo. Training Nurses in Ukraine. UK-Med. Retrieved from: https://www.uk-med.org/2026/05/14/the-nursing-duo/ [in English].
28. UK-Med. (2026). Preparing for the Worst: Train Attacks in Ukraine. UK-Med. Retrieved from: https://www.uk-med.org/2026/04/27/preparing-for-the-worst-train-attacks-in-ukraine/ [in English].
29. Gee, K. (2026). Svitlana: Frontline Community Health Worker. UK-Med. Retrieved from: https://www.uk-med.org/2026/04/01/svitlana-frontline-community-health-worker/ [in English].
30. Glyadyelov, A. (2022). Working with Local Medical Staff to Provide Care in Hostomel. Médecins Sans Frontières (MSF). Retrieved from: https://www.msf.org/working-local-medical-staff-provide-care-hostomel-ukraine [in English].
31. Liu, J. (2022). You Need to Get Them Out of Here: On Board MSF's Medical Evacuation Train in Ukraine. Médecins Sans Frontières (MSF). Retrieved from: https://msf.org.uk/article/you-need-get-them-out-here-board-msfs-medical-evacuation-train-ukraine [in English].
32. Médecins Sans Frontières (MSF). (2022). Witnessing Despair and Resilience among People Sheltering in Kharkiv's Metro. Médecins Sans Frontières (MSF). Retrieved from: https://www.msf.org/providing-medical-and-mental-health-treatment-ukraine's-metro [in English].
33. Médecins Sans Frontières (MSF). (2023). A Journey of Resilience: 36 Hours Caring for Patients on a Train. Médecins Sans Frontières (MSF). Retrieved from: https://www.msf.org/journey-resilience-36-hours-caring-patients-train [in English].
34. Kritikos, D. (2022). To Save Lives in Ukraine, Volunteers Equip Paramedics with Ultrasounds, Smart Phones, and Training in New Methods. Team Rubicon. Retrieved from: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/ukraine-volunteers-equip-paramedics-with-ultrasounds-smart-phones-and-training/ [in English].
35. Case, J. (2022). Team Rubicon Heads to Recently Retaken Areas of Eastern Ukraine. Team Rubicon. Retrieved from: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/team-rubicon-heads-to-recently-retaken-areas-of-eastern-ukraine/ [in English].
36. Case, J. (2022). In Ukraine, a Doctor Treats the Unexpected. Team Rubicon. Retrieved from: https://teamrubiconusa.org/news-and-stories/in-ukraine-a-doctor-treats-the-unexpected/ [in English].
37. International Committee of the Red Cross. (2022). Voices from Ukraine: Where Homes Are Destroyed, and Medical Care Is Far Away. International Committee of the Red Cross. Retrieved from: https://www.icrc.org/en/document/ukraine-voices-homes-destroyed-medical-care-far-away [in English].
38. International Committee of the Red Cross. (2025). Russia–Ukraine International Armed Conflict: Helping Civilians Cross Frontlines and Borders. International Committee of the Red Cross. Retrieved from: https://www.icrc.org/en/article/russia-ukraine-international-armed-conflict-helping-civilians-cross-frontlines-and-borders [in English].
39. Olsen, S. (2025). Medical Evacuation Operations in Ukraine: Field Assessment Report. Stratagem. Retrieved from: https://www.stratagem.no/medical-evacuation-operations-in-ukraine-field-assessment-report/ [in English].
40. Parker, P., Haldane A., Hodgetts T. (2022). Dread Cross? Wavell Room. July 27. Retrieved from: https://wavellroom.com/2022/07/27/dread-cross/ [in English].
41. Méheut, C., Konovalova, O., Guttenfelder, D. (2025). Russia Pushes Forward around Donetsk as Bunkered Ukrainian Troops Fight On. The New York Times. Retrieved from: https://www.nytimes.com/2025/07/07/world/europe/ukraine-war-russia-donetsk.html?smid=url-share [in English].
42. Getmachuk, A., Zarembo, K., Fakhurdinova, M. (2019). Ukraine and NATO Standards: How to Hit a "Moving Target"? New Europe Center. [in English].
43. Kotwal, R. S. (2018). Department of Defense Joint Trauma System. Presentation at the 30th Annual David Miller Memorial Trauma Symposium. Springfield, MO, USA. [in English].
44. Buysschaert, J. (2021). Medical Terminology and Discourse. In Ș. Susam-Saraeva, E. Spišiaková (Eds.), The Routledge Handbook of Translation and Health. Routledge. pp. 65–79. https://doi.org/10.4324/9781003167983-7 [in English].
45. Frost, E. A., Gonzales, L., Moeller, M. E., Patterson, G. P., Shelton, C. D. (2021). Reimagining the Boundaries of Health and Medical Discourse in Technical Communication. *Technical Communication Quarterly*, 30(3), 223–229. https://doi.org/10.1080/10572252.2021.1931457 [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 14.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.112:811.161.2]'373.613'374'42
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.7

DEUTSCHE ENTLEHNUNGEN IM UKRAINISCHEN LEXIKOGRAFISCHEN DISKURS: EIN LEXIKALISCH-THEMATISCHER ASPEKT

Maria Druzhynets
Doktor der Philologie, Professorin,
Professorin am Lehrstuhl für Ukrainische Sprache und Sprachausbildung für Ausländer an der I. I. Mechnikow-Nationaluniversität Odesa
Französischer Boulevard 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8232-0216
Scopus-Author ID: 57225147534
Researcher ID: 80637109
e-mail: mriiad68@gmail.com

Zusammenfassung. *Die Studie befasst sich mit deutschen Lehnwörtern, deren Untersuchung wichtige Aspekte des Sprachkontakts und der Interaktion zwischen Sprachsystemen aufzeigt. Die deutsche Sprache war eine Quelle für Lehnwörter in Bereichen wie Technik, Wissenschaft, Handel, Kultur und Alltag, was zur Bildung einer beträchtlichen Anzahl von Begriffen führte, die heute im ukrainischen Sprachgebrauch geläufig sind. Ziel der Untersuchung: die Besonderheiten der Funktionsweise deutscher lexikalischer Entlehnungen in der ukrainischen Sprache zu begründen, ihre Rolle im lexikalen Diskurs zu bestimmen und dabei ihre lexikalisch-thematischen sowie semantischen Parameter zu skizzieren. Aufgaben der Untersuchung: Die Verwendung deutscher Entlehnungen im lexikografischen Diskurs zu analysieren und dabei lexikalisch-thematische Gruppen (LTG) darzustellen; die lexikalisch-semantischen Besonderheiten der Germanismen im lexikografischen Diskurs zu ermitteln und dabei eine quantitative Analyse der deutschen Entlehnungen vorzunehmen; die Rolle und den Status deutscher Lehnwörter in der ukrainischen Sprache unter Berücksichtigung ihrer semantischen Merkmale und Funktionen zu ermitteln. Gegenstand der Untersuchung sind deutsche lexikalische Lehnwörter in der ukrainischen Sprache. Thema der Untersuchung ist die Funktionsweise lexikalisch-thematischer Gruppen sowie die lexikalisch-semantischen Besonderheiten deutscher Lehnwörter im lexikografischen Diskurs. Als Quellenmaterial dient das "Fremdwörterbuch" von O. Melnychuk (1974).*

Den größten Anteil an Wörtern machen Begriffe aus, die mit gesellschaftlichen und politischen Konzepten zusammenhängen, was die Bedeutung der internationalen Interaktion und den Einfluss globaler Prozesse auf die Sprachpraxis unterstreicht. Deutsche Lehnwörter bilden nicht nur einen festen Bestandteil des ukrainischen Wortschatzes, sondern dienen auch als stilistisches Kommunikationsmittel, das identitätsstiftende sowie pragmatische Funktionen erfüllt.

Schlüsselwörter: *deutsche Entlehnungen, lexikalisch-thematische Gruppen, lexikalisch-semantische Besonderheiten, Funktionen deutscher Entlehnungen, "Fremdwörterbuch" von O. Melnychuk.*

© M. Druzhynets, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

GERMAN LOANS IN UKRAINIAN LEXICAL DISCOURSE: A LEXICAL-THEMATIC PERSPECTIVE

Maria Druzhynets
Doctor of Philology, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian Language and
Language Training of Foreigners,
Odesa National University named after I. I. Mechnikov
French Boulevard, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8232-0216
Scopus-Author ID: 57225147534
Researcher ID: 80637109
e-mail: mriiad68@gmail.com

Abstract. *This study focuses on German loanwords, the analysis of which reveals important aspects of language contact and the interaction of linguistic systems. The German language has served as a source of loanwords in such fields as technology, science, commerce, culture, and everyday life, leading to the formation of a significant number of terms that have now become commonplace in the Ukrainian linguistic environment. The aim of the study is to substantiate the peculiarities of how German lexical borrowings function in the Ukrainian language, to determine their role in lexicographic discourse, and to outline their lexical-thematic and semantic parameters. Research objectives: to analyze the use of German loanwords in lexicographic discourse by presenting lexical-thematic groups (LTGs); to identify the lexical-semantic features of Germanisms in lexicographic discourse, including a quantitative analysis of German loanwords; to determine the role and status of German loanwords in the Ukrainian language, taking into account their semantic characteristics and functions. The object of the study is German lexical loanwords in the Ukrainian language. The subject of the study is the functioning of lexical-thematic groups and the lexical-semantic features of German loanwords in dictionary discourse. The primary source material for this study is O. Melnychuk's (1974).*

The largest number of words consists of terms related to social and political concepts, which underscores the importance of international interaction and the influence of global processes on language use. German loanwords are not only an integral part of the Ukrainian language's lexical resource but also a stylistic tool of communication, serving stylistic, identificatory, and communicative functions.

Key words: *German loanwords, lexical-thematic groups, lexical-semantic features, functions of German loanwords, O. Melnychuk's.*

НІМЕЦЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СЛОВНИКОВОМУ ДИСКУРСІ: ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Марія Дружинець
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української мови та мовної підготовки іноземців
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-8232-0216
Scopus-Author ID: 57225147534
Researcher ID: 80637109
e-mail: mriiad68@gmail.com

Анотація. *Розвідку присвячено німецьким запозиченням, вивчення яких дає змогу розкрити важливі аспекти мовної контактності та взаємодії мовних систем. Німецька мова була джерелом запозичень у таких сферах, як техніка, наука, торгівля, культура та побут, що зумовило формування значної кількості термінів, які сьогодні стали звичними в українському мовному середовищі. Мета розвідки – обґрунтувати особливості функціонування німецьких лексичних запозичень в українській мові, визначити їхню роль у словниковому дискурсі, окресливши їхні лексико-тематичні та семантичні параметри. Завдання дослідження: проаналізувати використання німецьких запозичень у лексикографічному дискурсі, представивши лексико-тематичні групи (ЛТГ); з'ясувати лексико-семантичні особливості*

германізмів у словниковому дискурсі, зазначивши кількісний аналіз німецьких запозичень; з'ясувати роль і статус німецьких запозичень в українській мові, ураховуючи їхні семантичні характеристики та функції. Об'єктом дослідження є німецькі лексичні запозичення в українській мові. Предмет дослідження – функціонування лексико-тематичних груп і лексико-семантичні особливості німецьких запозичень у словниковому дискурсі. Фактичним матеріалом дослідження є «Словник іншомовних слів» О. Мельничука (1974).

Найбільшу кількість слів становлять терміни, пов'язані із суспільними та політичними поняттями, що підкреслює важливість міжнародної взаємодії та впливу глобальних процесів на мовну практику. Німецькі запозичення не лише невід'ємна частина лексичного ресурсу української мови, а й стилістичний інструмент комунікації, виконують стилістичну, ідентифікаційну, комунікативну функції.

Ключові слова: *німецькі запозичення, лексико-тематичні групи, лексико-семантичні особливості, функції німецьких запозичень, «Словник іншомовних слів» О. Мельничука.*

Problemstellung. Deutsche Entlehnungen, auch Germanismen genannt, nehmen im Wortschatz der ukrainischen Sprache einen wichtigen Platz ein. Der erste nennenswerte Einfluss der deutschen Sprache auf das Ukrainische lässt sich bereits im Mittelalter nachweisen, als die ukrainischen Gebiete Teil des europäischen Handels- und Kulturraums wurden [1, S. 15]. Im 13. und 14. Jahrhundert trugen die regen Handelsbeziehungen zu Deutschland dazu bei, dass viele deutsche Wörter in die ukrainische [2, S. 78]. Im 18. und 19. Jahrhundert spielte die deutsche Sprache eine wichtige Rolle bei der Entwicklung des ukrainischen Wortschatzes, insbesondere in den Bereichen Landwirtschaft, Handwerk, Architektur, Wissenschaft, Medizin und Verwaltung. Im 20. Jahrhundert gehörte der Einfluss der deutschen Sprache auf das Ukrainische zu den auffälligsten Einflüssen jener Zeit. Dieser Prozess lässt sich anhand zahlreicher technischer und wissenschaftlicher Begriffe nachvollziehen, die in den Sprachgebrauch eingegangen sind [4, S. 330]. Auch heute noch sind deutsche Entlehnungen in der ukrainischen Sprache erhalten geblieben, insbesondere in den Bereichen Wissenschaft, Technik, Kultur und Medizin [3, S. 24]. Es ist wichtig zu betonen, dass Entlehnungen aus dem Deutschen nicht nur die ukrainische Sprache bereicherten, sondern auch die historischen und sozialen Prozesse sowie die kulturellen Verbindungen widerspiegelten, die über Jahrhunderte hinweg zwischen der Ukraine und Deutschland bestanden [5, S. 93].

Mit der Frage der Bereicherung der ukrainischen Sprache durch Fremdwörter haben sich V. Akulenko, L. Bulachowski, M. Kocherhan, I. Bilodid und O. Volokh befasst. Mit der Erforschung entlehnter lexikalischer Elemente aus dem Deutschen im modernen Ukrainischen befassten sich Linguisten wie I. Scharovolskyi, D. Scheludko, R. Smal-Stotskyi, V. Akulenko, V. Vysochyn, O. Muromtseva, V. Skatchkova, O. Lysenko, O. Prorochenko und andere.

Die Aktualität des Themas ergibt sich aus der Notwendigkeit, das Wissen über deutsche Entlehnungen zu systematisieren und ihren Status im heutigen Sprachraum der Ukraine zu bestimmen, sowie aus einer Reihe sprachwissenschaftlicher, soziokultureller und kommunikativer Faktoren. Die Untersuchung lexikalischer Merkmale deutscher Lehnwörter im lexikalischen Diskurs ermöglicht es, wichtige Aspekte des Sprachkontakts und der Interaktion von Sprachsystemen aufzudecken.

Ziel der Untersuchung: die Besonderheiten der Funktionsweise deutscher lexikalischer Entlehnungen in der ukrainischen Sprache zu begründen, ihre Rolle im lexikografischen Diskurs zu bestimmen und dabei ihre lexikalisch-thematischen sowie semantischen Parameter zu skizzieren. **Aufgaben der Untersuchung:** Die Verwendung deutscher Entlehnungen im lexikografischen Diskurs zu analysieren und dabei lexikalisch-thematische Gruppen darzustellen; die lexikalisch-semantischen Parameter der Germanismen im lexikografischen Diskurs zu ermitteln und dabei eine quantitative Analyse der deutschen Entlehnungen vorzunehmen; die Rolle und den Status deutscher Lehnwörter in der ukrainischen Sprache unter Berücksichtigung ihrer semantischen Merkmale und Funktionen zu ermitteln. **Gegenstand der Untersuchung** sind deutsche Wortentlehnungen in der ukrainischen Sprache. **Thema der Untersuchung** ist die Funktionsweise lexikalisch-thematischer Gruppen sowie die lexikalisch-semantischen Besonderheiten deutscher Entlehnungen im lexikalischen Diskurs. **Als Quellenmaterial** dient das "Fremdwörterbuch" von O. Melnychuk (1974).

Darstellung des Hauptmaterials der Untersuchung. Im Laufe der Entwicklungsgeschichte der ukrainischen Sprache fand ein reger Wortaustausch zwischen der ukrainischen und der deutschen Sprache statt, insbesondere infolge vielfältiger sozioökonomischer, kultureller und politischer Kontakte. Germanismen gelangten zu einem großen Teil durch den Einfluss verschiedener Berufsfelder, die in der Ukraine über viele Jahrhunderte hinweg existierten, in die ukrainische Sprache. Dies betrifft sowohl technische als auch kulturelle Begriffe, die in allen sozialen Bereichen breite Verwendung gefunden haben. Dabei hat der deutsche Wortschatz nicht nur die ukrainische Sprache bereichert, sondern auch zur Entwicklung neuer Bedeutungen sowie zur Bewahrung bestimmter Konzepte beigetragen, die für die ukrainische Kultur und Wirtschaft von Bedeutung sind.

Die Analyse der lexikalischen Besonderheiten germanischer Entlehnungen im "Fremdwörterbuch" von O. Melnychuk (1974) belegt den tiefgreifenden Einfluss des deutschen Wortschatzes auf die Entwicklung der ukrainischen Sprache, insbesondere in den Bereichen Technik, Wirtschaft und Soziales. Dabei lassen sich thematische Gruppen in folgenden Bereichen unterscheiden: Bauwesen, Schmiedekunst, Tischlerei, Holzeinschlag, Mühlwesen, Schneiderei, Landwirtschaft, Haushaltswaren, Kleidung, Schuhe, Accessoires, Kulinarik, Flora und Fauna, Handel sowie gesellschaftliche und politische Begriffe.

Die lexikalisch-thematische Gruppe "Bauwesen" (Anteil an der Gesamtzahl: 17,65%) wird durch folgende Wörter repräsentiert: *Absetzer* – Werkzeug zur Steinbearbeitung [6, S. 30] (im Folgenden geben wir nach den Beispielen nur noch die Seitenzahl im Wörterbuch an), *Anker* – Metallteil zur Befestigung von Konstruktionen (81), *Arkatur* – Teil einer Konstruktion (97), *Brema* – geneigter Stollen im Bergbau (110), *Winkel* – Tischlerwinkel (161), *Wimperg* – dekorativer Giebel (160), *Dübel* – vierkantiger Stift (274), *Paneel* – Wandteil (573), *Packhaus* – Lagerraum (568), *Erker* – halbrunder oder dreiseitiger verglaster Vorsprung (305). Das analysierte Material belegt, dass der Fachwortschatz "Bauwesen" Bezeichnungen für Bauelemente, Bauwerke und Spezialwerkzeuge umfasst, was die Bedeutung germanischer Entlehnungen für die Herausbildung des spezifischen Fachvokabulars dieser Branche unterstreicht. Die Fülle solcher Begriffe spiegelt die enge Verbindung zu den deutschen Bautraditionen wider.

Im Rahmen der LTG "Schmiedekunst" (8,82%) wurden folgende Begriffe erfasst: *Alitieren* – ein Verfahren zur Metallbearbeitung (63), *Bollstichel* – ein Gravurwerkzeug (137), *Werkblei* – Blei mit Beimischungen (156), *Hartblei* – eine Legierung aus Blei und Antimon (176), *Nickel* – chemisches Element (538), *Reiber* – Metall- oder Holzteil zur Verstärkung von Holzkonstruktionen (663), *Bohrstange* – Metallschneidwerkzeug (138). Auch die Schmiedekunst wurde zu einem Bereich, in dem deutsche Begriffe Einzug hielten. Der Wortschatz des Schmiedehandwerks spiegelt die aktive Übernahme deutscher Fachterminologie in die ukrainische Sprache wider, insbesondere bei den Bezeichnungen für Verfahren, Materialien, Werkzeuge und Vorrichtungen, und ist ein anschauliches Beispiel für den Einfluss germanischer Sprachen auf die Entwicklung des technischen Wortschatzes, insbesondere in der Metallbearbeitung, die auf eine lange Geschichte der Interaktion mit europäischen Kulturen zurückblickt.

In der LTG "Tischlerei" (8,82%) sind folgende Begriffe vertreten: *Hohlkehle* – Leiste zum Verschließen von Fugen (170), *Simshobel* – Holzbearbeitungswerkzeug (315), *Reißmaß* – Anreißwerkzeug (663), *Reißfeder* – ein Zeicheninstrument (663) und *Reißschiene* – ein Zeicheninstrument (663). Die meisten davon bezeichnen Spezialwerkzeuge, was den erheblichen Einfluss des deutschen Fachvokabulars auf die Entstehung der ukrainischen Tischler- und Zeichentermologie belegt.

Der Bodenkundewortschatz (7,35%) umfasst folgende Begriffe: *Bonität* – ein Indikator für die Produktivität eines Waldes (137), *Geest* – ein sandiges Gebiet mit spärlicher Vegetation (179), *Ortstein* – dichter eisenhaltiger Sand oder Sandstein (563). Der Fachwortschatz "Bodenkunde" umfasst Bezeichnungen für Bodentypen, natürliche Formationen und Indikatoren für deren Produktivität.

Die Terminologiegruppe "Mühlwesen" (2,94%) ist durch folgende Begriffe vertreten: *Rolle* (ukr. *rol*) – Zylinder, Walze (678), *Rolle* (ukr. *rolyk*) – runder Zylinder, der zur Bearbeitung von Materialien verwendet wird

(678). Diese Terminologiegruppe umfasst die Bezeichnungen der wichtigsten Teile und Mechanismen von Mühlenanlagen. Die geringe Anzahl der identifizierten Lexeme deutet auf eine begrenzte Repräsentation dieses Themenbereichs im untersuchten Material hin.

Zur Gruppe "Landwirtschaft" (5,88%) gehören folgende Begriffe: *Allmende* – landwirtschaftliche Fläche (67), *Varietät* – biologische Unterart (151), *Ingwer* – mehrjährige tropische Pflanze (326), *Pinzieren* – Entfernen der Triebspitze eines wachsenden Triebs (600). Die thematische Gruppe "Landwirtschaft" umfasst Bezeichnungen für Pflanzen, landwirtschaftliche Flächen, biologische Begriffe und agrartechnische Verfahren. Diese Wörter verdeutlichen, wie Germanismen zur Entwicklung des Agrarsektors beigetragen haben, einschließlich der Technologien und der Landbewirtschaftung.

Im Wörterbuch sind folgende Begriffe aus dem Bereich der Schneiderei verzeichnet (7,35%): *Achselband* – ein Accessoire für Kleidung (57), *Brokat* – ein mit Gold oder Silber durchwirkter Seidenstoff (141). Die lexikalisch-thematische Gruppe "Schneiderei" umfasst Bezeichnungen für Kleidungsstücke und Textilmaterialien. Die aufgeführten Lexeme spiegeln das Eindringen deutscher Terminologie in den ukrainischen Wortschatz wider, der mit der Herstellung von Kleidung und Stoffen zusammenhängt.

Zu den Haushaltsgegenständen (8,82%) zählen folgende Lexeme: *Ampelpflanzen* – Zierpflanzen, die in hängenden Töpfen wachsen (72), *Harfe* – Getreidereinigungsmaschine (99), *Botanisierbüchse* – Kiste zum Sammeln von Pflanzen (13), *Gardine* – Fenstervorhang (174), *Rucksack* – Rucksack (683), *Nutschfilter* – Filter zum Durchsickernlassen von Flüssigkeit durch poröse Keramikplatten (546).

Im Rahmen der LTG "Kleidung, Schuhe und Accessoires" (4,41%) wurden folgende Begriffe erfasst: *Achselband* – Ziergürtel (57), *Bord* – vorderer Rand eines Kleidungsstücks mit Knöpfen (138), *Sämischleder* – durch Fettgerbung gegerbtes Hirsch- oder Schafsleder (315).

Die LTG "Kulinarik" (7,35%) wird durch folgende Lexeme repräsentiert: *Anchovis* – gesalzener Fisch (89), *Artischocke* – essbare Pflanze (99), *Backstein* – Käsesorte (116), *Pastete* – Gericht aus zerkleinerter Leber oder Wildfleisch (586), *Enzyme* – biologische Katalysatoren (298).

Die vorgestellten lexikalisch-thematischen Gruppen repräsentieren verschiedene Bereiche der materiellen Kultur. Die zahlreichste Gruppe ist "Haushaltsgegenstände", die sowohl allgemein gebräuchliche Bezeichnungen für Alltagsgegenstände als auch Fachbegriffe für technische Geräte umfasst. Die Gruppen "Kleidung, Schuhe und Accessoires" sowie "Kulinarik" sind zwar weniger umfangreich, zeigen jedoch eine Vielfalt an semantischen Bedeutungen, indem sie Bezeichnungen für Materialien, Kleidungsstücke, Lebensmittel und Fertiggerichte vereinen. Dies zeugt von der thematischen Vielseitigkeit der untersuchten Terminologie und ihrer Verbindung zum menschlichen Alltag.

Im Wörterbuch werden Flora und Fauna (8,82%) durch folgende Begriffe repräsentiert: *Ampelpflanzen* – Zierpflanzen, die in hängenden Töpfen gezüchtet werden (72), *Anchovis* – Fisch (89), *Artischocke* – eine essbare Pflanze (99), *Haarschnepfe* – ein Vogel aus der Familie der Schnepfenvögel (17), *Edelweiß* – eine mehrjährige Pflanze (277). Die LTG "Flora und Fauna" umfasst Bezeichnungen für Pflanzen und Tiere, die die Erweiterung des ukrainischen Wortschatzes um Bezeichnungen für Naturphänomene fremdsprachigen Ursprungs widerspiegeln.

Im Kontext des Handels (5,88%) stechen folgende Begriffe hervor: *Bank* – Finanzinstitut (118), *Wechsel* – Schuldverschreibung (154), *Investition* – langfristige Kapitalanlage (330), *Paket* – Bündel von Gegenständen oder Brief (568). Die LTG "Handel" wird durch Begriffe aus dem Bereich der Finanz- und Wirtschaftstätigkeit repräsentiert, was auf eine aktive Aneignung der Wirtschaftsterminologie hindeutet.

Die Gruppe der gesellschaftlichen, kulturellen und politischen Begriffe (20,59%) umfasst unter anderem folgende Lexeme: *Absatz* – Teil eines Textes (30), *Abonnent* – Nutzer von Dienstleistungen (31), *Autorität* – Einfluss (40), *Agentur* – Gruppe von Agenten (43), *Adressant* – Absender (48), *Adressat* – Empfänger (240), *Anschlag* – großes öffentliches Interesse an einer Veranstaltung (89), *Anschluss* – politische Eingliederung (89), *Blitzkrieg* – Blitzkrieg (134), *Bundeswehr* – die Streitkräfte Deutschlands (144), *Bundesrat* – die zweite Kammer des deutschen Parlaments (144),

Bundestag – die erste Kammer des deutschen Parlaments (144), *Bürgermeister* – Vorsitzender der Stadtverwaltung (144), *Burggraf* – Stadtverwalter im mittelalterlichen Deutschland (144). Am zahlreichsten ist die Gruppe der gesellschaftlichen, kulturellen und politischen Begriffe, zu der Bezeichnungen für Verwaltungsämter, staatliche Institutionen, das Militärwesen, gesellschaftliche Phänomene, kulturelle Begriffe und Kommunikationsmittel gehören. Diese zahlenmäßige Überlegenheit lässt sich durch das breite Spektrum des gesellschaftlichen Lebens erklären, in dem Entlehnungen vorkommen, sowie durch historische und kulturelle Kontakte, die dazu beigetragen haben, dass die entsprechenden Begriffe in die ukrainische Sprache Eingang gefunden haben. Der Einfluss politischer Realitäten auf den Wortschatz einer Sprache lässt sich nicht nur an der Verwendung von Lehnwörtern erkennen, sondern auch an der Entstehung neuer Wortbildungsmuster. Darüber hinaus tragen fremdsprachige Begriffe zur Schaffung einer einheitlichen Terminologiebasis bei, die für eine effektive zwischenstaatliche Zusammenarbeit in den Bereichen Recht, Wirtschaft und Wissenschaft unerlässlich ist.

Trotz der Dominanz von Begriffen aus dem politischen Bereich sind andere Themenbereiche wie Bauwesen, Schmiedekunst, Tischlerei, Kochkunst, Flora und Fauna recht gleichmäßig vertreten, was die Bedeutung von Fremdwörtern sowohl in technischen als auch in naturwissenschaftlichen Bereichen verdeutlicht und die Notwendigkeit der Verwendung von Fachvokabular in verschiedenen Handlungsfeldern bestätigt, die moderne Technologien und wissenschaftliche Errungenschaften widerspiegeln. Solche Wörter können an das ukrainische Sprachsystem angepasst werden, wobei sie ihre ursprüngliche Bedeutung beibehalten. Genau deshalb ist der Prozess der Entlehnung dynamisch und hängt von den aktuellen gesellschaftlichen Bedürfnissen ab.

Gleichzeitig lässt sich feststellen, dass der Anteil der Lexeme in den thematischen Gruppen “Mühlwesen”, “Kleidung, Schuhe und Accessoires”, “Personenbezeichnungen” sowie “Handlungsbezeichnungen (Verben)” mit unter 5% vergleichsweise gering ausfällt. Dies könnte auf einen geringeren Bedarf an Fremdwörtern in diesen spezifischen Bereichen hindeuten, in denen die Integration in den internationalen Kontext weniger ausgeprägt ist. Gleichzeitig könnte dies auf die historische Entwicklung der ukrainischen Sprache zurückzuführen sein, die in bestimmten Bereichen ihre eigenen Begriffe beibehalten hat.

Auch die Rolle des Wortschatzes in den Bereichen Alltag, Handwerk, Landwirtschaft, Kleidung und Accessoires darf nicht unterschätzt werden. Wörter, die mit diesen Bereichen in Verbindung stehen, machen 29,41% der Gesamtzahl aus, was ihre Bedeutung und häufige Verwendung in der ukrainischen Sprache sowie die Notwendigkeit unterstreicht, kulturelle Traditionen und Alltagspraktiken durch sprachliche Mittel zu bewahren.

Schlussfolgerungen und Perspektiven für die weitere Forschung. Somit haben sich die deutschen Entlehnungen, die sich organisch in das Sprachsystem integriert haben, zu einem untrennbaren Bestandteil des Wortschatzes der ukrainischen Sprache entwickelt. Sie spiegeln die tiefe historische Verbindung zwischen der ukrainischen und der deutschen Sprache sowie den kulturellen Einfluss auf verschiedene Lebensbereiche wider, insbesondere auf Handwerk, Wissenschaft, Kultur, Landwirtschaft und so weiter. Den größten Anteil bilden Begriffe, die mit gesellschaftlichen und politischen Konzepten zusammenhängen, was die Bedeutung internationaler Interaktion und den Einfluss globaler Prozesse auf die Sprachpraxis unterstreicht. Deutsche Lehnwörter bereichern nicht nur die ukrainische Sprache um neue Begriffe, sondern tragen auch zu ihrer Anpassung an die neuesten Gegebenheiten bei. Sie sind ein stilistisches Kommunikationsmittel und erfüllen stilistische, identitätsstiftende und kommunikative Funktionen. Die Anpassung als Transformation an die Gegebenheiten der ukrainischen Sprache und Kultur zeugt von der lebendigen Dynamik der Sprache sowie vom Einfluss der Globalisierung, der digitalen Kultur und der Online-Medien.

Perspektiven für die weitere Untersuchung des behandelten Themas sehen wir in einer gründlichen Untersuchung der Besonderheiten der Verwendung deutscher Wortentlehnungen in anderen ukrainischen Wörterbuchquellen, da weitere wissenschaftliche Forschungen auf dem Gebiet der deutschen Entlehnungen die Informationen über den Wortschatz der modernen ukrainischen Sprache ergänzen werden.

Conflict of interest. The author is a member of the journal's editorial board. To ensure the independence of the editorial process, the manuscript was handled by a designated editor who was not subordinate to the author and had no conflict of interest. The author did not participate in the selection of reviewers, the peer-review process, or the decision to publish the article. The manuscript underwent the standard double-blind peer review process.

LITERATUR

1. Акуленко В. В. Німецький вплив на розвиток української мови: проблеми методології. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 12–19.
2. Антонян І. М., Попович Н. Д. Формування української мови під впливом німецької та інших європейських мов. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 73. Т. 1. 146 с.
3. Горбач О. Т. Німецькі позичені слова в українській мові : текст доповіді. Окремий відбиток. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Київ, 1995. 24 с.
4. Гриценко С. П. Історія дослідження українського лексикону XVI–XVII ст. *Studia Linguistica.* 2014. Вип. 8. С. 325–349.
5. Дружинець М. Л., Козачук Л. Німецькі запозичення в українському розмовному дискурсі: структурно-семантична та фонетична адаптації. *New Horizons in Research and Development: Proceedings of the International Scientific Conference.* Rotterdam: Bookmundo, 2025. С. 92–97.
6. Мельничук О. С. Словник іншомовних слів. 1-е вид. Київ: Українська радянська енциклопедія, 1974. 865 с.

REFERENCES

1. Akulenko, V. V. (1997). Nimetskyi vplyv na rozvytok ukrainskoi movy: problemy metodolohii [German Influence on the Development of the Ukrainian Language: Methodological Issues]. *Movoznavstvo – Linguistics,* № 1, pp. 12–19. [in Ukrainian].
2. Antonian, I. M., Popovych, N. D. (2021). Formuvannia ukrainskoi movy pid vplyvom nimetskoi ta inshykh yevropeiskykh mov. [Die Entwicklung der ukrainischen Sprache unter dem Einfluss des Deutschen und anderer europäischer Sprachen]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova – Wissenschaftliche Zeitschrift der M. P. Dragomanow-Nationalen Pädagogischen Universität*, *Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy,* vyp., 73, т. 1. [in Ukrainian].
3. Horbach, O. T. (1995). Nimetski pozycheni slova v ukrainskii movi : tekst dopovidi. Okremyi vidbytok. [German Loanwords in the Ukrainian Language: Text of a Presentation. Separate Offprint]. *Naukovi zapysky Seriia "Filolohichna".* Kyiv. [in Ukrainian].
4. Hrytsenko, S. P. (2014). Istoriia doslidzhennia ukrainskoho leksykonu XVI–XVII st. [A History of Research on the Ukrainian Lexicon of the 16th–17th Centuries]. *Studia Linguistica,* vyp. 8, pp. 325–349. [in Ukrainian].
5. Druzhynets, M. L., Kozachuk, L. (2025). Nimetski zapozychennia v ukrainskomu rozmovnomu dyskursi: strukturno-semantychna ta fonetychna adaptatsii. [Deutsche Entlehnungen im ukrainischen Sprachgebrauch: strukturell-semantische und phonetische Anpassungen]. *New Horizons in Research and Development: Proceedings of the International Scientific Conference,* Rotterdam: Bookmundo, pp. 92–97. [in Ukrainian].
6. Melnychuk, O. S. (1974). Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of Foreign Words]. 1-e vydannia. Kyiv: Ukrainska radianska entsyklopediia. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК [811.161.2’367:001.8]:81’4:[37:050(477)](045)
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.8

СИНТАКСИЧНІ МОДЕЛІ ЗАГОЛОВКІВ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ВИДАННЯ «УКРАЇНСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ЖУРНАЛ»)

Тетяна Євтушина
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-6561-5880
e-mail: ievtushyna@ukr.net

Тетяна Крупеньова
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-8616-4713
e-mail: taniakrupenev@gmail.com

Ліліана Прокопенко
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри української філології і методики навчання фахових дисциплін Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-1821-7016
e-mail: lilianaprokopenko@gmail.com

Анотація. *У статті проаналізовано синтаксичні моделі заголовків сучасного українського наукового дискурсу. На багатому фактичному матеріалі, зокрема статтях наукового часопису «Український педагогічний журнал» як фахового видання кластеру «Розвиток людського капіталу, соціальні науки та журналістика» за 2024–2026 рр., окреслено структурно-семантичні та функційно-комунікативні параметри синтаксичних моделей заголовків сучасного наукового дискурсу. З’ясовано, що заголовок відкриває текстову комунікацію, виконуючи функцію першого знакового елемента сучасного наукового дискурсу. Водночас наголошено, що вдало сформульований заголовок активізує пізнавальну діяльність реципієнта, виявляє провідні категорії тексту, концентрує основний зміст наукового дискурсу та формує первинне враження адресата.*

Доведено, що найпродуктивнішими синтаксичними моделями заголовків фахових статей є поширені номінативні односкладні речення буттєвої семантики та номінативні моделі з поширеною невідокремленою прикладкою зі сполучником як із семантикою «у ролі кого», а також сегментовані заголовки, які забезпечують інформаційну насиченість і точність наукового повідомлення. Визначено у структурі синтаксичної моделі номінативного речення заголовків сучасного українського наукового дискурсу лексеми з виразними прагматичними можливостями: роль, аспект, умови, особливості, характеристика, чинник, алгоритм, досвід, діяльність, які орієнтують адресата на змістове ядро публікації ще до ознайомлення з її основним текстом. Інформативність подібних заголовків, як правило, посилюють поширювачі – переважно означення та додатки, що залежать від головного члена у формі підмета в називному відмінку й конкретизують умови, сферу, аспекти чи контекст розгляду порушеної проблеми.

© Т. Євтушина, Т. Крупеньова, Л. Прокопенко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Зазначено, що семантико-комунікативну основу заголовкових номінативних речень передає ствердження факту існування певних явищ або станів без їх подальшої характеристики, сприяючи концентрації основної ідеї дослідження та актуалізації його наукової новизни.

Ключові слова: *сучасний науковий дискурс, фахова наукова стаття, заголовок, синтаксичні моделі заголовків, номінативні речення, буттєві конструкції, функційно-комунікативне призначення.*

SYNTACTIC MODELS OF HEADLINES IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC DISCOURSE (BASED ON THE «UKRAINIAN PEDAGOGICAL JOURNAL»)

Tetiana Yevtushyna
PhD (Philology), Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methodology of Teaching Specialized Disciplines,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6561-5880
e-mail: ievtushyna@ukr.net

Tetiana Krupenyova
PhD (Philology), Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methodology of Teaching Specialized Disciplines,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8616-4713
e-mail: taniakrupenev@gmail.com

Liliana Prokopenko
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Methodology of Teaching Specialized Disciplines,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1821-7016
e-mail: lilianaprokopenko@gmail.com

Abstract. *The article analyzes the syntactic models of headlines in contemporary Ukrainian scientific discourse. Based on extensive empirical material-specifically articles from the «Ukrainian Pedagogical Journal» (a specialized publication within the «Human Capital Development, Social Sciences, and Journalism» cluster) spanning the years 2024–2026 the study outlines the structural-semantic and functional-communicative parameters of these syntactic models. It establishes that the headline initiates textual communication, serving as the work's initial semiotic element. At the same time, it is emphasized that a well-formulated title stimulates the recipient's cognitive activity, highlights the text's key categories, encapsulates the core content of the scholarly text, and shapes the addressee's initial impression. It has been demonstrated that the most productive syntactic models for professional article titles are expanded one-part nominative sentences denoting existence, nominative structures featuring an expanded non-detached apposition with the conjunction «yak» (meaning «in the capacity of»), and segmented titles, all of which ensure the informational richness and precision of the scholarly communication.*

Within the syntactic structure of nominative-sentence headlines in contemporary Ukrainian academic discourse, specific lexemes with distinct pragmatic potential –

such as role, aspect, conditions, features, characteristics, factor, algorithm, experience, and activity – have been identified; these orient the addressee toward the publication's core content even before they engage with the main text. The informativeness of such headlines is typically enhanced by modifiers – primarily attributes and objects – that depend on the head word (functioning as the nominative subject) and serve to specify the conditions, scope, aspects, or context of the issue under discussion.

It is noted that the semantic-communicative basis of nominative headline sentences conveys the assertion of the existence of certain phenomena or states without further characterization, thereby facilitating the concentration of the study's core idea and highlighting its scientific novelty.

Key words: *modern scientific discourse, specialized scientific article, headline, syntactic models of headlines, nominative sentences, existential constructions, functional-communicative purpose.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки та значущість міжнародного академічного обміну актуалізують питання якісної наукової комунікації. У сучасному дослідницькому просторі недостатньо лише отримати нові наукові результати, не менш важливо представити їх у зрозумілій, логічно організованій і фахово оформленій текстовій формі. Тому потрібно вдосконалювати мовно-стилістичні засоби побудови наукового дискурсу, оскільки вони сприяють підвищенню ефективності наукової взаємодії, поширенню нових знань та їх успішне впровадження в освітню, професійну та суспільну практику. Значущості набуває заголовок як структурний компонент композиційної організації наукового дискурсу, що формує первинне уявлення про зміст тексту та визначає напрям його сприйняття. Дослідницька цінність заголовка наукового дискурсу зумовлена не лише змістовою насиченістю, а й різноманітністю структурних моделей, семантичною багатоплановістю та широкими функційними можливостями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізація міжнародної наукової взаємодії, що стала невід'ємною ознакою сучасного розвитку науки, зумовлює посилення інтересу дослідників до закономірностей побудови, нормативності, мовного оформлення, функціонування та комунікативного потенціалу наукового дискурсу. Нині українські науковці аналізують нормативні (К. Городенська, Т. Коць), стилістичні (Н. Непийвода, П. Селігей), лексико-семантичні (В. Марченко, М. Шук) особливості терміносистеми, способи й засоби творення експресивності (М. Баган, Н. Ковальська, О. Приймачок), культурно-комунікативні (М. Баган, Н. Лисенко, О. Семеног) аспекти наукової мови тощо.

Так, дослідники жанрів наукових текстів підкреслюють, що наукове письмо має не лише інформувати про результати дослідження, а й демонструвати його взаємозв'язок із попередніми науковими здобутками, окреслюючи внесок автора в розширення наукового знання [1]. Н. Стратулат і В. Яслик розпочали вивчення проблеми впливу цифрової комунікації на науковий дискурс [2]. На основі комплексного аналізу масиву наукового доробку з різних дисциплін виявляють спільні лінгвістичні закономірності та варіації в науковому дискурсі М. Гарбар, Г. Навчук, О. Хававчак [3]. Беручи до уваги фахові видання «Українська мова», «Лінгвістичні студії» та «Мовознавство», Н. Костусяк ґрунтовно коментує динамічні процеси в сучасному українському науковому мововираженні [4]. Окрім того, слушними є мовознавчі студії Л. Біловус, Н. Яблонської, В. Шиманської про синтаксичне спрощення як комплексний когнітивно-комунікативний процес наукового дискурсу [5] тощо.

Проте проблему функціонування заголовків сучасних українськомовних наукових статей поки що недостатньо простудійовано в лінгвістичних працях. Зокрема, у поодиноких розвідках М. Венгринюк [6] фіксуємо аналіз прагматичних аспектів заголовків наукового дискурсу нафтогазового спрямування. Ґрунтовними є зауваження Н. Сизоненко [7] про прагматичні особливості заголовків наукових статей фахового видання «Ефективна економіка».

Обмеженість комплексних досліджень у цьому напрямі засвідчує наявність наукової прогалини, що визначає актуальність запропонованого дослідження та зумовлює нагальну потребу поглибленого аналізу особливостей заголовків сучасного українського наукового дискурсу.

Мета статті – окреслити структурно-семантичні та функційно-комунікативні параметри синтаксичних моделей заголовків сучасного наукового дискурсу на матеріалі статей наукового часопису «Український педагогічний журнал» (далі – УПЖ) як фахового видання кластеру «Розвиток людського капіталу, соціальні науки та журналістика» (А1 «Освітні науки», А2 «Дошкільна освіта», А3 «Початкова освіта», А4 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», А5 «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», А6 «Спеціальна освіта (за спеціалізаціями)», С4 «Психологія») за 2024–2026 рр.

Завдання статті: схарактеризувати поняття «науковий дискурс»; з'ясувати теоретичний аспект комунікативної ефективності заголовка наукового тексту; виокремити

й дослідити синтаксичні моделі заголовків сучасного наукового дискурсу на матеріалі статей наукового часопису «Український педагогічний журнал» та довести їх відповідність актуальним інформаційним запитам наукової спільноти.

Об'єкт дослідження – композиційна будова та мовні засоби сучасного українського наукового дискурсу.

Предмет дослідження – синтаксичні моделі заголовків сучасного наукового дискурсу на матеріалі статей наукового часопису «Український педагогічний журнал» як фахового видання кластеру «Розвиток людського капіталу, соціальні науки та журналістика».

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток інформаційних процесів та публічної науки, поширення знань через цифрові платформи продукують потребу в доступному, логічно структурованому науковому дискурсі.

Науковий дискурс – складний лінгвокогнітивний феномен, особливий тип взаємодії, в основі якої лежать комунікативні стратегії та тактики, які використовує мовець задля впливу на свого адресата і які відбивають як загальні типологічні, так і етнопсихологічні особливості [8, с. 124]; «живий науковий текст у дії, занурений у певний соціальний контекст» [9, с. 747]. Головне призначення наукового дискурсу полягає у створенні нового знання, його критичному осмисленні, систематизації, інтерпретації та поширенні в академічному середовищі. Мовним інструментом реалізації наукового дискурсу є науковий стиль. Його використання охоплює широкий спектр жанрів академічного письма: монографії, дисертації, статті, підручники, навчальні посібники, рецензії, матеріали конференцій та інші наукові тексти. Провідною функцією наукового стилю є когнітивно-інформаційна, адже він слугує засобом здобуття, осмислення, узагальнення та передачі знань. Завдяки цьому забезпечується не лише накопичення наукової інформації, але й її аргументоване пояснення та введення до загального наукового обігу [9, с. 748].

Зосередимося на заголовках такого жанру академічного письма, як стаття. Уважаємо, що наукова стаття, як наголошують Т. Шарова й А. Землянська, – «це самостійний науковий твір невеликого обсягу, що містить результати оригінального дослідження, узагальнення попередніх праць чи науково-практичний аналіз певної проблеми. Вона виступає основним каналом поширення наукових знань, а також допомагає авторові закріпити свій статус у наукових колах» [10, с. 159].

Фактичний матеріал переконує, що заголовок – обов'язкова структурна частина тексту фахової наукової статті, що «у найбільш сконденсованій, лапідарній формі представляє основний зміст повідомлюваного» [6, с. 166]. Саме заголовок відкриває текстову комунікацію, активізує пізнавальну діяльність реципієнта, виявляє провідні категорії тексту, допомагає реципієнту швидко встановити унікальність публікації власним дослідницьким потребам, оптимізує пошук необхідної інформації та полегшує доступ до нових знань.

У заголовковому просторі наукових статей видання «Український педагогічний журнал» за 2024–2026 рр. автори майже не використовують двоскладні речення з розгорнутою структурою та складні речення, віддаючи перевагу компактним синтаксичним конструкціям, здатним швидко передати основний зміст повідомлення. Із 203 проаналізованих заголовків лише один за структурою є простим двоскладним реченням: *Психолого-педагогічний аналіз феномену агресії пацієнтів по відношенню до медичного персоналу – правова основа захисту працівників* (УПЖ, 1–2025, с. 26). У процитованому заголовку автор не лише називає предмет дослідження, а й повідомляє про його наукову значущість та практичну цінність. Унаслідок цього заголовок виконує інформативну, орієнтувальну й прогностичну функції: читач ще до ознайомлення зі статтею отримує уявлення про її об'єкт, аспект дослідження та очікуваний результат. Окрім того, побудова заголовка відповідає принципам наукової комунікації: вона забезпечує логічну завершеність, високий ступінь термінологічної насиченості та семантичної компресії. Проте словосполучення *по відношенню до медичного персоналу* є ненормативним для української наукової мови. Стилістично природним буде форма *стосовно медичного персоналу*.

Як доводить виокремлений фактичний матеріал, значущою структурною тенденцією заголовка сучасного українського наукового дискурсу є поширені односкладні речення

номінативного типу, які забезпечують змістову місткість заголовка наукового тексту та привертають увагу аудиторії, оскільки номінативні речення – «це окремий синтаксичний тип конструкцій, здатний відображати індивідуально-авторську картину світу в тих або тих текстах, слугувати адекватним засобом передавання інформації, спонукання та волевиявлення мовця» [11, с. 7]. Окрім того, «синтаксична природа номінативних речень, як слушно зауважує С. Шабат-Савка, передбачає реалізацію буттєвої семантики, ствердження того, що певна особа, предмет, явище, поняття існує і сприймається у момент свого називання у теперішньому часі» [12, с. 147].

За особливостями значення і структури заголовкові номінативні речення досліджуваного сучасного наукового дискурсу лише буттєві конструкції. Вказівних, оцінних, власне-називних, спонукально-бажальних, субстантивно-якісно-оцінних номінативних речень та номінативного теми [13, с. 46–47] немає в заголовках фахових статей часопису «Український педагогічний журнал» за 2024–2026 рр.

Наприклад: *Хімічний складник природничо-наукової компетентності* (УПЖ, 3–2024, с. 207); *Методи формування медіаграмотності здобувачів освіти в курсі української мови* (УПЖ, 1–2025, с. 140); *Педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності магістрантів засобами цифрового середовища* (УПЖ, 4–2025, с. 89); *Трансформація підсумкового оцінювання для зменшення тривоги з математики та формування стійкості учнів* (УПЖ, 1–2026, с. 153); *Використання даних місії PARKER SOLAR PROBE у підготовці майбутніх учителів фізики та астрономії* (УПЖ, 2–2026, с. 132). Така синтаксична оптимізація виступає «одним із чинників зрозумілості наукового мовлення» [5, с. 21], наближає мову науки до принципів інклюзивної комунікації [14]. У цитованих заголовках зі структурою поширеного односкладного номінативного речення буттєвої семантики «предикативність реалізує єдиний головний член, який самостійно може виражати закінчену думку-судження» [11, с. 7]. Погодьмося, що мета таких заголовків – це зменшити когнітивне навантаження на читача, підвищити швидкість сприйняття інформації.

Щоб привернути увагу читача до ключових положень дослідження, нині автори фахових статей численно вводять до синтаксичної моделі заголовка – буттєвого номінативного речення – лексеми з виразними прагматичними можливостями. Слова *роль, аспект, умови, особливості, характеристика, чинник, алгоритм, досвід, діяльність* орієнтують адресата на змістове ядро публікації ще до ознайомлення з її основним текстом. Наприклад: *Деякі* ***аспекти*** *добору змісту освіти в сучасній українській школі* (УПЖ, 3–2024, с. 263); *Лінгвістичні* ***засади*** *навчання синтаксису майбутніх учителів англійської мови* (УПЖ, 3–2024, с. 241); *Інноваційний* ***досвід*** *роботи шкільного радіо в умовах дистанційного навчання* (УПЖ, 3–2024, с. 271); *Організаційно-педагогічні* ***умови*** *формування професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних колективів* (УПЖ, 3–2025, с. 146); ***Особливості*** *оцінювання навчальних досягнень з української мови учнів нової української школи* (УПЖ, 3–2025, с. 164); ***Засоби*** *формування англомомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей* (УПЖ, 2–2026, с. 174). Інформативність подібних заголовків, як правило, посилюють поширювачі – переважно означення та додатки, що залежать від головного члена у формі підмета в називному відмінку й конкретизують умови, сферу, засоби, аспекти або контекст розгляду порушеної проблеми.

Типовою синтаксичною моделлю заголовка сучасного наукового дискурсу, зокрема фахових статей видання «Український педагогічний журнал», є просте односкладне речення ускладненого типу. Так, із 203 розглянутих заголовків 32 – це конструкції з поширеною невідкремленою прикладкою зі сполучником *як* зі значенням «у ролі кого». Такий заголовок, що є результатом аналітико-синтетичного аналізу змісту наукової статті, «не тільки номінує основний зміст наукового повідомлення, а й скеровує інтерпретацію читача в певному напрямі, формує ефект очікування» [7, с. 26].

Наприклад: *Дебати як інноваційна педагогічна технологія в системі підготовки вчителів української мови й літератури* (УПЖ, 4–2024, с. 163); *Інноваційна спроможність інструментів освітньої діяльності як сучасна ознака Нової української*

школи (УПЖ, 3–2025, с. 65); *Професійна діяльність класного керівника як ключова умова попередження і компенсації освітніх втрат здобувачів загальної середньої освіти* (УПЖ, 4–2025, с. 67); *Практичні заняття на уроках історії України як важливий чинник формування критичного мислення старшокласників* (УПЖ, 1–2026, с. 169). Наявність номінативних конструкцій із невідокремленою прикладкою зі сполучником *як* у заголовках фахових статей детермінована, на нашу думку, комунікативним завданням – сформулювати наукову інтерпретацію досліджуваного поняття. Об'єкт постає як технологія, чинник, умова, засіб, ресурс, механізм, індикатор чи ознака певного процесу. Це забезпечує високу інформаційну насиченість заголовка, його логічність, термінологічну точність і відповідність вимогам наукового стилю.

Окрім того, численною синтаксичною моделлю заголовка сучасного українського наукового дискурсу є сегментовані односкладні номінативні речення (52 статті з 203 проаналізованих). Погоджуємося з думкою О. Кульбабської, що «сегментовані синтаксичні одиниці, виявляючи навмисну членованість тексту, мають стилістичне маркування» [15, с. 22]. Вони полегшують сприйняття тексту адресатом, роблять виклад динамічним, а синтаксичну організацію – природною і комунікативно не вимушеною.

Наприклад: *Освітній простір сільської громади в умовах реформування національної системи освіти: нагальні виклики та оперативні заходи* (УПЖ, 2–2025, с. 19); *Освітні стратегії: понятійно-категорійне розуміння дидактичного феномену* (УПЖ, 4–2025, с. 34); *Штучний інтелект у генерації користувацького медіаконтенту: ефективний інструмент для формування українськомовної професійно-комунікаційної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей* (УПЖ, 1–2026, с. 122). Процитовані заголовки – сегментовані конструкції, побудовані за принципом двочленної організації висловлення. Перша частина називає об'єкт наукового аналізу, окреслює предмет дослідження чи проблему, а друга визначає напрям наукового пошуку, спонукаючи до роздумів над важливими подіями та фактами. Уважаємо, що функціонування сегментованих конструкцій у заголовках наукових праць зумовлене прагненням до максимальної інформативності та логічної організації наукового повідомлення. Такі заголовки забезпечують чітке тематичне структурування змісту, допомагають конкретизувати предмет дослідження без ускладнення синтаксичної будови, експресивно забарвлені. Водночас сегментована структура дає змогу поєднати лаконічність із достатньою змістовою повнотою, що є однією з визначальних вимог сучасної наукової комунікації.

Висновки і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Отже, заголовки фахових статей, опублікованих в «Українському педагогічному журналі» за 2024–2026 рр., репрезентують широкий спектр синтаксичних моделей, вибір яких зумовлюють комунікативна мета автора, зміст дослідження та вимоги сучасного наукового дискурсу. Найпродуктивнішими є поширені номінативні односкладні речення буттєвої семантики та номінативні моделі з поширеною невідокремленою прикладкою зі сполучником *як* зі значенням «у ролі кого», а також сегментовані заголовки, що забезпечують інформаційну насиченість і точність наукового повідомлення. Семантико-комунікативну основу заголовкових номінативних речень передає ствердження факту існування явищ або станів без їх подальшої характеристики, сприяючи концентрації основної ідеї дослідження та актуалізації його наукової новизни.

У подальшому перспективним є зіставне лінгвістичне вивчення синтаксично-прагматичного аспекту заголовків сучасного українського наукового дискурсу за матеріалами видань різних галузей знань, щоб з'ясувати спільні синтаксичні закономірності та специфічні комунікативні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Писарська Н. В., Заверющенко, М. П., Лухіна, М. Ю. Семантико-синтаксична організація наукового стилю. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2023. № 34(73). С. 24–29. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.5/05
2. Стратулат Н. В., Яслик В. І. Нормативність як основний аспект наукового мовлення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації».* 2020. № 31(70). С. 125–130. DOI: https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-1/23

3. Гарбар М., Навчук Г., Хававчак О. Лінгвопоетика наукового дискурсу: аналіз мовних засобів побудови наукових текстів. *Лінгвістичні студії.* 2024. Вип. 48. С. 61–72. DOI: https://doi.org/10.31558/1815-3070.2024.48.5
4. Костусяк Н. М. Динамічні процеси в українському науковому мововираженні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика».* 2025. Т. 36(75) № 4. Ч. 1. С. 50–55. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/09
5. Біловус Л. І., Яблонська Н.М., Шиманська В. П. Синтаксичне спрощення як умова ефективної наукової комунікації. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 43. Т. 1. С. 19–25. DOI: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.43.1.3
6. Венгринюк М. І. Прагматика вторинних науково-технічних текстів (на матеріалі заголовків наукових статей нафтогазового спрямування). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2014. Вип. 4. С. 166–169.
7. Сизоненко Н. М. Прагматичні особливості заголовків наукових статей (на матеріалі фахового видання «Ефективна економіка»). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.* 2022. № 2(350). С. 25–31. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2(350)-25-31
8. Ільченко О. М., Шаля О. І. Дискурсивна когерентність та взаємодія наукового дискурсу з іншими в контексті постмодернізму. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи.* 2012. С. 124–131.
9. Кучеренко І. Науковий дискурс як важливий складник розвитку академічної комунікативної компетентності здобувача освіти. *Наука і техніка сьогодні.* 2025. № 10(51). С. 742–755. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-10(51)-742-755
10. Шарова Т., Землянська А. Українська мова за професійним спрямуванням та основи академічного письма : навчальний посібник. Запоріжжя, 2026. 242 с.
11. Шабат-Савка С. Т., Антофічук А. М., Тесліцька Г. І. Односкладні речення в сучасній українській мові : навчально-методичний посібник. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 124 с.
12. Шабат-Савка С. Т. Односкладні номінативні речення як синтаксичні маркери ідіолекту Тамари Севернюк. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія».* 2021. № 50. Т. 1. С. 147–151. DOI: https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-1.34
13. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
14. Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text
15. Кульбабська О. В. Речення з фрагментованими компонентами у фокусі сучасних мовознавчих досліджень. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика».* 2025. Т. 36(75). № 5. Ч. 1. С. 18–24. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/04

REFERENCES

1. Pysarska, N. V., Zaveryushchenko, M. P., Lukhina M. Yu. (2023). Semantic-syntactic organization of the scientific style. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, No. 34 (73), pp. 24–29. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.5/05 [in Ukrainian].
2. Stratulat, N. V., Yaslyk, V. I. (2020). Normativity as a key aspect of scientific discourse. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Social Communications,* No. 31 (70), pp. 125–130. https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-1/23 [in Ukrainian].
3. Harbar, M., Navchuk, H., Khavavchak, O. (2024). Linguopoetics of scientific discourse: analysis of linguistic means for constructing scientific texts. *Linguistic Studies*, Issue 48, pp. 61–72. https://doi.org/10.31558/1815-3070.2024.48.5 [in Ukrainian].
4. Kostusiak, N. M. (2025). Dynamic processes in Ukrainian scientific discourse. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, Vol. 36 (75), No. 4, Part 1, pp. 50–55. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.4.1/09 [in Ukrainian].
5. Bilovus, L. I., Yablonska, N. M., Shymanska, V. P. (2025). Syntactic simplification as a condition for effective scientific communication. *Transcarpathian Philological Studies*, Issue 43, vol. 1, pp. 19–25. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.43.1.3 [in Ukrainian].
6. Venhryniuk, M. I. (2014). Pragmatics of secondary scientific and technical texts (based on the titles of scientific articles in the oil and gas sector). *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, Issue 4, pp. 166–169. [in Ukrainian].
7. Syzonenko, N. M. (2022). Pragmatic features of scientific article titles (based on the specialized journal «Effective Economy»). *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Luhansk*, No. 2 (350), pp. 25–31. https://doi.org/10.12958/2227-2844-2022-2(350)-25-31 [in Ukrainian].

8. Ilchenko, O. M., Shalia, O. I. (2012). Discursive coherence and the interaction of scientific discourse with other discourses in the context of postmodernism. *Linguistics of the 21st Century: New Research and Perspectives*, pp. 124–131. [in Ukrainian].
9. Kucherenko, I. (2025). Scientific discourse as a crucial component in the development of a learner's academic communicative competence. *Science and Technology Today*, No. 10(51), pp. 742–755. https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-10(51)-742-755 [in Ukrainian].
10. Sharova, T., Zemlianska, A. (2026). Ukrainian Language for Professional Purposes and Fundamentals of Academic Writing: Study Guide. Zaporizhzhia. 242 p. [in Ukrainian].
11. Shabat-Savka, S. T., Antofichuk, A. M., Teslitska, H. I. (2021). One-component sentences in modern Ukrainian: a teaching and methodological manual. Chernivtsi: Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. 124 p. [in Ukrainian].
12. Shabat-Savka, S. T. (2021). One-component nominative sentences as syntactic markers of Tamara Severniuk's idiolect. *Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology*, No. 50, vol. 1, pp. 147–151. https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-1.34 [in Ukrainian].
13. Zahnitko, A. (2009). Ukrainian syntax: theoretical and applied aspects. Donetsk. 137 p. [in Ukrainian].
14. On the approval of the National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the period up to 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 14, 2021, No. 366-r. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text [in Ukrainian].
15. Kulbabska, O. V. (2025). Sentences with fragmented components in the focus of modern linguistic research. *Scientific Notes of V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism,* vol. 36 (75), No. 5, Part 1, pp. 18–24. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/0 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.161.1'42:327.88
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.9

СТОРІТЕЛІНГ ЯК МЕДІЙНИЙ ТРЕНД РФ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ (МІЛІТАРНА ТЕМАТИКА)

Галина Жолтікова
викладач кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики
Національної академії Служби безпеки України
вул. Михайла Максимовича, 22, м. Київ, Україна
orcid.org/0009-0005-8594-3140

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню мультимодальної організації та прагматичної орієнтації сучасного жанру – сторітелінгу. Паралельно сторітелінг виступає медійним трендом, який не лише користується популярністю, а й широко використовується російською федерацією для просування ворожих наративів у інформаційному просторі тимчасово окупованих територій. Робота покликана визначити форми та мультимодальні модуси, що найбільше використовує російська пропаганда в сторітелінгу для впливу на мешканців на тимчасово окупованих територій України, дослідити прагматичні складники, які формують певне емоційне тло та впливають на сприйняття повідомлення адресатом. Основну увагу зосереджено на специфіці використання лінгвістичних, вербальних, візуальних та невербальних засобів сторітелінгу для впливу на аудиторію. У дослідженні проаналізовано прагматику та мультимодальність матеріалів, визначено основні способи утворення тематичних груп, виокремлено сугестивні засоби, що є свідченням створення й розповсюдження наративу.*

Наведено приклад акції інформаційно-психологічного впливу. У медійному дискурсі рф новітні формати в жанрі сторітелінгу стають засобом маніпуляції та інструментом конструювання потрібної реальності й визначених наративів. Стверджується, що прагматика та мультимодальна організація сторітелінгу здатні формувати великий спектр тематичних груп, що активно впливають на аудиторію на ТОТ. Виокремлено складники в кожному форматі сторітелінгу (ТікТок, Stories, Reels, Shorts, мультиплікація), досліджено та виокремлено ті сугестивні засоби, що найчастіше застосовує російська федерація в жанрі сторітелінгу. Практична частина дослідження ґрунтується на прикладі радянської історії про героя часів Другої світової війни Валі Котика.

Ключові слова: *мілітаризація, сторітелінг, тренди медіа, проросійські медіа, наратив, мультимодальність, прагматика.*

STORYTELLING AS A RUSSIAN MEDIA TREND IN THE TEMPORARILY OCCUPIED TERRITORIES (MILITARY THEMES)

Galina Zholtikova
Lecturer at the Department of Strategic Communications and Applied Linguistics
National Academy of the Security Service of Ukraine
Mykhailo Maksymovych Str., 22, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0009-0005-8594-3140

Abstract. *This article examines the multimodal organisation and pragmatic orientation of the contemporary genre of storytelling. At the same time, storytelling is a media trend that is not only popular but is also widely used by the Russian Federation to promote hostile narratives in the information space of the temporarily occupied territories. The study aims to identify the forms and multimodal modes most frequently employed by Russian propaganda in storytelling to influence residents of the temporarily occupied territories of Ukraine. To investigate the pragmatic components that create a specific emotional backdrop and influence the recipient's perception of the message. The main focus is on the specific ways in which linguistic, verbal, visual and non-verbal storytelling techniques are used to influence the audience. The study analyses the pragmatics and multimodality of the materials, identifies the main methods of forming*

© Г. Жолтікова, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

thematic groups, and highlights suggestive techniques that indicate the creation and dissemination of a narrative.

The article provides an example of an information-psychological influence campaign. In the Russian media discourse, the latest storytelling formats are becoming a means of manipulation and a tool for constructing a desired reality and specific narratives. It is argued that the pragmatics and multimodal organisation of storytelling are capable of forming a wide range of thematic groups that actively influence the audience in the temporarily occupied territories. The distinctive elements of each storytelling format (TikTok, Stories, Reels, Shorts, animation) have been examined, and the persuasive techniques most frequently employed by the Russian Federation within the storytelling genre have been identified. The practical part of the study is based on the example of the Soviet story about Vali Kotik, a hero of the Second World War.

Key words: *militarisation, storytelling, media trends, pro-Russian media, narrative, multimodality, pragmatics.*

Постановка проблеми. У сучасному науковому просторі сторітелінг розглядається не лише як спосіб передачі інформації, а й як особливий жанр дискурсивної взаємодії, що поєднує наративні, прагматичні та когнітивні механізми впливу на адресата. Розробник сторітелінгу Девід Армстронг дійшов висновку, що розповідь значно легше сприймається адресатами, ніж логічні доводи та сухі міркування, «… розповідати історії – це дружелюбно та ввічливо. Люди хочуть почути те, що ви маєте сказати. І вони хочуть знати, чим закінчиться історія» [1, с. 6]. Отже, комунікативна привабливість сторітелінгу полягає в організації повідомлення як історії, що забезпечує цілісне сприйняття подій та активізує емоційний досвід реципієнта, сприяє сприйняттю змісту та утримує увагу аудиторії.

У сучасному науковому дискурсі дослідженню сторітелінгу присвячено праці фахівців різних галузей: освітяни опікуються питаннями ефективного навчання з використанням можливостей сторітелінгу (Г. Гич, Кіран Іган, М. Євдокимов, К. Чеканюк, Л. Олійник, О. Цимбаліста, О. Кривенко, О. Дубініна, О. Лисенко, О. Крупський, Ю. Стасюк); маркетологи вбачають потенціал сторітелінгу у покращенні позицій на бізнес-ринках (А. Каранухова, Р. Мак-Кі та Т. Джерас, Пол Сміт, Ролф Йенсен, Аннет Сіммонс); журналісти використовують цей формат для уособлення історії, де сухі факти подаються через долю людини або ж історію її життя (О. Васьківська, М. Турчина, Т. Куцай, Т. Війтович, Кобі ван Крієкен, О. Куликова). У лінгвістичних дослідженнях сторітелінг (від англ. *story* – історія, *telling* – розповідати) визначено як багаторівневу комунікативну практику, де мовні засоби, структура наративу та прагматичні інтенції мовця взаємодіють задля формування певних смислів, оцінок і моделей інтерпретації дійсності (А. Бєлова, О. П'ятецька, Л. Компанцева, І. Побідаш, О. Радзієвська, Т. Крисанова, А. Вербицька, Ю. Бабій, О. Селіванова, Є. Єфименко, C. H. Miller); мистецтво розповідати історії «письмово/текстово, усно, засобами різних ілюстрацій (відео, фото, меми, інфографіка тощо)» [2, с. 145]; наративну одиницю, що «… має початок, який створює конфлікт або очікування, середину, яка його ускладнює, та кінець, який його вирішує. Визначальною рисою історій на відміну від інших видів оповідей, таких як аргументи, історичні розповіді, наукові звіти, є те, що вони орієнтують наші почуття щодо їхнього змісту» [3, с. 20].

Когнітивно-прагматичний потенціал сторітелінгу забезпечує ефективність його впливу на медіааудиторії. Г. Гич наголошує, що історія впроваджує певну ідею, що містить «такий яскравий художній образ, щоб він запам'ятовувався слухачам мимоволі» [4, с. 189]. О. П'ятецька акцентує увагу на сугестивному потенціалі сторітелінгу, який надає можливості маніпулювання думкою й актуалізувати «відповідні інтенції, що «становлять глибинний психологічний зміст мовлення суб'єкта» [5, с. 110]. «Репортажний стиль та репортажні вставки в сторітелігну унаочнюють текст, додають атмосферності, «якщо підсилені «маркерами неявної точки зору» − мовленнєвими характеристиками і словами, що виражають когнітивний стан актанта («розглядати», «вивчати»), його сприйняття («бачити», «помічати») його емоції («зневажати», «лякатися», «бути в захваті»)» [6, с. 245]. Сторітелінг побудований так, що проєктує сказане у формі образів: «Проєкції активують людську уяву, стаючи ефективним інструментом для передачі інформації». [7]

Розглядаємо сторітелінг як мовленнєвий жанр – відносно стійкий тип висловлювання, що характеризується певною комунікативною метою, тематичним змістом, композиційною організацією, системою мультимодальних і мовностилістичних засобів. Як і будь-який мовленнєвий жанр, сторітелінг реалізується в конкретній комунікативній ситуації, орієнтований на адресата та підпорядкований певній прагматичній настанові – інформувати, переконати, емоційно вплинути, мотивувати чи сформувати певне ставлення до подій або осіб (персонажів). Його жанрову природу визначають типові структурні компоненти (експозиція, розвиток подій, кульмінація, розв'язка), повторювані лінгвістичні маркери, наративність.

С. Карнаухом [8, с. 66] узагальнено базові когнітивно-прагматичні характеристики сторітелінгу: «правдивість; актуалізація системи цінностей інституції для конкретних ЦА; новизна; динамічний та емоційний опис ситуації або події; демонстрація позиції особи/кампанії/інституції; використання хештегів і локацій для залучення нових аудиторій та підвищення обсягів перегляду контенту; деталізація подій, демонстрація конкретних фактів; композиційна оформленість і реалізація формули ЕЗРКР (експозиція, зав'язка, розвиток, дії, кульмінація та розв'язка); втілення ефекту неочікуваності».

Доповнимо цей перелік ще такими параметрами:

– *мультимодальність* – передача інформації засобами різних семіотичних систем, «таких як текст, зображення, звук, відео та інших семіотичних систем, що дає змогу створювати багатогранні, інтерактивні й ефективні комунікативні стратегії» [9, с. 1489]. Впливовість на цільові аудиторії забезпечується композиційним устроєм цього жанру, подібного до конструктора, деталі якого адресат «складає докупи. Завдання журналіста – підготувати правильні шматки так, щоб конструктор можна було легко скласти» [10];

– *сугестивний вплив на цільові аудиторії.* Сюжетні історії на основі життєвих фактів і подій впливають на емоційну, когнітивну, мотиваційну сфери адресатів. Цей жанр є «сугестивним засобом для маніпулювання думкою цільової аудиторії та водночас психолінгвістичним інструментом, який актуалізує відповідні інтенції, що ... становлять глибинний психологічний зміст мовлення суб'єкта» [11, с. 110]. С. Карнаух зауважує, що «високий сугестивний потенціал має сторітелінг прямої дії, мета якого – привернути увагу цільової аудиторії до нагальних проблем сьогодення, сформувати бажану поведінку як реакцію на емоційне подання інформації» [8, с. 67];

– *дискурсивність*. Сторітелінг забезпечує безперервний розвиток дискурсивної ситуації через публікацію нових історій, відбувається залучення аудиторій до обговорення і створення контенту. Дискурс історії кардинально відрізняється від «пласких» типів комунікації. «Наративи часто є нудними переліками подій («і потім, і потім...»), тоді як історія – це динамічна ескалація конфліктів, що призводить до значущих змін у житті персонажа» [12, с. 47];

– *трансформаційність персонажу* упродовж розвитку дискурсу сторітелінгу відповідно до запитів, потреб, ціннісних установок: «Трансформація персонажа стає інструментом олюднення інформації: факти передають дані, але саме історія зміни героя «додає душу фактам». Це відповідає запиту сучасної аудиторії на автентичність та щирість у комунікації» [13, с. 21];

– *наративна організація і дифузність*. Оскільки аудиторія потребує розуміння ситуації, тому сторітелінг є надважливим; сторітелінг не дорівнює ні жанру, ні наративу, він є складовою частиною метажурналістики [14, с. 178];

– *розбудова історії нації.* Передача інформації через історії завжди супроводжувала людство. «Сторітелінг – ДНК інформації. За допомогою історій людство передає з покоління в покоління свою мудрість, традиції, надбання, досвід» [15, с. 43].

Мультимодальні наративні історії прагматично орієнтовані на закріплення у суспільному дискурсі сталих образів – носіїв певної системи цінностей, як конструктивних, так і деструктивних, прикладом чого є використання жанру сторітелінгу в медіа ТОТ. Історія зближує авторів з аудиторією, скорочує соціальну дистанцію, установлює «довірливу» атмосферу споживання інформації. Ідею використання сторітелінгу російською пропагандою на ТОТ можна визначити словами: емоційне зараження, альтернативна реаль-

ність, формування з «жертви» образу «рятівника». «Сторітелінг – це натуралізація брехні та фальші, розказана романтично чи епічно ... і вона сприймається сучасним суспільством як морально прийнятна» [7].

Розглядати дію сторітелінгу як медійного тренду варто в контексті мультимодального підходу. Мультимодальність – це комплексний підхід, що «розглядає, як люди спілкуються та взаємодіють між собою не лише за допомогою письма, а й за допомогою мови, жестів, погляду та візуальних режимів» [16, с. 88]. Мультимодальне дослідження дає змогу зрозуміти особливості візуальних, вербальних та текстових кодів. Відеоряд дає змогу зробити акценти та доповнює вербальний текст. Кадри та титри під текстом фокусують увагу на домінантних смислах. Сугестія забезпечується лексичним, фонетичним, інтонаційним, граматичним повторами, контрастністю між змістом словесних висловів та змістом відеоряду, зміною образів, діалогічністю. У текстах «використовується прийом неочікуваного зв'язку між відомою мелодією пісні, яка прив'язана до прецедентного тексту, та змістом кадрів, які вона супроводжує. Використання прийомів розриву шаблонів, створення когнітивного дисонансу гарно спрацьовує на закріплення домінантних смислів» [17, с. 85–86].

Новизна дослідження полягає у комплексному дослідженні сторітелінгу на тему мілітаризації в усіх наявних медійних форматах, що використовує рф на українську аудиторію.

Мета статті полягає у мультимодальному дослідженні сторітелінгу, як жанру, що використовується пропагандою країни-агресора на тимчасово окупованих територіях; визначенні головних критеріїв прагматичної орієнтації та мультимодальної організації окремо взятих форматів жанру сторітелінгу в проросійських медіа.

Предметом дослідження є сторітелінг на мілітарну тематику в проросійських медіа.

Об'єктом дослідження є система мультимодальних та мовно-стилістичних засобів, які застосовуються у сторітелінгу для поширення мілітарного дискурсу/наративу на тимчасово окупованих територіях України.

Методи дослідження. У статті застосовано комплексний підхід до дослідження пропагандистських медіакомунікацій рф мілітарної тематики на ТОТ. *Дискурс-аналіз* дав змогу виявити деструктивну систему конструювання реальності російськими медіа, де сторітелінг використовується як потужний інструмент впливу. «Модель дискурс-аналізу передбачає декодування смислів одиниць дослідження у межах макротексту. Ментальна модель, яка містить комплекс уявлень, знань, думок, покладаючись на які адресат інтерпретує інформацію, слугує основою для сприйняття повідомлення» [18, с. 104]. Метод *мовної біографії* сприяв дослідженню когнітивно-прагматичних особливостей лінгвосугестивної технології *storified communication* у створенні мультимедійного сторітелінгу. «Ідеї самі по собі є лише «валютою» економіки знань, але саме історія є засобом, за допомогою якого ці ідеї передаються іншим, будучи «упакованими» в емоції, контекст та актуальність. Ті ідеї, що стають успішними та поширюються, завжди «загорнуті в історію» [13, с. 15]. Метод *наративного аналізу* як «сукупність методик, які з'ясовують глибинні структури текстів-оповідей і їхнє співвідношення з поверхневими структурами дискурсу» [19, с. 620], дає змогу визначити систему наративів що просуваються для впливу на молодь ТОТ. Дослідження мультимодальності форматів спирається й на розвідку мультимодального (інтер)акційного аналізу (MIA) [20]. У рамках даної моделі всі дії є опосередкованими, базуються на трьох методологічних одиницях аналізу: 1) дія нижчого рівня (LLMA) (окремий емодзі або коротке текстове повідомлення); 2) опосередкована дія вищого рівня (HLMA) (охоплює численні LLMA, а також жести, вимовлені слова, зміни міміки); 3) «заморожена» опосередкована дія.

В інформаційно-психологічних операціях і акціях РФ, що побудовані на певних пропагандистських історіях, для тотального впливу на молодь задіяно низку Інтернет-форматів (ТікТок, Reels, YouTube Shorts, Stories, мультиплікація) – технологічно зумовлених мультимодальних моделей організації інтернетної комунікативної взаємодії, що задають формальні параметри створення й поширення контенту: коротку тривалість відео, вертикальний формат, алгоритмічний спосіб дистрибуції, можливість поєднання вербального, візуального та аудіального кодів, а також інтерактивність через коментарі, реакції, ремікси й поширення. У межах цих жанро-

вих форматів реалізуються різні мовленнєві жанри, зокрема сторітелінг.

Цільовою аудиторією зазначених форматів є переважно молодь, що підтверджено сучасними дослідженнями у сфері цифрової комунікації [21; 22], зокрема молодь приваблюють:

– алгоритмічна персоналізація та можливості формувати цифрові ідентичності [21];

– можливості творчої самореалізації та комунікації з однолітками [22];

– задоволення потреб у розвагах, соціальній взаємодії, пошуку інформації, самовираженні та формуванні особистої ідентичності [23];

– поєднання трендового контенту та мультимодального способу подання інформації у коротких відео в TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts сприяють швидкому запам'ятовуванню та стимулюють взаємодію з контентом [24; 25].

Науковці [24; 25] зазначають, що саме молоді люди є найактивнішими споживачами і водночас продуцентами короткоформатного відеоконтенту. Це зумовлено відповідністю таких форматів особливостям молодіжної цифрової культури: алгоритмічною персоналізацією контенту, мультимодальністю, інтерактивністю, високою динамікою подачі інформації, можливістю самопрезентації та конструювання цифрової ідентичності. Окрім того, короткі відеоформати забезпечують швидке задоволення інформаційних, комунікативних і розважальних потреб, що робить їх найбільш привабливими для молодіжної аудиторії та сприяє активному функціонуванню в них сучасних мовленнєвих жанрів, зокрема сторітелінгу. Одночасне використання зазначених форматів російської пропагандою для просування певних історій зумовлено особливостями й відмінностями їх мультимодальної організації та прагматичної спрямованості.

Формат ТікТок

Прагматична орієнтація: швидке привернення уваги адресата, його емоційне залучення до повідомлення, інформування, розважання, стимулювання до подальшої комунікації й отримання контенту.

Особливості мультимодальної організації: одночасне використання різних мультимодальних модусів (відеоряду, звуку, тексту на екрані, емодзі, хештегів). Поєднання музичного супроводу, динамічного монтажу, використання архівних матеріалів, текстових вставок створює цілісну картину сюжету. Взаємодія таких модусів, як емоційна начитка автора, музичний супровід, титрування тексту, підсилює емоційний вплив на цільові аудиторії. Сторітелінг у форматі ТікТок є опосередкованою дією (mediated action), де автор використовує платформу як культурний інструмент для підтримки постійного контакту із ЦА, що забезпечує високий ступінь соціальної присутності (social presence), упроваджує «емоційний стрімінг» (голос, тон начитки тексту, вираз обличчя, жести, міміка), створює симулякр реальної комунікації, формує емпатію, солідарність глядача з побаченим.

Формат Instagram Reels

Прагматична орієнтація: швидке, часто миттєве привернення уваги, стимулювання реакції адресата на отриману інформацію, спонукання до дії в умовах обмеженого часу. Reels часто використовують для формування бренду, просування ідей, ініціатив та регулярної взаємодії з цільовими аудиторіями.

Особливості мультимодальної організації: використання різних мультимодальних модусів (текст, аудіо, емодзі, короткі відео, музичний супровід, текст на екрані, візуальні ефекти, власна міміка автора) з акцентом на інтенсивність та складність дій, що дає змогу висловлювати та передавати емоції не лише за допомогою аудіального супроводу. Досягається високий ступінь соціальної присутності (social presence), що веде до відкритих та інтенсивних емоційних обмінів. Фільтри/віртуальні фони підкреслюють позицію автора, стають додатковим елементом дії (приміром, людина в кадрі, відзнята на фоні картин Другої світової війни, асоціюється із заявленою темою).

Формат YouTube Shorts

Прагматична орієнтація: інформування, переконування, розважання, навчання та спонукання цільових аудиторій до певних дій, формування довготривалої взаємодії з цільовими аудиторіями.

Особливості мультимодальної організації: в одному короткому відео зазвичай поєднано низку мультимодальних модусів: відеоряд, обличчя автора (автор у кадрі), музика, мовлення, накладений текст, емодзі, хештеги. Shorts створюють ефект соціальної присут-

ності. Емоції передаються через поєднання міміки, голосу та жестів, що дає змогу відтворювати складні емоції набагато ефективніше, ніж через текст чи зображення. Емоційне залучення забезпечує швидке занурення глядача у побачене та формує завершену історію. У комплексі відео в форматі YouTube Shorts забезпечує пролонговану та постійну взаємодію між контентом та аудиторією. YouTube Shorts виглядає як цілісна комунікативна подія, а не як фрагмент якоїсь історії. У Shorts часто використовуються елементи, які є результатом попередніх дій автора, що тепер «заморожені» в кадрі. Це можуть бути об'єкти: спеціальний фон, предмети інтер'єру, звуки природи, вбрання автора, що допомагають глядачеві швидко зчитати контекст або ідентичність автора. Специфічні функції створюють додаткові можливості щодо привернення уваги, навчання, інформування, розваг.

Формат Stories/відео

Прагматична орієнтація: інформування, переконування, формування довіри цільових аудиторій, спонукання їх до дії, просування соціальних кампаній, поширення актуальних повідомлень, визначених меседжів та наративів. Відео виконує кілька функцій, поглиблює розуміння аудиторією, надаючи контекст і ясність, які текст не завжди може забезпечити.

Особливості мультимодальної організації: дискурс формується через комплексне поєднання відео, фото, тексту, графіки, музики, анімації. Особливості великих відео в розрізі мультимодальної організації – це складні системи. Це дія, слово, зображення, кольори, музика, артефакти тощо, які створюють сенс та передають інформацію. У відео такого формату семіотичні ресурси (жести, міміка, музика, інтонація тощо) комбінуються для створення глибокого повідомлення. У фільмах та великих відеоформатах сенс створюється одночасно завдяки діалогу, музичному супроводу, грі світла та акторів, специфічній лексиці тощо. Фільм або тривале відео на YouTube є дією вищого рівня, використовуючи дії нижчого рівня (окремі репліки, рухи камери, зміна освітлення, акценти в музиці та у діалогах, монтаж). Із цих дій складається загальний сюжет. Одночасно можуть бути залучені модуси (візуальний ряд, мовлення, саундтрек, звукові ефекти, текст (титри) та складна акторська гра (міміка, жести)). Поєднання модусів забезпечує емоційну залученість та високий ступінь соціальної присутності. Управління увагою досягається через специфіку монтажу – зміну планів (наприклад, у відео крупним планом показано деталь, яка важлива для подальшої історії). Глядач «зчитує» історію або контекст події через об'єкти (наприклад, хлопчик на полі бою взяв за руку пораненого бійця, що свідчить про чуйність дитини до чужого болю). Використовуються семіотичні та структурні елементи (затемнення кадру, музичні переходи, звуки вибуху), це повідомляє про зміну уваги, перехід до іншої сцени, про зміну емоційного тону.

Формат Stories/текст

Прагматична орієнтація: інформування, переконування, формування довіри цільових аудиторій, спонукання їх до дії, просування соціальних кампаній, поширення актуальних повідомлень, визначених меседжів та наративів через текст.

Мультимодальна орієнтація: друкований сторітелінг – це цілісна історія, що складається з найменших одиниць змісту (слово, заголовок, фото, малюнок, підпис під зображенням) та з історій, які доносять інформацію про опосередковані дії героїв. Використання мультимодальних модусів (текст, ілюстрації, фото, інфографіка, кольорова гама, специфіка верстки) допомагає встановити «емоційну близькість» із героєм історії. Стаття з великою кількістю яскравих фото та врізок має вищу модальну щільність, аніж суцільний текст, тому здатна більш емоційно впливати на читача. Вебдизайнери, форматуючи сторінки, на перший план виносять великі заголовки, центральні фотографії, цитати, окремі текстові блоки; на задній – головний текст, фонові графічні елементи.

Кобі ван Крікен, досліджуючи мультимодальність новинних історій у друкованій журналістиці, зазначає, що у сторітелінгу реконструкції сцен сприяють розвитку уяви читачів щодо майбутніх подій, даючи їм змогу перенестися у світ історії та спостерігати за подіями, життями героїв, ніби вони розгортаються перед їхніми очима. Нехронологічне впорядкування подій може сприяти зануренню аудиторії у тему, додавати напруги більше, ніж у хронологічно впорядкованих новинах [14].

Формат мультиплікації

Прагматична орієнтація: поширити інформацію, викликати інтерес та зацікавленість, через образ та історію донести наратив, через анімаційну картинку закріпити візуальні образи в уяві цільової аудиторії.

Мультимодальна орієнтація: мультиплікаційні формати – це спосіб створення смислів через об'єднання багатьох знакових систем. На відміну від відео, де представлена реальність, в анімації кожен елемент – це вигадка. Анімація об'єднує основні семіотичні ресурси: 1. *вербальний* (мова, голос): за допомогою інтонації, тембру, голосових ефектів створюється враження про персонаж, про його характер до того, як він діятиме; 2. *візуальний* (малюнок, кольорова гама, форма): залежно від малюнку персонажі зчитуються як добрі чи злі, безпечні чи небезпечні, соціальний статус, професія тощо. Кольорова гама – це код настроїв, набір певних комбінацій (прапор, знаки розпізнавання) – це відображення реальних символів; 3. *аудіальний*: звуки, музика, інтершуми підсилюють смислове навантаження, акцентують увагу на дії, предметі, русі; 4. *кінетичний* (дія, міміка) та *просторовий* (композиція, побудова кадру) – використовуються для передачі емоції персонажа. Мультимодальність перетворює малюнок на живу історію.

Виклад основного матеріалу. Специфіку використання жанру сторітелінгу в медіа ТОТ здійснено на прикладі інформаційно-психологічної акції російської пропаганди «Валя Котик – піонер, партизан, герой, на якого варто рівнятися». Цільовою аудиторією цієї акції є українці, які мешкають на тимчасово окупованих територіях. У проаналізованих дискурсах упроваджується наратив «*Смерть за країну достойна поваги*». Орієнтація даного наративу – це пропаганда мілітаризму, героїзація подвигу, пропагування культу самопожертви. Російська пропаганда формує цінності, експлуатуючи тему Другої світової війни. Створюється нова когнітивна модель: захисники – росіяни, бути у військовій формі – почесно, найвища цінність – захист рф.

У цій інформаційно-психологічній акції радянську історію про Валю Котика адаптовано до нових жанрових форматів через її актуалізацію, реінтерпретацію і ренаративізацію. У радянському дискурсі історія впроваджувала наратив «*Діти дають відсіч фашизму навіть ціною власного життя*». Сюжетна лінія (оповідання «Хоробрий партизан»): Валя Котик – мешканець міста Шепетівка. У 1941 р. місто зайняли німці. Хлопець із друзями почав боротися з окупантами: розносив листівки, вкрав гвинтівку, діставав затоплену партизанами зброю з річки. «Ніколи ще ні Валіку, ні Миколі Турухану не доводилося навіть на спір стільки разів пірнати. Очі у них стали червоними, як у кроликів. Вуха боліли. Проте на березі в густих заростях лозняку був цілий арсенал: гвинтівки, пістолет, навіть кулемет». Потім співпрацював із партизанами. На його рахунку: підірвані залізничні шляхи, численні розвіддані про ворожі підрозділи, перебитий кабель зв'язку між Шепетівкою та Берліном. Діяв у тилу ворога. Був нагороджений медаллю «Партизан Великої Вітчизняної війни». Під час оборони Ізяслава отримав смертельне поранення. Посмертно Валентину Котику присвоєно звання Героя Радянського Союзу, нагороджено орденом Вітчизняної війни I ступеня [26, с. 153–167].

Орієнтація радянського наративу – закріпити культ «піонерів-героїв» у повоєнні роки, легітимізувати мілітаризм серед дітей, звеличити дитячий патріотизм, створити образ юного захисника.

Історія Валі Котика була ренаративизована і ребрендована на території ТОТ із використанням мультимодальних форматів. Для просування наративу «*Смерть за країну достойна поваги*» у сюжет радянської історії внесено такі корективи:

Синьоокий русявий хлопчина в подертих штанях (було) / Найкращий учень у класі, працелюбний, відповідальний. Змальований з автоматом у шапці з червоною стрічкою (тепер).

Валя Котик із хлопцями пасли корів і спостерігали за діями німців (було) / Вони могли залишитися дітьми, але війна перетворила їх на розвідників, зв'язківців і диверсантів, не зробив похибки на вік (тепер).

Із мамою Валі Котика голова партизанського загону домовився, що її син буде зв'язковим (було) / В історії нашої країни були діти. Вони не шукали виправдань, вони брали на себе відповідальність. Вони додавали собі роки, щоб потрапити на фронт. Шли не через злість, а через почуття обов'язку (тепер).

Піонер-герой (було) / Він не став дорослим, але став героєм (тепер).

Валентин Котик (було) / маленький герой великої війни! Став справжнім орльонком (тепер).

Короткий формат відео в **ТікТок** орієнтований на показ сильних боків героя через гасла «символ мужності», «величезна любов», «захоплення та гордість», «піонер, партизан, герой» та виключні вчинки Валентина Котика: «один із перших знайшов та допоміг підірвати кабель зв'язку між німецькими штабами», «у жовтні 43-го один проти карателів», «ночами малював та розклеював карикатури на фашистів». Використання ключових фактів та відповідного музичного фону створює атмосферу напруги та героїзму. Якщо в кадрі людина, яка розповідає про юного радянського героя, вона завжди його асоціює із власним, тобто сучасним, життям. Використання в озвучуванні напруженого голосу сприяє створенню ефекту солідарності автора з темою. Фрази «один проти карателів», «прийняв смертельне поранення першим, прикриваючи товаришів» акцентують увагу на виключній сміливості героя. Образ героя – статичний.

Формат **Instagram Reels** за допомогою вербальних та візуальних елементів створює динамічний образ. Відео супроводжується музикою радянських часів «Вставай, країна величезна, вставай на смертельний бій» та радянськими символами (червоний прапор, серп і молот, зображення ордена Вітчизняної війни I ступеня, Валя Котик з автоматом у шапці з червоною стрічкою). Таке поєднання занурює аудиторію в тему героїзму радянського народу проти фашизму. Через обмежений час та постійну стимуляцію глядача візуальними ефектами й швидкою зміною картинки привертається увага, а жести автора та відповідний голос створюють емоційний зв'язок між героєм і глядачем. Фони з картинками війни та завзятих радянських бійців допомагають посилити емоційний та ідеологічний контекст. Риторичні питання узагальнюють тему героїзму та притягують її в сьогодення: «Ось питання, які хочу поставити: Коли вік став виправданням? (авт.) … Зараз слово «дитина» стає не етапом дорослішання, а способом зняти з себе відповідальність. А ви як вважаєте?» Instagram Reels містить велику кількість шаблонів, що автоматично звеличує образ Валі Котика над іншими: «ВАЛЕНТИН. НАШ. СВЯТИЙ», «Великий подвиг маленької людини!», «Валя Котик – наймолодший Герой Радянського Союзу, піонер-герой, юний партизан-розвідник!», «Маленький герой великої війни! Став справжнім орльонком». Багато є узагальнень щодо патріотизму всіх дітей, а не лише одного героя: «У важкому випробуванні, що випало на долю російського народу, в часи Великої вітчизняної війни боролись за рідну землю чоловіки та жінки, старі та діти», «В історії нашої країни були діти. Вони не шукали виправдань, вони брали на себе відповідальність. Вони додавали собі роки, щоб потрапити на фронт. Шли не через злість, а через почуття обов'язку».

Формат **YouTube Shorts** також передає цілісну комунікативну подію. Створюється емоційний зв'язок з аудиторією через узагальнення та тиражування імені Валі Котика: «Його героїзм став символом волі та сили духу радянської молоді, надихаючи інших бійців на подвиги в ім'я Батьківщини!», «Іменем цього мужнього хлопця називали численні вулиці і в росії, і в Україні», «Юні, але безстрашні, – їхні подвиги не забудуться!». Історія юного героя часто використовується авторами щодо питань сьогодення: «Загинув у віці 14 років. Я (Михайло Мягков – блогер) у цьому віці лише паспорт отримав». Ефект соціальної присутності досягається завдяки поєднанню міміки, голосу та жестів автора. YouTube Shorts дає змогу відтворювати складні емоції ефективніше, ніж текст чи зображення: контент орієнтований на довготривалу взаємодію з аудиторією. Використовуються архівні кадри: солдати обнімають один одного, підтримують у бою, сміються та розмовляють на галявині. Кадри з художнього фільму 1957 р. «Орльонок», музика «Марш Перемоги» підсилюють емоційний складник контенту. Відео часто супроводжується радянськими гаслами: «золота молодь Великої вітчизняної війни», «багатьом піонерам довелося стати на місце батьків та братів, які пішли на війну», «Юний герой Вітчизняної війни». В окремих матеріалах є заклики: «Постав лайк, якщо зачепила ця історія», «Хочеш дізнатися, що знайшли у нього в кишені після бою? Підпишись».

Великі формати **Stories/відео** відзначаються інтенсивною взаємодією візуальних

та аудіальних засобів. Глибокий контекст досягається специфікою монтажу. Використання кадрів війни та дитячих військових загонів підтверджує ідею дитячого героїзму на війні, солідарності дітей із військовими на полі бою. Керування увагою відбувається за допомогою зміни відеоряду: врізи із текстами, грамотами, листівки з написом «ми повернемося» межуються з кадрами художніх фільмів. Використано й архівні відео часів Другої світової війни, фото з дітьми у військовій формі, з численними написами «Все для фронту – все для перемоги над ворогом», «Смерть німецьким окупантам». У відео «Валя Котик. Піонер-герой» використано свідчення радянського сапера Іллі Старінова, який на момент боїв за Ізяслав мав розмову з командиром партизанського загону. Він був вражений смертю Котика, бо сам завжди наказував берегти хлопця: «Як сина шкода, як сина», – кричав командир загону». Великі формати дають змогу більш широко донести контекст до аудиторії. Так, на відміну від малих форматів епізод із підривом автомобіля оберлейтенанта Кенінга в Stories розкривається в деталях: «рудого» (так називали його піонери) супроводжували дві вантажівки з піхотою. Хлопці не знали, чи варто діяти. Але Валя хоча і був наймолодший, проявляв себе як рішучий і цілеспрямований боєць, був наділений чоловічими якостями. Він наказав групі діяти і першим кинувся на колону». Окупація Шепетівки передається через відео з колонами військовополонених та розповіддю в деталях: «У Шепетівці був організований табір для військовополонених, де ті вмирали від голоду та ран». Бій за Ізяслав у деталях передається щодо кількості підрозділів та ведення оборони: «партизани з червоними загонами чисельністю більше трьох тисяч діяли разом зі стрілковим полком Червоної армії. Після артпідготовки увірвалися в місто, вели бої», «Наймолодший герой Радянського Союзу. Маленький герой нарівні з дорослими боровся з ворогом».

Формат **Stories/текст** представлений і в бібліографічних статтях, і в постах у Telegram. Цей формат дає змогу більш широко осягнути та зрозуміти шлях становлення хлопчика до війни: «Після переїзду в Шепетівку хлопчику подарували книгу Миколи Островського «Як загартовувалася сталь». Валі дуже сподобалася історія відважного більшовика Павла Корчагіна». Для моделювання поведінки героя Котик описується як палкий прихильник Павла Корчагіна або як «справжній Мальчіш». Картини окупованої Шепетівки подаються в деталях: «Фашисти встановили в місті свої порядки: знищували пам'ятки радянської культури, створили збірний пункт для полонених, куди зганяли оточених червоноармійців, де ті вмирали від голоду та від ран». Тексти базуються на контрастних картинах: безтурботне дитинство (ігри з дітьми, випас корів, збір ягід) з «жорсткістю війни» («коли колона мешканців вийшла з міста, дорогу вже встигли перекрити німці, які змусили людей повернути назад», «Поколінню дітей 1930-х років випала жорстока й страшна війна, яка забирала рідних, близьких, друзів і саме дитинство. І замість дитячих іграшок найвитриваліші та найвідважніші брали до рук гвинтівки й автомати. Брали, щоб мститися ворогу й боротися за Батьківщину»). Використання оціночної лексики «страшна і кривава боротьба», «рішучий погляд», «відчайдушний хлопчисько» створює напругу. Візуалізація передається через образ: «Став одним із кращих учнів у класі», «У Валі заговорила впертість», «Зупинити відчайдушного хлопчика було майже неможливо, і тоді його залучили до підпільної діяльності», «Він прагнув у бій. До того ж Валя проявив себе як вправний розвідник і людина, здатна знайти вихід із найскладнішої ситуації», «Подвиг є подвиг, а зрада є зрада. Валя Котик у важку для Батьківщини годину випробувань виявився мужнішим за багатьох дорослих, які й досі шукають виправдання своїй боягузтві та малодушності». Використання жирного шрифту, коротких абзаців та заголовків («Воєнна таємниця», «Останній бій», «Юний партизан») допомагає керувати увагою та швидко розставити акценти.

Формат **мультиплікації** представлений частково в матеріалі «Піонери-герої. Валя Котик». Відео межується з репродукціями радянських часів: на першому плані дитина, яка розклеює листівки неподалік від німців, образ Валі Котика в піонерській краватці на фоні неба, німецька свастика на червоному тлі, німецькі солдати з гвинтівками, наведеними на цивільних людей. Як анімація використано радянські плакати «Хай живе комсомольське плем'я!», «Все заради перемоги»,

«Більше літаків, танків, гармат, набоїв!», «Тепліше вдягнемо бійців Червоної армії!», «Слава визволителям України!», «Смерть німецьким фашистським розбійникам!». У тексті є контрастні порівняння: «Червоні плями крові на білому халаті», «Німці перетворили школу в конюшню», «Валентину запропонували повернутися додому, але він відмовився. Його підрозділу належало звільняти Ізяслав». Анімація використовується для показу живого полум'я, коли зриваються вагони, палає автівка німців, горять дім-музей Миколая Островського та продовольчий склад німців.

Про те, що історія про Валю Котика є інформаційно-психологічною акцією, що має на меті підготувати молоде покоління ТОТ до майбутньої участі у війні проти своєї ж країни, свідчать тематичні групи, що позиціоновано в усіх форматах:

Смерть за Батьківщину – подвиг: «Чотирнадцятирічний піонер Валя Котик разом із дорослими визволяв нашу батьківщину від німецько-фашистських загарбників у складі партизанського загону і віддав своє життя заради перемоги над ворогом», «Він не став дорослим, але став героєм».

Кожний може стати героєм: «Героями не народжуються, героями стають!» (гасло), «Час усе ставить на свої місця. Подвиг є подвиг, а зрада є зрада. Валя Котик у важку для Батьківщини годину випробувань виявився мужнішим за багатьох дорослих, які й досі шукають виправдання своїй боягузтві та малодушності. Вічна йому слава!», «Вони (діти) не шукали виправдань, вони брали на себе відповідальність. Вони додавали собі роки, щоб потрапити на фронт. Шли не через злість, а через почуття обов'язку».

Бути героєм почесно: «Пам'ятники юному герою-піонеру, який віддав своє життя за перемогу, встановлені в багатьох містах нашої країни», «На його честь названо вулиці в Донецьку, Києві та Калінінграді», «Його шанують нарівні з такими героями, як Зіна Портнова, Льоня Голіков, Марат Казеєв. Юний герой став легендою Великої Вітчизняної війни», «Його героїзм став символом волі та сили духу радянської молоді, надихаючи інших бійців на подвиги в ім'я Батьківщини!», «Валя Котик: наймолодший Герой Радянського Союзу».

Сакральний образ героя: «ВАЛЕНТИН. НАШ. СВЯТИЙ», «Великий подвиг маленької людини!», «Став справжнім орльонком».

Для впливу на визначені цільові аудиторії використано такі сугестивні засоби: *спотворену номіналізацію* (виявлено у використанні ідеологічно забарвлених назв та ярликів, які підміняють реальну особистість юного хлопця на штучно створені героїчні символи – наділений «чоловічими якостями», «справжній боєць», «дав вказівку підрозділу»); *прийом нагнітання* (спіраль аргументів) – виявляється у підвищенні напруги від безтурботного дитинства до подвигу заради Батьківщини «Переможна міць вермахту вселяла страх у багатьох дорослих, але не злякала Валю, який разом зі своїми друзями вирішив боротися з фашистами», «Для початку вони почали збирати й ховати зброю, що залишилася на місцях боїв, які точилися навколо Шепетівки. Потім набралися сміливості настільки, що почали красти автомати у неуважних гітлерівців»; *використання когнітивних метафор позитивної конотації* – «золота молодь», «цілеспрямований боєць», «величезна любов», «легенда Великої Вітчизняної війни».

Висновки. Підсумовуючи вищезазначений матеріал дослідження, можна дійти висновку, що країна-агресор використовує широкий спектр лінгвістичних та медійних засобів для розповсюдження мілітарного наративу «Смерть за країну достойна поваги» через сторітелінг. Досліджені семантичні компоненти даного жанру в розрізі мультимодального підходу дають право стверджувати, що вони набувають ознак сугестивних засобів впливу. Акція інформаційного впливу «Валя Котик – наймолодший герой війни» була створена у жанрі сторітелінгу у різних форматах: ТікТок, Stories, Reels, Shorts, мультиплікація. Кожен формат використовує широкий спектр мультимодальної організації та прагматичої орієнтації. Комплексний підхід аналізу визначеного мілітарного дискурсу дав можливість виокремити головні мультимодальні модуси, що застосовує ворог проти українського народу в медійній сфері.

Перспектива подальших досліджень убачається у порівняльній характеристиці прагматичних особливостей та мультимодальних модусів у контексті кросмедійної ораганізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Armstrong D. MBSA: Managing by Storying Around. 1992. P. 243. URL: https://archive.org/details/isbn_9780964802711/page/n5/mode/2up (дата звернення: 17.05.2026)
2. Побідаш І. Л. Сторітелінг: ознаки гарної історії. *Обрії друкарства*. 2019. № 1(7). С. 144–150. DOI: https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1(7).169575
3. Egan K. Supplement to Teaching as story telling. P. 51.
4. Гич Г. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. *Серія «Педагогічні науки»*. 2015. № 4. С. 188–192.
5. П'ятецька О. В. Сторітелінг як поліфункціональний інструмент сучасної комунікації: мовностилістичні особливості. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 39. С. 106–121. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.106-121
6. Харитоненко О. Сторітелінг як жанр, наратив і засіб архітектоніки в журналістиці: зміст, різновиди, сучасні інтерпретації. *Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф., 25 жовтня 2018 р. / наук. ред. В. М. Каленич. Вінниця, 2018. С. 243–250.
7. Гіран М., Ірігарай Г., Стокер Ф. Фейкові новини та сторітелінг: дві сторони однієї медалі чи дві рівні монети? *Cad. EBAPE.BR*. 2023. Vol. 21. № 1. DOI: https://doi.org/10.1590/1679-395120230003x
8. Кратнаух С. В. Лінгвосугестивні технології інформаційної війни (03 – Гуманітарні науки. 035 – Філологія). Київ, 2025. С. 316.
9. Фогель Т. Теоретичні засади мультимодальності у функціонуванні та викладанні іноземних мов. *Наукові інновації та передові технології.* 2025. № 3(43). С. 1489–1498. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1489-1498
10. Топол В. Матс Вікман: Сторітелінг – це як складання конструктора. *MediaSapiens.* 2015. URL: https://ms.detector.media/how-to/post/13514/2015-06-17-mats-vikman-storiteling-tse-yak-skladannya-konstruktora/ (дата звернення: 20.07.2026).
11. П'ятецька О. В. Сторітелінг як поліфункціональний інструмент сучасної комунікації: мовностилістичні особливості. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 39. С. 106–121. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.106-121
12. Мак-Кі Р., Джерас Т. Сторіноміка: маркетинг у пострекламну епоху. Харків : Віват, 2018. 240 с.
13. Gallo C. Storytelling. 2016. 314 p.
14. Van Krieken K. Мультимедійне оповідання в журналістиці: дослідження наративних технік у романі «Снігопад». *Info*. 2018. Vol. 9. № 5. Art. 123. DOI: https://doi.org/10.3390/info9050123
15. Куцай Т. Сторітелінг як важлива інформаційна технологія та ДНК інформації. *Інтегровані комунікації*. 2019. № 8. С. 42–46. DOI: 10.28925/2524-2644.2019.2.4
16. Білецька Т. О., Гаврилюк О. О. Мультимодальність текстів сучасних англомовних журналістів-блогерів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. *Серія «Філологія. Журналістика»*. С. 87–93. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/15
17. Снитко О. С. Карнавальні форми сугестії в інформаційному просторі України у контексті консцієнтальної війни. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2019. Вип. 38. С. 77–93. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.77-93
18. Тхоровська С. В. Метод дискурс-аналізу: поняття та застосування (на прикладі ідеологічного дискурсу). *Молодий вчений*. 2022. № 2(102). С. 104–107. DOI: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. 2-е вид. 2017. 890 с.
20. Bose P., Gao X., Starfield S., Perera N. Multimodal (inter)action analysis in sociolinguistics: an essay analysing a digital video conversation illustrating emotion and heritage language maintenance. Multimodal Communication. 2025. DOI: https://doi.org/10.1515/mc-2024-0095
21. Sun X. A Study of the TikTok Business and Communication Model, Including Its Prospects and Constraints on Youth. Studies in Social Science & Humanities. 2023. Vol. 2. № 5. P. 64–73.
22. Lacasa P., Rubio Lopez N., Matsumoto M., Hernando Velasco A. Dimensions of Youth Interaction on TikTok: Exploring Creativity, Multimodality, and Digital Literacy. The Proceedings of the 12th European Conference on Social Media (ECSM 2025).
23. Унгварскі Д. Теорія використання та задоволення. 2020. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/communication-and-mass-media/uses-and-gratifications-theory (дата звернення: 19.07.2026).
24. Янчук Т., Романова М. Роль відеоконтенту в digital-маркетингу: аналіз ефективності коротких відео на прикладі TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 70. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-50

25. Корчевська А. Вплив коротких відеоформатів (TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts) на сприйняття новин серед молоді : кваліфікаційна робота. 2025.
26. Гончаренко І., Махлін Н. Діти-герої. 3-є вид. Київ : Радянська школа, 1986. 608 с.

REFERENCES

1. Armstrong, D. (1992). *MBSA: Managing by Storying Around*. P. 243. Retrieved from: https://archive.org/details/isbn_9780964802711/page/n5/mode/2up
2. Pobidash, I. L. (2019). Storiteling: oznaky harnoi istorii [Storytelling: signs of a good story]. *Obrii drukarstva – Printing Horizons*, (1), 144–150. https://doi.org/10.20535/2522-1078.2019.1(7).169575 [in Ukrainian].
3. Egan, K. Supplement to *Teaching as story telling*. P. 51.
4. Hych, H. (2015). Storiteling yak innovatsiina metodyka formuvannia movnoi kompetentnosti uchtsiv ZNZ [Storytelling as an innovative method of developing language competence in secondary school students]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriia: Pedahohichni nauky – Scientific Bulletin of Sukhomlynskyi National University of Mykolaiv. Series: Pedagogical Sciences*, (4), 188–192. [in Ukrainian].
5. Piatetska, O. V. (2019). Storiteling yak polifunktsionalnyi instrument suchasnoi komunikatsii: movnostylistychni osoblyvosti [Storytelling as a multifunctional tool of modern communication: linguistic and stylistic features]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka – Actual Problems of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, (39), 106–121. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.106-121 [in Ukrainian].
6. Kharytonenko, O. (2018). Storiteling yak zhanr, naratyv i zasib arkhitektoniky v zhurnalistytsi: zmist, riznovydy, suchasni interpretatsii [Storytelling as a genre, narrative and tool of architectonics in journalism: content, varieties, modern interpretations]. In V. M. Kalenych (Ed.), *Suchasnyi mas-mediinyi prostir: realii ta perspektyvy rozvytku: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Oct 25, 2018)* (pp. 243–250). Vinnytsia. [in Ukrainian].
7. Guéran, M., Irigaray, H., & Stocker, F. (2023). Fake news and storytelling: Two sides of the same coin or two distinct coins? *Cadernos EBAPE.BR*, 21(1). https://doi.org/10.1590/1679-395120230003x
8. Kratnaukh, S. V. (2025). *Linhvosuhestyvni tekhnolohii informatsiinoi viiny (03 – Humanitarni nauky. 035 – Filolohiia)* [Linguo-suggestive technologies of information warfare (03 – Humanities. 035 – Philology)]. Kyiv. P. 316. [in Ukrainian].
9. Fohel, T. (2025). Teoretychni zasady multymodalnosti u funktsionuvanni ta vykladanni inozemnykh mov [Theoretical foundations of multimodality in the functioning and teaching of foreign languages]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 3(43), 1489–1498. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-1489-1498 [in Ukrainian].
10. Topol, V. (2015). Mats Vikman: Storiteling – tse yak skladannia konstruktora [Mats Wikman: Storytelling is like building with a constructor]. *MediaSapiens*. Retrieved from: https://ms.detector.media/how-to/post/13514/2015-06-17-mats-vikman-storiteling-tse-yak-skladannya-konstruktora/ [in Ukrainian].
11. Piatetska, O. V. (2019). Storiteling yak polifunktsionalnyi instrument suchasnoi komunikatsii: movnostylistychni osoblyvosti [Storytelling as a multifunctional tool of modern communication: linguistic and stylistic features]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka – Actual Problems of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, (39), 106–121. DOI: https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.39.106-121 [in Ukrainian].
12. McKee, R., & Gerace, T. (2018). *Storinomika: marketynh u postreklamnu epokhu* [Storynomics: Story-driven marketing in the post-advertising world] (Ukrainian translation). Kharkiv: Vivat. 240 p. [in Ukrainian].
13. Gallo, C. (2016). *Storytelling*. 314 p.
14. Van Krieken, K. (2018). Multimedia storytelling in journalism: Exploring narrative techniques in Snow Fall. *Information*, 9(5), 123. https://doi.org/10.3390/info9050123
15. Kutsai, T. (2019). Storiteling yak vazhlyva informatsiina tekhnolohiia ta DNK informatsii [Storytelling as an important information technology and the DNA of information]. *Intehrovani komunikatsii – Integrated Communications*, (8), 42–46. https://doi.org/10.28925/2524-2644.2019.2.4 [in Ukrainian].
16. Biletska, T. O., & Havryliuk, O. O. Multymodalnist tekstiv suchasnykh anhlomovnykh zhurnalistiv-bloheriv [Multimodality of texts by modern English-speaking journalist-bloggers]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. Series: Philology. Journalism*, 87–93. https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.2-1/15 [in Ukrainian].

17. Snytko, O. S. (2019). Karnavalni formy suhestii v informatsiinomu prostori Ukrainy u konteksti konstsiientalnoi viiny [Carnival forms of suggestion in the information space of Ukraine in the context of consciential war]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka – Actual Problems of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, (38), 77–93. https://doi.org/10.17721/APULTP.2019.38.77-93 [in Ukrainian].
18. Tkhorovska, S. V. (2022). Metod dyskurs-analizu: poniattia ta zastosuvannia (na prykladi ideolohichnoho dyskursu) [Discourse analysis method: concept and application (on the example of ideological discourse)]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 2(102), 104–107. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21 [in Ukrainian].
19. Selivanova, O. O. (2017). *Suchasna linhvistyka: napriamy ta mekhanizmy: pidruchnyk – Modern linguistics: directions and problems: textbook* (2nd ed.). 890 p. [in Ukrainian].
20. Bose, P., Gao, X., Starfield, S., & Perera, N. (2025). Multimodal (inter)action analysis in sociolinguistics: an essay analysing a digital video conversation illustrating emotion and heritage language maintenance. *Multimodal Communication*. https://doi.org/10.1515/mc-2024-0095 [in Ukrainian].
21. Sun, X. (2023). A Study of the TikTok Business and Communication Model, Including Its Prospects and Constraints on Youth. *Studies in Social Science & Humanities*, 2(5), 64–73.
22. Lacasa, P., Rubio Lopez, N., Matsumoto, M., & Hernando Velasco, A. (2024). Dimensions of Youth Interaction on TikTok: Exploring Creativity, Multimodality, and Digital Literacy. In *The Proceedings of the 12th European Conference on Social Media (ECSM 2025)*.
23. Ungvarski, D. (2020). *Teoriia vykorystannia ta zadovolennia* [Uses and gratifications theory]. Retrieved from: https://www.ebsco.com/research-starters/communication-and-mass-media/uses-and-gratifications-theory [in Ukrainian].
24. Yanchuk, T., & Romanova, M. (2024). Rol videokontentu v digital-marketynhu: analiz efektyvnosti korotkykh video na prykladi TikTok, Instagram Reels ta YouTube Shorts [The role of video content in digital marketing: analysis of the effectiveness of short videos on the example of TikTok, Instagram Reels and YouTube Shorts]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, (70). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-50 [in Ukrainian].
25. Korchevska, A. (2025). *Vplyv korotkykh videoformativ (TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts) na spryiniattia novyn sered molodi* [The impact of short video formats (TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts) on news perception among youth] (Qualification thesis). [in Ukrainian].
26. Honcharenko, I., & Makhlin, N. (1986). *Diti-heroi* [Child heroes] (3rd ed.). Kyiv: Radianska shkola. 608 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 81'42:316.77:355.01
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.10

ГІБРИДНА ВІЙНА У ЛІНГВІСТИЧНОМУ ВИМІРІ

Вікторія Легкоконець
аспірантка кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики
Національної академії Служби безпеки України,
вул. Михайла Максимовича, 22, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-4157-9560
e-mail: vdumanskaya@gmail.com

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню лінгвістичного виміру гібридної війни та аналізу сучасних підходів до осмислення ролі мови в умовах інформаційного протистояння. Актуальність дослідження зумовлена зростанням значення мовних і дискурсивних механізмів у сучасних конфліктах, де боротьба відбувається не лише у фізичному, а й у комунікативному та когнітивному просторах. Метою статті є комплексний аналіз лінгвістичного виміру гібридної війни та виявлення відмінностей між українським і російським науковими підходами до трактування мовних механізмів інформаційного впливу. Проаналізовано основні підходи до розуміння гібридної війни, окреслено особливості становлення лінгвістики гібридної війни як окремого наукового напряму, розглянуто роль дискурсу, наративів, стратегічних комунікацій, мовних стратегій і механізмів інформаційного впливу. Установлено, що український науковий дискурс зосереджується на дослідженні боротьби за смисли, формуванні стратегічних наративів, інформаційній стійкості суспільства та розробленні засобів протидії деструктивним інформаційним впливам. Натомість у російському науковому дискурсі мова переважно трактується як інструмент інформаційно-психологічного впливу, маніпулювання масовою свідомістю та реалізації комунікативних стратегій протиборства. Виявлено принципові відмінності між українським і російським підходами до осмислення мовного виміру сучасних конфліктів.*

Ключові слова: *дискурс, наратив, стратегічні комунікації, інформаційний вплив, мовні стратегії, інформаційно-психологічне протиборство, конструювання смислів, образ ворога, маніпулятивна комунікація.*

HYBRID WARFARE IN THE LINGUISTIC DIMENSION

Viktoriia Lehkokonets
Postgraduate Student at the Department of Strategic Communications and Applied Linguistics,
National Academy of the Security Service of Ukraine
Mykhaila Maksymovycha Str., 22, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4157-9560
e-mail: vdumanskaya@gmail.com

Abstract. *The article examines the linguistic dimension of hybrid warfare and analyzes contemporary approaches to understanding the role of language in the context of information confrontation. The relevance of the study stems from the growing importance of linguistic and discursive mechanisms in contemporary conflicts, where confrontation unfolds not only in the physical domain but also in the communicative and cognitive spheres. The article aims to provide a comprehensive analysis of the linguistic dimension of hybrid warfare and to identify the differences between Ukrainian and Russian scholarly approaches to the interpretation of linguistic mechanisms of information influence. The study analyzes the principal approaches to understanding hybrid warfare, outlines the emergence of the linguistics of hybrid warfare as an independent research field, and examines the role of discourse, narratives, strategic communications, linguistic strategies, and mechanisms of information influence. The findings demonstrate that Ukrainian scholarly discourse focuses on the struggle for meaning, the construction of strategic narratives, the enhancement of societal information resilience, and the development of countermeasures against destructive information influence.*

© В. Легкоконець, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

In contrast, Russian scholarly discourse predominantly interprets language as an instrument of information-psychological influence, the manipulation of mass consciousness, and the implementation of communicative strategies of confrontation. The study identifies fundamental differences between Ukrainian and Russian approaches to understanding the linguistic dimension of contemporary conflicts.

Key words: *discourse, narrative, strategic communications, information influence, linguistic strategies, information-psychological confrontation, meaning construction, enemy image, manipulative communication.*

Постановка проблеми. Сучасні дослідження засвідчують різноманітність наукових підходів до осмислення мовного виміру гібридної війни, що відображають специфіку трактування ролі мови в інформаційному протистоянні. Їх аналіз дає змогу глибше зрозуміти механізми функціонування мовних стратегій, спрямованих на інтерпретацію подій, конструювання суспільних смислів і вплив на масову свідомість.

Водночас багатозначність поняття *гібридна війна* та відсутність усталеного бачення її мовного виміру зумовлюють необхідність комплексного лінгвістичного осмислення цього феномена. Особливої уваги потребує дослідження ролі мови як інструменту конструювання наративів, образу ворога та здійснення інформаційного впливу в умовах сучасного інформаційного протистояння.

Проблематика гібридної війни та її інформаційного складника знайшла відображення у працях українських і зарубіжних дослідників. Зокрема, В. Горбулін, Г. Почепцов, Є. Магда розглядають гібридну війну як комплексне явище, у якому ключову роль відіграють інформаційні впливи та боротьба за смисли. Лінгвістичні аспекти сучасних конфліктів досліджують Л. Компанцева, Г. Яворська, Н. Слухай та інші науковці, які аналізують мовні й дискурсивні механізми формування наративів, впливу на суспільну свідомість і конструювання образу ворога. Окремі аспекти мовного виміру інформаційного протистояння висвітлено також у працях зарубіжних дослідників, що свідчить про зростання наукового інтересу до цієї проблематики.

Попри значну кількість праць, присвячених дискурсу, наративам, інформаційному впливу та мовним стратегіям, сучасні лінгвістичні підходи до осмислення гібридної війни залишаються недостатньо систематизованими. Особливої уваги потребує зіставлення українського та російського наукових дискурсів у трактуванні мовного виміру гібридної війни, що дає змогу виявити їхні концептуальні відмінності та окреслити сучасні напрями розвитку лінгвістики гібридної війни.

Емпіричну основу дослідження становлять російськомовні наукові тексти, що репрезентують сучасний російський науковий дискурс у сфері політичної лінгвістики та лінгвістики інформаційно-психологічного протиборства. Матеріали використано виключно як об’єкт аналізу, а не як наукові джерела, для доведення підтримки російської агресії лінгвістами.

Метою дослідження є комплексний аналіз лінгвістичного виміру гібридної війни та виявлення відмінностей у підходах до інтерпретації мовних механізмів інформаційного впливу в українському та російському наукових дискурсах.

Завдання дослідження:

– проаналізувати сучасні підходи до трактування поняття гібридної війни;

– дослідити особливості осмислення її мовного виміру;

– охарактеризувати становлення й концептуальні засади лінгвістики гібридної війни;

– здійснити порівняльний аналіз українського та російського наукових підходів до інтерпретації мовних механізмів інформаційного впливу;

– визначити роль мови, дискурсу та наративів у сучасному інформаційному протистоянні.

Об’єкт дослідження – мовний вимір гібридної війни в українському та російському наукових дискурсах.

Предмет дослідження – концептуальні відмінності між українським і російським науковими підходами до інтерпретації мовних механізмів інформаційного впливу.

Поняття *гібридна війна* посідає одне із центральних місць у міждисциплінарних дослідженнях: із міжнародної безпеки [1], інформаційного протистояння [2], політичних комунікацій [3], міжнародних відносин [4], кібербезпеки та кіберпростору [5; 6], соціології [7], стратегічних комунікацій [8], медіадосліджень та інформаційних техноло-

гій [9]. Проте його аналіз не може обмежуватися виключно військово-стратегічним або політичним виміром, оскільки сучасні конфлікти дедалі більше реалізуються у сфері смислів, наративів і мовних практик. У цьому контексті особливого значення набуває лінгвістичний аспект гібридного протистояння.

Лінгвістичний підхід дає змогу розглядати війну як боротьбу за інтерпретацію подій, визначати концептуальні межі СВОГО і ЧУЖОГО й ключові параметри образу ворога. Мова стає не лише засобом комунікації, а й інструментом впливу на колективну свідомість. У контексті гібридної війни роль мовних і дискурсивних механізмів суттєво зростає, оскільки саме через них здійснюється інформаційний вплив і формуються інтерпретації подій. Саме тому дослідження мовних механізмів формування наративів, оцінок і смислів є важливим напрямом сучасних лінгвістичних досліджень.

Українська та російська лінгвістичні традиції сьогодні перебувають «по різні боки барикад», що проявляється у відмінностях теоретичних підходів, методологій і концептуального розуміння гібридної війни. Зокрема, формуються різні підходи до лінгвістики гібридної війни, які охоплюють як теоретичні засади, так і практичні напрями застосування методів дослідження та відображають ціннісні орієнтири національних наукових традицій.

Українські фахівці визначають *лінгвістику гібридної війни* як напрям, що вивчає мовні та дискурсивні механізми інформаційного впливу у сучасних конфліктах. У межах цього підходу мова аналізується як інструмент формування наративів, конструювання образу ворога, легітимізації політичних дій і впливу на суспільну свідомість.

Мовні аспекти сучасних конфліктів вивчаються, зокрема, у працях Л. Компанцевої, яка розглядає гібридну війну крізь призму лінгвістики та стратегічних комунікацій. Дослідниця наголошує на ролі мовних і дискурсивних механізмів у формуванні інформаційного впливу та дає таке визначення лінгвістики гібридної війни: «це лінгвістична галузь, що досліджує й розробляє лінгвістичний інструментарій виявлення ворожих деструктивних впливів й проактивної протидії їм» [10].

На думку Л. Компанцевої, лінгвістика гібридної війни зосереджується на дослідженні мовних механізмів формування та поширення стратегічних наративів, дискурсів і смислів, що функціонують як інструменти інформаційного впливу у сучасних конфліктах [11, с. 18–20].

Г. Яворська розглядає гібридну війну у двох асиметричних модусах – фізичному та дискурсивному і зазначає, що фізичний вимір існування війни завжди йде в супроводі дискурсивного. Дослідниця зазначає, що гібридна війна значною мірою реалізується у дискурсивному просторі, де формуються інтерпретації подій і політичні наративи, що впливають на сприйняття конфлікту суспільством [12].

В. Горбулін розглядає гібридну війну як комплексне явище, у якому поряд із військовими діями активно застосовуються інформаційні, політичні та економічні інструменти впливу. Особливе значення він надає інформаційному компоненту сучасних конфліктів, що спрямований на формування певних інтерпретацій подій у суспільній свідомості [1].

Г. Почепцов у своїх роботах розглядає сучасні конфлікти передусім як боротьбу за смисли, інтерпретації та громадську думку. На його думку, у гібридній та інформаційній війні ключову роль відіграють не лише військові дії, а й комунікаційний та смисловий вплив на суспільство. Почепцов підкреслює, що сучасні війни ведуться не лише у фізичному просторі, а й у просторі смислів та інтерпретацій [7].

Є. Магда зазначає, що в умовах гібридної війни бойові дії часто відходять на другий план, тоді як ключову роль відіграють інформаційні операції та інші важелі впливу [13]. За його словами, гібридна війна спрямована передусім на вплив на свідомість суспільства та формування необхідних інтерпретацій подій.

С. Карнаух досліджує лінгвосугестивні аспекти інформаційної війни, аналізуючи мовні механізми навіювання, формування переконань та маніпулятивного впливу в пропагандистському дискурсі та підкреслює, що «сугестивні впливи російської пропаганди прагматично орієнтовані на дезінтеграцію комунікацій, створення дискурсів і образів, що дезорієнтують цільові аудиторії» [14].

Мовні аспекти гібридної війни розглядаються також у працях Н. Слухай, яка досліджує сугестивні механізми мовного впливу

та їхню роль у формуванні інформаційних наративів. У співавторстві з українськими науковцями вона аналізує технології сугестії та контрсугестії, що застосовуються в умовах гібридної війни та спрямовані на вплив на свідомість цільових аудиторій [3].

У російських дослідженнях мовний аспект сучасних конфліктів зазвичай аналізується в межах *політичної лінгвістики* або *лінгвістики інформаційної війни*. Водночас окреме поняття «лінгвістика гібридної війни» у цих працях, як правило, прямо не визначається, натомість простежується тенденція до виокремлення спеціального напряму досліджень, який визначається як *лінгвістика інформаційно-психологічної війни*.

У межах цього підходу лінгвістика інформаційно-психологічної війни зосереджується на дослідженні мовних механізмів впливу, зокрема стратегій, тактик і методів їх вербальної реалізації. Особлива увага приділяється засобам ідеологічного впливу, семантичного маніпулювання та технологіям формування необхідних інтерпретацій [15].

Російські дослідники розглядають мовні стратегії та дискурсивні механізми впливу на масову свідомість як об'єкт лінгвістичного аналізу. Відповідна тематика представлена не лише у наукових статтях, а й у спеціальних колективних монографіях, присвячених мовним механізмам інформаційної боротьби.

Як приклад, Л. Компанцева, досліджуючи російську монографію «Лінгвістика інформаційно-психологічної війни», зробила висновок, що «автори монографії продемонстрували повну прихильність маніпулятивній політиці рф й метафорично обґрунтували перехід науки на воєнні рейки. Філологів визначено як «інформаційних бійців», які мають зробити внесок у «справу інтелектуального опору розв'язаній проти росії інформаційної війни», оскільки «крім технічних форм інформаційної боротьби, першорядне значення набуває "війна смислів", а тому необхідна "нейтралізація інформаційно-психологічного впливу", спрямованого на руйнування патріотичної свідомості та національних традицій російського народу» [10, с. 16].

У вищезазначеній монографії «Лінгвістика інформаційно-психологічної війни» аналізують маніпулятивну лексику, пропагандистські наративи, мовні засоби деморалізації противника, інформаційні кампанії у медіа. З огляду на те, що інформаційно-психологічний компонент є важливим складником сучасних гібридних конфліктів, дослідження мовних механізмів інформаційної боротьби можна розглядати як теоретичну основу для формування ширшого дослідницького напряму – лінгвістики гібридної війни, що вивчає мовні та дискурсивні інструменти впливу в умовах комплексного сучасного протистояння.

Аналіз російського наукового дискурсу свідчить про прагнення виокремити мовний вимір інформаційного протистояння як самостійний напрям сучасного мовознавства. У межах цього підходу формується концепція лінгвістики інформаційно-психологічної війни, яка зосереджується на дослідженні мови як інструменту інформаційного впливу та досягнення комунікативних цілей. Предметом аналізу стають мовленнєві технології, стратегії, тактики й мовні засоби їх реалізації, а також механізми ідеологічного та семантичного маніпулювання [16, с. 43]. На відміну від українського підходу, орієнтованого на виявлення й нейтралізацію деструктивних інформаційних впливів, у цьому разі мовні механізми розглядаються переважно крізь призму їх практичного застосування в інформаційно-психологічному протиборстві.

У сучасних дослідженнях російських науковців поняття *гібридна війна* характеризується багатозначністю та відсутністю єдиного підходу до його визначення, що зумовлює різні трактування цього феномена в науковому та публічному дискурсах. З огляду на це, важливим є аналіз його мовної репрезентації та функціонування у політичній комунікації.

Так, у праці Н. Громової поняття *гібридна війна* розглядається як термін із розмитим смисловим наповненням, що активно використовується у публічному просторі, проте має неоднозначну інтерпретацію в політичній комунікації. У центрі уваги – процеси політизації цього терміна та особливості його мовної репрезентації в медіадискурсі [17].

П. Циганков характеризує гібридну війну як комплексне протистояння, що охоплює різні сфери інформаційного простору та передбачає використання широкого спектра комунікативних засобів впливу. У такому розумінні інформаційний компонент набуває стратегічного значення, оскільки його дія спрямована на суспільство загалом [18].

Як видно з наведеного формулювання, гібридна війна описується як процес, що втягує у протистояння все населення. Тобто конфлікт переноситься з військової сфери у соціальний та інформаційний простір, де об'єктом впливу стає масова свідомість.

У межах політичної лінгвістики мова розглядається як важливий інструмент політичної боротьби та формування суспільних уявлень про конфлікти. Зокрема, М. Гаврилова наголошує на єдності мовної форми та політичної дії [19], що свідчить про те, що мова відіграє важливу роль у політичній боротьбі, зокрема у процесах конструювання політичних наративів і формування суспільного сприйняття конфліктів. Специфіка підходу М. Гаврилової полягає у тому, що мова розглядається не лише як засіб опису політичних подій, а й як інструмент формування політичної реальності, через який конструюються наративи та інтерпретації конфліктів.

У низці російських досліджень гібридна війна аналізується також у контексті медійного дискурсу. Зокрема, поняття «гібридна війна» розглядається як елемент сучасного політичного та медійного простору, що функціонує у системі масової комунікації та активно відтворюється у медіатекстах. Попри те що провідна роль мови простежується як в українському, так і в російському підходах до осмислення гібридної війни, у російських дослідженнях мова частіше трактується як інструмент активного інформаційно-психологічного впливу.

У цьому контексті вона розглядається не лише як засіб опису чи інтерпретації подій, а й як своєрідний засіб ведення протистояння, здатний формувати необхідні смисли, оцінки та моделі поведінки в суспільній свідомості. Особлива увага приділяється використанню мовних і дискурсивних стратегій, спрямованих на конструювання образу ворога, легітимацію власних дій і маніпулювання громадською думкою.

В. Озюменко приділяє особливу увагу маніпулятивному потенціалу мови, розглядаючи мовні засоби як ефективний інструмент прихованого інформаційного впливу. У межах такого підходу мовна маніпуляція пов'язується із цілеспрямованим використанням комунікативних ресурсів для впливу на свідомість адресата, формування потрібних інтерпретацій подій та конструювання відповідної картини реальності [20]. Специфіка такого підходу полягає в акценті на прихованому маніпулятивному потенціалі мовних засобів, які дають змогу непомітно впливати на інтерпретацію подій та формувати необхідні уявлення в суспільній свідомості.

Дослідження інформаційних конфліктів, у тому числі гібридних, дедалі частіше здійснюється із застосуванням лінгвістичних методів аналізу. Зокрема, О. Калінін та М. Приходько зазначають, що інформаційна війна може розглядатися як рівнева модель інформаційного впливу, у межах якої виокремлюються інструментальний, тактичний, оперативний і стратегічний рівні. При цьому інструментальний рівень пов'язується з текстом як основною одиницею мовного впливу, що зумовлює можливість його дослідження за допомогою лінгвістичних методів, зокрема дискурс-аналізу та контент-аналізу [21, с. 57].

У статті про філософські засади лінгвістики інформаційно-психологічної війни зазначається, що сформульовані положення філософії війни можуть бути корисними для дослідження текстів інформаційно-психологічного протистояння з лінгвістичного погляду [22].

Наведені підходи свідчать, що у російських дослідженнях мова розглядається передусім як інструмент інформаційного впливу, що може використовуватися для формування потрібних інтерпретацій подій, а мовні дослідження інтегруються у ширшу концепцію інформаційно-психологічного протистояння, де тексти розглядаються як інструмент впливу на свідомість.

С. Коданєва розглядає інформаційну війну як один із ключових складників гібридного протистояння. На її думку, інформаційний вплив спрямований насамперед на формування суспільної думки, дискредитацію противника та мобілізацію прихильників через створення відповідних інтерпретацій подій і образів конфлікту [23, с. 56].

Отже, у російських дослідженнях мовні аспекти сучасних конфліктів розглядаються в межах політичної лінгвістики, медіалінгвістики, лінгвістики інформаційно-психологічної війни. У цих працях увага приділяється семантиці військово-політичної термінології, функціонуванню поняття «гібридна війна» у медійному та політичному дискурсах,

а також мовним стратегіям інформаційного впливу, що, своєю чергою, підкреслює інтерес до мовних механізмів сучасних конфліктів.

Існує принципова різниця в підходах до визначення гібридної війни українських та російських науковців, що проявляється насамперед у трактуванні її інформаційного та мовного компонентів. Українські дослідники розглядають гібридну війну як комплексне явище, у якому важливу роль відіграє боротьба за смисли, інтерпретації та формування стратегічних наративів, що реалізуються через мовні та дискурсивні механізми. Натомість у російському науковому дискурсі гібридна війна частіше інтерпретується як інструмент впливу на інформаційний простір і масову свідомість, де мовні засоби розглядаються передусім як елемент інформаційно-психологічного впливу та маніпуляції. Таким чином, якщо український підхід зосереджується на аналізі смислових і дискурсивних структур конфлікту, то російський – на дослідженні технологій інформаційного впливу та комунікативних стратегій.

Дискурс-аналіз довів низку відмінностей і тлумаченні поняття *гібридна війна* в українському та російському наукових дискурсах:

1. Роль мови у конфлікті

– Українські дослідники: мова розглядається як інструмент конструювання смислів, формування стратегічних наративів та інтерпретації подій.

– Російські дослідники: мова трактується передусім як інструмент інформаційно-психологічного впливу та маніпуляції масовою свідомістю.

2. Розуміння інформаційного компоненту війни

– Український дискурс: інформаційний складник розглядається як простір боротьби за інтерпретацію подій і формування смислів.

– Російський дискурс: інформаційна війна трактується як засіб формування потрібної суспільної думки та впливу на масову свідомість.

3. Статус лінгвістичного напряму досліджень

– Український дискурс: формується окремий напрям – лінгвістика гібридної війни, у межах якого досліджуються мовні механізми інформаційного впливу, наративи та дискурси конфлікту.

– Російський дискурс: мовні аспекти аналізуються переважно в межах політичної лінгвістики або лінгвістики інформаційної війни, без виокремлення самостійного напряму.

4. Цільова аудиторія інформаційного впливу

– Український дискурс: орієнтований передусім на власне суспільство з метою формування критичного мислення, адекватного сприйняття подій та стійкості до інформаційних впливів.

– Російський дискурс: спрямований як на внутрішню, так і на зовнішню аудиторію з акцентом на формування потрібних інтерпретацій подій і вплив на масову свідомість.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження встановлено, що гібридна війна є складним багатовимірним явищем, у якому важливу роль відіграють мовний та інформаційний компоненти. Мова виступає не лише засобом комунікації, а й інструментом формування інтерпретацій подій, конструювання образу ворога та впливу на суспільну свідомість.

Виявлено суттєві відмінності між українським і російським науковими дискурсами: українські дослідники зосереджуються на аналізі смислів, наративів і забезпеченні інформаційної стійкості суспільства, тоді як у російських підходах мова розглядається передусім як інструмент інформаційно-психологічного впливу на масову свідомість.

Таким чином, лінгвістичний підхід до аналізу гібридної війни дає змогу глибше зрозуміти механізми сучасного інформаційного протистояння та окреслити перспективи подальших досліджень мовних стратегій впливу і засобів протидії інформаційним загрозам.

Перспектива подальших досліджень убачається у розвитку лінгвістики гібридної війни як міждисциплінарного напряму, поглибленні порівняльного аналізу сучасних підходів до її осмислення та вдосконаленні методології дослідження мовних механізмів інформаційного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2017.
2. Почепцов Г. Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Києво-Могилянська академія, 2015.
3. Гібридна війна: технології сугестії та контрсугестії : монографія / О. В. Акульшин та ін. Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2018. 236 с. ISBN 978-966-8689-15-7.
4. Weissmann M., Nilsson N., Thunholm P., Palmertz B. (eds.). Hybrid Warfare: Security and Asymmetric Conflict in International Relations. London : I.B. Tauris, 2021.
5. Wither J. K. *Defining Hybrid Warfare. Per Concordiam.* 2020. Vol. 10. No. 1. P. 7–15.
6. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір гібридної війни. *Стратегічні пріоритети.* 2017. № 3. С. 65–73.
7. Почепцов Г. Г. Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війні. Київ : Києво-Могилянська академія, 2016.
8. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця / за ред. Л. Ф. Компанцевої. Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2021.
9. Кучмій О., Фролова О. Використання соціальних медіа як інструменту сучасної гібридної війни. Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2023. С. 93–104.
10. Лінгвістика гібридної війни / за ред. Л. Ф. Компанцевої. Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2025.
11. Компанцева Л. Ф. Лінгвістика гібридної війни: семіотика, дискурс, наратив. Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2020.
12. Яворська Г. М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні пріоритети.* 2016. № 4. С. 41–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_7
13. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків : Віват, 2015. 320 с. URL: https://balka-book.com/files/2017/06_10/12_24/u_files_store_6_68818.pdf
14. Карнаух С. В. Лінгвосугестивні технології інформаційної війни (до визначення поняття). *Записки з українського мовознавства.* 2024. Вип. 31. С. 392–406. DOI: https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309459

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Михайловская М. В. К вопросу о лингвистике информационно-психологической войны: идеологемы как инструмент семантического манипулирования. *Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2021. № 3. С. 222–232. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-lingvistike-informatsionno-psihologicheskoy-voyny-ideologemy-kak-instrument-semanticheskogo-manipulirovaniya
2. Сковородников А. П., Копнина Г. А. Лингвистика информационно-психологической войны: к обоснованию и определению понятия. *Политическая лингвистика*. 2016. № 1(55). С. 42–50.
3. Громова Н. С. Лингвополитический анализ термина «гибридная война». *Политическая лингвистика.* 2023. № 6(102). С. 68–76. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/lingvopoliticheskiy-analiz-termina-gibridnaya-voyna
4. Цыганков П. А. «Гибридная война»: политический дискурс и международная практика. *Вестник Московского университета*. Серия 18: Социология и политология. 2015. № 4. С. 253–258.
5. Гаврилова М. В. Политический дискурс как объект лингвистического анализа. *Полис. Политические исследования*. 2004. № 3. С. 127–139. DOI: 10.17976/jpps/2004.03.13.
6. Озюменко В. И. Медийный дискурс в ситуации информационной войны: от манипуляции к агрессии. *Медиалингвистика.* 2017. Т. 4. № 3(18). С. 55–68. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/mediynyy-diskurs-v-situatsii-informatsionnoy-voyny-ot-manipulyatsii-k-agressii
7. Калинин О. И., Приходько М. В. Информационная война: коммуникативный, дискурсивный, когнитивный и культурно-идеологический аспекты. *Военно-филологический журнал*. 2023. № 1. С. 23–36.
8. Копнина Г. А., Сковородников А. П. О философских основаниях лингвистики информационно-психологической войны. *Политическая лингвистика.* 2017. № 1(61). С. 35–50. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/o-filosofskih-osnovaniyah-lingvistiki-informatsionno-psihologicheskoy-voyny
9. Коданева С. И. «Гибридные угрозы» безопасности России: выявление и противодействие. *Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*. 2020. Т. 13, № 2. С. 44–71.

REFERENCES

1. Horbulin, V. P. (2017). Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front [World hybrid war: The Ukrainian front]. Kyiv: National Institute for Strategic Studies. [in Ukrainian].
2. Pocheptsov, H. H. (2015). Suchasni informatsiini viiny [Modern information wars]. Kyiv: Vydavnychyi Dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia». [in Ukrainian].
3. Akulshyn, O. V., Zaruba, O. H., Kompantseva, L. F., Kudinov, S. S., Slukhai, N. V., & Snytko, O. S. (2018). Hibrydna viina: tekhnolohii suhestii ta kontrsuhestii [Hybrid warfare: Technologies of suggestion and counter-suggestion]. Kyiv: National Academy of the Security Service of Ukraine. [in Ukrainian].
4. Weissmann, M., Nilsson, N., Thunholm, P., & Palmertz, B. (Eds.). (2021). *Hybrid warfare: Security and asymmetric conflict in international relations*. London: I.B. Tauris.
5. Wither, J. K. (2020). Defining hybrid warfare. *Per Concordiam, 10*(1), 7–15.
6. Dubov, D. V. (2017). Kiberprostir yak novyi vymir hibrydnoi viiny [Cyberspace as a new dimension of hybrid warfare]. *Stratehichni Priorytety*, (3), 65–73. [in Ukrainian].
7. Pocheptsov, H. H. (2016). Smysly i viiny: Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovii viini [Meanings and wars: Ukraine and Russia in the information and semantic war]. Kyiv: Vydavnychyi Dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia». [in Ukrainian].
8. Kompantseva, L. F. (Ed.). (2021). Stratehichni komunikatsii v umovakh hibrydnoi viiny: Pohliad vid volontera do naukovtsia [Strategic communications under hybrid warfare: From volunteer to scholar]. Kyiv: National Academy of the Security Service of Ukraine. [in Ukrainian].
9. Kuchmii, O., & Frolova, O. (2023). Vykorystannia sotsialnykh media yak instrumentu suchasnoi hibrydnoi viiny [The use of social media as an instrument of modern hybrid warfare]. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 93–104. [in Ukrainian].
10. Kompantseva, L. F. (Ed.). (2025). Linhvistyka hibrydnoi viiny [Linguistics of hybrid warfare]. Kyiv: National Academy of the Security Service of Ukraine. [in Ukrainian].
11. Kompantseva, L. F. (2020). Linhvistyka hibrydnoi viiny: Semiotyka, dyskurs, naratyv [Linguistics of hybrid warfare: Semiotics, discourse, narrative]. Kyiv: National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi. [in Ukrainian].
12. Yavorska, H. M. (2016). Hibrydna viina yak dyskursyvnyi konstrukt [Hybrid warfare as a discursive construct]. *Stratehichni Priorytety*, (4), 41–48. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_7 [in Ukrainian].
13. Mahda, Ye. V. (2015). Hibrydna viina: Vyzhyty i peremohty [Hybrid warfare: Survive and win]. Kharkiv: Vivat. https://balka-book.com/files/2017/06_10/12_24/u_files_store_6_68818.pdf [in Ukrainian].
14. Karnaukh, S. V. (2024). Linhvosuhestyvni tekhnolohii informatsiinoi viiny (do vyznachennia poniattia) [Linguistic suggestive technologies of information warfare (towards defining the concept)]. *Zapysky z Ukrainskoho Movoznavstva*, (31), 392–406. https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309459 [in Ukrainian].

RESEARCH MATERIALS

1. Mikhailovskaya, M. V. (2021). K voprosu o lingvistike informatsionno-psikhologicheskoi voiny: Ideologemy kak instrument semanticheskogo manipulirovaniia [On the linguistics of information-psychological warfare: Ideologemes as an instrument of semantic manipulation]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriia 19: Lingvistika i Mezhkulturnaia Kommunikatsiia*, (3), 222–232. https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-lingvistike-informatsionno-psihologicheskoy-voyny-ideologemy-kak-instrument-semanticheskogo-manipulirovaniya
2. Skovorodnikov, A. P., & Kopnina, G. A. (2016). Lingvistika informatsionno-psikhologicheskoi voiny: K obosnovaniiu i opredeleniiu poniatiia [Linguistics of information-psychological warfare: Toward the substantiation and definition of the concept]. *Politicheskaia Lingvistika*, 1(55), 42–50. https://elar.uspu.ru/bitstream/ru-uspu/55930/1/plin-2016-01-06.pdf
3. Gromova, N. S. (2023). Lingvopoliticheskii analiz termina «gibridnaia voina» [Linguopolitical analysis of the term «hybrid warfare»]. *Politicheskaia Lingvistika*, 6(102), 68–76. https://cyberleninka.ru/article/n/lingvopoliticheskiy-analiz-termina-gibridnaya-voyna
4. Tsygankov, P. A. (2015). «Gibridnaia voina»: Politicheskii diskurs i mezhdunarodnaia praktika [«Hybrid warfare»: Political discourse and international practice]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriia 18: Sotsiologiia i Politologiia*, (4), 253–258.
5. Gavrilova, M. V. (2004). Politicheskii diskurs kak obekt lingvisticheskogo analiza [Political discourse as an object of linguistic analysis]. *Polis. Politicheskie Issledovaniia*, (3), 127–139. https://doi.org/10.17976/jpps/2004.03.13

6. Ozyumenko, V. I. (2017). Mediinyi diskurs v situatsii informatsionnoi voiny: Ot manipuliatsii k agressii [Media discourse in the context of information warfare: From manipulation to aggression]. *Medialingvistika, 4*(3), 55–68. https://cyberleninka.ru/article/n/mediynyy-diskurs-v-situatsii-informatsionnoy-voyny-ot-manipulyatsii-k-agressii
7. Kalinin, O. I., & Prikhodko, M. V. (2023). Informatsionnaia voina: Kommunikativnyi, diskursivnyi, kognitivnyi i kulturno-ideologicheskii aspekty [Information warfare: Communicative, discursive, cognitive and cultural-ideological aspects]. *Voenno-Filologicheskii Zhurnal*, (1), 23–36.
8. Kopnina, G. A., & Skovorodnikov, A. P. (2017). O filosofskikh osnovaniiakh lingvistiki informatsionno-psikhologicheskoi voiny [On the philosophical foundations of the linguistics of information-psychological warfare]. *Politicheskaia Lingvistika*, 1(61), 35–50. https://cyberleninka.ru/article/n/o-filosofskih-osnovaniyah-lingvistiki-informatsionno-psihologicheskoy-voyny
9. Kodaneva, S. I. (2020). «Gibridnye ugrozy» bezopasnosti Rossii: Vyiavlenie i protivodeistvie [«Hybrid threats» to Russia's security: Identification and counteraction]. *Kontury Globalnykh Transformatsii: Politika, Ekonomika, Pravo, 13*(2), 44–71.

Дата першого надходження статті до видання: 17.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.111: 81’373.7
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.11

АМЕРИКАНСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XXI СТОЛІТТЯ: СЕМАНТИЧНИЙ, СТРУКТУРНИЙ І ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ

Анна Максимова
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
просп. Науки, 26, м. Дніпро, Україна
orcid.org/0000-0002-8332-4988
e-mail: maximova250@gmail.com

Анотація. *Статтю присвячено комплексному дослідженню американських фразеологізмів першої чверті XXI ст. Актуальність дослідження зумовлена динамічним розвитком американської англійської мови в умовах глобалізації, цифровізації та міжкультурної комунікації, що сприяє активному оновленню її фразеологічного фонду. Метою статті є аналіз сучасних американських фразеологізмів, визначення їхніх семантичних, структурних, стилістичних і лінгвокультурних особливостей, а також зіставлення з фразеологічними одиницями британського походження та спільним британсько-американським фразеологічним фондом. Матеріалом дослідження стали 510 сучасних фразеологічних одиниць, відібраних із сучасних англомовних словників і лексикографічних джерел. У процесі дослідження застосовано описовий, зіставний, семантичний, структурний та лінгвокультурний методи аналізу. За результатами дослідження виокремлено три основні групи фразеологічних одиниць: американські, спільні британсько-американські та британські. Установлено, що американські фразеологізми характеризуються високою продуктивністю, прагматичною спрямованістю, розмовною експресивністю та здатністю швидко реагувати на суспільні зміни. Вони відображають сучасні реалії освіти, бізнесу, політики, економіки, цифрової комунікації, міжособистісних відносин і повсякденного життя. Доведено, що спільний британсько-американський фразеологічний фонд має антропоцентричний характер і репрезентує універсальні цінності англомовного суспільства, тоді як британські фразеологізми зберігають виразну національно-культурну специфіку, пов’язану з історією, традиціями та побутом Великої Британії. Отримані результати можуть бути використані у подальших дослідженнях сучасної англійської фразеології, лексикографії, міжкультурної комунікації, теорії перекладу та методики викладання англійської мови. Основу американської англійської становлять американізми, спільні британсько-американські фразеологізми і британські фразеологізми. У першій половині XXI ст. почали з’являтися перспективні інноваційні вирази, які у перспективі можуть перетворитися на американські фразеологізми.*

Ключові слова: *американізми, національно-культурна специфіка, англомовний дискурс, тематична класифікація, мовна картина світу, лексикографія, міжкультурна комунікація, фразеологічний фонд, когнітивна семантика, мовні варіанти.*

© А. Максимова, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

AMERICAN PHRASEOLOGICAL UNITS OF THE FIRST QUARTER OF THE TWENTY-FIRST CENTURY: SEMANTIC, STRUCTURAL, STYLISTIC AND LINGUOCULTURAL ANALYSIS

Anna Maksymova
Candidate of Sciences in Public Administration,
Associate Professor at the Department of Language Training,
Dniprovskiy State University of Internal Affairs
Nauka Ave., 26, Dnipro, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8332-4988
e-mail: maximova250@gmail.com

Abstract. *The article presents a comprehensive study of American phraseological units of the first quarter of the twenty-first century. The relevance of the research is determined by the rapid development of American English under the influence of globalization, digital communication, technological innovation, and intercultural interaction, which has led to the continuous expansion and transformation of its phraseological system. The aim of the study is to analyze contemporary American phraseological units, identify their semantic, structural, stylistic, and linguocultural characteristics, and compare them with shared British-American phraseological units and phraseological units of British origin. The research corpus consists of 510 phraseological units selected from contemporary English dictionaries and lexicographic sources. The study employs descriptive, comparative, semantic, structural, and linguocultural methods of analysis. The findings make it possible to distinguish three major groups of phraseological units: American phraseological units, shared British-American phraseological units, and British phraseological units. The analysis demonstrates that American phraseological units are characterized by high productivity, pragmatic orientation, conversational expressiveness, and the ability to respond rapidly to social and cultural changes. They primarily reflect such domains as education, business, economics, politics, digital communication, interpersonal relations, and everyday life. Shared British-American phraseological units represent universal concepts and values common to both language varieties and constitute the core of the contemporary English phraseological system. In contrast, British phraseological units preserve distinctive national and cultural features rooted in the history, traditions, everyday life, and social experience of Great Britain. The results confirm that contemporary English phraseology reflects both common linguistic heritage and the national specificity of its major varieties. The findings may be applied in further studies of English phraseology, comparative linguistics, lexicography, intercultural communication, translation studies, and English language teaching. The basis of American English is formed by Americanisms, a mixture of British-American phraseologies and British phraseologies. In the first half of the 21st century, promising innovative expressions began to appear, which in the future could be transformed into American phraseologies.*

Key words: *americanisms, linguistic worldview, thematic classification, phraseological corpus, intercultural communication, lexicographic research, semantic analysis, national identity, contemporary English, cognitive linguistics.*

Постановка проблеми. Сучасна лінгвістика нерозривно пов'язана з процесами глобалізації, що є характерними для сучасного етапу розвитку суспільства. Активне поширення англійської мови як мови міжнародного спілкування сприяє інтенсивному розвитку її словникового складу та фразеологічного фонду. Особливо динамічно розвивається американський варіант англійської мови, який сьогодні чинить значний вплив на світовий інформаційний, політичний, економічний та культурний простір.

Фразеологічні одиниці відображають мовну картину світу, культурні цінності, суспільні процеси та особливості національного мислення. У першій чверті XXI ст. американська англійська активно поповнюється новими фразеологізмами, що виникають під впливом цифрових технологій, соціальних мереж, бізнесу, політики, масової культури та глобалізаційних процесів. Це зумовлює необхідність їх системного дослідження, семантичної класифікації та зіставлення з британською фразеологією.

Проблеми англійської фразеології досліджували С. Фернандо [8], Р. Мун [11], А. Кові [7], Дж. Лакофф [10], Р. Глейзер [9], О. Селіванова [6] та А. Максимова [1–5]. Проте сучасні американські фразеологізми першої чверті XXI ст., їхні семантичні особливості, походження та співвідношення з британською фразеологією залишаються недостат-

ньо вивченими, що визначає актуальність цього дослідження.

Метою дослідження є комплексний аналіз американських фразеологізмів першої чверті XXI ст., визначення їхніх семантичних особливостей, походження та зіставлення зі спільними британсько-американськими і власне британськими фразеологічними одиницями.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**: проаналізувати сучасні американські фразеологізми за семантичними ознаками; визначити їх походження; здійснити порівняльний аналіз американських, спільних британсько-американських та британських фразеологізмів американської англійської; охарактеризувати особливості американської англійської мови крізь призму сучасної фразеології.

Об'єктом дослідження є сучасна американська фразеологія англійської мови.

Предметом дослідження є семантичні, структурні, стилістичні та лінгвокультурні особливості сучасних американських фразеологізмів, а також їх співвідношення зі спільним британсько-американським та британським фразеологічним фондом.

Виклад основного матеріалу. Американська англійська на початку XXI ст. стала провідним різновидом англійської мови у світовому інформаційному просторі. Її поширення зумовлене розвитком міжнародної економіки, політики, науки, цифрових технологій, соціальних мереж та масової культури. Унаслідок цього словниковий склад американської англійської постійно поповнюється новими лексичними й фразеологічними одиницями, які відображають актуальні суспільні процеси та зміни в мовній картині світу.

Сучасні американські фразеологізми репрезентують цінності, пріоритети та особливості світогляду американського суспільства. Вони активно функціонують не лише в повсякденному мовленні, а й у політичному, економічному, діловому, медійному та цифровому дискурсах. На відміну від традиційних паремій значна частина новітніх американських фразеологізмів характеризується високою динамічністю, розмовною експресивністю та здатністю швидко реагувати на суспільні зміни.

Американська фразеологія сучасної англійської мови тісно пов'язана з британською фразеологічною традицією. Частина фразеологічних одиниць є спільною для обох національних варіантів англійської мови, тоді як інші виникли безпосередньо у США під впливом історичних, культурних, соціальних і політичних чинників. Це дає підстави виокремити три групи фразеологічних одиниць: американізми (*American Phraseological Units*), спільні британсько-американські фразеологізми (*Shared British-American Phraseological Units*) та британські фразеологізми (*British Phraseological Units*).

Матеріалом дослідження стали 510 сучасних фразеологічних одиниць, зафіксованих у сучасних англомовних словниках і корпусах англійської мови. Аналіз засвідчив, що близько 50 одиниць належать до власне американських фразеологізмів, сформованих під впливом американської культури, бізнесу, спорту, політики, засобів масової інформації та цифрової комунікації. Для цих одиниць характерні висока частотність уживання, розмовна спрямованість, емоційна виразність та здатність швидко адаптуватися до суспільних змін.

Проведений семантичний аналіз дав змогу класифікувати американські фразеологізми за такими тематичними групами: навчання та інтелектуальна діяльність; робота, бізнес і управління; фінанси та матеріальний добробут; емоційний і психологічний стан; спілкування та міжособистісні відносини; прийняття рішень і досягнення мети; повсякденне життя. Такий розподіл свідчить про антропоцентричний характер сучасної американської фразеології та її безпосередній зв'язок із реаліями життя американського суспільства.

Наступним кроком доцільно відредагувати опис семантичних груп американських фразеологізмів, щоб він мав єдиний академічний стиль і відповідав вимогам наукової статті.

Найчисельнішу групу американських фразеологізмів становлять одиниці, пов'язані з *навчанням та інтелектуальною діяльністю* (*hit the books, wrap your head around something, pick someone's brain*). Ці фразеологізми відображають важливість освіти, професійного розвитку, набуття знань і обміну досвідом, що є характерною рисою американської мовної картини світу.

Вагоме місце посідають *робота, бізнес та управління* (*call the shots, get the ball*

rolling, drop the ball, go the extra mile, pass the buck, beat the clock, ahead of the curve). Такі фразеологізми репрезентують орієнтацію американського суспільства на ефективність, відповідальність, конкурентоспроможність, лідерство та досягнення високих результатів.

Окрему семантичну групу становлять фразеологізми, пов'язані з *фінансами та матеріальним добробутом* (*bring home the bacon, cost an arm and a leg, hit the jackpot, a dime a dozen*). Вони характеризують матеріальне становище людини, оцінку вартості, фінансовий успіх, прибуток або економічні труднощі, що відображає значущість матеріального благополуччя в американській культурі.

Висока інтенсивність професійної діяльності та швидкий темп життя сприяли появі значної кількості фразеологізмів, які описують *емоційний та психологічний стан людини* (*hang in there, feel under the gun, hit rock bottom, go bananas*). Такі одиниці передають переживання, стрес, утрату контролю, емоційне виснаження або, навпаки, психологічну підтримку та здатність долати труднощі.

Помітне місце займають фразеологізми, що характеризують *спілкування та міжособистісні відносини* (*on the same page, read the room, throw someone under the bus, not a big deal, your guess is as good as mine, up to you*). Вони відображають важливість ефективної комунікації, взаєморозуміння, співпраці, відповідальності та соціальної взаємодії.

До окремої тематичної групи належать фразеологізми, пов'язані з *прийняттям рішень та досягненням мети* (*take the plunge, go out on a limb, give it a shot, go the distance, learn the hard way*). Вони репрезентують готовність до ризику, наполегливість, самостійність, здобуття життєвого досвіду та прагнення до успіху.

Найменшу групу становлять фразеологізми, що характеризують *повсякденне життя* (*take a rain check, get a move on, keep your head above water, make waves, the sky's the limit*). Ці одиниці широко функціонують у розмовному мовленні та описують типові життєві ситуації, повсякденну поведінку й ставлення людини до різних подій.

Проведений аналіз засвідчив, що сучасні американські фразеологізми насамперед відображають такі базові цінності американського суспільства, як освіта, професійна самореалізація, підприємництво, матеріальний добробут, індивідуальна відповідальність, ефективна комунікація та досягнення поставленої мети.

Структурний аналіз американських фразеологізмів засвідчив переважання дієслівних фразеологічних словосполучень, зокрема *hit the books, call the shots, go the extra mile, get the ball rolling*. Це пояснюється прагматичною спрямованістю американської англійської мови, у якій домінують мовні засоби, що позначають дію, активність та досягнення конкретного результату.

Стилістичний аналіз свідчить, що сучасні американські фразеологізми ґрунтуються переважно на переносному значенні слів та різноманітних засобах образності.

В американізмах утілено прагнення до успіху, підприємливість, індивідуалізм, конкурентність, відповідальність, готовність до ризику та орієнтацію на досягнення конкретного результату.

Для нашого дослідження доцільною є тематична (семантична) класифікація спільних британсько-американських фразеологізмів, серед яких.

доцільно виділити такі групи: людина та її фізичний стан; емоції та почуття; мислення, знання та спілкування; праця, навчання та професійна діяльність; успіх, невдача та життєві досягнення; міжособистісні стосунки; час; гроші та матеріальне становище; природа та навколишній світ; ризик, труднощі та подолання перешкод; мораль, життєва мудрість і народний досвід. Така класифікація свідчить про антропоцентричний характер спільної англомовної фразеології. Серед 510 американських фразеологізмів виявилося 435 спільних британсько-американських фразеологізмів, які водночас функціонують у Великобританії та США.

Найчисельнішою є група «**Людина та її фізичний стан**» (*under the weather, fit as a fiddle, sleep like a log*). Ці фразеологізми описують фізичне здоров'я, самопочуття, життєву енергію та процес відновлення людини.

Важливе місце посідає група «**Емоції та почуття**» (*on cloud nine, over the moon, feel blue, get cold feet, break someone's heart, see red*). Фразеологізми цієї групи передають широкий спектр емоційних станів – від радості й захоплення до страху, тривоги, смутку чи розчарування.

До групи «**Мислення, знання та спілкування**» належать одиниці *read between the lines, hit the nail on the head, speak your mind, ring a bell, know by heart*. Вони характеризують інтелектуальну діяльність людини, процес пізнання, пам'ять, мовленнєву взаємодію та особливості комунікації.

Значний пласт становлять фразеологізми тематичної групи «**Праця, навчання та професійна діяльність**» (*hit the books, burn the midnight oil, go the extra mile, work your fingers to the bone, make ends meet, call it a day*). Ці одиниці відображають працьовитість, професійну відповідальність, наполегливість у навчанні та прагнення досягати поставленої мети.

До тематичної групи «**Успіх, невдача та життєві досягнення**» належать *miss the boat, hit the jackpot, back to square one, throw in the towel, go from strength to strength*. Вони характеризують різні етапи досягнення успіху, втрату можливостей, невдачі, поразки та особистісний розвиток.

Фразеологізми групи «**Міжособистісні стосунки**» (*see eye to eye, give someone a hand, meet someone halfway, give someone the cold shoulder, stand your ground*) репрезентують взаємодію між людьми, співпрацю, підтримку, взаєморозуміння, конфлікти та особливості соціальної поведінки.

Група «**Час**» (*once in a blue moon, time flies, at the eleventh hour, every now and then, from time to time*) характеризує часові відношення, тривалість подій, своєчасність виконання дій та швидкоплинність часу.

До групи «**Гроші та матеріальне становище**» належать *cost an arm and a leg, cost a fortune, make ends meet, save for a rainy day, a penny saved is a penny earned*. Вони відображають матеріальне становище людини, фінансові труднощі, прибутки, витрати, ощадливість та економічну поведінку.

Фразеологізми тематичної групи «**Природа та навколишній світ**» ґрунтуються на образах природи та природних явищ, які використовуються для осмислення життєвих ситуацій і людського досвіду.

Група «**Ризик, труднощі та подолання перешкод**» репрезентує складні життєві ситуації, готовність до ризику, відповідальність за власні рішення та здатність долати труднощі.

Окрему тематичну групу становлять фразеологізми «**Мораль, життєва мудрість і народний досвід**» (*actions speak louder than words, better late than never, practice makes perfect, honesty is the best policy, look before you leap, you reap what you sow, Rome wasn't built in a day*). Ця група представлена переважно прислів'ями та приказками, які відображають морально-етичні цінності, життєві принципи та культурні традиції англомовного суспільства.

Серед спільних британсько-американських фразеологізмів є дієслівні фразеологічні словосполучення (*hit the books, go the extra mile, make ends meet, give someone a hand*), які характеризуються високою частотністю вживання та прагматичною спрямованістю. Значну групу становлять предикативні конструкції (*time flies, actions speak louder than words*), що передають завершені судження або узагальнені висновки. Важливе місце посідають прислів'я та приказки (*better late than never, practice makes perfect, nothing ventured, nothing gained*), які відображають життєвий досвід і морально-етичні цінності англомовного суспільства.

Більшість цих фразеологізмів сформувалася ще до остаточного розмежування британського й американського варіантів англійської мови або поширилася внаслідок їх тривалої мовної взаємодії. Наявність значного масиву таких одиниць підтверджує спільність історичного розвитку англійської мови та єдність англомовного мовного простору, попри існування національно-культурних особливостей британської й американської англійської.

Проведений аналіз засвідчив, що спільний британсько-американський фразеологічний фонд охоплює практично всі сфери життєдіяльності людини. Найбільш продуктивними є групи, пов'язані з емоціями, комунікацією, працею, міжособистісними відносинами та моральними цінностями, що підтверджує антропоцентричний характер сучасної англійської фразеології.

До групи B*ritish Phraseological Units* належать 25 фразеологічних одиниць, що функціонують в американській англійської та зберігають виразну британську національно-культурну специфіку. До таких одиниць належать *a storm in a teacup, take something with a grain of salt, not see the wood for the trees* та ін. Незважаючи на відносно невелику кількість, ці фразеологізми є важли-

вими маркерами британської лінгвокультури та історичного розвитку англійської мови.

Проведений аналіз дав змогу виокремити п'ять основних тематичних груп британських фразеологізмів, які функціонують у сучасній американській англійській: повсякденне життя і побут; народна мудрість і прислів'я; характеристика людини та її поведінки; комунікація і мислення; оцінка ситуацій.

Структурний аналіз показав, що британські фразеологізми представлено різними типами конструкцій. Найпоширенішими є дієслівні словосполучення (*find your feet, come to the point*), прислів'я (*waste not, want not; make hay while the sun shines*), компаративні конструкції (*as right as rain*) та іменникові фразеологізми (*a sticky wicket, a cock-and-bull story*).

На відміну від американізмів серед британських одиниць значно більшу частку становлять прислів'я, приказки та традиційні паремії, що відображають багатовіковий культурний досвід британського суспільства.

Висновки і перспектива подальших розвідок у даному напрямі. Основу американської англійської становлять американізми, спільні британсько-американські фразеологізми і британські фразеологізми. У першій половині XXI ст. почали з'являтися перспективні інноваційні вирази, які у перспективі можуть перетворитися на американські фразеологізми. На основі аналізу корпусу, що налічує 510 фразеологічних одиниць, виокремлено три основні групи: *American Phraseological Units* (50 американізмів), *Shared British-American Phraseological Units* (435 спільних фразеологізмів) *та British Phraseological Units* (25 британських фразеологізмів, які використовуються у США).

Установлено, що американізми відображають особливості американської мовної картини світу, цінності сучасного суспільства, розвиток бізнесу, цифрових технологій, спорту, політики та масової культури.

Перспективу подальших наукових досліджень убачаємо у розширенні корпусу сучасних американських фразеологізмів, дослідженні особливостей їх функціонування в різних типах дискурсу (медійному, політичному, діловому, художньому та цифровому), а також у зіставному аналізі американської фразеології з фразеологічними системами інших варіантів англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Максимова А. Алгоритми дослідження фразеологізмів англійської мови у XXI столітті. Причорноморські філологічні студії. 2025. № 7. С. 75–79. DOI: https://doi.org/10.32782/bsps-2025.7.11
2. Максимова А. Концептуалізація підходів та методів дослідження американських фразеологізмів. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія. 2024. № 4(14). С. 55–60. DOI: https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.4.9
3. Максимова А. Методологічне підґрунтя дослідження фразеологізмів американської англійської. Причорноморські філологічні студії. 2024. № 5. С. 57–62. DOI: https://doi.org/10.32782/bsps-2024.5.10
4. Максимова А. Передумови формування та еволюція фразеологізмів англійської мови. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. 2023. № 29. С. 46–49.
5. Максимова А. Я. Порівняльний аналіз американських фразеологізмів. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». 2024. Т. 35(74). № 5. Ч. 1. С. 232–236.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
7. Cowie A. P. Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford : Clarendon Press, 1998. 258 p.
8. Fernando C. Idioms and Idiomaticity. Oxford : Oxford University Press, 1996. 184 p.
9. Gläser R. The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis. Phraseology. Oxford : Oxford University Press, 1998. P. 125–143.
10. Lakoff, G., & Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 2008. 308 p.
11. Moon R. Fixed Expressions and Idioms in English. Oxford : Clarendon Press, 1998. 338 p.

REFERENCES

1. Maksymova, A. (2025). Alhorytmy doslidzhennia frazeolohizmiv anhliiskoi movy u XXI stolitti [Algorithms for the study of English phraseological units in the twenty-first century]. *Prychornomorski filolohichni studii*, (7), 75–79. [in Ukrainian].
2. Maksymova, A. (2024). Kontseptualizatsiia pidkhodiv ta metodiv doslidzhennia amerykanskykh frazeolohizmiv [Conceptualization of approaches and methods for the study of American phraseological units]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Filolohiia*, (4), 55–60. [in Ukrainian].
3. Maksymova, A. (2024). Metodolohichne pidgruntia doslidzhennia frazeolohizmiv amerykanskoi anhliiskoi [Methodological foundations for the study of American English phraseological units]. *Prychornomorski filolohichni studii*, (5), 57–62. [in Ukrainian].
4. Maksymova, A. (2023). Peredumovy formuvannia ta evoliutsiia frazeolohizmiv anhliiskoi movy [Prerequisites for the formation and evolution of English phraseological units]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva*, (29), 46–49. [in Ukrainian].
5. Maksymova, A. Ya. (2024). Porivnialnyi analiz amerykanskykh frazeolohizmiv [Comparative analysis of American phraseological units]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia*. Zhurnalistyka, 35(74), Part 1, 232–236. [in Ukrainian].
6. Selivanova, O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy [Modern linguistics: Directions and problems]. Dovkillia-K.
7. Cowie, A. P. (1998). Phraseology: Theory, analysis, and applications. Clarendon Press.
8. Fernando, C. (1996). Idioms and idiomaticity. Oxford University Press.
9. Gläser, R. (1998). The stylistic potential of phraseological units in the light of genre analysis. In A. P. Cowie (Ed.), Phraseology: Theory, analysis, and applications (pp. 125–143). Oxford University Press.
10. Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). Metaphors we live by. University of Chicago Press.
11. Moon, R. (1998). Fixed expressions and idioms in English: A corpus-based approach. Clarendon Press.

Дата першого надходження статті до видання: 25.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 378.147:811.161.2'243
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.12

DRAMATIC TEXT IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: TANDEM WORK, READING, TRANSLATION, AND PERFORMATIVE EXPERIENCING OF THE TEXT

Lesia Nazarevych
Ph.D. in Philology,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign Languages,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ruska Str., 56, Office 307, Ternopil, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0566-9200
Researcher ID: AAC-2202-2020
e-mail: lesia.te@gmail.com

Viktoriia Somoff
Ph.D. in Philology,
Associate Professor at the Department of East European,
Eurasian, and Russian Studies
Dartmouth College
College Str., 15, Reed Hall 201, Hanover, USA
e-mail: victoria.somoff@dartmouth.edu

Abstract. *This article develops a theoretical framework and pedagogical model for integrating dramatic texts into tandem learning of Ukrainian as a foreign language. The study emerged from an international educational collaboration between Ternopil Ivan Puluj National Technical University (Ukraine) and Dartmouth College (USA). It examines the integration of a performative approach to language teaching that emphasizes learning through action, interaction, and embodied engagement with dramatic texts. The theoretical framework draws on text-centered pedagogy, embodied cognition, and performative pedagogy. Dramatic texts are conceptualized as multidimensional pedagogical resources that enable learners to move beyond the analysis of linguistic forms toward the development of connected discourse in authentic and simulated communicative contexts. The article proposes an original pedagogical model for integrating dramatic texts into tandem learning, together with a structured instructional sequence comprising text reception, linguistic and cultural analysis, translation, interpretation, and staged reading. Particular attention is devoted to the challenges of translating culturally specific references, wartime discourse, colloquial language, surzhyk, and symbolic imagery. The findings demonstrate that combining tandem learning with dramatic texts promotes the development of connected discourse, reduces language anxiety, fosters intercultural competence, and deepens students' understanding of the contemporary Ukrainian experience of war through literary representation. Although developed within the context of teaching Ukrainian as a foreign language, the proposed model is readily adaptable to learners at different levels of proficiency.*

Key words: *communicative approach, tandem learning, connected discourse, dramatic texts, drama, Ukrainian as a foreign language; performative pedagogy, intercultural communication, translation.*

© L. Nazarevych, V. Somoff, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ДРАМАТИЧНИЙ ТЕКСТ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: РОБОТА В ТАНДЕМ-ПАРАХ, ЧИТАННЯ, ПЕРЕКЛАД І СЦЕНІЧНЕ ПРОЖИВАННЯ

Леся Назаревич
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української та іноземних мов
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя
вул. Руська, 56, кімн. 307, м. Тернопіль, Україна
orcid.org/0000-0002-0566-9200
Researcher ID: AAC-2202-2020
e-mail: lesia.te@gmail.com

Вікторія Сомова
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри східноєвропейських, євразійських та російських досліджень
Дартмутського коледжу
вул. 15 College St, кімн. 201 Reed, м. Ганновер, Сполучені Штати Америки
e-mail: victoria.somoff@dartmouth.edu

Анотація. *У статті здійснено теоретичне обґрунтування та практичну апробацію використання драматичного тексту в тандемному навчанні української мови як іноземної. Роботу виконано в межах міжнародного освітнього проєкту співпраці між Тернопільським національним технічним університетом імені Івана Пулюя та Дартмутським коледжем (США). Особливу увагу зосереджено на інтеграції перформативного підходу в навчальний процес, що передбачає засвоєння мовного матеріалу через дію, взаємодію та емоційне проживання тексту. Теоретичним підґрунтям дослідження є концепції текстоцентризму, втіленого пізнання (embodied cognition) та перформативної педагогіки. Драматичний текст розглядається як багаторівнева дидактична одиниця, що забезпечує перехід від аналізу мовних структур до формування зв'язного мовлення в умовах реальної або змодельованої комунікації. Представлено авторську модель роботи з драматичними текстами в тандем-парах й алгоритм організації навчальної діяльності, що включає етапи рецепції, лінгвокультурного аналізу, перекладу, інтерпретації та сценічного відтворення. Окрему увагу приділено труднощам перекладу, пов'язаним із передаванням культурно маркованих реалій, воєнного контексту, розмовної лексики, суржику та символічних елементів. Результати дослідження засвідчують, що поєднання тандем-навчання та драматичного тексту сприяє розвитку зв'язного мовлення, зниженню мовленнєвої тривожності, формуванню міжкультурної компетентності та глибшому осмисленню українського досвіду війни через художнє слово. Запропонований підхід може бути використаний у практиці викладання української мови як іноземної на різних рівнях підготовки.*

Ключові слова: *комунікативний підхід, тандем-навчання, зв'язне мовлення, драматичний текст, п'єса, українська мова як іноземна, перформативний підхід, міжкультурна комунікація, переклад.*

Introduction. Contemporary approaches to teaching Ukrainian as a foreign language seek to develop not only learners' linguistic competence but also their communicative, emotional, sociocultural, and intercultural competence. Although literary texts are widely used in language instruction, dramatic texts remain comparatively underutilized. At the same time, performative pedagogy creates a «multidimensional learning environment» in which language is acquired through action and emotional engagement [1], while process drama has been shown to foster communicative competence through role immersion [2]. The present study brings together dramatic texts and tandem learning within the framework of an international educational collaboration between Ternopil Ivan Puluj National Technical University (Ukraine) and Dartmouth College (USA). The project was initiated by Professor Viktoriia Somoff, with the Ukrainian component coordinated by Associate Professor Lesia Nazarevych. Within this collaborative framework, dramatic texts served as a means of engaging with the contemporary Ukrainian experience of war, while tandem learning created a space for authentic intercultural dialogue.

The proposed approach is grounded in the principle that language and culture should be learned simultaneously from the earliest stages

of instruction. In the context of Russia's ongoing war against Ukraine and the politicization of language, this integration assumes both pedagogical and broader societal significance. This study contributes to the field by providing the first systematic account of this instructional model.

Theoretical Framework. Performative pedagogy integrates the cognitive, emotional, and embodied dimensions of learning, putting into practice the principle of «learning through action» [3; 4]. Research has shown that performative approaches foster language development, creativity, critical thinking, and intercultural competence while helping learners overcome psychological barriers to communication [5; 6]. Within contemporary approaches to teaching Ukrainian as a foreign language (UFL), the text-centered approach occupies a central place, treating texts not merely as instructional materials but as the foundation of meaningful communication. Hanna Shvets conceptualizes the literary text as a multidimensional pedagogical resource that enables learners not only to acquire grammatical knowledge but also to experience language within its sociocultural context, integrating lexical and communicative skills into a coherent understanding of the world [7; 8]. In these studies, however, literary texts function primarily as objects of linguistic analysis and interpretation.

By contrast, recent international scholarship increasingly conceptualizes dramatic texts as performative media through which communicative competence develops in and through action. Schewe emphasizes the integrative potential of performative pedagogy [3], Piazzoli demonstrates the value of process drama in reducing language anxiety [4], while Rothwell [9] and Kao and O'Neill [10] highlight its capacity to foster communicative spontaneity and intercultural interaction. It is precisely this integration of linguistic, cognitive, emotional, and embodied learning that distinguishes dramatic texts from more traditional approaches to working with literary texts.

Bringing together the text-centered approach and performative pedagogy opens new possibilities for teaching Ukrainian as a foreign language. In the model proposed here, dramatic texts build upon the text-centered approach by moving beyond textual analysis toward collaborative interpretation within the context of tandem learning. The model builds on our previous research [11; 12; 17], in which we argued that the public dimension of pedagogical projects enhances students' sense of responsibility for their own learning [11, p. 111]. Staged readings and collaborative discussions of translation choices further transform textual interpretation into embodied engagement, requiring students to take responsibility not only for linguistic accuracy but also for the emotional and cultural realization of meaning. Dramatic texts thus represent the next stage in the development of our pedagogical model, guiding learners from individual words and phrases to communicative action, intercultural dialogue, and ultimately, staged performance.

Objectives. The objective of this study is to provide a theoretical rationale for and demonstrate the effectiveness of integrating dramatic texts into tandem learning of Ukrainian as a foreign language. Specifically, the study seeks to: (1) describe the methodological principles underlying the use of dramatic texts in teaching Ukrainian as a foreign language; (2) examine the role of the performative approach in language teaching; (3) present a pedagogical model for integrating dramatic texts into tandem learning; (4) investigate the contribution of dramatic texts to the development of connected discourse and intercultural competence; and (5) synthesize the findings of implementing this instructional model within the framework of an international educational collaboration (2024–2025).

The study examines the pedagogical use of two contemporary Ukrainian plays – Vertep: Chronicles of War by Artem Lebediev and Prayer for Elvis by Maryna Smilianets – as the principal instructional materials for tandem learning of Ukrainian as a foreign language.

The study makes three principal contributions. First, it conceptualizes dramatic texts as a medium for performative language learning. Second, it develops a pedagogical model for integrating dramatic texts into tandem learning. Third, it demonstrates the effectiveness of combining translation, staged reading, and intercultural dialogue within a unified instructional framework

Main Findings. The pedagogical model proposed in this study emerged through classroom-based implementation conducted within an instructional laboratory, where tandem

learning, translation, and staged reading were systematically integrated, evaluated, and refined. This iterative process enabled us to move beyond the intuitive use of dramatic texts toward the development of a coherent and replicable pedagogical model. Recent research in language pedagogy has increasingly embraced performative approaches, which conceptualize language learning as a process of learning through action. Our work with dramatic texts – particularly Vertep: Chronicles of War by Artem Lebediev [13] and Prayer for Elvis by Maryna Smilianets [14] – is grounded in the theory of embodied cognition, which understands language acquisition as the integration of cognitive, embodied, and emotional experience. This perspective is consistent with theories of performative pedagogy that conceive of learning as «entering the moment» [15], as well as with Manfred Schewe's model of the holistic learning environment [3]. Accordingly, our pedagogical model is organized around three interrelated principles: embodied learning, inquiry through action, and the creation of an emotionally safe learning environment that lowers the affective filter.

The principle of embodied learning differs from traditional language teaching by extending beyond the intellectual analysis of linguistic forms. Performative interaction engages learners' cognitive, physical, and emotional experience simultaneously. Lexical items such as freedom, war, occupier, pain, fear, basement shelter, and death are therefore acquired not as isolated vocabulary items but through their association with intonation, gesture, and the emotional perspective of dramatic characters.

The second principle – inquiry through action – conceives learning as a collaborative process of exploration rather than simple reproduction. Students do not merely recite dialogue; they investigate how intonation, gesture, and emotional stance shape meaning. Working with Prayer for Elvis and Vertep: Chronicles of War, tandem partners explored how irony and tragedy transform otherwise ordinary words into expressions of resilience, humor, or grief. This collaborative process also enabled students to decode the cultural meanings embedded in the texts, fostering a deeper understanding of both language and culture.

During classroom sessions involving American students and online meetings with their Ukrainian tandem partners, instructional priorities gradually shifted from grammatical accuracy toward authentic communication and the performative demands of dramatic interaction. We conceptualize this learning environment as a space of emotional safety that lowers the affective filter. According to Krashen's theory [16], anxiety inhibits language acquisition; dramatic performance therefore serves as an effective means of reducing psychological barriers to communication. Assuming a dramatic role functions as a protective frame in which students speak through fictional characters rather than in their own voices, allowing them to take linguistic risks without fear of failure. As a result, engagement with the language of war becomes an experience of empathy rather than one of secondary traumatization.

Translation constituted an equally important dimension of the project. Working with contemporary Ukrainian plays exposed students to a range of linguistic and cultural challenges, including surzhyk, military jargon, culturally specific references, and emotionally charged vocabulary for which English often offers no direct equivalents. Within the tandem partnerships, Ukrainian students served not only as language consultants but also as interpreters of cultural meaning. The project rested on three interconnected pedagogical components: collaborative translation in tandem pairs, direct conversations with the playwrights, and public staged readings. Tandem partnerships were jointly coordinated by Viktoriia Somoff and Lesia Nazarevych from the American and Ukrainian sides, respectively, through a six-stage pedagogical model in which each play was divided into pedagogically balanced segments.

Stage 1. Orientation and Contextualization. The first stage familiarized students with the overall structure of the plays and identified individual scenes for close analysis. It also established the historical framework necessary for interpreting the texts, including Russia's war against Ukraine since 2014, the occupation of Crimea and parts of the Donbas, the full-scale invasion of 2022, and the historical and cultural significance of the Donbas as an integral part of Ukraine. This contextual grounding enabled students to read the dialogue not merely as representations of everyday life or wartime experience but also as expressions of broader historical realities and symbolic meanings.

A distinctive feature of the project was the use of contemporary Ukrainian plays that, at the time of the study, had not yet been translated into English. Students therefore engaged in an authentic translation process, assuming the roles of both translators and interpreters as they collaboratively negotiated linguistic choices and cultural meaning rather than relying on established English translations. The two plays required different pedagogical strategies. Work on Prayer for Elvis by Maryna Smilianets centered on the emotionally charged dialogue between two brothers and the concluding image of the protagonist's death as a symbolic transfer of moral responsibility to the surviving brother. By contrast, Vertep: Chronicles of War by Artem Lebediev required extensive linguistic and cultural interpretation of Ukrainian Christmas traditions. In particular, the symbolism of the vertep and the Christmas carol Nova Radist Stala («A New Joy Has Come») functions as a marker of shared cultural identity that ultimately enables the characters to recognize survivors trapped beneath the rubble.

Stage 2. Linguistic and Cultural Interpretation. At this stage, students examined culturally specific linguistic features – including symbols, surzhyk, slang, and interjections – that required cultural explanation and contextual interpretation. Collaboration took place in a shared Google document, where tandem partners recorded not only English translations but also the contextual meaning and usage of at least ten new lexical items during each session. In doing so, they gradually developed a personalized lexical repertoire grounded in authentic communicative contexts.

Stage 3. Hermeneutic Interpretation and Empathic Engagement. The third stage focused on interpreting the characters' motivations and emotional worlds. Through collaborative discussion, students moved beyond textual comprehension to develop an empathetic understanding of the characters' experiences, fostering a meaningful psychological engagement with the realities of war represented in the plays.

Stage 4. Consolidation and Scaffolding. The fourth stage emphasized continuity in learning through systematic review and refinement. Linguistically challenging passages were highlighted using color-coded annotations, and each session began with a performative re-enactment of previously translated scenes. This cumulative approach reinforced earlier learning while integrating newly acquired linguistic and cultural knowledge.

Stage 5. Documentation and Reflection. Students' translations, annotations, and collaborative discussions were systematically documented in a shared digital workspace. This ongoing record made it possible to trace the development of both linguistic proficiency and intercultural competence throughout the project.

Stage 6. Public Staged Reading. The project culminated in a public staged reading at Dartmouth College. The staged reading represented not merely the final stage of language teaching but also an act of cultural advocacy. By combining staged readings in English with performances of the Ukrainian songs Nova Radist Stala («A New Joy Has Come») and Oi u luzi chervona kalyna («Oh, the Red Viburnum in the Meadow»), the event demonstrated that a performative approach enables learners not only to acquire Ukrainian as a foreign language but also to become informed interpreters and advocates of the contemporary Ukrainian experience. The six-stage model outlined above provided the pedagogical framework for students' work with the two plays. The following examples illustrate how this approach functioned in practice and the linguistic and cultural challenges it enabled students to address.

Analysis of the plays by Maryna Smilianets and Artem Lebediev demonstrates that the principal challenges of translation lie not in finding lexical equivalents but in conveying meanings rooted in the emotional and historical experience of contemporary Ukraine. For learners unfamiliar with the historical context, the dialogue between the two brothers in Prayer for Elvis concerning «peace» during wartime and responsibility toward their mother [14, p. 97] initially appears to present an abstract moral dilemma. Without an understanding of Russia's war against Ukraine since 2014, however, the deeper significance of references to «being an asshole» (mudatstvo) or to their mother's having «aged three years» remains inaccessible. Within the tandem partnership, the Ukrainian student explains not merely what

the characters say but why their words carry such emotional weight. As a result, the language of war ceases to function as isolated vocabulary and instead becomes embedded in lived historical experience.

This process is particularly evident in Yurii's reflection: «Remember how Dad used to say, '... go plant a tree.' No one but you will pick up this trash and throw it in the bin. I'm there so that life here can remain peaceful and safe. If you can live without feeling that the country is still at war, then it means that the boys and I are doing exactly what we should be doing» [14, p. 102]. For many learners, English words such as duty or obligation initially evoke the impersonal fulfillment of contractual responsibilities. In the play, however, responsibility is expressed through concrete moral action: «If you see litter, pick it up»; «If your home is attacked, defend it». As Ukrainian students explain that, for Ukrainians, war is understood not as a desire to fight but as the necessity of defending one's home, their tandem partners gradually come to recognize that responsibility is measured through actions rather than words. It is through this shared process of interpretation that empathy emerges.

Equally significant is the dramatic framing of the dialogue itself. The conversation takes place in a dream, after the elder brother has already been killed and returns to speak with his younger brother. Preserving the existential dimension of this encounter requires careful interpretation; if approached merely as a conventional conversation, the scene loses much of its emotional and philosophical depth. In Artem Lebediev's Vertep: Chronicles of War, translation presents both ideological and spiritual challenges. References by the occupying forces to a «single country» function as instruments of propaganda and, without appropriate historical context, may easily be misinterpreted by international students as politically neutral statements. The concept of the vertep likewise resists straightforward translation into English, as it encompasses a form of folk theatre, a religious tradition, a ritual performance, and a distinct cultural worldview.

The play's concluding scene offers perhaps the clearest illustration of these challenges. Beneath the rubble, the siblings are ultimately saved when the Christmas carol Nova Radist Stala («A New Joy Has Come») enables rescuers to locate them [13, p. 201]. For the characters, the carol is far more than a Christmas tradition: it functions as a marker of shared cultural identity, distinguishing friend from foe. Mykhas sings not simply to make himself heard but so that Ukrainian soldiers will recognize him as one of their own. Without an understanding of the carol's religious and cultural significance, much of the scene's emotional and symbolic meaning remains inaccessible to learners. Translation therefore becomes not merely a linguistic exercise but a process of cultural interpretation and meaning-making. Within the tandem-learning environment, this collaborative work of interpretation gradually replaced linguistic anxiety with confidence and mutual trust.

Conclusions. The findings of this study demonstrate the effectiveness of integrating dramatic texts into tandem learning of Ukrainian as a foreign language. By combining tandem learning with a performative approach, the proposed pedagogical model promotes deeper language acquisition while fostering communicative confidence and intercultural competence. More broadly, the study suggests that language, culture, and communication should be understood as mutually constitutive dimensions of language learning that develop simultaneously rather than sequentially. Whereas digital tools such as flashcards facilitate the transition from individual words to meaningful phrases, dramatic texts enable learners to move from isolated phrases to authentic communicative action. In this way, performative pedagogy extends language learning beyond linguistic accuracy toward embodied participation in culturally situated communication. Future research should expand the corpus of dramatic texts available for teaching Ukrainian as a foreign language, adapt the proposed pedagogical model to learners at different levels of proficiency, and further explore the integration of digital technologies into performative language pedagogy. Although developed within the context of Ukrainian as a foreign language, the model proposed here is sufficiently flexible to be adapted to a wide range of instructional contexts and proficiency levels.

BIBLIOGRAPHY

1. Прадівлянна Л. Інтеграція драми у навчання англійської мови: від роботи з художнім текстом до творчих методів і постановок. *Journal of Cross-Cultural Education.* 2025. № 6. Т. 2.
2. Luo S., Ismail L., Ahmad N. K. K., Guo Q. Using process drama in EFL education: a systematic literature review. *Heliyon*. 2024. Vol. 10. Article e31936. DOI: https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e31936
3. Schewe M. Performative Foreign Language Culture and Literature Pedagogy: Contexts, Terminology and a Draft Model. *Scenario: A Journal for Performative Teaching, Learning, Research*. 2013. Vol. 7. № 1. P. 5–22.
4. Piazzoli E. C. Process Drama and Additional Language Teaching: Reflections on the Dante Alighieri Immersion Weekends. *Applied Theatre Researcher*. 2010. № 11. P. 1–9.
5. Göksel E. Playing with Possibilities: Drama and Core French in the Montessori Elementary Classroom in British Columbia, Canada. *Scenario: A Journal for Performative Teaching, Learning, Research.* 2019. Vol. 13. № 1. P. 1–20.
6. Gałązka A. Process drama as a medium of creative teaching and learning in EFL classroom. *The New Educational Review*. 2006. № 2. P. 93–110.
7. Швець Г. Д. Художній текст на різних етапах навчання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 176–182.
8. Швець Г. Д. Розвиток навичок діалогічного мовлення в іноземних студентів (на матеріалі художнього тексту). *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія «Педагогіка»*. 2013. Вип. 49. С. 116–121.
9. Rothwell J. Bodies and Language: Process Drama and Intercultural Language Learning in a Beginner Language Classroom. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance.* 2011. Vol. 16. № 4. P. 575–594.
10. Kao S. M., O'Neill C. Words into Worlds: Learning a Second Language through Process Drama. Stamford : Ablex Publishing, 1998. 244 p.
11. Назаревич Л. Т. Тандем-метод у навчанні української мови як іноземної: досвід взаємодії. *Українська мова у світі*. 2022. Вип. VIII. С. 109–115. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/51477
12. Назаревич Л. Від слів до фраз: роль флешкарток у формуванні мовленнєвих навичок студентів на заняттях української мови як іноземної. *Причорноморські філологічні студії.* 2024. Вип. 6. С. 44–50. DOI: https://doi.org/10.32782/bsps-2024.6.7
13. Лебедєв А. Вертеп. Хроніки війни. Неназвана війна : антологія актуальної української драми / упоряд. О. Миколайчук, Н. Мірошниченко. Київ : НЦТМ ім. Л. Курбаса ; Світ Знань, 2023. С. 185–205.
14. Смілянець М. Молитва за Елвіса. Неназвана війна : антологія актуальної української драми / упоряд. О. Миколайчук, Н. Мірошниченко. Київ : НЦТМ ім. Л. Курбаса ; Світ Знань, 2023. С. 95–110.
15. Fels L. In the Weaving: performance theory and curriculum theory revisited. Performance Studies: Approaches to Communication, Culture, and Education. 1998.
16. Krashen S. D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. Oxford : Pergamon Press, 1982. 202 p.
17. Назаревич Л., Мацюк Г. Ментальні мапи: теорія і практика застосування на заняттях української мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної.* 2025. Вип. 19. С. 113–127.

REFERENCES

1. Pradivlianna, L. (2025). Intehratsiia dramy u navchannia anhliiskoi movy: vid roboty z khudozhnim tekstom do tvorchykh metodiv i postanovok [Integration of drama into English language teaching: From working with literary text to creative methods and performances]. *Journal of Cross-Cultural Education, 6*(2). [in Ukrainian].
2. Luo, S., Ismail, L., Ahmad, N. K. K., & Guo, Q. (2024). Using process drama in EFL education: A systematic literature review. *Heliyon, 10*, Article e31936. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e31936
3. Schewe, M. (2013). Performative foreign language culture and literature pedagogy: Contexts, terminology and a draft model. *Scenario: A Journal for Performative Teaching, Learning, Research, 7*(1), 5–22.
4. Piazzoli, E. C. (2010). Process drama and additional language teaching: Reflections on the Dante Alighieri immersion weekends. *Applied Theatre Researcher, 11*, 1–9.
5. Göksel, E. (2019). Playing with possibilities: Drama and core French in the Montessori elementary classroom in British Columbia, Canada. *Scenario: A Journal for Performative Teaching, Learning, Research, 13*(1), 1–20.
6. Gałązka, A. (2006). Process drama as a medium of creative teaching and learning in EFL classroom. *The New Educational Review, 2*, 93–110.

7. Shvets, H. D. (2011). Khudozhnii tekst na riznykh etapakh navchannia ukrainskoi movy yak inozemnoi [Literary text at different stages of teaching Ukrainian as a foreign language]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi, 6*, 176–182. [in Ukrainian].
8. Shvets, H. D. (2013). Rozvytok navychok dialohichnoho movlennia v inozemnykh studentiv (na materiali khudozhnoho tekstu) [Developing dialogic speech skills in foreign students based on literary text]. *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pedahohika, 49*, 116–121. [in Ukrainian].
9. Rothwell, J. (2011). Bodies and language: Process drama and intercultural language learning in a beginner language classroom. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance, 16*(4), 575–594.
10. Kao, S. M., & O'Neill, C. (1998). *Words into worlds: Learning a second language through process drama*. Ablex Publishing.
11. Nazarevych, L. T. (2022). Tandem-metod u navchanni ukrainskoi movy yak inozemnoi: dosvid vzaiemodii [Tandem method in teaching Ukrainian as a foreign language: Experience of interaction]. *Ukrainska mova u sviti, VIII*, 109–115. https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/51477 [in Ukrainian].
12. Nazarevych, L. (2024). Vid sliv do fraz: rol fleshkartok u formuvanni movlennievykh navychok studentiv na zaniattiakh ukrainskoi movy yak inozemnoi [From words to phrases: The role of flashcards in developing students' speaking skills in Ukrainian as a foreign language classes]. *Prychornomorski filolohichni studii, 6*, 44–50. https://doi.org/10.32782/bsps-2024.6.7 [in Ukrainian].
13. Lebediev, A. (2023). Vertep. Khroniky viiny [Vertep. Chronicles of war]. In O. Mykolaichuk & N. Miroshnychenko (Eds.), *Nenazvana viina: Antolohiia aktualnoi ukrainskoi dramy* [The unnamed war: An anthology of contemporary Ukrainian drama] (pp. 185–205). Natsionalnyi tsentr teatralnoho mystetstva imeni Lesia Kurbasa; Svit Znan. [in Ukrainian].
14. Smilianets, M. (2023). Molytva za Elvisa [Prayer for Elvis]. In O. Mykolaichuk & N. Miroshnychenko (Eds.), *Nenazvana viina: Antolohiia aktualnoi ukrainskoi dramy* [The unnamed war: An anthology of contemporary Ukrainian drama] (pp. 95–110). Natsionalnyi tsentr teatralnoho mystetstva imeni Lesia Kurbasa; Svit Znan. [in Ukrainian].
15. Fels, L. (1998). In the weaving: Performance theory and curriculum theory revisited. In *Performance studies: Approaches to communication, culture, and education*.
16. Krashen, S. D. (1982). *Principles and practice in second language acquisition*. Pergamon Press.
17. Nazarevych, L., & Matsiuk, H. (2025). Mentalni mapy: teoriia i praktyka zastosuvannia na zaniattiakh ukrainskoi movy [Mind maps: Theory and practice of application in Ukrainian language classes]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi, 19*, 113–127. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.161.2`367.625`373.42:81`42
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.13

ДОЩ ІДЕ ЧИ ПАДАЄ? СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДІЄСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ АТМОСФЕРНИХ ОПАДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Володимир Олексенко
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонського державного університету
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0002-1358-6325
e-mail: volodymyr.oleksenko@gmail.com

Анотація. *У статті здійснено семантичний аналіз дієслів на позначення атмосферних опадів в українській мові. Об'єктом аналізу стали дієслівні номінації дощу, представлені в літературній мові, художньому мовленні, фольклорних текстах та діалектному вживанні. Предметом дослідження виступають семантичні особливості цих лексем та принципи їх внутрішньої диференціації. Актуальність роботи зумовлена необхідністю комплексного вивчення засобів вербальної репрезентації природних явищ, які відображають особливості національної мовної картини світу та специфіку сприйняття довкілля носіями української мови. Метою статті є виявлення основних семантичних груп дієслів на позначення дощу та характеристика їхніх значеннєвих особливостей. Для досягнення поставленої мети використано описовий метод, метод семантичного аналізу та метод класифікації мовного матеріалу. У процесі дослідження проаналізовано дієслова, що позначають різні аспекти перебігу атмосферних опадів, зокрема їхні інтенсивність, тривалість, характер руху води, акустичні особливості та емоційно-експресивне забарвлення. У результаті аналізу встановлено, що досліджувані лексеми утворюють розгалужену лексико-семантичну групу, у межах якої виокремлено шість підгруп: нейтральні дієслова, дієслова інтенсивних атмосферних опадів, дієслова слабких опадів, метафоричні дієслова, дієслова акустичного сприйняття атмосферних опадів та експресивні й діалектні номінації. З'ясовано, що семантична структура цих дієслів ґрунтується на поєднанні номінативної функції з додатковими образними, оцінними та звуконаслідувальними компонентами значення. Особливу роль у формуванні мовного образу дощу відіграють метафоричні та експресивні лексеми, які відображають не лише фізичні характеристики атмосферних опадів, а й емоційне ставлення мовців до природного явища. Зроблено висновок, що система дієслів на позначення дощу в українській мові характеризується значною семантичною різноманітністю та високим рівнем деталізації природних процесів. Багатство таких номінацій засвідчує розвиненість мовних механізмів концептуалізації довкілля та вагомий образний потенціал української лексичної системи.*

Ключові слова: *дієслово, атмосферні опади, дощ, лексико-семантична група, семантика, мовна картина світу, експресивність, метафора.*

© В. Олексенко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

DOES RAIN GO OR FALL? A SEMANTIC DIFFERENTIATION OF VERBS DENOTING ATMOSPHERIC PRECIPITATION IN UKRAINIAN

Volodymyr Oleksenko
Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism,
Kherson State University
Shevtchenka Str., 14, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0002-1358-6325
e-mail: volodymyr.oleksenko@gmail.com

Abstract. *The article presents a semantic analysis of verbs denoting atmospheric precipitation in the Ukrainian language. The object of the study is verbal nominations of rain represented in standard Ukrainian, literary texts, folklore, and dialectal speech. The subject of the research comprises the semantic peculiarities of these lexical units and the principles of their internal differentiation. The relevance of the study is determined by the need for a comprehensive investigation of linguistic means used to represent natural phenomena, which reflect the specific features of the Ukrainian linguistic worldview and the ways speakers conceptualize their environment. The aim of the article is to identify the main semantic groups of verbs denoting rain and to characterize their semantic features. To achieve this goal, descriptive, semantic, and classification methods have been employed. The research focuses on verbs that represent different aspects of precipitation, including its intensity, duration, the character of water movement, acoustic properties, and expressive colouring. The analysis demonstrates that the investigated lexical units form an extensive lexical-semantic group comprising six subgroups: neutral verbs, verbs denoting intensive precipitation, verbs denoting light precipitation, metaphorical verbs, verbs of fcoustic perception, and expressive as well as dialectal nominations. The study reveals that the semantic structure of these verbs is based on the interaction of their nominative function with additional figurative, evaluative, and sound-symbolic components. Particular attention is paid tj metaphorical and expressive lexical units, which reflect not only the physical characteristics of precipitation but also the emotional perception of rain by language speakers. The findings indicate that the system of rain-related verbs in Ukrainian is characterized by considerable semantic diversity and a high degree of differentiation. The richness of such nominations testifies to the developed mechanisms of linguistic conceptualization of natural phenomena and highlights the expressive potential of the Ukrainian lexical system.*

Key words: *rain, atmospheric precipitation, verb, lexical-semantic group, semantics, linguistic worldview, expressiveness, metaphor, sound symbolism, dialect vocabulary.*

Постановка проблеми. На перший погляд процес випадання дощу може розглядатися як однорідне природне явище, для позначення якого достатньо незначної кількості мовних засобів. Проте українська мова демонструє розгалужену систему дієслівних номінацій для позначення цього процесу. Дощ може ***йти, падати, лити, періщити, сіятися, моросити, накрапати, хлищати, крапати, сипати, шуміти*** чи навіть ***шурувати***. Кожне із цих дієслів не лише називає процес атмосферних опадів, а й передає певні характеристики явища, формуючи різні образи та смислові відтінки. Поряд із нейтральними назвами функціонують лексеми, які передають інтенсивність дощу, його тривалість, характер руху води, акустичні особливості та емоційно-оцінне сприйняття. Таке різноманіття мовних засобів свідчить про складну семантичну організацію досліджуваної лексики та актуалізує проблему встановлення критеріїв її систематизації. У зв'язку із цим постає необхідність з'ясування семантичних особливостей дієслів на позначення атмосферних опадів та визначення принципів їх внутрішньої диференціації.

Актуальність дослідження полягає у необхідності системного опису дієслів на позначення атмосферних опадів як важливого фрагмента української мовної картини світу, в якому відображено особливості національного сприйняття та вербалізації природних явищ.

Метою статті є аналіз семантичних груп дієслів на позначення атмосферних опадів в українській мові та визначення основних принципів їх внутрішньої диференціації.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань:** систематизувати дієслова на позначення процесу випа-

дання дощу; визначити основні семантичні ознаки досліджуваних лексем; здійснити їх класифікацію; схарактеризувати особливості функціювання окремих семантичних груп.

Об'єктом дослідження є дієслівні номінації на позначення атмосферних опадів в українській мові; **предметом** – семантичні особливості дієслів на позначення випадання дощу та принципи їх лексико-семантичної диференціації.

Методологічну основу дослідження становить поєднання структурно-семантичного та функційного підходів до аналізу мовних одиниць. У роботі використано: ***описовий метод*** – для збирання, систематизації та інтерпретації мовного матеріалу; ***метод компонентного аналізу*** – для використання архісеми та диференційних сем у структурі значення досліджуваних дієслів; ***метод лексико-семантичної класифікації*** – для встановлення внутрішньої організації досліджуваної групи лексем. Для аналізу особливостей функціювання дієслівних номінацій атмосферних опадів у художніх текстах застосовано ***елементи контекстуального аналізу***. Узагальнення отриманих результатів здійснено за допомогою ***індуктивного методу.***

Джерельну базу дослідження становлять тексти української художньої літератури, фольклорні матеріали, словники української мови та електронні мовні ресурси, з яких здійснено добір ілюстративного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми лексичної семантики та організації лексико-семантичних груп традиційно посідають важливе місце в українському мовознавстві. У працях дослідників розглянуто питання структури лексичного значення, функціювання тематичних груп лексики, особливостей мовної картини світу та вербалізації природних явищ. Л. Лисиченко висвітлила актуальні проблеми сучасної лексичної семантики, визначила основні параметри вивчення слова як одиниці лексико-семантичної системи мови й основні наукові поняття семасіології [5]. Л. Томіленко описала процес розвитку семантичної структури сучасного дієслова, простежила стилістичні особливості дієслів із новою семантикою [7], а І. Третяк – лексико-семантичні групи дієслів у поєднанні з іменниками [8]. Наукові студії С. Дишлевої та О. Леути зосереджено на семантичних класифікаціях дієслів української мови та виділенні їхніх лексико-семантичних груп (https://naub.oa.tdu.ua). Дослідження лексики атмосферних опадів охоплює вивчення семантичного, етимологічного та діалектного різноманіття слів. Лексико-семантичне поле опадів є об'єктом етнолінгвістичних та ареальних досліджень. Науковці аналізують номінації на позначення сезонних чи перших опадів, фіксують архаїзми та запозичення. А. Плечко, О. Денисевич проаналізували «традиційні вірування про дощ у духовній культурі середньополіських говірок Житомирщини, узагальнили матеріали сучасних лінгвістичних досліджень про атмосферні опади у вигляді дощу, здійснили системний опис найменувань, пов'язаних із дощем» [6]. Ю. Каліщук (Онищенко) «на матеріалі східностепових говірок сіл Гусарка, Більманка Запорізької області та села Темрюк Донецької області дослідила назви атмосферних опадів, що виникають у результаті замерзання води» [3]. В. Дворянкін, Ю. Онищенко, Л. Іщенко простежили функційно-семантичні властивості діалектних номінацій атмосферних опадів [1; 2]. М. Шленьова проаналізувала особливості репрезентації мовного образу атмосферних явищ у поезії В. Голобородька [9]. Водночас дієслівна репрезентація атмосферних опадів, що випадають у вигляді дощу, залишається перспективним напрямом дослідження, оскільки поєднує власне мовні, когнітивні та культурні аспекти.

Виклад основного матеріалу. Лексико-семантична група дієслів на позначення атмосферних опадів об'єднується спільною архісемою ***«випадання дощу».*** Саме ця інтегральна семантична ознака забезпечує належність досліджуваних одиниць до однієї понятєвої сфери. Її ядро становлять дієслова, які безпосередньо називають процес випадання опадів, тоді як периферію формують експресивні, діалектні, метафоричні та звуконаслідувальні найменування. Кожне дієслово актуалізує додаткові смислові компоненти, що конкретизують перебіг процесу. Саме завдяки цьому виникає розгалужена система мовних засобів, здатних відображати найтонші відмінності в характеристиці природного явища. Із метою систематизації досліджуваного матеріалу використано семантичний принцип класифікації. Підставою для виділення окремих груп стали інтенсивність атмосферних опадів, характер їх перебігу, особливості

руху води, акустичні характеристики та ступінь експресивності лексичних одиниць. На основі семантичних ознак у межах досліджуваної лексико-семантичної групи виокремлюємо такі підгрупи: нейтральні, інтенсивні, слабкі, метафоричні, акустичні та експресивно-діалектні дієслова на позначення дощу.

Нейтральні дієслова на позначення атмосферних опадів. Ядро лексико-семантичної групи дієслів на позначення атмосферних опадів становлять лексеми ***іде, падає, паде, випадає.*** Їх об'єднує відсутність яскраво виражених додаткових семантичних компонентів, пов'язаних з інтенсивністю, тривалістю чи емоційною оцінкою природного явища. Вони характеризуються найзагальнішим значенням і слугують насамперед для констатації самого факту випадання дощу. Такі лексеми не містять виразної оцінної семантики та не конкретизують силу опадів, що забезпечує їх високу частотність і широке функціювання в різних стилях мовлення. Найуживанішою одиницею є дієслово ***іде***, яке в українській мовній традиції стало нормативним способом процесу випадання дощу. Особливість цієї лексеми полягає у тому, що вона переносить на природне явище ознаки руху живої істоти або людини. Унаслідок такого переосмислення дощ постає як активний процес, що розгортається в просторі й часі. Висока частотність конструкції ***дощ іде*** свідчить про її глибоке вкорінення у мовній свідомості українців. Напр.: *«Десь **дощ іде** – Не мовкнуть голоси зозуль»* (В. Свідзінський, «Десь дощ іде», УкрЛіб); *«Вже, напевне, п'ятий день цей осінній **дощ іде**»* (А. Костецький, «Осінній дощ», УкрЛіб). Дієслово ***падає*** акцентує увагу на фізичному русі крапель згори вниз. На відміну від лексеми ***іде,*** яка фіксує сам процес опадів, дієслово ***падає*** конкретизує напрямок руху води й підкреслює його природну закономірність. У художніх текстах ця лексема часто сприяє створенню зорових образів. Форма ***паде*** є стилістично маркованим варіантом дієслова ***падає.*** Вона активно функціює у поетичному мовленні, де забезпечує лаконізм вислову й допомагає організувати ритміко-мелодійну структуру тексту. Її використання нерідко пов'язане з народнопісенною традицією та фольклорними джерелами української літератури. Напр.: «***Паде дощ, пада дощ,*** *пада…*» – пісенний текст Лілі Кобільник на слова Л. Лазурко (https://pisni.org.ua). Цей приклад особливо цікавий, бо демонструє одночасне вживання форм ***паде*** та ***пада(є)*** у поетичному мовленні; *«Плюй дурному в очі, а він каже, що то **дощ паде**»* – українське народне прислів'я (https://reddit).

Своєрідне місце посідає словосполука ***«дощ випадає»***, яка найчастіше використовується в науковому, публіцистичному дискурсах. Порівняно з лексемами ***іде*** та ***падає*** вона характеризується вищим рівнем абстрагованості та термінологійності. У таких випадках увага зосереджується не на чуттєвому сприйнятті дощу, а на фіксації атмосферного процесу як природного явища Напр.: *«На Півдні України (наприклад, у Присиваші та на узбережжі) **опадів випадає** найменше – менше 300 мм на рік»* (https://www.karpaty.com.ua).

Таким чином, нейтральні дієслова репрезентують базовий рівень номінації атмосферних опадів і слугують семантичним центром, від якого розгортається система більш диференційованих назв дощу.

Дієслова інтенсивних атмосферних опадів. Значне місце в системі дієслів на позначення атмосферних опадів посідають лексеми, які передають високу інтенсивність дощу. До цієї групи належать ***ллє, валить, періщить, січе, хлище (хлюще), шурує, полощe, йде стіною.*** Спільною ознакою цих одиниць є наявність сем сили, потужності, безперервності та активного впливу на навколишній простір. Найбільш нейтральною лексемою цієї групи є дієслово ***ллє***, яке акцентує увагу на великій кількості води та безперервності її руху. У мовній свідомості носіїв мови така номінація ґрунтується на аналогії між дощем і потоком рідини, що виливається з посудини. Напр.: *«**Ллє,** як з відра і сили не втрачає…»* (Н. Красоткіна, «Періщить дощ») (https://rrasotkina.com); «***Періщить дощ.*** *Трубу прорвало в небі…*» (Л. Пікас, Періщив дощ) (https://poetryclub.com.ua). Подібні дієслова створюють образ активної природної стихії та нерідко супроводжуються додатковими експресивними відтінками. Особливо виразними у цій групі є дієслова ***періщить*** та ***січе***, які репрезентують дощ як силу, що завдає фізичного впливу. У їхній семантичній структурі наявна метафора фізичного впливу, оскільки дощ уподібнюється ударам батога, різок або гострих предметів. Таке

осмислення виникає унаслідок відчутного контакту крапель із тілом людини чи поверхнею предметів. На відміну від дієслова ***періщить,*** яке регулярно утворює словосполуку ***дощ періщить,*** дієслово ***січе*** частіше функціонує у конструкціях, де увага зосереджується не на самому дощі, а на його впливі на людину чи довкілля *(січе дощем, дощ січе в обличчя, січе холодний дощ)*.Така особливість пов'язана з первинним значенням дієслова ***сікти*** – «завдавати ударів», що зумовлює виразну метафору фізичного впливу опадів. Натомість конструкція ***йде стіною*** акцентує увагу на суцільності водяного потоку та його візуальній щільності. Напр.: *«В мене зараз йде* ***дощ стіною****, грім та блискавки…»* – сучасний ужиток, що демонструє продуктивність конструкції у живому мовленні (https://reddit). У цьому разі дощ осмислюється як суцільна вертикальна завіса води, що майже повністю приховує навколишній простір. Така номінація поєднує у собі характеристики сили, густоти та безперервності атмосферних опадів. Щодо дієслів ***валить, січе, хлище, шурує, полощe*** тут ситуація складніша: вони трапляються значно рідше, ніж ***ллє*** або ***періщить.*** Пор.: ***ллє*** – акцентовано на безперервності потоку; ***валить*** – указує на масовість і раптовість опадів. Лексема ***хлище*** репрезентує короткочасний, але надзвичайно сильний дощовий потік. На відміну від ***ллє***, де акцентовано на тривалості процесу, у дієслові ***хлище*** домінує сема раптовості, потужності та стрімкості опадів. Такі конструкції досить поширені в художньому мовленні: *«****Хлище дощ****…», «****Дощ хлище*** *в шибки…», «****Дощ хлище*** *по дахах».* Подібні значення реалізуються також у дієсловах ***шурує*** та ***полощe,*** які відображають активний рух водних мас та їхній вплив на навколишні об'єкти. Дієслово ***шурує*** належить до експресивних номінацій інтенсивного дощу. Його семантика ґрунтується на уявленні про швидкий і безперервний рух, тому атмосферні опади осмислюються як активний потік, що стрімко просувається простором. Особливо образною є лексема ***полощe,*** у якій дощ уподібнюється процесу інтенсивного миття або очищення: *«Дощ* ***полощe*** *пальми вбогі І пошарпані банани…»* (М. Рильський, «Дощ у Гагрі», УкрЛіб+1).

Отже, дієслова на позначення інтенсивних атмосферних опадів формують одну з найвиразніших підгруп досліджуваної лексики. Їхня семантика демонструє прагнення мовців не лише зафіксувати природне явище, а й передати його силу, динаміку та емоційний вплив на людину. Саме у цій групі найповніше виявляється образний потенціал української дієслівної системи.

Дієслова слабких атмосферних опадів. Групу на позначення слабких атмосферних опадів формують дієслова ***накрапає, крапає, сіється, мжичить, моросить, крапотить, дріботить, мигичить.*** Для них характерні семи незначної інтенсивності, тривалості та поступового перебігу процесу. На відміну від попередньої групи ці дієслова позначають повільний і ненав'язливий перебіг процесу. Усі дієслова цієї групи репрезентують слабкі, дрібні або тривалі опади, але відрізняються додатковими семантичними відтінками. Так, дієслово ***накрапає*** зазвичай позначає початкову фазу дощу або короткочасні слабкі опади, напр.: *«****Дощ****ик* ***накрапає,*** *на воді рябить…»* (Н. Красоткіна, «Дощик накрапає», https://krasotkina.com), тоді як ***крапає (крапа)*** акцентує увагу на поодинокому падінні крапель і є одним із найдавніших способів позначення слабкого дощу. Напр.: *«Дощик,* ***дощик крапає*** *дрібненько…»* – українська народна пісня (Електронний архів українського фольклору); *«****Крапає-крапає*** *дощ тонкосльозо з вати туману…»* – поетичний приклад, зафіксований у літературознавчому дослідженні (https://DSPACE); «***Крапа*** *дощ»* – приклад уживання дієслова ***крапати*** у словниковій статті (https://slovnyk.me). Дієслово ***крапає*** належить до найуживаніших назв слабких атмосферних опадів. На відміну від дієслів ***моросить*** та ***мжичить***, воно акцентує увагу на окремих краплях, що падають через певні проміжки часу. Семантичним центром лексеми є уявлення про поодинокість і переривчастість процесу. Саме тому ***крапає*** досить часто використовується для позначення початкової стадії дощу або нетривалих слабких опадів. У художньому мовленні ця лексема нерідко поєднується з означенням дрібненький, тихий, осінній, що додатково підкреслює її зв'язок із семантикою малої інтенсивності. Лексема ***мжичить*** належить до назв слабких атмосферних опадів, позначає дуже дрібний густий дощ, що перебуває на межі між дощем і туманом, краплі якого майже непомітні для ока. На від-

міну від лексеми ***крапає***, що акцентує увагу на окремих краплях, ***мжичить*** репрезентує суцільний дрібнодисперсний дощ, який часто наближається до туману. У художньому мовленні це дієслово зазвичай використовується для створення спокійних, меланхолійних пейзажів та передачі атмосфери осінньої або ранньовесняної природи: *«Знов **мжичить** дощ мелодію весни…»* – Тадм, «Знов мжичить дощ мелодію весни» (Проба Пера). Дієслово ***моросить*** репрезентує дрібний, густий і тривалий дощ. Напр.: *«А **дощ** то **моросить**, то ллє…»* – сучасна пейзажна лірика (https://poetryclub.com.ua). Лексема ***крапотить*** передає тривале й ритмічне падіння дрібних крапель, ***дріботить*** додатково актуалізує ритмічність і дрібність крапель, легкий ритмічний звук дощу. Напр.: ***«Дощ**ик **накрапає**, дощик **дріботить**…»* (https://krasotkina.com). У дієслові ***сіється*** реалізується метафорична модель «дощ – зерно», коли опади уподібнюються до процесу сівби дрібних частинок. Експресивно забарвлене ***мигичить*** належить до периферії цієї групи та відображає особливості народнорозмовного осмислення атмосферних явищ. У художньому мовленні такі лексеми часто беруть участь у створенні ліричних пейзажів та емоційно забарвлених описів природи. За допомогою таких дієслів актуалізуються настрої задумливості, самотності, спокою та внутрішнього зосередження.

Таким чином, дієслова на позначення слабких атмосферних опадів деталізують процес випадання дощу через семи дрібності, тривалості та незначної інтенсивності, розширюючи можливості його мовної репрезентації. Поряд із безпосереднім описом опадів в українській мові функціонують також дієслова, що осмислюють дощ через метафоричні образи та асоціативні характеристики.

Метафоричні дієслова на позначення атмосферних опадів. Окрему семантичну підгрупу утворюють дієслова ***сипле*** та ***сипе***. Їхня семантика базується на метафоричному перенесенні ознак сипких речовин на процес випадання дощу. На відміну від нейтральних дієслів ***іде, падає, випадає,*** що лише констатують факт дощу, лексеми ***сипле*** та ***сипе*** акцентують увагу на характері руху крапель. В основі їх значення лежить асоціативне зближення дощу із сипкими речовинами, зокрема зерном, піском або крупою, які висипаються з певної посудини чи поверхні. Напр.: *«Сіре небо **сипле** дощем, Сумарно весна стікає по шибці…»* (Т. Шульга, «Сіре небо сипле дощем», https://poetryclub.com.ua); *«**Дощ** весняний вже **сипле** старанно в долоні Водограєм ранковим – любов…»* (С. Пирогова, «Дощ весняний», https://poetryclub.ua). Ілюстрацією метафоричної моделі може слугувати класичний образ: ***«Сіється, сиплеться** дощик надворі…»* – з української поетичної традиції (https://bfb.org.ua). Подібне метафоричне переосмислення є одним із найдавніших способів мовної концептуалізації атмосферних опадів. Спостерігаючи за рухом численних дрібних крапель, мовці уподібнювали його до добре знайомих побутових процесів, що сприяло виникненню відповідних дієслівних номінацій. Унаслідок цього дощ постає не лише як природне явище, а й як візуально конкретизований процес, зрозумілий через повсякденний досвід людини. Семантика дієслів ***сипле*** та ***сипе*** найчастіше пов'язана з дрібними або помірними опадами, коли увага зосереджується не на силі дощу, а на великій кількості окремих крапель. Водночас у художньому мовленні ці лексеми здатні набувати додаткової образності, увиразнюючи пейзажні описи та посилюючи їхню емоційно-естетичну виразність.

Таким чином, дієслова ***сипле*** та ***сипе*** демонструють тісний зв'язок мовної репрезентації природних явищ із образним мисленням носіїв мови. Їх функціювання засвідчує, що вербалізація атмосферних опадів в українській мові ґрунтується не лише на безпосередньому спостереженні за природою, а й на складних асоціативних механізмах осмислення навколишнього світу.

Дієслова акустичного сприйняття атмосферних опадів. Окреме місце в системі дієслів на позначення атмосферних опадів становлять лексеми, що відображають акустичне сприйняття атмосферних опадів. До них належать дієслова ***дзюркоче, дзюркотить, шумить, пищить.*** Їх значення пов'язане насамперед зі звуковими ефектами, що виникають під час дощу. У такому разі мовна увага переноситься із самого процесу випадання опадів на його слухове сприйняття. На відміну від дієслів, що описують інтенсивність або спосіб випадання опадів, ці одиниці акцентують увагу на акустичному сприйнятті природного явища. У такому разі

дощ постає не лише як візуальний процес, а й як джерело певних звуків, що супроводжують його перебіг. Дієслова ***дзюркоче*** та ***дзюркотить*** належать до звуконаслідувальних утворень і передають характерний звук води, що стікає струмками, збігає з дахів або ринв, накопичується в калюжах чи невеликих потоках. У їхній семантиці поєднуються значення руху води та її звукового супроводу. Саме тому такі лексеми часто використовуються в художніх описах природи для створення слухових образів. Використання подібних дієслів сприяє формуванню багатокомпонентного художнього образу, в якому поєднуються візуальні та акустичні враження. Дієслово ***шумить*** справді називає дощ безпосередньо, відображаючи ширший спектр акустичних вражень. Воно може позначати як легкий шелест дрібного дощу, так і потужний звуковий фон зливи. На відміну від ***дзюркоче*** та ***дзюркотить,*** які передають локалізований звук води, ***шумить*** репрезентує загальне звукове тло атмосферних опадів. Особливу експресивність має дієслово ***пищить,*** яке є менш поширеним у сучасному літературному вжитку. Воно відтворює тонкий, пронизливий звук дощу, що виникає під час його взаємодії з певними поверхнями або під впливом вітру. Використання такої лексеми надає описові додаткової емоційності та увиразнює індивідуальне сприйняття природного явища. Функціювання дієслів цієї групи засвідчує прагнення мовців відтворити не лише зовнішні характеристики атмосферних опадів, а й їхній чуттєвий вплив на людину. Через акустичні образи дощ набуває більшої конкретності та стає важливим елементом художнього змалювання довкілля. Напр.: *«Послухаю цей дощ. Підкрався і* ***шумить****»* (Л. Костенко, «Послухаю цей дощ», https://Українська бібліотека+1). Таким чином, дієслова ***дзюркоче, дзюркотить, шумить, пищить*** формують окрему підгрупу в системі вербалізації атмосферних опадів, у якій провідну роль відіграє акустичний компонент значення. Їх використання розширює можливості мовного відтворення дощу та сприяє створенню багатовимірних художніх образів природного світу. Дієслова ***дзюркоче, дзюркотить*** лише опосередковано характеризують дощ, оскільки найчастіше описують звук води, породжений опадами. Напр.: *«Але дощ* ***дзюркоче****, Мабуть, гратись хоче…»* (Ганна Коназюк, «Проба Пера»); *«І* ***дзюркотять*** *на шибках ці потоки…»* (А. Яремко-Ярий, «Поетичний клуб»). Дієслово ***пищить*** трапляється досить рідко.

Отже, найпродуктивнішою лексемою цієї акустичної підгрупи є дієслово ***шумить***, яке безпосередньо поєднується з іменником «дощ» і репрезентує загальне звукове тло атмосферних опадів. Натомість дієслова ***дзюркоче*** та ***дзюркотить*** частіше характеризують рух води, спричинений дощем, тоді як ***пищить*** відтворює тонкий, пронизливий звук дрібних крапель і належить до периферії цієї лексико-семантичної групи та вирізняється підвищеною експресивністю. Якщо дієслова акустичного сприйняття фіксують звукові особливості атмосферних опадів, то експресивні та діалектні найменування відображають суб'єктивне ставлення мовців до цього природного явища.

Експресивні та діалектні дієслова на позначення атмосферних опадів. Особливий інтерес становлять дієслова ***срячить, гемзить, цяпає, мигичить,*** які формують периферію лексико-семантичної групи назв атмосферних опадів, поєднуючи номінацію природного явища з виразним експресивним і регіонально маркованим компонентом значення. Вони відзначаються високим рівнем емоційності та локальною специфікою вживання. На відміну від загальновживаних лексем вони характеризуються різним ступенем експресивності, територіального обмеження та стилістичної маркованості. Їх функціювання відображає багатство народнорозмовної стихії української мови та специфіку регіонального сприйняття природних явищ. Дієслова ***срячить, гемзить, цяпає*** та ***мигичить*** належать переважно до розмовної або діалектної лексики. Їхня семантика пов'язана зі слабкими чи помірними опадами, однак поряд із номінативним значенням вони містять додатковий емоційно-оцінний компонент. Використовуючи такі лексеми, мовець не лише повідомляє про наявність дощу, а й висловлює власне ставлення до нього. Зокрема, дієслова ***срячить і гемзить*** зазвичай позначають тривалий, настирливий і малоприємний дощ, що викликає відчуття дискомфорту. Лексема ***цяпає*** акцентує увагу на поодинокому або нерівномірному падінні крапель і нерідко супроводжується звуконаслідувальними асоціаціями. Дієслово ***миги-***

чить репрезентує дрібний, монотонний дощ і вирізняється підвищеною експресивністю, що зближує його з народнорозмовними назвами атмосферних явищ. Функціювання подібних дієслів засвідчує прагнення мовців максимально деталізувати природні процеси та відобразити власне емоційне сприйняття довкілля. Завдяки експресивним і діалектним найменуванням атмосферні опади постають не лише як природне явище, а й як важливий елемент повсякденного мовного досвіду. Саме тому такі лексеми становлять цінний матеріал для дослідження взаємозв'язку мови, культури та народного світобачення.

Таким чином, експресивні та діалектні дієслова на позначення дощу відображають не лише особливості перебігу атмосферних опадів, а й емоційно-оцінне сприйняття цього явища носіями мови, що засвідчує багатство та образність української дієслівної системи.

Висновки. Аналіз дієслів на позначення атмосферних опадів засвідчив, що вони формують розгалужену лексико-семантичну систему, об'єднану архісемою «випадання дощу». Водночас кожна лексична одиниця актуалізує додаткові семантичні компоненти, які конкретизують характер перебігу природного процесу та особливості його сприйняття мовцями. У межах досліджуваного матеріалу виокремлено шість основних груп: ***нейтральні дієслова*** *(іде, падає, паде, випадає)*; ***дієслова інтенсивних опадів*** *(ллє, валить, періщить, січе, хлище, шурує, полоще, йде стіною)*; ***дієслова слабких опадів*** *(накрапає, крапає, сіється, мжичить, моросить, крапотить, дріботить, мигичить)*; ***метафоричні дієслова*** *(сипле, сипе)*; ***дієслова акустичного сприйняття атмосферних опадів*** *(дзюркоче, дзюркотить, шумить, пищить)* та ***експресивні й діалектні найменування*** *(срячить, гемзить, цяпає, мигичить)*.Установлено, що основними критеріями семантичної диференціації досліджуваних дієслів є інтенсивність атмосферних опадів, тривалість процесу, характер руху води, акустичні особливості та ступінь експресивності. Найбільш продуктивними виявилися групи нейтральних та інтенсивних дієслів, що становлять ядро системи мовної репрезентації процесу випадання дощу. Натомість експресивні й діалектні лексеми формують периферію та відображають регіональні особливості мовної картини світу. Аналіз показав, що українська мова характеризується високим ступенем деталізації процесу випадання атмосферних опадів. Для його опису використовуються не лише нейтральні номінації, а й численні метафоричні, звуконаслідувальні та експресивно забарвлені дієслова. Це свідчить про розвинену систему мовного осмислення природних явищ та значний образний потенціал української лексики. Таким чином, різноманітність дієслів на позначення атмосферних опадів відображає не лише фізичні характеристики дощу, а й особливості його культурного та емоційного сприйняття і є свідченням високого ступеня мовної концептуалізації природних явищ в українській мовній картині світу. **Перспективними** напрямами подальших досліджень можуть бути вивчення функціювання цих лексем у художньому дискурсі, а також зіставлення української системи дієслівних номінацій атмосферних опадів із відповідними системами інших слов'янських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворянкін В., Онищенко Ю. Номінація атмосферних опадів у говірці села Більманка Куйбишевського району Запорізької області. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2015. Вип. 21. С. 12–18.
2. Іщенко Л. Р. Лексико-семантична підгрупа «дощ» центральноподільських говірок (на діалектному матеріалі села Бушинка Тиврівського району Вінницької області). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови.* 2011. Вип. 7. С. 314–317.
3. Каліщук (Онищенко) Ю. Номінація атмосферних опадів, процесів та понять, пов'язаних із замерзанням води. *Актуальні проблеми лінгвістики*. 2022. № 3(98). С. 116–125. https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.116-125
4. Кочерган М. П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів : Вид-во при Львів ун-ті, 1980. 184 с.
5. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків, 1997. 131 с. URL: https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16890

6. Плечко А., Денисевич О. Середньополіські вірування про дощ. *Лінгвістика.* 2024. № 1(49). С. 43–53. https://doi.org/ 10.12958/2227-2631-2024-1-49-43-53
7. Томіленко Л. Розвиток семантичної структури українського дієслова (на матеріалі I–V томів Словника української мови у 20 т.). *Мандрівець*. 2016. № 1. С. 86–89.
8. Третяк І. В. Лексико-семантичні групи дієслів та іменників. *Перекладацькі інновації* : матеріали X Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 20–21 березня 2020 р. / ред-кол.: С. О. Швачко та ін. Суми : СумДУ, 2020. С. 168–170.
9. Шленьова М. Г. Мовний образ атмосферних явищ (дощ, хмари, райдуга) в поезії Василя Голобородька. *Лінгвістика*. 2014. № 1(31). С. 108–115.

REFERENCES

1. Dvoriankin, V., & Onyshchenko, Yu. (2015). Nominatsiia atmosfernykh opadiv u hovirtsi sela Bilmanka Kuibyshevskoho raionu Zaporizkoi oblasti [Nomination of atmospheric precipitation in the dialect of the village of Bilmanka, Kuibyshevskyi district, Zaporizhzhia region]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*, 21, 12–18. [in Ukrainian].
2. Ishchenko, L. R. (2011). Leksyko-semantychna pidhrupa «doshch» tsentralnopodilskykh hovirok (na dialektnomu materiali sela Bushynka Tyvrivskoho raionu Vinnytskoi oblasti) [Lexical-semantic subgroup «rain» in the Central Podillian dialects (based on the dialect material of the village of Bushynka, Tyvrivskyi district, Vinnytsia region)]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. *Seriia 10: Problemy hramatyky i leksykolohii ukrainskoi movy,* 7, 314–317. [in Ukrainian].
3. Kalishchuk (Onyshchenko), Yu. (2022). Nominatsiia atmosfernykh opadiv, protsesiv ta poniat, poviazanykh iz zamerzanniam vody [Nomination of atmospheric precipitation, processes and concepts related to water freezing]. *Aktualni problemy linhvistyky*, 3(98), 116–125. https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.116-125 [in Ukrainian].
4. Kocherhan, M. P. (1980). Slovo i kontekst (leksychna spoluchuvanist i znachennia slova) [Word and context (lexical compatibility and meaning of a word)]. Lviv: Vyshcha shkola. 184 p. [in Ukrainian].
5. Lysychenko, L. A. (1997). Leksyko-semantychna systema ukrainskoi movy [Lexical-semantic system of the Ukrainian language]. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv State Pedagogical University. 131 p. trieved from: h https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/16890 [in Ukrainian].
6. Plechko, A., & Denysevych, O. (2024). Serednopolisski viruvannia pro doshch [Middle Polissian beliefs about rain]. *Linhvistyka,* 1(49), 43–53. https://doi.org/10.12958/2227-2631-2024-1-49-43-53 [in Ukrainian].
7. Tomilenko, L. (2016). Rozvytok semantychnoi struktury ukrainskoho diieslova (na materiali I–V tomiv Slovnyka ukrainskoi movy u 20 t.) [Development of the semantic structure of the Ukrainian verb (based on Vols. I–V of the Dictionary of the Ukrainian Language in 20 vols.)]. Mandrivets, 1, 86–89. [in Ukrainian].
8. Tretiak, I. V. (2020). Leksyko-semantychni hrupy diiesliv ta imennykiv [Lexical-semantic groups of verbs and nouns]. In: Perekladatski innovatsii: materialy X Vseukrainskoi studentskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Sumy, March 20–21, 2020). Sumy: SumDU, 168–170. [in Ukrainian].
9. Shleniova, M. H. (2014). Movnyi obraz atmosfernykh yavyshch (doshch, khmary, raiduga) v poezii Vasylya Holoborodka [Linguistic image of atmospheric phenomena (rain, clouds, rainbow) in the poetry of Vasyl Holoborodko]. *Linhvistyka,* 1(31), 108–115. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 08.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 82.09:305-055.2
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.14

ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВІД РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЖІНКИ ДО ЖІНОЧОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ

Ольга Оренчак
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології та методики викладання іноземних мов
Міжнародного університету
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-7993-3986
e-mail: 7orenchak7@gmail.com

Тетяна Горанська
старший викладач кафедри української та зарубіжної літератур
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-7839-181X
e-mail: tatyanagoranskaya@gmail.com

Анотація. *У статті досліджено трансформацію статусу жінки в художньому тексті від об'єкта зовнішньої репрезентації до суб'єкта власного досвіду, голосу, вибору та самоконструювання. Актуальність роботи зумовлена тим, що у феміністичному літературознавстві ґрунтовно висвітлено проблему жінки як Іншої, історію жіночого письменства, специфіку жіночого голосу, механізми саморепрезентації та окремі форми жіночої суб'єктності, однак недостатньо систематизованою залишається динаміка переходу від художнього представлення жінки до конструювання її як суб'єкта власної свідомості, досвіду, вибору й ідентичності. Неуніфікованими залишаються також критерії розмежування формальної присутності жіночого персонажа, його сюжетної активності, часткової агентності та сформованої суб'єктної позиції. Метою статті є виявлення й систематизація основних моделей цієї трансформації та апробація запропонованого підходу на матеріалі британського роману XIX–XX ст. У дослідженні розмежовано поняття репрезентації жінки, жіночого голосу, агентності та суб'єктності; традиційні образи матері, дружини, коханої, музи, спокусниці, жертви й морального ідеалу інтерпретовано як способи культурного визначення жінки через приписану їй функцію. Вихідною позицією моделі визначено жінку як об'єкт виробленого про неї смислу, тоді як перехід до суб'єктності пов'язано з перенесенням центру смислотворення всередину самого персонажа. Запропоновано аналітичну модель «**репрезентація → голос → самопізнання → вибір → автономія → саморефлексія → саморепрезентація → конструювання власної ідентичності**». Її застосування до творів Джейн Остін, Шарлотти Бронте, Джордж Еліот, Вірджинії Вулф, Доріс Лессінг та Анджели Картер засвідчило, що голос і вибір є взаємопов'язаними, але не тотожними ознаками суб'єктності, а її формування не зводиться до усунення зовнішніх обмежень. Воно відбувається через поступове набуття героїнею здатності розпізнавати заданий їй культурний сценарій, оцінювати його з власної позиції, приймати, заперечувати або переозначувати його. Зроблено висновок, що історична динаміка феміністичного дискурсу полягає не в механічній заміні «пасивної» героїні «вільною», а в ускладненні способів участі жінки у виробленні смислів власного буття та конструюванні ідентичності.*

Ключові слова: *феміністичний дискурс, світова література, літературна аналітика, репрезентація жінки, жіноча суб'єктність, сестри Бронте, Вірджинія Вульф.*

© О. Оренчак, Т. Горанська, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

FEMINIST DISCOURSE IN WORLD LITERATURE: FROM THE REPRESENTATION OF WOMEN TO FEMALE SUBJECTIVITY

Olha Orenchak
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Romance
and Germanic Philology and Methods of Teaching Foreign Languages
International University
Fontanska Doroha Str., 33, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7993-3986
e-mail: 7orenchak7@gmail.com

Tetiana Horanska
Senior Lecturer at the Department of Ukrainian and Foreign Literatures
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
Staroportofrankivska Str., 26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7839-181X
e-mail: tatyanagoranskaya@gmail.com

Abstract. *The article examines the transformation of women's status in literary texts from objects of external representation to subjects of their own experience, voice, choice, and self-construction. The relevance of the study stems from the fact that feminist literary criticism has extensively addressed the concept of woman as the Other, the history of women's writing, the specificity of the female voice, mechanisms of self-representation, and particular forms of female subjectivity. However, the dynamics of the transition from the literary representation of women to their construction as subjects of their own consciousness, experience, choice, and identity remain insufficiently systematized. The criteria for distinguishing the formal presence of a female character, her narrative activity, partial agency, and a fully developed subject position also remain unstandardized. The article aims to identify and systematize the principal models of this transformation and to test the proposed approach on British novels of the nineteenth and twentieth centuries. The study differentiates between the concepts of the representation of women, female voice, agency, and subjectivity; traditional images of the mother, wife, beloved, muse, temptress, victim, and moral ideal are interpreted as modes of culturally defining women through functions ascribed to them. The model takes woman as the object of externally produced meaning as its point of departure, while the transition to subjectivity is associated with the relocation of the centre of meaning-making to the female character herself. The analytical model «**representation → voice → self-knowledge → choice → autonomy → self-reflection → self-representation → construction of one's own identity**» is proposed. Its application to the works of Jane Austen, Charlotte Brontë, George Eliot, Virginia Woolf, Doris Lessing, and Angela Carter demonstrates that voice and choice are interrelated but non-identical markers of subjectivity and that its formation cannot be reduced to the elimination of external constraints. Female subjectivity develops through the character's gradual acquisition of the ability to recognize a culturally prescribed script, evaluate it from her own perspective, and accept, reject, or reinterpret it. The study concludes that the historical dynamics of feminist discourse consist not in the mechanical replacement of the «passive» heroine by the «free» one, but in the increasing complexity of women's participation in producing meanings of their own existence and constructing their identity.*

Key words: *feminist discourse, world literature, literary analytics, representation of women, female subjectivity, Brontë sisters, Virginia Woolf.*

Постановка проблеми. Образ жінки належить до наскрізних образів світової літератури, а способи його художнього конструювання відображають уявлення певної епохи про соціальну роль жінки, межі її свободи, право на вибір і самовизначення. Культурно зумовлені моделі матері, дружини, коханої, музи, жертви чи бунтарки не тотожні суб'єктності: навіть центральне місце героїні в сюжеті не означає її права визначати смисли власного існування. Критичний перегляд механізмів формування таких образів став одним із підґрунтя феміністичної літературної критики.

Принципового значення набуває розмежування репрезентації жінки та жіночої суб'єктності. Репрезентація створює художній образ, але може залишати героїню

об'єктом зовнішньої оцінки й носієм культурно заданого сценарію жіночності. Суб'єктність виявляється у здатності усвідомлювати та вербалізувати власний досвід, оцінювати нав'язані ролі, здійснювати вибір, рефлексувати й брати участь у конструюванні власної ідентичності. Історична динаміка жіночого образу тому постає не як лінійний рух від залежності до свободи, а як неоднорідна трансформація від об'єкта зовнішнього смислотворення до суб'єкта, здатного осмислювати й репрезентувати себе [1]. Дофеміністичні прояви жіночого голосу, опору чи вибору доцільно трактувати як історико-літературні передумови подальшого формування феміністичного дискурсу, уникаючи анахронічного перенесення сучасної термінології на тексти попередніх епох.

Теоретичне осмислення проблеми розвивалося від критики культурних моделей жіночності до дослідження жіночого письма, саморепрезентації та суб'єктності. С. де Бовуар обґрунтувала конструювання жінки в патріархальній культурі як Іншої щодо чоловіка, наділеного статусом універсального суб'єкта [2, p. 25–35]. Е. Шоволтер пов'язала розвиток британської жіночої літератури з переходом від засвоєння панівних норм до протесту проти них і художнього осмислення власного досвіду [3, p. 13–36]. С. Гілберт і С. Губар виявили конфлікт між нормативними моделями жіночності та прагненням жінки до інтелектуальної, творчої й особистісної автономії [4, p. 17–44].

Важливим складником становлення жіночої суб'єктності є самопізнання, що забезпечує перехід від зовнішньої репрезентації до усвідомлення й осмислення власного досвіду. У праці Т. Громко та Л. Панчук комунікативну оккуренцію у творчості Беттіни Альброд розглянуто як простір антропологічного й екзистенційного самовизначення особистості [5, p. 38–61]. Результати дослідження дають підстави визначити самопізнання як одну з ланок формування суб'єктної позиції, що передбачає усвідомлення власного досвіду, його співвіднесення з культурно заданими моделями та формування ставлення до них. У такій перспективі самопізнання створює передумови для переходу від репрезентації жінки зовнішнім дискурсом до її саморепрезентації та подальшого конструювання власної ідентичності.

Попри значну кількість праць, присвячених жіночому письму, голосу, саморепрезентації та окремим формам суб'єктності, недостатньо систематизованою залишається динаміка переходу від художньої репрезентації жінки до конструювання її як суб'єкта власного досвіду, вибору та ідентичності. Невизначеними залишаються також критерії розмежування сюжетної активності, часткової агентності та сформованої суб'єктної позиції. Актуальність дослідження зумовлена потребою в аналітичній моделі, здатній простежити взаємозв'язок між репрезентацією, голосом, самопізнанням, вибором, автономією, саморефлексією, саморепрезентацією та конструюванням власної ідентичності.

Мета і завдання статті. Метою статті є виявлення та систематизація моделей трансформації жіночого образу у феміністичному дискурсі світової літератури від об'єкта художньої репрезентації жінки до носія жіночої суб'єктності та визначення критеріїв цього переходу засобами літературної аналітики. Жіноча суб'єктність розглядається не як окрема характеристика персонажа, а як динамічний процес зміни його позиції в художньому тексті. Досягнення мети передбачає розмежування репрезентації, жіночого голосу, самопізнання, ідентичності та суб'єктності; окреслення історико-літературних передумов феміністичного дискурсу; визначення критеріїв набуття суб'єктної позиції; апробацію моделі «репрезентація → голос → самопізнання → вибір → автономія → саморефлексія → саморепрезентація → конструювання власної ідентичності» та встановлення закономірностей її реалізації. Об'єктом дослідницької уваги є динаміка художнього осмислення жіночого досвіду, а предметом – моделі й механізми переходу від зовнішнього смислотворення до участі жінки у визначенні та конструюванні власної ідентичності. Матеріалом слугують репрезентативні твори британського роману XIX–XX ст. сестер Бронте, Вірджинії Вульф, Джейн Остін, Джордж Еліот та Доріс Лессінг, що репрезентують різні конфігурації формування суб'єктної позиції та дають змогу простежити її історико-літературну динаміку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історична динаміка жіночої суб'єктності пов'язана з тривалою традицією репрезентації жінки через культурно закрі-

плені ролі матері, дружини, коханої, музи, спокусниці, жертви, берегині чи морального ідеалу. Значення героїні в межах подібних моделей визначається переважно зовнішнім дискурсом – через красу, сімейний статус, материнство, сексуальність або функцію в житті чоловіка. С. де Бовуар концептуалізувала відповідну асиметрію через опозицію суб'єкта та Іншої: чоловіче начало набуває статусу універсальної норми, жіноче визначається у співвіднесенні з нею [2, p. 25–35].

Ранні літературні традиції водночас демонструють різні ступені жіночої агентності. Античні героїні – Пенелопа, Медея, Антігона, Лісістрата – здатні приймати рішення, чинити опір і впливати на розвиток подій, проте сюжетна активність не тотожна ***жіночій суб'єктності***. Застосування сучасної феміністичної категоріальної системи до античної літератури потребує методологічної обережності, тому прояви жіночого голосу, вибору й опору доцільно трактувати як історико-літературні передумови подальшого формування феміністичного дискурсу.

Середньовічна й ранньомодерна література посилює типізацію жіночих образів через опозиції чистоти й гріховності, покори й непокори, духовності й тілесності. С. Гілберт і С. Губар простежують стійкість подібної поляризації в опозиції нормативного «ангела» та небезпечної «божевільної», яка окреслює межі соціально прийнятної жіночності [4, p. 17–44]. Об'єктний характер може мати й ідеалізація, якщо цінність жінки визначається зовнішньою культурною моделлю, а не її власною позицією. Показовим у цьому аспекті є образ музи: чоловік виступає суб'єктом творчості, жінка – об'єктом споглядання, бажання й художнього осмислення. Поетизація коханої або прекрасної дами також не передбачає набуття нею суб'єктності. Визначальною ознакою об'єктної репрезентації залишається перебування центру вироблення смислу щодо жіночого персонажа поза ним самим.

Перехід від репрезентації жінки до суб'єктності визначається зміною її позиції у художньому тексті – набуттям права говорити, оцінювати та інтерпретувати власний досвід. Е. Шоволтер пов'язує розвиток британської жіночої літературної традиції з переходом від засвоєння панівних моделей до їх переосмислення та автономнішого вираження жіночого досвіду [3, p. 13–36]. Авторська суб'єктність письменниці при цьому не тотожна суб'єктності створеного нею персонажа. Жіночий голос у запропонованій літературній аналітиці означає не формальну наявність прямої мови чи першоособової оповіді, а здатність героїні виражати власні цінності, бажання й оцінки та інтерпретувати пережите. Він стає початковим механізмом перенесення центру смислотворення від зовнішньої репрезентації до самого жіночого персонажа.

Виразного розвитку відповідна трансформація набуває у британському романі XVIII–XIX ст., де шлюб, родина й соціальне становище жінки стають простором конфлікту між нормативним сценарієм та особистим вибором. Так, у «Pride and Prejudice» Елізабет Беннет відмовляється від економічно вигідного шлюбу з містером Коллінзом і спочатку відхиляє пропозицію Дарсі. Право сказати «ні» засвідчує важливу форму суб'єктивації: героїня не руйнує соціальну систему, але набуває права оцінювати запропонований їй життєвий сценарій і самостійно здійснювати вибір. Подібна позиція відповідає ширшому процесу переосмислення нормативних моделей жіночності в британській літературній традиції [3, p. 13–36]. Суттєво радикальнішого характеру жіночий голос набуває в «Jane Eyre» Шарлотти Бронте. Автобіографічна форма робить Джейн не лише героїнею, а й оповідачкою та інтерпретаторкою власної історії. Відмова залишитися з Рочестером після викриття його шлюбу та прийняти пропозицію Сент-Джона засвідчує перехід від голосу й самопізнання до моральної автономії – права визначати межі власної ідентичності [4, p. 336–371]. У «Middlemarch» Джордж Еліот суб'єктне становлення Доротеї Брук проходить через прагнення до інтелектуальної самореалізації, помилковий вибір, розчарування й переосмислення власних очікувань. Жіноча суб'єктність унаслідок цього постає не результатом одноразового протесту, а процесом самовизначення.

Перенесення художньої уваги від зовнішньої репрезентації до внутрішнього досвіду поглиблюється через автобіографічність, внутрішній монолог, щоденниковість і фрагментарність оповіді. Жінка поступово набуває можливості не лише діяти, а й осмислювати, оцінювати та представляти себе, тобто

суб'єктність формується у взаємодії з культурними дискурсами й може охоплювати множинні та суперечливі позиції.

Виявлену динаміку узагальнюємо в аналітичній моделі «репрезентація → голос → самопізнання → вибір → автономія → саморефлексія → саморепрезентація → конструювання власної ідентичності». Послідовність компонентів відображає не жорстку хронологію, а поступове перенесення центру смислотворення від зовнішнього дискурсу до жіночого персонажа. Прикладом з «Jane Eyre» є те, що право говорити про себе поєднується з усвідомленням власної цінності й автономії; формула «I am no bird; and no net ensnares me» виражає відмову героїні бути об'єктом чужого володіння [6; 4, p. 336–371]. Право Елізабет Беннет відмовитися від неприйнятного шлюбу переводить внутрішню позицію у площину особистого вибору [7].

Подальше ускладнення жіночої суб'єктності відбувається в модерністській прозі Вірджинії Вулф, де саморефлексія та внутрішня свідомість стають центром художнього зображення [8; 9, с. 203–206]. У «The Golden Notebook» Доріс Лессінг письмо перетворюється на засіб саморепрезентації, що виявляє множинність і фрагментарність жіночого Я.

Запропонована модель відображає не жорстку послідовність етапів, а зростання участі жіночого персонажа у виробленні смислів власного буття. Голос може поєднуватися з обмеженою автономією, вибір – із залежністю від соціальних норм, саморепрезентація – із множинністю та фрагментарністю ідентичності. Літературна аналітика різночасових творів відповідно ґрунтується не на визначенні ступеня їхньої «феміністичності», а на зіставленні конфігурацій жіночої суб'єктності.

Матеріал британського роману XIX–XX ст. дає змогу простежити взаємодію жіночого персонажа з нормативними моделями шлюбу, родини, творчості, соціальної реалізації та гендерної ідентичності. Водночас вибраний корпус не репрезентує усього різноманіття жіночого досвіду, тому результати не можуть механічно переноситися на інші національні й культурні традиції. Застереження bell hooks щодо залежності жіночого досвіду від класових, расових і соціальних чинників додатково унеможливлює універсалізацію окремої історико-культурної моделі [10, p. 1–15]. Так, у «Pride and Prejudice» Джейн Остін суб'єктна позиція Елізабет Беннет формується всередині соціального порядку, де шлюб визначає майбутнє жінки. Відмова від економічно вигідної пропозиції містера Коллінза – «I am perfectly serious in my refusal» – утверджує право героїні самостійно вирішувати власну долю [7, ch. 19]. Подальший перегляд оцінок Дарсі та Вікгема доповнює вибір самопізнанням: здатність визнавати помилки перетворює жіночий голос на інструмент рефлексивного самовизначення. Роман Остін репрезентує вибір і самопізнання в межах соціальної нормативності. У «Jane Eyre» Шарлотти Бронте центр смислотворення виразніше переходить до героїні, яка не лише проживає, а й розповідає та інтерпретує власну історію. Феміністичні прочитання роману акцентують конфлікт нормативної жіночності з прагненням до гідності та автономії [4, p. 336–371; 11, p. 31–45]. Формула «I am no bird; and no net ensnares me» утверджує свободу [6, ch. 23], а рішення залишити Рочестера, сформульоване через «I care for myself», переводить голос у площину морального вибору [6, ch. 27]. Відмова від шлюбу із Сент-Джоном додатково засвідчує неприйняття ролі, що вимагала б самозаперечення. Набуття спадщини й фінансової незалежності водночас показує залежність свободи від матеріальних умов [2, p. 721–741]. Творчість сестер Бронте, представлена в досліджуваному корпусі романом Шарлотти Бронте, виявляє перехід від голосу й самопізнання до вибору та моральної й економічної автономії.

Модерністська проза Вірджинії Вульф переносить феміністичний дискурс у внутрішній простір жіночої свідомості. У «Mrs Dalloway» минуле, пам'ять, соціальна роль і нереалізовані можливості утворюють складну структуру самоосмислення Клариси. Формула «this being Mrs Dalloway; not even Clarissa any more» увиразнює напруження між особистісним Я та соціально визначеною ідентичністю [8, p. 10]. Дослідження жіночого письма Вульф пов'язують творчу незалежність із матеріальними й соціальними передумовами [9, с. 203–206]. Провідною формою суб'єктивації стає саморефлексія, за якої жіноча свідомість набуває ста-

тусу самостійного простору художнього смислотворення.

У «The Golden Notebook» Доріс Лессінг уявлення про цілісне автономне Я поступається множинній і фрагментованій ідентичності. Розподіл досвіду Анни Вульф між кількома записниками відтворює суперечність її особистісних, творчих, політичних і гендерних ролей. Дослідники пов'язують композиційну фрагментарність роману з кризою жіночої ідентичності [13, p. 1–7], суперечністю між статусом «вільної жінки» та збереженням гендерних і емоційних залежностей [14, p. 58–64; 15, p. 421–442]. Неможливість звести жіночий досвід до універсальної моделі узгоджується також із критикою bell hooks [10, p. 35–53]. Письмо Анни стає способом не подолання, а усвідомлення й репрезентації множинності власного Я, що відповідає трактуванню суб'єктності як взаємодії різних дискурсивних позицій. Домінантною ланкою постає саморепрезентація внутрішньо суперечливого суб'єкта.

Порівняльний аналіз виявляє не послідовну зміну «несуб'єктної» жінки «суб'єктною», а ускладнення форм її участі у смислотворенні: Елізабет Беннет поєднує вибір із самопізнанням, Джейн Ейр – голос із моральною та економічною автономією, Анна Вульф – із множинною саморепрезентацією. Перехід від репрезентації жінки до жіночої суб'єктності визначається зростанням її участі у створенні, осмисленні та конструюванні власної ідентичності без усунення історичних, соціальних і дискурсивних обмежень. У проаналізованих творах простежуються різні домінанти – від вибору, самопізнання й автономії до саморефлексії, множинної саморепрезентації та конструювання ідентичності. Такий принцип дає змогу зіставляти твори не за ступенем їхньої «феміністичності», а за структурою представленої жіночої суб'єктності. А запропонована нами модель конкретизує динаміку феміністичного дискурсу у світовій літературі та забезпечує її системний опис засобами літературної аналітики.

Висновки та перспективи. Проведене дослідження дає підстави розглядати феміністичний дискурс у світовій літературі як історично змінний спосіб художнього осмислення жіночого досвіду, одним із провідних напрямів якого є перехід від репрезентації жінки до жіночої суб'єктності. Визначальною ознакою цього процесу постає зміщення центру смислотворення від зовнішньо заданих моделей жіночності до героїні, здатної осмислювати, оцінювати й репрезентувати власний досвід. Сюжетна активність або протест при цьому не є достатніми показниками суб'єктності.

Запропонована модель «репрезентація → голос → самопізнання → вибір → автономія → саморефлексія → саморепрезентація → конструювання власної ідентичності» конкретизує механізм зазначеної трансформації. Її складники відображають не жорстку хронологічну послідовність, а різні ступені участі жіночого персонажа у формуванні смислів власного буття. Літературна аналітика британського роману XIX–XX ст. виявила ускладнення конфігурацій жіночої суб'єктності – від голосу, самопізнання й вибору до автономії, саморефлексії, саморепрезентації та конструювання власної ідентичності. Нерівномірність реалізації цих компонентів засвідчує залежність суб'єктної позиції від історичних, соціальних і культурних умов.

Історичну динаміку феміністичного дискурсу доцільно визначати не як лінійний рух від «несуб'єктної» до «вільної» жінки, а як зростання та ускладнення її участі у виробленні смислів про себе. Подібне розуміння дає змогу розмежувати сформований феміністичний дискурс та його історико-літературні передумови й уникнути анахронічного тлумачення жіночого голосу, вибору та опору в літературі попередніх епох.

Перспектива дослідження пов'язана з апробацією моделі на матеріалі інших національних літератур і ширшого історичного діапазону для встановлення типологічних та культурно специфічних конфігурацій жіночої суб'єктності. Подальшого вивчення потребують також співвідношення авторської й персонажної суб'єктності та вплив соціальних, класових і етнокультурних чинників на моделі конструювання жіночої суб'єктності у світовій літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ambarcıoğlu H. The Change in Female Subjectivity in Women's Fiction. Newcastle upon Tyne : Cambridge Scholars Publishing, 2024. 154 p.
2. Beauvoir S. de. The Second Sex / transl. by C. Borde, S. Malovany-Chevallier. New York : Vintage Books, 2011. 800 p.
3. Showalter E. A Literature of Their Own: British Women Novelists from Brontë to Lessing. Expanded ed. Princeton : Princeton University Press, 1999. 392 p.
4. Gilbert S. M., Gubar S. The Madwoman in the Attic: The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination. New Haven ; London : Yale University Press, 2020. 744 p.
5. Hromko T., Panchuk L. Communicative Occurrence as a Space of Self-Discovery: Anthropological and Existential Narratives in the Works by Bettina Albrod. The Image of the Future in Culture : Scientific Monograph. Riga : Baltija Publishing, 2025. P. 38–61. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-591-4-3
6. Brontë Ch. Jane Eyre: An Autobiography. London : Smith, Elder and Co., 1847. 3 vols.
7. Austen J. Pride and Prejudice. London : T. Egerton, 1813. 3 vols.
8. Woolf V. Mrs Dalloway. London : The Hogarth Press, 1925. 293 p.
9. Барнич О. В. Вірджинія Вулф: жіноче письмо та жіноче письменство. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». 2024. Т. 35(74). № 6. С. 203–206. DOI: https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/33
10. hooks b. Feminist Theory: From Margin to Center. 3rd ed. New York ; London : Routledge, 2015. 198 p.
11. Wang Y. Resistance, Awakening and Construction – An Analysis of Female Subjectivity in Jane Eyre from the Perspective of Feminist Literary Theory. Advances in Linguistics Research. 2026. Vol. 8. № 1. P. 31–45. DOI: https://doi.org/10.35534/lin.0801004
12. Eliot G. Middlemarch: A Study of Provincial Life. Edinburgh ; London : William Blackwood and Sons, 1871–1872. 8 parts.
13. Deng J. Feminist Crisis Narrative in The Golden Notebook. Communications in Humanities Research. 2024. Vol. 28. P. 61–71. DOI: https://doi.org/10.54254/2753-7064/28/20230090
14. Feng Z. Analysis of the «Free Woman»? Anna's Image in The Golden Notebook from the Perspective of Feminism. Journal of Contemporary Educational Research. 2022. Vol. 6. № 8. P. 23–29. DOI: https://doi.org/10.26689/jcer.v6i8.4210
15. Akkülah Doğan E. The Paradox of Free Women in Doris Lessing's The Golden Notebook. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi. 2021. Vol. 61. № 1. P. 454–471. DOI: https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2021.61.1.18

REFERENCES

1. Ambarcıoğlu, H. (2024). The change in female subjectivity in women's fiction. Cambridge Scholars Publishing. [in English].
2. Beauvoir, S. de. (2011). The second sex (C. Borde & S. Malovany-Chevallier, Trans.). Vintage Books. [in English].
3. Showalter, E. (1999). A literature of their own: British women novelists from Brontë to Lessing (Expanded ed.). Princeton University Press. [in English].
4. Gilbert, S. M., & Gubar, S. (2020). The madwoman in the attic: The woman writer and the nineteenth-century literary imagination. Yale University Press. [in English].
5. Hromko, T., & Panchuk, L. (2025). Communicative occurrence as a space of self-discovery: Anthropological and existential narratives in the works by Bettina Albrod. In The image of the future in culture: Scientific monograph (pp. 38–61). Baltija Publishing. https://doi.org/10.30525/978-9934-26-591-4-3 [in English].
6. Brontë, C. (1847). Jane Eyre: An autobiography. Smith, Elder and Co. [in English].
7. Austen, J. (1813). Pride and prejudice. T. Egerton. [in English].
8. Woolf, V. (1925). Mrs Dalloway. The Hogarth Press. [in English].
9. Barnych, O. V. (2024). Virdzhyniia Vulf: Zhinoche pysmo ta zhinoche pysmenstvo [Virginia Woolf: Women's writing and female authorship]. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka [Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism], 35(74), 6, 203–206. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/33 [in Ukrainian].
10. hooks, b. (2015). Feminist theory: From margin to center (3rd ed.). Routledge. [in English].
11. Wang, Y. (2026). Resistance, awakening and construction—An analysis of female subjectivity in Jane Eyre from the perspective of feminist literary theory. Advances in Linguistics Research, 8(1), 31–45. https://doi.org/10.35534/lin.0801004 [in English].

12. Eliot, G. (1871–1872). Middlemarch: A study of provincial life. William Blackwood and Sons. [in English].
13. Deng, J. (2024). Feminist crisis narrative in The Golden Notebook. Communications in Humanities Research, 28, 61–71. https://doi.org/10.54254/2753-7064/28/20230090 [in English].
14. Feng, Z. (2022). Analysis of the «free woman»? Anna's image in The Golden Notebook from the perspective of feminism. Journal of Contemporary Educational Research, 6(8), 23–29. https://doi.org/10.26689/jcer.v6i8.4210 [in English].
15. Akkülah Doğan, E. (2021). The paradox of free women in Doris Lessing's The Golden Notebook. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi [Journal of the Faculty of Languages and History-Geography, Ankara University], 61(1), 454–471. https://doi.org/10.33171/dtcfjournal.2021.61.1.18 [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 01.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.161.2’373:355
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.15

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ІМЕННИКА «СКЛАД» У ТЕКСТАХ СТАТУТІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ[1]

Марія Остапенко
доктор філософії за спеціальністю «Філологія»,
молодший науковий співробітник відділу загального мовознавства
Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України
вул. Грушевського, 4, м. Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-6378-7467
e-mail: mari_ost@ukr.net

Анотація. *У статті проаналізовано особливості вживання іменника «склад» у текстах чинних статутів Збройних сил України (Статуту внутрішньої служби, Дисциплінарного статуту, Статуту гарнізонної та вартової служб і Стройового статуту). Актуальність дослідження зумовлена потребою системного опису лексики військових нормативних документів, а також вимогою однозначності до неї, що набуває особливої ваги в офіційно-ділових, зокрема статутних, текстах, де від точності тлумачення залежить правильність трактування нормативних приписів.*

Мета розвідки – виявити та описати значення багатозначного іменника «склад», реалізовані у статутних текстах, та схарактеризувати їхній функційний розподіл. Установлено, що з двох омонімів аналізованого слова, зафіксованих у «Словнику української мови в 11 томах», у статутах вживається лише «склад»[1], тоді як «склад»[2] не представлений. Домінує значення «сукупність людей, що утворюють колектив чи організацію», представлене як в ад’єктивних словосполученнях (із прикметниками «рядовий», «сержантський», «старшинський», «офіцерський», «особовий» склад), так і в прийменникових конструкціях («у складі», «у повному складі»). Зафіксовано також значення «приміщення для зберігання» (самостійно та у словосполученнях із прикметниками «продовольчий», «артилерійський») та «сукупність частин, що утворюють ціле» («рухомий склад»). Дослідження підтверджує, що лексема «склад» термінологізується у складі стійких словосполучень військової терміносистеми.

Окрему увагу приділено походженню значення «сукупність осіб». Попри його відсутність у словнику Б. Грінченка, воно вже засвідчене у джерелах доби Української революції 1917–1921 рр. – у наддніпрянському діловодстві Української держави та в праці галичанина З. Стефаніва, що свідчить про питомий, а не запозичений характер цього значення.

Ключові слова: *склад, полісемія, термінологізація, військова лексика, статути Збройних сил України, офіційно-діловий стиль.*

FEATURES OF THE USAGE OF THE NOUN «СКЛАД» IN THE REGULATIONS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

Mariia Ostapenko
PhD in Philology, Junior Research at the Department of General Linguistics,
O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine
Hrushevskoho Str., 4, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6378-7467
e-mail: mari_ost@ukr.net

Abstract. *The article analyses the usage of the noun склад in the texts of the current regulations of the Armed Forces of Ukraine (the Internal Service Regulations, the Disciplinary Regulations, the Garrison and Guard Service Regulations, and the Drill Regulations). The relevance of the study stems from the need for*

[1] *Статтю підготовлено в межах наукового проєкту «Мова української армії: учора, сьогодні, завтра» (державний реєстраційний номер 0125U001288 від 20.02.2025).*

© М. Остапенко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

a systematic description of the vocabulary of military normative documents, as well as from the requirement of its unambiguity, which is of particular importance in official texts, and especially in regulatory ones, where the accuracy of interpretation determines the correct construal of the prescriptions.

The aim of the study is to identify and describe the meanings of the polysemous noun склад realised in the regulatory texts, and to characterise their functional distribution. It has been established that, of the two homonyms of the analysed noun recorded in the Dictionary of the Ukrainian Language in 11 volumes, only склад¹ occurs in the regulations, whereas склад² is not attested. The dominant meaning is «a group of people forming a body or an organisation», represented both in adjectival collocations (with the adjectives рядовий, сержантський, старшинський, офіцерський, особовий склад) and in prepositional constructions (у складі, в повному складі). The meanings «a place for storage» (used independently and in collocations with the adjectives продовольчий, артилерійський) and «an aggregate of parts forming a whole» (рухомий склад) are also attested. The study confirms that the noun склад undergoes terminologisation within fixed collocations of military terminology.

Particular attention is paid to the origin of the meaning «a group of persons». Despite its absence from B. Hrinchenko's dictionary, this meaning is already attested in sources from the era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921 – in the Dnipro-region administrative records of the Ukrainian State and in the work of the Galician author Z. Stefaniv, which testifies to its native rather than borrowed character.

Key words: *склад, polysemy, terminologisation, military vocabulary, regulations of the Armed Forces of Ukraine, official style.*

Постановка проблеми. Дослідження мови української армії тривають не одне десятиліття, проте з 2014 р., а потім із початком повномасштабного вторгнення вони набули нової актуальності. Особливості формування української військової термінології, етапи становлення згаданої терміносистеми та її вивчення висвітлено, зокрема, у роботах таких авторів, як Н. Акульшина, І. Литовченко, Т. Михайленко, Л. Мурашко, Л. Туровська, Л. Удовіченко, Я. Яремко та ін. Процеси термінологізації перебували у полі зору таких мовознавців, як І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, Л. Струганець та ін.

Мова офіційних військових документів насичена сталими виразами та спеціальними термінами. Науковці визначають *термін* як «слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі», а серед його основних ознак виокремлюють системність, наявність дефініції, тенденцію до однозначності в межах свого термінологічного поля, стилістичну нейтральність, точність семантики та високу інформативність [1, с. 682]. Вимога однозначності набуває особливої ваги в офіційних, зокрема статутних, текстах, де від точності прочитання залежить правильне розуміння відповідного нормативного документа.

Виокремлення чи поява нових спеціалізованих понять потребує відповідних мовних засобів номінації, що може забезпечуватися запозиченнями, новими кованими словами або, як зауважила Г. Мацюк, це може відбуватися завдяки використанню загальновживаних слів у функції термінів [2]. Відповідний семантичний процес називається термінологізацією, і Л. Струганець серед основних напрямів перетворення загальновживаної лексики у термінологічну наводить розвиток вторинних термінологічних значень у звичайних лексичних одиницях та використання загальновживаних слів у складних термінах [3].

Слово *склад* у текстах чинних статутів Збройних сил України демонструє розгалужену полісемію – як частина термінологічних словосполучень, так і в прийменникових виразах чи інших конструкціях. Лексема раніше не була об'єктом ґрунтовних мовознавчих досліджень на пропонованому матеріалі, що і визначає **новизну** цієї розвідки.

Мета і завдання статті. Метою статті є представлення та аналіз контекстів уживання іменника *склад* у текстах статутів Збройних сил України (Дисциплінарний статут, Статут внутрішньої служби, Статут гарнізонної та вартової служб та Стройовий статут). Завданням розвідки є встановлення типів конструкцій вживання згаданої лексеми та реалізації її різних значень.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є іменник *склад*, предметом – особливості вживання згаданого іменника у чинних редакціях основних статутів Збройних сил України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Видається доцільним спершу звернутися до словникових тлумачень аналізованого іменника. На момент написання

пропонованої статті опубліковано лише 16 томів «Словника української мови у 20 томах» (А-Ряхтливий), через що оновлене визначення лексеми *склад* навести неможливо. З огляду на це, послуговуємося тлумаченням академічного «Словника української мови в 11 томах», наведеним у 9-му томі (1978 р.), де наведено два омоніми: *склад*[1] і *склад*[2]. *Склад*[1] має два значення: 1. «відповідно обладнане місце, будівля або приміщення для зберігання чого-небудь» (і усталене словосполучення *здавати на склад* «переставати займатися чим-небудь, забувати, визнавати непотрібним»); 2. «сукупність окремих частин, які утворюють що-небудь ціле»; «сукупність людей, що утворюють який-небудь колектив, якусь організацію»; «сукупність певних елементів, що входять у яку-небудь хімічну сполуку, речовину і т. ін.» [4, с. 272].

Зафіксовано сталі словосполучення: *входити до складу (у склад)*; *орати (оратися) в склад* («орати з середини ділянки, так що скиби землі лягають усередину»); *особовий склад* (із приміткою дивитися статтю *особовий*); *персональний склад* (із приміткою дивитися статтю *персональний*); *у (в) [своєму] повному складі*; *усім складом*; *у складі* (а. «кількістю в…», б. «складова частина»); *закон сталості складу*; *склад злочину*; *словниковий склад* [там само].

Склад[2] охоплює значення: 1. «будова тіла людини, тварини»; 2. «характерні особливості людини»; 3. «спосіб викладу думок, манера письма»; 4. «відрізок звукового потоку мови, що складається з одного або кількох звуків і визначається зміною наростання і спаду звучності» [там само]. Жодне зі значень омоніма *склад*[2] у текстах статутів Збройних сил України не реалізується, тому далі він із розгляду вилучається.

Лексему *склад*[1] у текстах аналізованих документів засвідчено в обох значеннях, проте їх представлення у цих джерелах нерівномірне. У значенні «відповідно обладнане місце, будівля або приміщення для зберігання чого-небудь (продуктів, матеріалів і т. ін.)» згаданий іменник наявний не в усіх документах – він відсутній у Дисциплінарному та Стройовому статутах. Лексема *склад* утворює словосполучення з прикметниками *продовольчий*, *артилерійський*: «…особи, які постійно працюють у їдальнях, на **продовольчих складах**, об'єктах водопостачання, у пекарнях, лазнях, пральнях…»[2] [5, с. 249]; «…забезпечувати правильне зберігання озброєння, боєприпасів і військово-технічного майна на **артилерійському складі** бригади…» [5, с. 93]. Також у цьому значенні слово може вживатись і без узгодженого означення: «Пістолети солдатів і сержантів підрозділу зберігаються у металевому замкненому, запечатаному ящику на **складі** частини» [5, с. 148]; «…та проводити експертизу продовольства під час його зберігання на **складах** (базах) і засобів транспортування» [6, с. 19]. Номінації наповнення складів вводяться постпозитивним прийменником *з/із*: «Виставленням чатових охороняють **склади із зброєю і боєприпасами** та інші об'єкти, які вимагають постійного нагляду й посиленої охорони» [6, с. 256]; «Територія, на якій розташовані об'єкти центрального підпорядкування, а також інші важливі об'єкти (**склади з озброєнням**, боєприпасами, пальним тощо)…» [6, Додатки 4, 1].

В аналізованих текстах трапляються і спільнокореневі деривати з близькою семантикою, зокрема віддієслівний іменник *складування* (від *складати* – «поміщати у склад для зберігання» [4, с. 279]): «…під час завантаження (розвантаження), тимчасового **складування**…» [6, с. 99]; а також паронімічна до нього лексема *складання* з іншим значенням (від *складати* «писати, створювати що-небудь, підбираючи, об'єднуючи та розташовуючи певним чином матеріали, дані і т. ін. (про ділові папери, документи і т. ін.)» [4, с. 273]): «…**складання** розкладу варт має передбачати ознайомлення на місцевості з умовами і особливостями розміщення та охорони об'єктів» [6, с. 119].

У текстах аналізованих статутів іменник *склад*[1] у значенні «сукупність людей, що утворюють який-небудь колектив, якусь організацію» вживається найчастіше («Взвод зі **складом** відділень (екіпажів, обслуг) по чотири й по три особи шикується у двошеренговий стрій…» [7, с. 118]; «…вишикувати варти для розводу, перевірити їх **склад**…» [6, с. 43]), зокрема і в термінологічних словосполученнях з певними прикметниками. У пункті 1 статті 5 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» зазначено: «Військовослужбовці, резервісти

[2] *У паспортизації цитат зі статутів тут і далі наводимо не сторінки, а пункти.*

та військовозобов'язані поділяються на рядовий склад, сержантський і старшинський склад та офіцерський склад» [8]. Відповідно прикметники *рядовий*, *сержантський*, *старшинський*, *офіцерський* є одними з найуживаніших означень у текстах статутів: «Військовослужбовці **рядового, сержантського і старшинського складу**, призначені начальниками команд, у зазначених випадках користуються дисциплінарною владою командира взводу» [9, 10]; «…військову службу за призовом осіб **офіцерського складу**…» [9, с. 48]; «Військовослужбовці **офіцерського та сержантського (старшинського) складу** з надітими головними уборами опускають від них руку…» [7, с. 79]; «…здійснювати добір кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом на посади **рядового, сержантського (старшинського) складу**…» [5, с. 102]; «…знати ділові та морально-психологічні якості кожного військовослужбовця **офіцерського, сержантського (старшинського) складу** батальйону…» [5, с. 104]; «…кімнати для тимчасово затриманих військовослужбовців, окремо для військовослужбовців **офіцерського, сержантського (старшинського), рядового складу** та інших осіб…» [6, Додатки 1, 2].

Варто відзначити, що твірні для згаданих прикметників іменники *сержант*, *старшина* та *офіцер* є унормованими назвами військових звань, тоді як субстантивований іменник *рядовий* у значенні «найнижче військове звання» [10] замінено на лексему *солдат* згідно із Законом № 1952-VIII від 16.03.2017 (проте у номінації *рядовий склад* цей прикметник збережено) [8].

Уживаються також прикметники, що вказують на ієрархічну структуру армії (*молодший, старший*): «…щодо військовослужбовців **молодшого та старшого офіцерського складу** – командирам військових частин – щотижня…» [9, с. 104].

Іншим частотним словосполученням є *особовий склад* – «склад людей, що працюють або служать у якій-небудь установі, військовій частині, на підприємстві і т. ін.» [11, с. 779], що може вживатись як родове поняття до всіх перерахованих вище прикметників або як узагальнення: «…визначається здатністю **особового складу** виконувати в повному обсязі та в строк поставлені завдання» [9, 5]; «При цьому **особовий склад** перебуває на машинах або шикується попереду машин… [7, с. 159]; «…проводити заняття з **особовим складом** батальйону і керувати підготовкою безпосередньо підпорядкованих йому підрозділів…» [5, с. 104]; «Межі гарнізону мають бути добре відомі всьому **особовому складу** гарнізону» [6, 2].

Зауважимо, що словосполучення *особовий склад* і його тлумачення представлено у «Словнику української мови в 11 томах» у статті до згаданого прикметника [11, с. 779], проте вони відсутні у двадцятитомнику [10].

Зафіксовано також прикметник *інструкторський*: «…організовувати проведення **інструкторським складом** навчальної роти занять відповідно до навчальних програм курсів <…> вести облік професійної підготовки **інструкторського складу** навчальної роти…» [5, 118-2].

Двічі зафіксовано вживання сталого словосполучення *«в повному складі»* [4, с. 272], щоправда, у майже ідентичних контекстах: «Варта номер один на розвід прибула **в повному складі**» [6, с. 157]; «Варта прибула **в повному складі**» [6, с. 157].

Конструкція *у складі* (у значенні «складова частина» [4, с. 272]) вживається частіше словосполучення *в повному складі*, хоча і відсутня у Дисциплінарному статуті: «Військовослужбовці мають право застосовувати спеціальні засоби, засоби фізичного впливу та зброю особисто або **у складі** підрозділу» [5, с. 22]; «Військовослужбовці, призначені для несення служби **у складі** чергової зміни, розподіляються за контрольними постами…» [6, с. 62]; «…уміння співати стройових пісень **у складі** роти…» [7, с. 191]. Зафіксовано також використання цієї ж конструкції у значенні «кількістю в…» [4, с. 272]: «Відділення (екіпаж, обслуга) **у складі чотирьох осіб і менше** завжди шикується в колону по одному…» [7, с. 108]; «Команди **у складі трьох і більше** військовослужбовців прямують до місця призначення строєм під командою старшого» [5, с. 227].

У значенні «сукупність окремих частин, які утворюють що-небудь ціле» [4, с. 272] зафіксовано вживання слова *склад* із прикметником *рухомий*: «…за збереження **рухомого складу** та його обладнання, за санітарно-гігієнічне обслуговування ешелону…» [5, с. 384].

Аналіз текстів статутів засвідчив, що найчастотнішим для слова *склад* виявилося значення «сукупність людей, що утворюють який-небудь колектив, якусь організацію». Проте це значення в українській мові з'явилося пізніше за інші, зокрема перекладний українсько-російський словник Б. Грінченка з елементами тлумачного словника (1907–1909) його ще не фіксує, подаючи натомість такі визначення слова *склад*: «1) Составъ, соединеніе. 2) Складъ, складочное мѣсто. 3) Складъ, слогъ. 4) Стиль, слогъ, изложеніе. 5) Связь, стройное соединеніе. 6) орати у склад»[3] [12, с. 136].

Проте не можна стверджувати, що це значення було введено в обіг за радянської доби, оскільки вже в текстах офіційних документів періоду Української революції 1917–1921 рр. зафіксовано вживання слова *склад* як сукупності людей. Як приклад можна навести цитати з офіційних документів періоду Гетьманату: «Всьому кабінетові **в повнім складі** бути присутнім на урочистім молебні в Софійському соборі» [13, с. 155]; «…і що **сучасний склад органів** земського і міського самоврядування не дає гарантії…» [13, с. 159]; «Доклад міністра ісповідань про асигнування в обрахунок кошторису 1918 р. 50.000 карб, на виплати **особистому складу** Київської Духовної академії доплати утримання по новим штатам» [13, с. 358].

Тут варто врахувати, що діловодство Української держави П. Скоропадського було значною мірою російськомовним, через що згадане джерело може підважити тезу про питоме походження цього значення. Однак слово *склад* як ʻсукупність осіб' трапляється й поза двомовним канцелярським середовищем, зокрема у праці вихідця з Галичини З. Стефаніва про той же період: «…решту **командного складу** доповнило національно свідоме українське старшинство з російських частин» [14]; «**Нижчий старшинський склад**, що приходив із поповненням до корпусу і був національно свідомий, був духово[4] зв'язаний з козаками своїх відділів» [14].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Із двох омонімів, зафіксованих у «Словнику української мови в 11 томах», у текстах статутів Збройних сил України засвідчено лише *склад*[1]. Проведений аналіз засвідчив, що іменник *склад* належить до багатозначних одиниць і активно вживається у статутних текстах. Найпоширенішим є значення слова «сукупність людей, що утворюють колектив чи організацію», яке реалізується як в ад'єктивних словосполученнях, так і в прийменникових конструкціях. Менше вживається слово *склад* у значеннях «відповідно обладнане місце, будівля або приміщення для зберігання чого-небудь» та «сукупність окремих частин, які утворюють що-небудь ціле».

Діахронний зріз показав, що, попри відсутність цього значення у словнику Б. Грінченка (1907–1909), воно не є радянським новотвором. Його засвідчено вже в джерелах доби Української революції 1917–1921 рр., причому в текстах різного територіального походження – у наддніпрянському діловодстві Української держави (Київ) та в праці галичанина З. Стефаніва.

Перспективу подальших розвідок убачаємо в поширенні аналізу на інші багатозначні загальновживані та термінологізовані слова, що функціонують у статутних текстах, а також у зіставленні їх уживання з термінологією стандартів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Симоненко Л. Термін. *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: В. Русанівський, О. Тараненко, М. Зяблюк та ін. 2-е вид., випр. і доп. Київ : Українська енциклопедія ім. М. Бажана, 2004. С. 682.
2. Мацюк Г. Про термінологізацію одиниць загальновживаної лексики. *Мовознавство*. 1984. № 5. С. 68–71.
3. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови XX століття. Тернопіль : Астон, 2002. 352 с.
4. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9: С. 1978. 916 с.
5. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України № 548-XIV від 24.03.1999. Редакція від 18.03.2026.

[3] *Наведено лише значення без ілюстративного матеріалу.*

[4] *Цитовано без виправлень за текстом оригіналу.*

6. Про Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України : Закон України № 550-XIV від 24.03.1999. Редакція від 06.06.2026.
7. Про Стройовий статут Збройних Сил України : Закон України № 549-XIV від 24.03.1999. Редакція від 01.10.2020.
8. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України № 2232-XII від 25.03.1992. Редакція від 12.04.2026.
9. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України № 551-XIV від 24.03.1999. Редакція від 18.03.2026.
10. Словник української мови у 20 томах. URL: https://sum20ua.com/ (дата звернення: 26.07.2026).
11. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол.: І. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 5: Н–О. 1974. 840 с.
12. Грінченко Б. Словарь української мови : у 4-х т. Київ : Вид-во АН УРСР, 1958 (передрук вид. 1907–1909 рр.). Т. 4. С. 136. URL: https://hrinchenko.com/ (дата звернення: 26.07.2026).
13. Українська держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали : у 2-х т. / упоряд.: Р. Пиріг та ін. Київ : Темпора, 2015. Т. 1. XVIII + 790 с.
14. Стефанів З. Українські Збройні Сили 1917–21 рр. Ч. 1: Доба Центральної Ради й Гетьманату. 2-ге справл. вид. [Б. м.]: СУВ, 1947. 119 с. (Бібліотека комбатанта).

REFERENCES

1. Symonenko, L. O. (2004). Termin [Term]. Ukrainska mova: entsyklopediia [Ukrainian language: Encyclopedia] (2nd ed., rev.). Kyiv: Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana. P. 682. [in Ukrainian].
2. Matsiuk, H. (1984). Pro terminolohizatsiiu odynyts zahalnovzhyvanoi leksyky [On the terminologization of common vocabulary units]. *Movoznavstvo*, № 5, pp. 68–71. [in Ukrainian].
3. Struhanets, L. (2002). Dynamika leksychnykh norm ukrainskoi literaturnoi movy XX stolittia [The dynamics of lexical norms of the Ukrainian literary language of the 20th century]. Ternopil: Aston. 352 p. [in Ukrainian].
4. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.] (1978). Vol. 9. Kyiv: Naukova dumka. 916 p. [in Ukrainian].
5. Pro Statut vnutrishnoi sluzhby Zbroinykh Syl Ukrainy [On the Internal Service Regulations of the Armed Forces of Ukraine] (1999). Law of Ukraine № 548-XIV of March 24, 1999, as amended March 18, 2026. [in Ukrainian].
6. Pro Statut harnizonnoi ta vartovoi sluzhb Zbroinykh Syl Ukrainy [On the Garrison and Guard Service Regulations of the Armed Forces of Ukraine] (1999). Law of Ukraine № 550-XIV of March 24, 1999, as amended June 6, 2026. [in Ukrainian].
7. Pro Stroiovyi statut Zbroinykh Syl Ukrainy [On the Drill Regulations of the Armed Forces of Ukraine] (1999). Law of Ukraine № 549-XIV of March 24, 1999, as amended October 1, 2020. [in Ukrainian].
8. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu [On military duty and military service] (1992). Law of Ukraine № 2232-XII of March 25, 1992, as amended April 12, 2026. [in Ukrainian].
9. Pro Dystsyplinarnyi statut Zbroinykh Syl Ukrainy [On the Disciplinary Regulations of the Armed Forces of Ukraine] (1999). Law of Ukraine № 551-XIV of March 24, 1999, as amended March 18, 2026. [in Ukrainian].
10. Slovnyk ukrainskoi movy u 20 tomakh. [Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes]. Retrieved from: https://sum20ua.com/ (access date: 26.07.2026). [in Ukrainian].
11. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols.] (1974). Vol. 5. Kyiv: Naukova dumka. 840 p. [in Ukrainian].
12. Hrinchenko, B. (1958). Slovar ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Vol. 4 (reprint of the 1907-1909 ed.). Kyiv: Vyd-vo AN URSR. P. 136. Retrieved from: https://hrinchenko.com/ (access date: 26.07.2026). [in Ukrainian].
13. Pyrih, R. (Ed.) (2015). Ukrainska Derzhava (kviten – hruden 1918 roku). Dokumenty i materialy [The Ukrainian State (April – December 1918). Documents and materials]. Vol. 1. Kyiv: Tempora. XVIII + 790 p. [in Ukrainian].
14. Stefaniv, Z. (1947). Ukrainski Zbroini Syly 1917–21 rr. Ch. 1: Doba Tsentralnoi Rady y Hetmanatu [The Ukrainian Armed Forces of 1917–21. Part 1: The era of the Central Rada and the Hetmanate] (2nd rev. ed.). SUV. 119 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 27.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.111'37
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.16

УНІВЕРСАЛЬНІ ФОЛЬКЛОРНІ АРХЕТИПИ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Оксана Пеліван
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-2708-9514
e-mail: oxana72008@ukr.net

Анотація. *Статтю присвячено комплексному дослідженню універсальних фольклорних архетипів в англомовній картині світу. Метою дослідження є виявлення особливостей репрезентації універсальних фольклорних архетипів в англомовній картині світу, визначення їхніх семантичних, когнітивних і лінгвокультурних характеристик. Матеріалом дослідження стали тексти англійських народних казок зі збірки English Fairy Tales, що репрезентують класичну англомовну фольклорну традицію. У роботі використано описовий, семантичний, когнітивний, лінгвокультурологічний, контекстуальний та інтерпретаційний методи дослідження. У результаті аналізу встановлено, що англомовна фольклорна традиція ґрунтується на системі універсальних архетипів, серед яких домінують архетипи Героя, Мудреця, Чарівного помічника, Трикстера, Лиходія, Подорожі, Випробування та Чарівного предмета. З'ясовано, що їх мовна репрезентація здійснюється за допомогою лексичних одиниць із позитивною та негативною оцінною семантикою, традиційних номінацій персонажів, епітетів, формульних конструкцій, символічних числівників, повторів і паралельних синтаксичних структур. Виявлено, що когнітивну основу архетипних моделей формують універсальні концептуальні опозиції GOOD – EVIL, LIGHT – DARKNESS, ORDER – CHAOS, HOME – JOURNEY, які забезпечують концептуалізацію моральних цінностей, соціальних ролей та моделей поведінки. Доведено, що універсальні архетипи поєднують загальнолюдські когнітивні моделі з національно-культурною специфікою англомовної традиції, репрезентуючи такі культурні цінності, як чесність, працьовитість, справедливість, особиста відповідальність і свобода вибору. Установлено, що архетипні образи виконують не лише художню, а й когнітивну, аксіологічну та культуротрансляційну функції, забезпечуючи збереження колективної пам'яті та передачу культурного досвіду між поколіннями. Отримані результати поглиблюють розуміння взаємозв'язку мови, культури й мислення та можуть бути використані в подальших дослідженнях із когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики, фольклористики й перекладознавства.*

Ключові слова: *англомовна картина світу, універсальні архетипи, фольклор, англійські народні казки, лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, семантика, архетипний образ, фольклорний дискурс.*

© О. Пеліван, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

UNIVERSAL FOLKLORE ARCHETYPES IN THE ENGLISH WORLDVIEW

Oksana Pelivan
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages,
National University «Odesa Law Academy»
Fontanska Road, 23, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2708-9514
e-mail: oxana72008@ukr.net

Abstract. *The article presents a comprehensive study of universal folklore archetypes in the English worldview. The purpose of the study is to identify the peculiarities of the representation of universal folklore archetypes in the English worldview and to determine their semantic, cognitive, and linguocultural characteristics. The research material comprises English folk tales from the collection English Fairy Tales, representing the classical English folklore tradition. The study employs descriptive, semantic, cognitive, linguocultural, contextual, and interpretative research methods. The analysis demonstrates that the English folklore tradition is based on a system of universal archetypes, among which the Hero, the Wise Old Man, the Helper, the Trickster, the Villain, the Journey, the Quest, and the Magic Object are predominant. It has been established that these archetypes are linguistically represented through lexical units with positive and negative evaluative semantics, conventional character nominations, epithets, formulaic expressions, symbolic numerals, repetitions, and parallel syntactic structures. The study reveals that the cognitive foundation of archetypal models is formed by universal conceptual oppositions such as GOOD – EVIL, LIGHT – DARKNESS, ORDER – CHAOS, and HOME – JOURNEY, which serve to conceptualize moral values, social roles, and behavioral patterns. The findings demonstrate that universal archetypes combine universal cognitive models with the national and cultural specificity of the English folklore tradition, representing such cultural values as honesty, diligence, justice, personal responsibility, and freedom of choice. It has also been established that archetypal images perform not only artistic but also cognitive, axiological, and culture-transmitting functions, ensuring the preservation of collective memory and the transmission of cultural experience across generations. The results contribute to a deeper understanding of the interrelationship between language, culture, and thought and may be applied in further research in cognitive linguistics, linguocultural studies, ethnolinguistics, folklore studies, and translation studies.*

Key words: *English worldview, universal archetypes, folklore, English folk tales, linguocultural studies, cognitive linguistics, semantics, archetypal image, folklore discourse.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленням уваги до взаємозв'язку мови, культури та колективної свідомості, що зумовлює зростання інтересу до дослідження архетипних структур як універсальних когнітивно-культурних моделей. Універсальні фольклорні архетипи, сформовані впродовж багатовікової історії людства, відображають базові уявлення про світ, моральні цінності, соціальні ролі та моделі поведінки, знаходячи мовне втілення у фольклорних текстах, художній літературі, фразеології, пареміях і сучасному медійному дискурсі. Саме вони становлять важливий компонент англомовної картини світу, репрезентуючи як загальнолюдські, так і національно-специфічні особливості концептуалізації дійсності.

Окрім того, в умовах глобалізації та інтенсивного міжкультурного обміну універсальні архетипи набувають нового осмислення, адаптуються до сучасного соціокультурного контексту та трансформуються під впливом цифрової культури, масової літератури, кінематографа й нових медіа, що потребує комплексного дослідження механізмів їх мовної репрезентації, семантичної еволюції та прагматичних функцій у сучасному англомовному дискурсі.

Проблематика універсальних фольклорних архетипів перебуває на перетині фольклористики, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики та етнолінгвістики. У сучасних дослідженнях фольклор розглядається не лише як сукупність уснопоетичних текстів, а як важливий механізм збереження культурної пам'яті, національних цінностей та універсальних моделей світосприйняття, що відображаються в мовній картині світу [1; 2; 4]. Особливу увагу приділено трансформації традиційного фольклору в умовах сучасної культури, збереженню його архетипних

структур та їх функціонуванню в нових комунікативних середовищах [1].

Значний внесок у розвиток методології фольклористичних досліджень зроблено у працях, присвячених порівняльному аналізу фольклорних традицій, класифікації сюжетів, мотивів і персонажів, а також вивченню закономірностей розвитку народної творчості в різних культурах [2]. Окремий напрям становлять дослідження методики аналізу фольклорного матеріалу, що закладають теоретичне підґрунтя для виявлення універсальних архетипних моделей у різних мовах і культурах [3].

Важливим аспектом сучасної науки є дослідження мовної репрезентації фольклорної спадщини. Особлива увага приділяється фольклорній лексиці, її кодифікації, систематизації та ролі у формуванні національної мовної картини світу, що сприяє глибшому розумінню механізмів вербалізації культурно значущих концептів і архетипних образів [5].

Суттєвий вплив на розвиток когнітивно-лінгвістичного підходу до аналізу мовної картини світу мають праці, присвячені універсальній семантиці та природній семантичній метамові. У цих дослідженнях обґрунтовується існування універсальних семантичних примітивів, спільних для всіх мов, що створює теоретичні передумови для вивчення універсальних архетипів як когнітивних моделей, репрезентованих у різних лінгвокультурах [6; 7]. Такий підхід дає змогу пояснити схожість базових фольклорних образів незалежно від національної належності та встановити взаємозв'язок між мовою, мисленням і культурою.

Попри значну кількість праць, присвячених фольклору, семантиці та мовній картині світу, комплексний аналіз універсальних фольклорних архетипів саме в англомовній картині світу залишається недостатньо розробленим. Потребують подальшого дослідження особливості їх мовної репрезентації, когнітивної організації та функціонування в англомовному фольклорному дискурсі, що й визначає наукову перспективність запропонованого дослідження.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей репрезентації універсальних фольклорних архетипів в англомовній картині світу, визначенні їхніх семантичних, когнітивних і лінгвокультурних характеристик, а також встановленні їхньої ролі у формуванні англомовної мовної картини світу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

– з'ясувати теоретичні засади дослідження універсальних фольклорних архетипів у сучасній лінгвістиці та фольклористиці;

– визначити основні універсальні архетипи, представлені в англомовному фольклорі;

– проаналізувати мовні засоби репрезентації архетипних образів у текстах англійських народних казок;

– установити семантичні та когнітивні особливості архетипів у структурі англомовної картини світу;

– визначити лінгвокультурну специфіку функціонування універсальних архетипів в англомовному фольклорному дискурсі.

Об'єктом дослідження є англомовна картина світу, репрезентована у фольклорному дискурсі.

Предметом дослідження виступають універсальні фольклорні архетипи, способи їх мовної репрезентації, семантичні, когнітивні та лінгвокультурні особливості в англомовних фольклорних текстах.

Матеріалом дослідження слугували тексти англійських народних казок зі збірки English Fairy Tales, що містить класичні зразки англомовного фольклору та репрезентує традиційні архетипні образи Героя, Чарівного помічника, Мудреця, Трикстера, Чарівного предмета, Подорожі та боротьби добра і зла [8].

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження. Описовий метод застосовано для систематизації універсальних фольклорних архетипів та узагальнення їхніх характеристик. Метод семантичного аналізу використано для встановлення значення мовних одиниць, що репрезентують архетипні образи. Лінгвокультурологічний аналіз дав змогу визначити взаємозв'язок мовних засобів із культурними моделями англомовного соціуму. Когнітивний аналіз використано для виявлення концептуальних структур, які лежать в основі архетипних образів. Елементи контекстуального аналізу дали змогу дослідити особливості функціонування архетипів у конкретних

фольклорних сюжетах, а метод інтерпретаційного аналізу забезпечив комплексне тлумачення їхніх семантичних і прагматичних особливостей.

Дослідження англійських народних казок, представлених у збірці English Fairy Tales, засвідчило, що універсальні фольклорні архетипи становлять фундаментальний компонент англомовної картини світу. Вони виступають своєрідними когнітивними моделями, через які відображаються базові уявлення людини про добро і зло, справедливість, владу, сім'ю, моральний вибір, життєві випробування та духовний розвиток особистості. Архетипні структури є відносно стабільними, однак їх мовна реалізація демонструє національно-культурну специфіку англомовної традиції. Повторюваність сюжетів, персонажів, символів і мовних моделей свідчить про універсальний характер архетипів, що функціонують як засіб збереження колективної пам'яті та передачі культурного досвіду.

У ході дослідження було виокремлено систему найбільш репрезентативних архетипів, які формують сюжетно-композиційну основу англійських народних казок. Центральне місце посідає архетип Героя (Hero), який уособлює прагнення до морального вдосконалення, подолання труднощів та відновлення справедливості. Герой, як правило, проходить низку випробувань, отримує допомогу від чарівних сил, долає антагоніста та досягає винагороди. Подібна модель простежується в більшості англійських казок незалежно від їх тематичної спрямованості.

Не менш важливим є архетип Мудреця (Wise Old Man), який виступає носієм знань, життєвого досвіду та моральних орієнтирів. Цей персонаж нерідко з'являється на переломному етапі розвитку сюжету, допомагаючи героєві зробити правильний вибір або отримати необхідні знання.

Широко представлений архетип Чарівного помічника (Helper). Його функцію виконують феї, чарівні тварини, добрі старці, незвичайні предмети або природні сили. Саме вони забезпечують можливість переходу героя до нового етапу випробувань, символізуючи підтримку вищих сил та віру в торжество добра.

Архетип Трикстера (Trickster) реалізується через персонажів, які порушують звичний порядок, використовують хитрість, обман або винахідливість. На відміну від негативного героя трикстер не завжди є носієм зла: його дії нерідко сприяють розвитку сюжету, виявленню істини або покаранню несправедливості.

Серед негативних персонажів домінує архетип Лиходія (Villain), який уособлює сили хаосу, жорстокості, жадібності та несправедливості. До цієї групи належать відьми, велетні, дракони, злі чаклуни та інші персонажі, що створюють конфліктну ситуацію й стимулюють розвиток сюжету.

Поряд із персонажними архетипами значне місце посідають архетип Подорожі (Journey), архетип Випробування (Quest/Test), архетип Чарівного предмета (Magic Object) та архетип Дому (Home). Саме вони формують композиційну модель англійської народної казки: вихід героя із безпечного простору, проходження випробувань, отримання нового досвіду та повернення до оновленого світу.

Аналіз мовного матеріалу показав, що архетипи вербалізуються насамперед за допомогою лексичних одиниць із виразною оцінною семантикою. Позитивні персонажі описуються прикметниками ***brave, kind, honest, wise, faithful, gentle, noble***, які формують концепт моральної досконалості. Натомість негативні персонажі характеризуються словами ***wicked, cruel, greedy, evil, proud, jealous***, що актуалізують концепти небезпеки, агресії та моральної деградації.

Важливу роль відіграють традиційні номінації персонажів (king, queen, prince, princess, witch, giant, fairy, dragon, knight, shepherd, woodcutter), які одразу сигналізують про їхню архетипну функцію в тексті. На відміну від сучасної художньої літератури індивідуалізація персонажів у народній казці є мінімальною, а їхні назви виконують передусім типізувальну функцію.

Архетипні моделі підтримуються системою традиційних епітетів (good king, wicked witch, brave knight, beautiful princess), сталих словосполучень та формульних конструкцій. Особливо показовими є традиційні зачини (Once upon a time..., Long ago...) та фінальні формули (They lived happily ever after), які виконують функцію жанрових маркерів і вводять читача до умовного фольклорного простору.

Дослідження показало, що важливими засобами репрезентації архетипів є також символічні числа (three, seven, twelve),

повтори окремих мовних конструкцій, трикратне повторення дій героя, паралельні синтаксичні конструкції та ритмічна організація тексту. Такі засоби сприяють легкому запам'ятовуванню казок і водночас підсилюють символічне значення архетипних образів.

Когнітивний аналіз дав змогу встановити, що універсальні архетипи організовують англомовну картину світу навколо системи бінарних концептуальних опозицій: GOOD – EVIL; LIGHT – DARKNESS; ORDER – CHAOS; HOME – JOURNEY; LIFE – DEATH; WEAKNESS – STRENGTH; TRUTH – DECEPTION.

Саме ці опозиції визначають розвиток більшості казкових сюжетів і лежать в основі моральної оцінки персонажів. Герой послідовно переходить від простору безпеки до простору невідомості, долає хаос і повертається до впорядкованого світу, набувши нового досвіду. Така модель відповідає універсальній схемі ініціації, характерній для багатьох культур світу.

Архетипи функціонують як когнітивні сценарії, що структурують знання про навколишній світ і формують уявлення про правильну поведінку людини. Завдяки багаторазовому повторенню однакових сюжетних моделей вони стають складовою частиною колективної пам'яті та забезпечують міжпоколінну передачу культурного досвіду.

Попри універсальність більшості архетипних моделей, їх реалізація в англомовному фольклорі має низку національно-культурних особливостей. Для англійських народних казок характерним є акцент на особистій відповідальності героя, його здатності самостійно приймати рішення та досягати успіху завдяки власним моральним якостям. Якщо в багатьох інших європейських традиціях визначальну роль відіграє походження героя або допомога надприродних сил, то в англійських казках успіх значною мірою залежить від працьовитості, кмітливості, чесності та наполегливості персонажа.

Аналіз текстів показав, що архетипи відображають цінності англомовної культури: повагу до закону, справедливості, особистої свободи, приватної власності, сімейних зв'язків і моральної відповідальності. Водночас значне місце посідає мотив винагороди за чесність і покарання за жадібність, обман або жорстокість, що свідчить про виховну функцію англійської народної казки.

Окремої уваги заслуговує мовна репрезентація простору. Ліс, замок, міст, печера, дорога, річка чи гора виступають не лише географічними об'єктами, а й символами психологічних і духовних станів героя. Відповідно просторові образи також набувають архетипного значення та беруть участь у концептуалізації англомовної картини світу.

Висновки. Отже, результати дослідження підтверджують, що універсальні фольклорні архетипи становлять одну з основних когнітивно-культурних структур англомовної картини світу. Їхня мовна репрезентація реалізується через систему взаємопов'язаних лексичних, семантичних, стилістичних, синтаксичних і дискурсивних засобів, які забезпечують відтворення традиційних моделей світосприйняття. Архетипні образи виконують не лише художню функцію, а й слугують механізмом трансляції культурних знань, моральних цінностей та національно значущих концептів. Комплексний аналіз дав змогу встановити, що універсальні архетипи поєднують загальнолюдські когнітивні моделі з культурною специфікою англомовної традиції, формуючи цілісну систему концептуалізації світу в англійському фольклорному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурова І. Новітній фольклор як форма популярної культури в сучасних українських реаліях: культурологічний аналіз. Fine Art and Culture Studies. 2025. № 1. С. 49–54.
2. Давидюк В. Студії з порівняльної фольклористики : навчально-методичний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 156 с.
3. Іваницький А. І. Українська музична фольклористика (методологія і методика) : навчальний посібник. Київ : Заповіт, 1997. 392 с. https://archive.org/details/folklor1997/page/8/mode/2up?utm_source=chatgpt.com
4. Руснак І. Є. Український фольклор : навчальний посібник. Київ : Академія, 2010. 304 с.
5. Сердега Р. Фольклорна лексикографія як новий вектор розвитку українського словникарства. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2023. Вип. 206. С. 128–135. DOI: https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-19

6. Wierzbicka A. Experience, Evidence and Sense: The Hidden Cultural Legacy of English. Oxford: Oxford University Press, 2010. 368 p.
7. Wierzbicka A. Semantics: Primes and Universals. Oxford; New York: Oxford University Press, 1996. 512 p.
8. English Fairy Tales. London: David Nutt. URL: https://www.gutenberg.org/files/7439/7439-h/7439-h.htm

REFERENCES

1. Hurova, I. (2025). Novitnii folklor yak forma populiarnoi kultury v suchasnykh ukrainskykh realiiakh: kulturolohichnyi analiz [Modern folklore as a form of popular culture in contemporary Ukrainian realities: A cultural analysis]. *Fine Art and Culture Studies*, (1), 49–54. [in Ukrainian].
2. Davydiuk, V. (2022). Studii z porivnialnoi folklorystyky: navchalno-metodychnyi posibnyk [Studies in comparative folklore: Educational and methodological manual]. Lutsk: Vezha-Druk. [in Ukrainian].
3. Ivanytskyi, A. I. (1997). Ukrainska muzychna folklorystyka (metodolohiia i metodyka) [Ukrainian musical folklore studies (methodology and methods)]. Kyiv: Zapovit. Retrieved from https://archive.org/details/folklor1997/page/8/mode/2up [in Ukrainian].
4. Rusnak, I. Ye. (2010). Ukrainskyi folklor: navchalnyi posibnyk [Ukrainian folklore: A textbook]. Kyiv: Akademiia. [in Ukrainian].
5. Serdeha, R. (2023). Folklorna leksykohrafiia yak novyi vektor rozvytku ukrainskoho slovnykarstva [Folklore lexicography as a new vector of development of Ukrainian lexicography]. *Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky*, (206), 128–135. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-19 [in Ukrainian].
6. Wierzbicka, A. (2010). Experience, evidence and sense: The hidden cultural legacy of English. Oxford University Press.
7. Wierzbicka, A. (1996). Semantics: Primes and universals. Oxford University Press.
8. *English Fairy Tales*. (n.d.). London: David Nutt. Retrieved from: https://www.gutenberg.org/files/7439/7439-h/7439-h.htm

Дата першого надходження статті до видання: 26.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 378.147:316.77:37.013.42
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.17

SOFT SKILLS У СТРУКТУРІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Віта Сахацька
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-9254-5478
Scopus-Author ID: 59250781200
e-mail: viktoriia.ilchuk@vspu.edu.ua

Анотація. *У статті порушено проблему переосмислення ролі soft skills у професійній підготовці здобувачів філологічних спеціальностей. Метою статті стало з'ясування того, яким чином soft skills функціонують у структурі міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів-філологів і через які практико-орієнтовані формати вони можуть бути сформовані в процесі професійної підготовки. Методологічну основу дослідження становили теоретичний аналіз наукових джерел, порівняльно-аналітичне осмислення міжнародних освітніх рамок і програм, узагальнення емпіричних результатів досліджень щодо COIL, віртуального обміну, service-learning, критичних інцидентів і медіаційних завдань, а також структурно-функціональний підхід до визначення місця soft skills у міжкультурній компетентності. У результаті дослідження розглянуто теоретико-методичні засади трактування soft skills як регулятивного механізму, що забезпечує перехід від мовного знання до професійної міжкультурної дії. Доведено, що міжкультурна комунікативна компетентність здобувача-філолога не може зводитися до знання культурних фактів або володіння мовними структурами, оскільки її практична дієвість виявляється у здатності домовлятися про смисл, коректно реагувати на непорозуміння, адаптувати повідомлення до адресата, зберігати етичну чутливість і виконувати медіаційну функцію. Систематизовано практики формування soft skills у професійній підготовці філологів, серед яких особливе значення мають віртуальний обмін, COIL, Story Circles, метод критичних інцидентів, service-learning, перекладацькі проєкти для реального замовника і сценарно-рольові модулі з публічного сервісного перекладу. Наведено приклади міжнародних освітніх моделей і програм, у яких soft skills не відокремлюються від фахового змісту, а вбудовуються у професійні сценарії перекладу, міжкультурного посередництва, командної взаємодії і роботи з автентичними комунікативними ситуаціями. Обґрунтовано, що ефективне формування soft skills потребує не ізольованих тренінгів, а інтеграції у медіаційні, перекладацькі, проєктні і рефлексивні завдання з чіткими критеріями оцінювання. Практична цінність результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані викладачами філологічних дисциплін, розробниками освітніх програм, гарантами спеціальностей, методистами, керівниками перекладацьких і комунікативних практик.*

Ключові слова: *віртуальний обмін, service-learning, міжкультурна компетентність, професійна підготовка здобувачів, філологічні спеціальності.*

© В. Сахацька, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

SOFT SKILLS IN THE STRUCTURE OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF LEARNERS: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES AND PRACTICES OF FORMATION IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Vita Sakhatska
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
of Faculty of Philology and Journalism named after Mykhailo Stelmakh
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Ostrozkogo Str., 32, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9254-5478
Scopus-Author ID: 59250781200
e-mail: viktoriia.ilchuk@vspu.edu.ua

Abstract. *The article addresses the problem of rethinking the role of soft skills in the professional training of students of philological specialties. The aim of the study is to determine how soft skills function within the structure of intercultural communicative competence of philology students and through which practice-oriented formats they can be developed in the process of professional training. The methodological basis of the research includes a theoretical analysis of scholarly sources, comparative and analytical examination of international educational frameworks and programs, generalization of empirical findings related to COIL, virtual exchange, service-learning, critical incidents, and mediation tasks, as well as a structural-functional approach to identifying the place of soft skills within intercultural competence. The study examines the theoretical and methodological foundations for interpreting soft skills as a regulatory mechanism that ensures the transition from linguistic knowledge to professional intercultural action. It is demonstrated that the intercultural communicative competence of philology students cannot be reduced to knowledge of cultural facts or mastery of linguistic structures, as its practical effectiveness is manifested in the ability to negotiate meaning, respond appropriately to misunderstandings, adapt messages to the recipient, maintain ethical sensitivity, and perform a mediating function. The practices of developing soft skills in the professional training of philologists are systematized, among which particular importance is assigned to virtual exchange, COIL, Story Circles, the critical incidents method, service-learning, translation projects for real clients, and scenario-based modules in public service interpreting. Examples of international educational models and programs are provided, where soft skills are not separated from professional content but are embedded into professional scenarios of translation, intercultural mediation, teamwork, and engagement with authentic communicative situations. It is substantiated that effective development of soft skills requires not isolated training sessions but their integration into mediation, translation, project-based, and reflective tasks with clearly defined assessment criteria. The practical value of the results lies in their applicability for teachers of philological disciplines, curriculum developers, program coordinators, methodologists, and supervisors of translation and communication practices.*

Key words: *virtual exchange, service-learning, intercultural competence, professional training of students, philological specialties.*

Постановка проблеми. Питання про soft skills у підготовці філолога сьогодні вже не можна виносити за дужки як факультативний блок «для загального розвитку». Воно стало проблемою якості професійної освіти. Мовна підготовка сама по собі більше не гарантує здатності діяти в реальному міжкультурному середовищі, де значення мають не лише точність формулювання, а й уміння слухати, уточнювати, домовлятися, знімати напругу, працювати в команді, витримувати комунікативну непевність і брати на себе роль посередника між різними мовними і ціннісними системами. У звіті Світового економічного форуму зафіксовано, що до 2030 р. 39% ключових навичок працівників зміняться, а серед провідних компетентностей роботодавці називають не лише аналітичне мислення, а й стійкість, гнучкість, лідерство, соціальний вплив, емпатію, активне слухання і здатність до безперервного навчання [1]. Для філологічної освіти це означає, що професійна успішність дедалі більше залежить не від суми мовних знань, а від того, чи вміє здобувач переводити ці знання в живу, відповідальну, кооперативну взаємодію.

Актуальність проблеми посилюється ще тим, що професійне становлення здобувача

відбувається вже не в замкненому аудиторному просторі, а в середовищі постійних міжнародних контактів, фізичних і цифрових. Офіційні дані програми Erasmus+ засвідчують, що лише у 2023 р. було підтримано 1,3 млн можливостей академічної і професійної мобільності, а також профінансовано майже 32 тис проєктів за участю понад 84,5 тис організацій [2]. Можна вважати це індикатором того, що для сучасного здобувача професійно значущою стає не абстрактна обізнаність про іншу культуру, а готовність входити в складні кооперативні ситуації, де комунікація відбувається між різними нормами, ролями, регістрами й очікуваннями. Саме тут виявляється слабке місце багатьох програм підготовки філологів: soft skills часто декларуються, але не вбудовуються в дисципліни; міжкультурна компетентність нерідко подається як знання про культурні факти, тоді як реальні збої виникають на рівні інтерпретації намірів, етичного вибору, реакції на інакшість, спільного вироблення смислу.

Наукову базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких міжкультурна комунікативна компетентність розглядається як інтегрований результат професійної підготовки та об'єкт цілеспрямованого формування. Теоретичні засади представлені роботами D. Deardorff [3] і M. Byram [4], які обґрунтовують її як поєднання установок, знань і вмінь, що виходять за межі лінгвістичної підготовки. У сфері перекладацької освіти важливими є дослідження A. Klimczak-Pawlak [5] і E. Fois [6], тоді як емпіричні аспекти формування компетентності розкрито у працях G. Emir, G. Yangın-Ekşi [7], R. O'Dowd [8], S. Hackett [9] та ін., присвячених віртуальному обміну і телеспівпраці. Методичний вимір доповнюють підходи K.-L. Liu [10] і C. Poteau [11], а також дослідження Н. В. Солодюк, В. В. Сахацької та В. М. Олексенко [12; 13] щодо цифровізації освіти і професійної комунікації.

Мета і завдання статті. Метою статті є теоретико-методичне обґрунтування ролі soft skills як внутрішнього структурного компонента міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів-філологів і визначення ефективних практик їх формування у процесі професійної підготовки. Виходячи з логіки викладеного матеріалу, у статті пропонується реалізувати два взаємопов'язані завдання:

1. Розкрити теоретико-методичні засади розуміння soft skills як регулятивного механізму міжкультурної комунікативної компетентності.

2. Висвітлити практики формування soft skills у процесі професійної підготовки здобувачів.

Предметом дослідження є soft skills як структурний і функціональний компонент міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів-філологів. **Об'єктом** дослідження виступає процес професійної підготовки здобувачів філологічних спеціальностей у контексті формування міжкультурної комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному науковому обігу міжкультурна комунікативна компетентність дедалі виразніше трактується не як сума відомостей про іншомовну культуру і не як декоративне доповнення до мовної норми, а як здатність діяти в ситуації різниці, не руйнуючи комунікації. У підході, який запропонувала Д. Дердорф, ця компетентність розглядається як окремий навчальний результат, що підлягає оцінюванню, причому не одним тестом, а поєднанням якісних і кількісних методів, включно зі спостереженням, інтерв'ю та судженням самого учасника й інших учасників взаємодії [3]. Документи Ради Європи, своєю чергою, зміщують акцент ще далі: у Companion Volume до CEFR до структури мовної освіти введено дескриптори медіації, онлайн-взаємодії і плюрилінгвальної або плюрикультурної компетентності [14]. Така рамка легалізує думку, що мовна освіта має готувати не просто мовця, а соціального агента, який уміє створювати умови для порозуміння, будувати смислові мости і використовувати весь власний мовно-культурний репертуар у реальній ситуації.

У цій логіці soft skills постають робочою основою міжкультурної компетентності. Те, що в дослідженнях про soft skills зазвичай описують як міжособистісні якості, комунікативні вміння та особистісні установки, у міжкультурній взаємодії набуває чіткої функції: забезпечує перехід від знання про культуру до дії в культурно неоднорідному середовищі. Підхід М. Байрам, на який спираються численні освітні моделі, прямо пов'язує міжкультурну компетентність з установками, знаннями і вміннями, що виходять за межі

вузько лінгвістичної підготовки [4]. У дослідженнях soft skills це корелює з наголосом на комунікації, соціальності, відповідальності, гнучкості і командній взаємодії як на властивостях, що визначають професійну придатність випускника. Для філології ця збіжність принципова: soft skills не дублюють фах, а запускають його в дію. Без них мовне знання залишається потенціалом; із ними воно перетворюється на інструмент медіації, інтерпретації та професійного рішення.

Найвиразніше це видно у сферах перекладу, викладання мови і міжмовного посередництва. У статті про підготовку перекладачів прямо підкреслено, що міжкультурна компетентність має бути введена до навчального плану експліцитно і концептуально чітко, а серед майбутніх викликів автори окремо наголошують на центральній ролі емпатії [5]. Ця теза важлива для філологічної освіти, бо в реальній професійній практиці помилка часто виникає не там, де здобувач не знає слова, а там, де він не розпізнав соціальну вагу репліки, чужу позицію або межу припустимого. Мовна точність може бути бездоганною, але комунікація все одно зірветься, якщо бракує здатності до рольового перемикання, уважного слухання, етичної самокорекції. Саме тому soft skills у структурі міжкультурної компетентності треба розуміти як регулятивний шар: вони координують, коли говорити, як уточнювати, де послабити категоричність, яким способом передати культурно чутливий зміст без утрати смислу й без символічного насильства над співрозмовником.

Для професійної підготовки філолога це має прямі наслідки. Оновлена рамка European Master's in Translation Competence (далі – EMTC), оприлюднена Європейською Комісією, закріплює серед ключових зон перекладацької підготовки не лише мовно-культурний і технологічний блоки, а й personal and interpersonal competence; сама рамка подається як один із провідних референтів для підготовки перекладачів у Європейському Союзі і поза ним [15]. Подібну логіку бачимо у магістерській програмі Університету Глазго, де переклад і міжкультурна комунікація осмислюються як уміння ефективно й етично працювати між мовами і культурами, у тому числі з використанням сучасних технологій [15]. Отже, навіть на рівні інституційних стандартів фах філолога дедалі чіткіше визначається через здатність діяти в ситуаціях координації смислу, де потрібні саморегуляція, взаємодія, відповідальність і професійна гнучкість.

Це змінює і методичну основу навчання. Якщо міжкультурна компетентність у Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти, розроблених Council of Europe (далі – CEFR), пов'язується з медіацією, а медіація розуміється як створення умов для розуміння понад мовними і культурними бар'єрами, то формування soft skills має відбуватися не в ізольованих тренінгах, а в спеціально сконструйованих комунікативних діях: перефразуванні для іншої аудиторії, жанровому переформатуванні повідомлення, узгодженні позицій у групі, коментуванні культурно маркованих фрагментів, поясненні імпліцитного змісту, доборі регістру і прийнятті рішення в умовах неповної визначеності.

Саме таку логіку розгортає ресурс METLA Європейського центру сучасних мов: медіаційне завдання має бути пов'язане з метою, типом діяльності, рівнем підготовки, добором автентичного джерела й відповідними CEFR-дескрипторами. Інакше кажучи, soft skills тут активуються всередині змістового професійного завдання [16].

Особливо продуктивною для філологічної підготовки є думка про переклад і медіацію як близькі педагогічні режими. У дослідженні ролі перекладу в розвитку міжкультурної компетентності показано, що переклад у мовній освіті можна мислити не як рудимент граматико-перекладного методу, а як форму медіаційної діяльності, сумісну з логікою CEFR [6]. Для методики це принципово: перекладацьке завдання тоді перестає бути вправою на пошук еквівалента і стає вправою на читання позиції, розпізнавання смислових утрат, адаптацію для адресата й пояснення культурного підтексту. Із цієї позиції soft skills набувають чітких дидактичних індикаторів: уважність до адресата, здатність до співпраці, саморедагування, аргументації вибору, прийняття зворотного зв'язку, етичної чутливості. Усе це можна планувати не як супровід, а як цільовий результат професійної підготовки філолога.

Звідси випливає важливий висновок першого завдання. Структуру міжкультурної комунікативної компетентності доречно опи-

сувати як багаторівневу систему, де лінгвістичний і культурний ресурси забезпечують матеріал комунікації, а soft skills забезпечують її процесуальну керованість. Саме вони роблять можливими переговорність смислу, взаємне уточнення, корекцію помилки без утрати контакту, колегіальне прийняття рішень і професійне посередництво. Через це soft skills у філологічній освіті доцільно трактувати як внутрішню умову повноцінної міжкультурної дії. Коли програма цього не враховує, вона готує знавця мови; коли враховує – формує фахівця, здатного працювати зі смислом між людьми.

Якщо soft skills є внутрішнім механізмом міжкультурної компетентності, тоді їх не можна сформувати переважно лекційним способом. Вони виробляються через дію, таку, де необхідно вміти домовитися, переформулювати, відреагувати на непорозуміння, прийняти іншу логіку. Саме тому найперспективнішими для філологічної підготовки є формати з високим міжкультурним навантаженням: віртуальний обмін, Collaborative Online International Learning (далі – COIL), критичні інциденти, service-learning, перекладацькі проєкти для реального замовника, сценарно-рольова підготовка до публічного сервісного перекладу.

Систематичний огляд телеспівпраці в англомовній підготовці майбутніх учителів показав, що з 2013 по 2023 р. такі практики використовували передусім для розвитку міжкультурної компетентності, технопедагогічних умінь та інструкційного дизайну [7]. Офіційний гайд Erasmus+ додатково наголошує, що віртуальні обміни як онлайн-діяльності «людина – людина» мають бути інтегровані в курси, працювати в малих групах і проходити за участі підготовленого фасилітатора [2]. Для філологічних програм це означає, що soft skills формуються там, де курс спеціально ставить студента в ситуацію керованої міжкультурної взаємодії, а не там, де про взаємодію лише розповідають.

Найбільш переконливі емпіричні результати нині демонструє *COIL і ширше – віртуальний обмін*. У квазіекспериментальному дослідженні S. Hackett і співавторів, що охопило 108 студентів двох університетів у Нідерландах і США, було зафіксовано статистично значуще зростання міжкультурної компетентності в американській експериментальній групі порівняно з контрольною; автори прямо пов'язують цей ефект із COIL-інтервенцією [8]. Ще масштабнішу перевірку дав проєкт EVALUATE, у якому брав участь Відкритий університет: понад тисяча студентів педагогічних спеціальностей і 51 викладач були залучені до 25 проєктів віртуального обміну, а кількісні та якісні дані засвідчили зростання міжкультурної, цифрово-педагогічної та іншомовної компетентностей [9]. Для філології ці дані показують, що soft skills найкраще розвиваються не в абстрактних вправах, а в довших циклах спільної роботи над спільним продуктом, коли здобувач мусить домовлятися про правила, жанр, тональність, розподіл ролей і спосіб презентації результату іншому культурному партнеру.

Практика показує, що для філологічних курсів особливо результативними є формати, де рефлексія не відокремлена від взаємодії, а вбудована в неї. Саме так працює *метод Story Circles*, який активно просуває ЮНЕСКО: організація описує його як практичну і доступну методологію для розвитку міжкультурних компетентностей, засновану на слуханні та діалозі. У статті 2025 р., присвяченій інтеграції UNESCO Story Circles у віртуальний обмін між 22 студентами EFL із Коста-Рики та Японії, показано, що така форма підтримує розвиток критичної рефлексії, інклюзивного діалогу і компонентів демократичної культури [17]. Для філологічної підготовки це можна безпосередньо трансформувати в курси усного мовлення, академічного письма, міжкультурної комунікації, практики перекладу і навіть аналізу художнього тексту. Головне у цьому сенсі – навчити здобувача витримувати чужу перспективу, не поспішати з оцінкою, ставити уточнювальні запитання і коригувати власну інтерпретацію в діалозі. Саме у цей момент емпатія й активне слухання стають навчальною дією.

Не менш продуктивним є *метод критичних інцидентів*, особливо в підготовці викладача-філолога. Дослідження, зафіксоване в базі ERIC, показало ефективність моделі, де студенти самі створювали критичні інциденти, а далі використовували їх як автентичний матеріал для осмислення міжкультурних непорозумінь, письмової рефлексії й інтерв'ю [10]. Авторка наголошує, що такий формат працює і як джерело реальних контекстів культурного збою, і як інструмент рефлек-

сивного самооцінювання [10]. Для філологічної освіти це відкриває точну методичну перспективу – здобувач може не просто «відповісти правильно», а реконструювати, де саме сталася помилка: у читанні наміру, у виборі тону, у сприйнятті ієрархії, у трактуванні мовчання, у прагматичній оцінці жарту чи вибачення. Якщо потім такий інцидент ще й пов'язати з медіаційним завданням за логікою CEFR, навчання переходить від опису культури до тренування професійного рішення в культурно чутливій ситуації.

Для практично орієнтованої філології особливу цінність має *service-learning,* бо саме тут soft skills перевіряються тиском реальної відповідальності. У статті Ch. Poteau про розвиток міжкультурної компетентності через service-learning у курсах Spanish for the Professions розглянуто два університетські курси – Spanish Interpretation і Translation, які побудовані на співпраці з різними партнерськими спільнотами; результати для групи з 19 студентів засвідчили, що учасники сприймали програму як таку, що позитивно вплинула і на міжкультурну компетентність, і на мовні вміння [11]. Подібну логіку практико-орієнтованого формування міжкультурної компетентності демонструє підхід service learning, реалізований у Leipzig University, де здобувачі залучаються до позааудиторної діяльності в реальних перекладацьких та інтерпретаційних контекстах – від роботи на меморіальних заходах і театральних постановках до створення аудіоописів для інклюзивних показів; при цьому університет прямо підкреслює, що такі формати поєднують професійну підготовку з інтернаціоналізацією навчання та розвитком міжкультурної компетентності [18].

Інституційний рівень також дає важливі орієнтири. Магістерська програма Університету Алькали з міжкультурної комунікації, письмового й усного перекладу в публічних сервісах прямо готує студентів до роботи в медичній, юридичній та адміністративній сферах і окремо наголошує на підготовці до інтерлінгвального та міжкультурного посередництва [19]. Разом із програмою Глазго і EMT-рамкою [20] це дає змогу побачити важливу закономірність: найбільш переконливі моделі не відокремлюють soft skills від фахового змісту, а вшивають їх у професійний сценарій. Тобто емпатія формується через переклад для вразливої аудиторії; командність – через спільне виконання проєкту; саморегуляція – у ситуації міжкультурної напруги, де треба ухвалити рішення і відповісти за нього.

Звідси природно випливає питання оцінювання. Для soft skills у межах міжкультурної компетентності найслабшим варіантом є одноразова самооцінка, а найсильнішим – поєднання спостереження за дією, рефлексивного письма, взаємооцінювання й аналізу продукту медіації. Саме таку змішану логіку рекомендує Д. Дердорф [3], і саме така логіка закладена в ресурсах CEFR [15] і METLA [16], де медіаційні завдання прив'язуються до чітких дескрипторів, джерельних текстів, жанрових параметрів і характеристик адресата. Для філологічної програми це означає, що оцінювати треба не «емпатію взагалі», а конкретну поведінку в конкретній дії: чи зміг студент переформулювати складний фрагмент для іншої аудиторії; чи витримав нейтральність там, де вона обов'язкова; чи коректно узгодив різні позиції в командному перекладацькому проєкті; чи використав зворотний зв'язок для доопрацювання тексту; чи помітив прагматичний ризик і запропонував прийнятне рішення.

Висновки і перспективи. Розв'язання першого завдання дало підстави стверджувати, що soft skills у філологічній освіті не є зовнішнім додатком до міжкультурної комунікативної компетентності. Вони виконують у її структурі внутрішню, регулятивну функцію. Саме через них мовне знання переходить у професійну дію: у здатність слухати, інтерпретувати, співвідносити позиції, знижувати напругу, етично передавати смисл і працювати з адресатом, а не лише з текстом. Для підготовки здобувача-філолога це означає переорієнтацію з накопичення культурознавчої інформації на формування здатності до медіації, де комунікативна гнучкість, емпатія, рефлексивність і кооперація є не супровідними рисами, а умовою професійної придатності.

Розв'язання другого завдання показало, що найбільш результативними для формування таких умінь є практики, у яких міжкультурна взаємодія не імітується формально, а переживається як навчальна подія з реальним змістом, партнером і наслідком. Віртуальний обмін, COIL, метод Story Circles, кри-

тичні інциденти, service-learning, рольові і сценарні модулі з перекладу в публічних сервісах – саме ці формати дають студентові можливість набувати soft skills у дії. Вони продуктивні тому, що поєднують професійне завдання, міжкультурну невизначеність, рефлексію та обов'язкове доопрацювання власного рішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025: Skills outlook. 2025. URL: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/in-full/3-skills-outlook/
2. European Commission. Erasmus+ supported 1.3 million opportunities abroad in 2023. 2024. URL: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/whats-new/news/erasmus-supported-13-million-opportunities-abroad-in-2023
3. Deardorff D. K. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*. 2006. Vol. 10, Issue 3. P. 241–266. DOI: https://doi.org/10.1177/1028315306287002
4. Byram M. From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship. *Clevedon: Multilingual Matters*. 2008. DOI: https://doi.org/10.21832/9781847690807
5. Klimczak-Pawlak A. Intercultural competence in translator training. *Translatorica & Translata*. 2018. No. 1. P. 103–114. DOI: https://doi.org/10.18778/2544-9796.01.10
6. Fois E. ELT and the role of translation in developing intercultural competence. *Language and Intercultural Communication*. 2020. Vol. 20, Issue 6. P. 561–571. DOI: https://doi.org/10.1080/14708477.2020.1800025
7. Emir G., Yangın-Ekşi G. The role of telecollaboration in English language teacher education: a systematic review. *Smart Learning Environments.* 2024. Vol. 11. DOI: https://doi.org/10.1186/s40561-023-00253-6
8. Hackett S., Janssen J., Beach P., Perreault M. E. et al. The effectiveness of Collaborative Online International Learning (COIL) on intercultural competence development in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education.* 2023. Vol. 20, Issue 1. DOI: https://doi.org/10.1186/s41239-022-00373-3
9. O'Dowd R. Virtual exchange: moving forward into the next decade. *Computer Assisted Language Learning*. 2021. Vol. 34, Issue 1–2. P. 1–17. DOI: https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1902201
10. Liu K.-L. Teaching and assessing intercultural communicative competence (ICC): Experience with student-authored critical incidents. *Taiwan Journal of TESOL.* 2021. Vol. 18, Issue 1. P. 1–27. URL: https://eric.ed.gov/?id=EJ1288991
11. Poteau C. E. Intercultural competence development via service-learning in Spanish for the professions. *Revista Signos.* 2019. Vol. 52, No. 101. P. 1013–1032. DOI: http://dx.doi.org/10.4067/S0718-09342019000301013
12. Солодюк Н. В., Сахацька В. В., Олексенко В. М. Вплив цифрових технологій на сучасну педагогіку: можливості та виклики для навчального процесу. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. Вип. 2(42). С. 1660–1673. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-2(42)-1660-1673
13. Сахацька В. В. Лінгвістичні основи професійної комунікації : навчальний посібник. *Warsaw : East European Association of Scientists,* 2025. 172 p. DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.15521101
14. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages. URL: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages
15. European Commission, Directorate-General for Translation. Updated version of the EMT competence framework now available. 2022. URL: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en
16. European Centre for Modern Languages of the Council of Europe. Mediation in teaching, learning and assessment (METLA project). 2023. URL: https://www.ecml.at/en/ECML-Programme/Programme-2020-2023/Mediation-in-teaching-and-assessment/project
17. UNESCO. New methods to boost intercultural competencies. 2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/new-methods-boost-intercultural-competencies
18. Leipzig University, Institute of Applied Linguistics and Translatology. Service learning. URL: https://www.philol.uni-leipzig.de/en/institut-fuer-angewandte-linguistik-und-translatologie/studium/service-learning
19. University of Alcalá. Intercultural Communication and Public Service Interpreting and Translation. URL: https://www.uah.es/en/estudios/estudios-oficiales/grados/Intercultural-Communication-and-Public-Service-Interpreting-and-Translation/
20. University of Glasgow. Translation & Intercultural Communication MSc. URL: https://www.gla.ac.uk/postgraduate/taught/translation-intercultural-communication/

REFERENCES

1. World Economic Forum (2025). The Future of Jobs Report 2025: Skills outlook. Retrieved from: https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/in-full/3-skills-outlook/
2. European Commission (2024). Erasmus+ supported 1.3 million opportunities abroad in 2023. Retrieved from: https://erasmus-plus.ec.europa.eu/whats-new/news/erasmus-supported-13-million-opportunities-abroad-in-2023
3. Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education.* Vol. 10, Issue 3. P. 241–266. DOI: https://doi.org/10.1177/1028315306287002
4. Byram, M. (2008). From Foreign Language Education to Education for Intercultural Citizenship. *Clevedon: Multilingual Matters.* DOI: https://doi.org/10.21832/9781847690807
5. Klimczak-Pawlak, A. (2018). Intercultural competence in translator training. *Translatorica & Translata.* No. 1. P. 103–114. DOI: https://doi.org/10.18778/2544-9796.01.10
6. Fois, E. (2020). ELT and the role of translation in developing intercultural competence. *Language and Intercultural Communication*. Vol. 20, Issue 6. P. 561–571. DOI: https://doi.org/10.1080/14708477.2020.1800025
7. Emir, G., Yangın-Ekşi, G. (2024). The role of telecollaboration in English language teacher education: a systematic review. *Smart Learning Environments*. Vol. 11. DOI: https://doi.org/10.1186/s40561-023-00253-6
8. Hackett, S., Janssen, J., Beach, P., Perreault, M. E. et al. (2023). The effectiveness of Collaborative Online International Learning (COIL) on intercultural competence development in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education.* Vol. 20, Issue 1. DOI: https://doi.org/10.1186/s41239-022-00373-3
9. O'Dowd, R. (2021). Virtual exchange: moving forward into the next decade. *Computer Assisted Language Learning.* Vol. 34, Issue 1–2. P. 1–17. DOI: https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1902201
10. Liu, K.-L. (2021). Teaching and assessing intercultural communicative competence (ICC): Experience with student-authored critical incidents. *Taiwan Journal of TESOL.* Vol. 18, Issue 1. P. 1–27. Retrieved from: https://eric.ed.gov/?id=EJ1288991
11. Poteau, C. E. (2019). Intercultural competence development via service-learning in Spanish for the professions. *Revista Signos*. Vol. 52, No. 101. P. 1013–1032. DOI: http://dx.doi.org/10.4067/S0718-09342019000301013
12. Solodiuk, N. V., Sakhatska, V. V., Oleksenko, V. M. (2025). Vplyv tsyfrovykh tekhnolohii na suchasnu pedahohiku: mozhlyvosti ta vyklyky dlia navchalnoho protsesu [The impact of digital technologies on modern pedagogy: opportunities and challenges for the educational process]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii,* Vyp. 2 (42), P. 1660–1673. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-2(42)-1660-1673 [in Ukrainian].
13. Sakhatska, V. V. (2025). Linhvistychni osnovy profesiinoi komunikatsii [Linguistic foundations of professional communication]. *Warsaw: East European Association of Scientists,* 172 p. DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.15521101 [in Ukrainian].
14. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages. Retrieved from: https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages
15. European Commission, Directorate-General for Translation (2022). Updated version of the EMT competence framework now available. Retrieved from: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/updated-version-emt-competence-framework-now-available-2022-10-21_en
16. European Centre for Modern Languages of the Council of Europe (2023). Mediation in teaching, learning and assessment (METLA project). Retrieved from: https://www.ecml.at/en/ECML-Programme/Programme-2020-2023/Mediation-in-teaching-and-assessment/project
17. UNESCO (2023). New methods to boost intercultural competencies. Retrieved from: https://www.unesco.org/en/articles/new-methods-boost-intercultural-competencies
18. Leipzig University, Institute of Applied Linguistics and Translatology. Service learning. Retrieved from: https://www.philol.uni-leipzig.de/en/institut-fuer-angewandte-linguistik-und-translatologie/studium/service-learning
19. University of Alcalá. Intercultural Communication and Public Service Interpreting and Translation. Retrieved from: https://www.uah.es/en/estudios/estudios-oficiales/grados/Intercultural-Communication-Public-Service-Interpreting-Translation/

20. University of Glasgow. Translation & Intercultural Communication MSc. Retrieved from: https://www.gla.ac.uk/postgraduate/taught/translation-intercultural-communication/

Дата першого надходження статті до видання: 11.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 81'371'373.2: 303.446.23:002
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.18

ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ БАЗИС НОМІНАЦІЙ АРТЕФАКТУ «КНИГА» В КИТАЙСЬКІЙ ТА ІНШИХ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ СВІТУ

Євгеній Степанов
доктор філологічних наук, професор
Інституту іноземних мов Хунаньського педагогічного університету
вул. Лушань, 36, м. Чанша, Китай
orcid.org/0000-0002-5441-9822
Scopus-Author ID: 57216464090

Анотація. *Мета проведеного й описаного в запропонованій статті дослідження – визначення ономасіологічного базису номінацій поняття «книга» у китайському, слов'янському, германському, романському та інших мовних просторах світу й визначення лінгвокогнітивних особливостей функціювання артефакту КНИГА у різних лінгвокультурах. Об'єктом вивчення є найменування артефакту КНИГА в китайській, слов'янських, германських, романських та інших мовах. Предмет дослідження – міжкультурна і міжмовна симетрія й асиметрія вербального унаявлення артефакту КНИГА у просторі мов, що розвивалися в межах своїх національних культур і мають різні ступені спорідненості. У процесі дослідження застосовано деякі процедури методів когнітивного, лінгвокультурологічного, соціолінгвістичного, порівняльного, зіставного, ономасіологічного, семасіологічного, етимологічного, граматичного аналізу, описового методу. Результатом проведеного дослідження є такі висновки. Історія появи та номінації артефакту КНИГА вказує на закономірний взаємозв'язок цих процесів із певними ментифактами, соціофактами і натурфактами. Основою міжкультурної та міжмовної симетрії або асиметрії ономасіологічного базису номінацій артефакту КНИГА є модальні універсалії та відмінності, які виявляємо в матеріальній, функційній, історичній, соціальній, культурній, семантичній, аперцепційній сферах. Ономасіологічним базисом номінації артефакту КНИГА у різні епохи в різних лінгвокультурах ставали матеріал або спосіб виготовлення цього артефакту, його зовнішній вигляд, взаємодія процесу та результату створення книги, її соціальна значущість. Є випадки запозичення й адаптації слова, що називає цей артефакт, разом із денотативним і сигніфікативним аспектами значення. Когнітивні відмінності номінацій артефакту КНИГА у різних мовах зумовлені відмінностями традицій створення книг, отримання знань із них, навичками та культурою практичного використання книги.*

Ключові слова: *артефакт, книга, міжкультурна асиметрія, міжмовний, когнітивний, лінгвокультурологічний, етимологічний, ономасіологічний, соціолінгвістичний, китайська мова, слов'янські, німецькі, романські мови.*

ONOMASIOLOGICAL BASIS FOR NOMINATING THE ARTIFACT «BOOK» IN CHINESE AND OTHER LINGUOCULTURES OF THE WORLD

Ievgenii Stepanov
Doctor (Great Ph.D.) of the Philological Sciences, Full Professor
Professor of the Institute of Foreign Languages
Hunan Normal University
36 Lushan Road, Changsha, China
orcid.org/0000-0002-5441-9822
Scopus-Author ID: 57216464090

Abstract. *The objectives of the research conducted and described in this article are to determine the onomasiological basis of nominations for the concept «book» in Chinese, Slavic, Germanic, Romance, and other languages spaces of the world, and to identify the cognitive features of the functioning of the artifact*

© Є. Степанов, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

BOOK in various linguocultures. The object of this study is the names of the artifact BOOK and its analogues in Chinese, Slavic, Germanic, Romance, and several other languages. The subject of the study is the intercultural and interlingual symmetry and asymmetry of the artifact BOOK verbal representation in the space of languages developed within their national cultures and with varying degrees of kinship. The study utilized several methods of cognitive, linguacultural, sociolinguistic, comparative, onomasiological, semasiological, etymological, grammatical analysis, and descriptive analysis. The study resulted in the following conclusions. The history of the emergence and nomination of the BOOK artifact reveals the natural interconnection of these processes with specific mentifacts, sociofacts, and natural facts. The intercultural and interlingual symmetry or asymmetry of the onomasiological basis of BOOK artifact nominations are based on modal universals and differences manifested in the material, functional, social, cultural, historical, semantic, and apperceptual spheres. The onomasiological basis of BOOK artifact nominations in different eras and linguocultures has been the material and method of production, appearance, the interaction of the process and result of book creation, and the social significance of this artifact. There are cases of borrowing and adaptation of the word naming this artifact, along with the denotative and significative aspects of meaning. Cognitive differences in BOOK artifact nominations in different languages are associated with differences in the developed traditions of book creation, the acquisition of knowledge from them, and the skill and culture of practical use of this artifact.

Key words: *artifact, book, intercultural asymmetry, interlingual, cognitive, linguocultural, etymological, onomasiological, sociolinguistic, Chinese language, Slavic, Germanic, Romance languages.*

Постановка проблеми. Ономасіологічний підхід до вивчення мови розглядає змістовний бік мовних одиниць як засіб номінації з погляду їх співвіднесеності з позамовним сприйняттям і розумінням цієї речі чи явища. Нерідко ономасіологію ототожнюють із теорією номінації [напр.: 1, с. 25]. Якщо ж точніше характеризувати відносини, то теорія номінації є основним науковим інструментом ономасіологічних досліджень, вона допомагає розкриттю механізмів наявних номінацій і прогнозуванню змін аперцепції певного денотату, варіантів нових номінацій і процесів зміни тих із них, які вже є у лінгвокультурному просторі. Когнітивний підхід до вивчення процесу номінації натурфактів і антропофактів (артефактів, соціофактів, ментифактів) зумовлює суміжне дослідження семантичної категоризації номінованого об'єкта, тобто класифікаційної діяльності, спрямованої на об'єднання одиниць, що мають хоча б одну однакову ознаку.

Із виникненням у просторі життєдіяльності людини нового поняття виникає потреба назвати його. У цей момент людина або мовний колектив у своїх картинах світу усвідомлюють це поняття: до якої категорії це поняття віднести, який ономасіологічний базис найточніше відбиває його категоріальні й ономасіологічні ознаки.

Зіставне вивчення ономасіологічного базису та породжуваних ним категоріальних ознак артефакту КНИГА у китайській, слов'янських, германських, романських, деяких інших лінгвокультурах дає підстави стверджувати про наявність міжмовної та міжкультурної асиметрії у номінації цього артефакту. Пояснень таких обставин у попередніх дослідженнях учених нам не вдалося знайти. У представленій статті зроблено спробу встановити основні чинники такої асиметрії, які, як ми думаємо, зумовлені насамперед екстралінгвістичними чинниками буття як у прадавню, так і в середньовічну добу: історичними, географічними, культурними, ідеологічними – ціннісними орієнтаціями народів, цивілізаційними процесами у суспільстві.

Зв'язок із попередніми та суміжними дослідженнями. Номінація артефактів, як і їх категоризація, безпосередньо стосується питань онтології усього сущого у світі та його аперцепції. Виникнення теорії номінації зумовлено передусім потребою з'ясувати те, як співвідносяться між собою понятійні форми мислення, яким чином створюються, закріплюються і розподіляються найменування за різними фрагментами об'єктивної реальності.

До середини XIX ст. значні досягнення було зроблено в порівняльному вивченні мов та в лексикографічній роботі. Це розкрило проблему семантичного співвідношення лексичних відповідників у споріднених і неспоріднених мовах і поставило питання про вибір носіями тієї чи іншої мови підстав для номінації тотожних понять. Ці дослідження у нові часи зацікавили як філологів, так і філософів, математиків, логіків, істориків. Німецький учений Готлоб Фреге на початку

1890-х років запропонував математичну теорію іменування, основу якої становить семантичний трикутник «знак – смисл – значення» (так званий трикутник Фреге). Смисл і значення представлені Готлобом Фреге як різні поняття. Різні підстави [= ономасіологічні ознаки] номінації поняття з одним значенням указують на різні смисли [2; 3]. 1903 р. австрійський лінгвіст Адольф Цаунер підхопив ідею академіка АН СРСР Михайла Покровського, висловлену ще наприкінці XIX ст. у дисертації, про дві сфери дослідження всередині семантики: першу сферу, яка стосується вивчення загальних закономірностей функціювання слів, що належать до однієї морфологічної або деривaційної категорії; та другу сферу, яка стосується визначення того, як у різних мовах висловлюють тотожне поняття. Цаунер у своїй дисертації увів термін «ономасіологія», пояснивши відмінності ономасіологічних досліджень від семасіологічних [4]. Прибічник Фреге Бертран Расселл, уточнюючи теорію іменування на початку XX ст., запропонував поняття «позначення» (denoting), показавши, що поняття може бути вираженим як одним словом, так і їх сполученням [5]. На думку вченого та його прихильників (наприклад, Людвіга Вітгенштейна, Чарлза Філлмора), семантико-синтаксична структура «пропозиції» ізоморфна структурі факту.

Учень Готлоба Фреге Рудольф Карнап у 1931 р. сформулював критерії, згідно з якими слово має чи не має значення. Він запровадив термін «псевдопоняття» [6]. Широку програму ономасіологічних досліджень здійснювали представники Празької лінгвістичної школи. Так, було висунуто положення про слово як результат номінативної діяльності в мові у зв'язку з називною функцією слова. Номінативна діяльність сприяє процесам пізнання через класифікацію понять [7]. Вілем Матезіус, чиє ім'я зазвичай пов'язують із відкриттям комунікативної структури висловлювання («актуального членування»), прагнучи встановити залежність загального змісту висловлювання від засобів і способів номінації окремих його елементів, розмежував два рівні лінгвістики на основі двох «рівнів кодування»: функційної ономатології (науки про мовне заломлення дійсності) та функційного синтаксису (науки про зв'язок у мовленні елементів, отриманих унаслідок мовного заломлення дійсності) [8, s. 13]. Американський учений Джон Серл, відомий своєю теорією мовних актів, починав серйозні лінгвістичні дослідження з розвитку ідей Фреге у визначенні смислу та значення власних назв [9; 10]. Значний внесок у розвиток теорії значення і теорії номінації зробили Стівен (Іштван) Ульманн [11], багато представників радянської школи лінгвістики другої половини XX – початку XXI ст.

Серед тих, хто зробив наприкінці XX ст. і робить у нашу добу вагомий внесок у розвиток теорії номінації та теорії категоризації світу, слід назвати імена Анни Вежбицької (семантичні примітиви та універсалії; специфічні риси категоризації аналогічних понять у різних мовах [12–15]); Елеанор Х. Рош (прототипова теорія категоризації, заснована на практиці когнітивного емпіричного обґрунтування [16]); Віллетта Кемптона (градація категорій та таксономічні зв'язки між ними [17]); Чарльза Філлмора (фреймова теорія [18]); Джона Р. Тейлора (уявлення про класичну систему категорій, розроблення якої почалося з робіт Платона та Арістотеля [19–21] як про абстрактне вмістилище безлічі сутностей [22, p. 23–24]; Ніка Дж. Енфілда, Асіфи Маджид, Міріам ван Стаден, Нікласа Буренхалта, Аліс Р. Габі, Сергіо Мейри, Клаудії Вегенер, Стівена Левінсона, Дженні Е. Пайєрс, Ангели Террілл (категоризація та номінація частин тіла у різних народів [23, p. 137–360]; Олени Селіванової (подання дихотомії «вузькість»/«цілісність» як основи для вибору людиною аперцепційних ознак, що є мотиваційною базою номінатем у процесі найменування денотату як інтеріоризованого уявлення про об'єкт і відбивають семіотичну єдність форми, значення і поняття про реалію [1, с. 25–41]; Дмитра Аладька (категоризація артефактів [24]); Тетяни Толчеєвої (типологія артефактів у різносистемних мовах [25]), інших дослідників [напр.: 26].

У дослідженнях номінації та категоризації реалій матеріального світу переважають ті, у яких використано суспільствознавчі підходи: філософські, психологічні та соціологічні. Спостереження лінгвокогнітивного плану лише вибірково відповідають на системні питання щодо вербалізації у різних мовах натурфактів, ментифактів, соціофак-

тів і артефактів. Це є головною причиною вибору матеріалу та напрямів пропонованого у статті дослідження.

Формулювання завдань. Метою запропонованого для ознайомлення у цій статті дослідження є: 1) установлення ономасіологічного базису номінацій поняття «книга» в китайському, слов'янському, германському, романському та інших артефактних і мовних просторах; 2) визначення лінгвокогнітивних особливостей функціювання артефакту КНИГА в різних лінгвокультурах. Об'єкт вивчення – найменування артефакту КНИГА в китайській, слов'янських, германських, романських та деяких інших мовах. Предмет дослідження – міжкультурна та міжмовна симетрія й асиметрія вербального унаявлення артефакту КНИГА у просторі мов, що розвивалися в межах своїх національних культур і мають різні ступені спорідненості. У процесі роботи було використано низку дослідницьких прийомів, що реалізують процедури методів когнітивного, лінгвокультурологічного, соціолінгвістичного, порівняльного, зіставного, ономасіологічного, семасіологічного, етимологічного, граматичного аналізу, описового методу.

Виклад основного матеріалу. У дослідженні ми виходимо з того, що різномовні номінації артефакту КНИГА – це найменування рукотворного матеріального об'єкта, дотичного дихотомії ЛЮДИНА/ПРИРОДА. Феномен КНИГА виступає одним із концептів мегаконцептосфери АНТРОПОФАКТИ. Книга – продукт людської матеріальної діяльності, у якому відбито тісну взаємодію матеріальної, соціальної, ментальної культури людини з натурфактним простором. Книга є артефактом, що взаємодіє із соціофактами (міжособистісними стосунками та соціальними структурами: призначення книг, їхній зміст, функції), ментифактами (є результатом ментальної діяльності людини: мовленням, релігійними віруваннями, фольклором, мистецтвом, ідеями, музикою, культурними традиціями) і натурфактами (тим, що відбувається у всесвіті за законами природи: фізичні параметри книги). Ураховуючи зростання потреб людини в артефактах, їх призначення у її житті, удосконалення способів їх виробництва, уважаємо, що кожен артефакт можна схарактеризувати за кількома модальностями: матеріальною, функційною, соціальною, культурною, історичною, семантичною.

Семантична модальність становить для нас особливий інтерес. Історичні, культурні, соціальні відмінності народів, різні природні умови проживання часто є, по-перше, причиною асиметрії наборів самих артефактів, по-друге, способів їх виготовлення та зовнішнього вигляду, по-третє, відмінностей в ономасіологічних базисах номінації. Вочевидь, зовнішні відмінності або збіги в ономасіологічних підставах номінації артефактів у різних народів зумовлені мовними відмінностями, але в когнітивному плані – наявністю специфіки сприйняття певного предмета та його найменування, знання про предмет, навичок його практичного використання.

Артефакт КНИГА, що має сьогодні в усьому світі уніфіковану технологію виготовлення і форму, в різних групах споріднених мов, а також у деяких неспоріднених мовах, що примикають до цих груп, бо запозичували назву цього артефакту з якоїсь мови цієї групи, виявляє різні ономасіологічні базиси номінації. Так, у більшості слов'янських мов світу і в деяких неслов'янських мовах колишнього СРСР, відповідно до даних етимологічних досліджень, сигніфікат денотату КНИГА пов'язаний із давньокитайським денотатом **k'üen* (= «сувій, свиток», «рулон»).

Оскільки китайській та слов'янській фонетичним системам у давні часи були властиві аналогічні процеси чергування у пом'якшених позиціях задньоязикових приголосних звуків ([г/g]; [к/k]; [х/kh]) із шиплячими та свистячими звуками, тобто процеси палаталізації задньоязикових, стародавнє 卷 *[k'üen] у мовленні було трансформовано в 卷 [juan] і [juǎn] / [цзюань / цзюень]. 卷 – традиційний китайський ієрогліф. Він зберігся з давньокитайського періоду у тому ж значенні. Ієрогліф має структуру «верх – низ», його ключовим елементом уважають «цзи» (己), загальна кількість рисок – 9, код Unicode – U+5DFB. Ієрогліф 卷 здатен транслювати іменну, кількісну та дієслівну семантику, а саме: 1) в іменному значенні найчастіше передає значення «сувій, свиток», «рулон», «книга у формі свитка» (переносне значення метафоричного походження); 2) у позиції лічильного слова, сполучуючись із сучасним словом, що означає книгу, напр.: 一卷书 [yī juàn shū] = «один

книжковий сувій (одна книга-свиток)»; 七卷书卷 [qī juǎn shūjuàn] = «сім [штук] книжок-сувоїв». Зауважимо, що тут мається на увазі книга у формі сувою, бо для сучасної переплетеної (брошурованої) книги в китайській мові використовують лічильне слово 本 [běn]. Напр.: 一本书 [yī běn shū] = «одна [штука] книга», буквально: * «одна штука книги»; 五本书 [wǔ běn shū] = «п'ять [штук] книг». 3) У позиції дієслова 卷 означає «розгортати / розгорнути» // «згортати / згорнути», а також «згинати / зігнути» (напр.: 把报纸卷起来 [bǎ bàozhǐ juǎn qǐlái] = «згорнути газету»; 4) у позиції віддієслівного іменника – «розгортання» // «згортання»; «вигин», «згин» (напр.: 卷膝盖 [juǎn xīgài] = «вигин / згин коліна». Дослідники відзначають, що стародавні фонетичні варіанти слова 卷 (у тому числі із задньоязиковим [k/k']) збереглися в деяких діалектах, у тому числі в мові (діалекті) хакка [27, с. 196], поширеному на південному сході Китаю (схід провінції Гуандун, провінції Фуцзянь і Цзянсі, острів Тайвань) та в деяких країнах проживання китайської діаспори.

У праслов'янську добу артефакт КНИГА прийшов до слов'ян, як свідчать історико-мовні факти, Великим шовковим шляхом через північно-західні території Китаю за посередництвом древніх тюрків цього регіону, багато з яких допомагали китайським купцям перевозити їхні товари далі на захід. Так, в етимологічних словниках дослідники зазначають, що, наприклад, у нині мертвій булгарській мові було слово **küinig, *küiniv* (= «книжка») – зменшувально-пестлива форма від **k'üin* (= «книга»); в уйгурській мові домусульманської доби зафіксовано слово **kuin* (= «книга») [28, т. 2, с. 473]. Зрозуміло, що представлені тюркські рефлекси вказують на безпосереднє запозичення цього слова із суміжної китайської мови. Отже, ономасіологічним базисом давньокитайського найменування книги 卷 *[k'üen] // [juàn] та [juǎn] / [цзюань / цзюень] стала тогочасна форма артефакту КНИГА, її зовнішній вигляд, що було метафорою. Давньотюркська та праслов'янська мови, запозичуючи найменування цього артефакту, запозичили цей непрозорий для мовної свідомості тюрків та слов'ян ономасіологічний базис.

Технологія виготовлення книг у Китаї не стояла на місці, оскільки, по-перше, сувої швидко зношувалися, а по-друге, функціональним був лише внутрішній бік їхньої поверхні. Свитки з бамбука, шовку та винайденого в Китаї в середні віки паперу стали розрізати на аркуші та переплітати. З'явилося нове слово для позначення артефакту КНИГА: *[shū]. Спочатку письмове зображення цього слова представляло двокомпонентний ієрогліф зі структурою «верх/низ». У верхній частині зображувалося поняття 聿 [yù] (= «рука з пензлем для письма»), у нижній – 口 [kǒu] (= «рот», «мовлення»). Ієрогліф символізував «запис сказаного за допомогою пензля». Уперше цей знак зафіксовано в бронзових написах на кістках для ворожіння в епохи Шан (商朝) (1554–1046 рр. до н. е.) та Чжоу (周朝) (1045–221 рр. до н. е.). В епоху Цинь (秦朝) (221–206 рр. до н. е.), коли китайські царства об'єдналися в імперію, написання ієрогліфа змінилося: він був трансформований у фонетико-графічний ієрогліф (фоноідеограму) зі смисловим елементом 聿 [yù], який залишився від старого ієрогліфа, і фонетичним елементом 者 [zhě]. У сучасній китайській мові для позначення артефакту КНИГА зазвичай використовують ієрогліф 书 [shū], який є спрощеним варіантом попереднього знака, що позначав поняття «книга». Вихідне значення слова 书 [shū] – «писати пензлем». Надалі дієслово набуло можливості субстантивного використання в сучасному значенні «книга у вигляді переплетених листів» («зброшуровані листи», «брошурована/переплетена книга»), тобто 书 [shū] стали використовувати як апелятив, що називає книгу у звичному для сучасного суспільства технічному виконанні. Слово 书 [shū] стало багатозначним, поширившись на поняття «писемність», «шрифт», «каліграфія», «лист» [29, с. 121]. Отже, загальним ономасіологічним базисом сучасної апелятивної назви книги в китайській мові став спосіб створення письмового тексту: «запис мови за допомогою пензля (олівця, ручки), яку автор тримає у руці», тобто письмовий спосіб передачі змісту тексту, що звучить. На нашу думку, така заміна ономасіологічного базису (мотиватора) номінації відбулася у зв'язку з поширенням грамотності та престижності в китайському суспільстві вміння читати й писати, оскільки спосіб письма вже був відомий усім носіям мови. Метафоричне значення, мотивоване формою книги як арте-

факту, стало неактуальним, бо форма книги змінилася, а пряме значення слова 卷 у мові зберігалося.

Сучасне написання ієрогліфа 书 [shū] затверджено «Правилами спрощення китайських ієрогліфів» 1956 р. [30; 31; 32, с. 3]. Таке спрощене написання сформувалося під впливом цаошу (草书) – скорописного курсивного стилю китайського письма [33]. Потреба у спрощенні була спричинена передусім частим уживанням цього слова: ієрогліф на позначення книги належить до групи загальноприйнятих стандартних китайських ієрогліфів першого рівня частотності.

У слов'янських мовах рефлекси запозичення **küinig* ← 卷 *[k'üen] уже в ранньому середньовіччі втратили ознаки іншомовності, адаптувавшись фонетично, граматично, семантично, а в суспільному житті – функціонально. Про це свідчить звикле використання слова *КЪНИГА / *КЪНИГЫ у старослов'янських і давньоруських рукописах до припинення дії закону відкритого складу (до XI ст.) і появи м'яких задньоязикових приголосних звуків (до кінця XIV ст.). Порівняйте в сучасних слов'янських мовах: українською, російською, болгарською – *книга*; у білоруській – *кніга*; у сербській – *књига*; у словенській – *knjiga*; у чеській і словацькій – *kniha*; у польській – *księga* (<**kniega*); у кашубській – *knega, knəgal*; у литовській мові, яка в добу балто-слов'янської єдності (до II ст.) розвивалася в одному напрямі зі слов'янськими, – *knyga*. Як приклад мови, яка запозичила це слово у слов'ян (імовірніше, разом зі словами православної культури під час прийняття християнства), можна назвати осетинську, у якій книга позначається словом *чиныг*. Тут наявне чергування К//Ч' як показник найдавнішої першої палаталізації, характерної як для слов'янських, так і для інших груп індоєвропейських мов і навіть мов інших мовних сімей. У молодописемній якутській мові – *кинигэ*.

Словник сучасної китайської мови фіксує, що для найменування артефакту КНИГА іноді використовують слово 著作 [zhù zuò]. Головне значення цього слова: «творча діяльність, у якій думки і знання виражають письмово» [29, 06, с. 121]. Словники наголошують ще на одному значенні цього слова: «результат письмової творчості». Відомо, що результатом письмової творчої діяльності бувають тексти, твори, статті, навчальні посібники, художня література – усе, що становить основу різноманітних книг. Отже, семема «книга» лексеми 著作 [zhù zuò] виникла внаслідок метонімічного перенесення процесу на його результат. Семантична еволюція слова 著作 [zhù zuò] є такою: виникнення першого значення перегукується з діями, спрямованими на складання китайської історії за часів Східної династії Хань (25–220 рр.). Саме процес літописання китайської історії, яка для народу має неминучу цінність, про що ще в III ст. писав Лу Сюнь (183–245 рр.), видатний політичний діяч і воєначальник царства У, послужив основою для метонімічного перенесення найменування творчого процесу на його результат.

У германських мовах ономасіологічним базисом номінації артефакту КНИГА є матеріал, на якому писали давньонімецькі руни. Зафіксовано, що цим матеріалом спочатку були дерев'яні та олов'яні планшети з дощечками з бука. В англійській мові сучасне слово *book* походить від середньоанглійського **bok*, що походить від давньоанглійського **boc* (= «книга»; «письмовий документ»), яке походить від прагерманського **bōk(ō)*-, **bokiz* (= «бук»). Те ж джерело визнано і для німецьких *Buch* (= «книга») і *Buche* (= «бук»), а також для апелятива, що називає артефакт КНИГА в інших германських мовах [34], наприклад у норвезькій – *bok*; шведській – *boka*; данській – *bog*; нідерландській та африкаанс – *boek* тощо. Багато мов, не споріднених із германськими, здебільшого у добу колоніалізму запозичили та пристосували германські слова до систем своїх мов, наприклад: у мові сусу, поширеній в деяких країнах тропічної Західної Африки, – *bouki*; у сомалійській мові (на Сході Африки) – *buug*; в індонезійській (бахаса) – *buku*; у мові маорі (у Новій Зеландії) – *pukapuka* тощо.

Слід зауважити, що в літературі є кілька версій походження в латині та більшості сучасних романських мов номінації артефакту КНИГА. Деякі думки щодо цього питання додано й нами. Романський «слід» щодо походження такої номінації спостерігаємо і в деяких мовах, не споріднених із романськими. Здебільшого це мови народів колишніх колоній романомовних країн або ті, які зазнали суттєвого впливу латини ще за

часів поширення давньоримської культури.

У довідковій літературі часто заявляють про іншомовний, запозичений характер ономасіологічного базису номінації цього артефакту, за аналогією зі слов'янськими мовами, з тією різницею, що давньоримська цивілізація запозичила книгу як сувій у давніх греків, а не у китайців або тюрків. Стверджується, що латинське слово *liber* у значенні «книга» походить від давньогрецького *βίβλος* [biblós] (= «сувій, свиток», «книга у вигляді свитка») [35]. Відомо, що велике значення для формування та розвитку романських мов на постримському просторі відігравала народна латина. Можна припустити, що давньогрецьке слово *βίβλος* було донорським для латинського *liber* (= «книга»). У цьому разі омонімію та міжмовну паронімію слів *liber / livre* (= «книга») і *liber / libre* (= «вільний») слід пов'язувати з історичними фонетичними змінами праіндоєвропейського **leudheros* і/або давньогрецького **ἐλεύθερος* (= «вільний») під час його запозичення латиною [36]. Уважаємо, що таке запозичення зумовило ситуацію народної етимологізації запозиченого слова, зумовленої паронімічною атракцією та екстралінгвістичними особливостями функціювання у рабовласницькому суспільстві Давньоримської імперії дискурсивного зближення понять «книга» і «воля», «свобода». Автори зазначеної вище французької етимології слова *livre* убачають зближення в тому, що читання книжки, тобто виконання книжкою інформаційної функції, можливе лише у відкритому, отже, у вільному, вигляді. Відомо, що слово *βίβλος* у давньогрецькій мові мало значення «сувій, свиток» і використовувалося не лише стосовно сувоїв (рулонів), списаних буквами, як і китайське слово 卷 *[k'üen] // [juàn] та [juǎn] / [цзюань]. Для читання такої книги треба було не відкривати її, а розгортати. Якщо визнавати етимологію латинського *liber* як трансформованого запозичення *βίβλος* із давньогрецької мови, то треба обґрунтувати способи трансформації. Безсумнівно, книжникам Середземномор'я в античну епоху були відомі й книги на глиняних пластинах, які не треба було відкривати, оскільки вони були відкриті через фізичні властивості, й про папірусні книги-сувої Давнього Єгипту. Імовірно, що запозичення слова *βίβλος* у значенні «книга» могло супроводжуватися процесами метатези (звук λ [l/л] перемістився вперед: після β перед ί; імовірний тимчасовий рефлекс: **βλίβος*) і гаплології (опинившись перед приголосним, перший звук β [b/б] опускався у швидкому мовленні; імовірний тимчасовий рефлекс: **λίβος* / **libos*). Подальше зближення зі словом *liber* у значенні «вільний» відбулося завдяки паронімічній атракції та грі слів на підставі антонімії у народній латині, адже книги у формі сувоїв були на відміну від глиняних табличок і вирізаних на каменях і деревах написах не відкритими, а навпаки – закритими. Окрім того, добре відомо, що у Стародавньому Римі раби, які виявляли літературний або науковий талант, могли більше за інших розраховувати на свободу і ставали лібертинами, тобто вільновідпущеними. Так, вільновідпущенником був Публілій Сир (Publilius Syrus) – римський мімічний поет доби Цезаря й Августа, молодший сучасник та суперник Лаберія; а філософ-стоїк Епіктет у юності був у Римі рабом імператорського вільновідпущеника Епафродіта, а в зрілому віці сам став лібертином. У разі процесу дискурсивного зближення понять «книга» і «воля», «свобода» латинське слово *liber* у значенні «книга» є давньою і вже стертою когнітивною метафорою, що виникла в епоху, коли латина була живою мовою: книга і свобода людини від рабства могли сприйматися дві тисячі років тому як суміжні поняття, що перебували у відносинах соціальної кореляції.

Попередня версія цікава, але досить складна, якщо порівнювати її з наступною версією, відповідно до якої ономасіологічним базисом слова *liber* (= «книга») є матеріал, на якому давні європейці робили записи: *лико, луб* – внутрішній бік кори молодих листяних дерев (переважно липи, в'яза, верби та деяких інших). На ймовірність цієї версії указує наявність в іспанській, каталанській, галісійській, румунській, французькій мовах слова *liber* як апелятиву, що називає *луб*, а також *лико* (крім французької). Загалом омонімію та міжмовну паронімію слів *liber/livre* (= «книга») і *liber* (= «луб», «лико»), які спостерігаємо в більшості романських мов, пов'язують із давньою спорідненістю цих слів [37].

Сучасними рефлексами латинського *liber* (= «книга») у деяких романських мовах є: у французькій – *livre*; у португальській – *livro*; в іспанській – *libro*. Цікаво, що в албан-

ській мові, яка не є романською, артефакт КНИГА позначають апелятивом-латинізмом *libër*, незважаючи на мусульманське віросповідання більшості албанців. Здебільшого мусульманські народи, незважаючи на ознаку спорідненості/неспорідненості мов, використовують для апелятивної номінації книги як артефакту арабізм, подібний до арабського слова باتك [kitab] (= «книга», «Коран», «форма письма»). Наприклад: у турецькій – *kitap*, у перській – باتک [ketab], у таджицькій – *китоб*, у казахській – *кітап*, у татарській – *китап*, у суахілі – *kitabu* тощо. До арабської цей апелятив прийшов у значенні «форма письма» з мови попередньої цивілізації, яка розвивалася на частині нині арабських земель: з арамейської (**ketabh*) [38]). За історичними свідченнями, Албанія – країна пізньої ісламізації: розпочався цей процес лише в XIV ст., а у XVII ст. мусульманами стала більшість населення. Отже, багато номінацій доісламських цивілізаційних цінностей албанська мова змогла зберегти. Разом із тим арабізм किताब [kitab] у значенні «книга» функціонує у мові хінді, що можна пояснити значним впливом арабської культури та ісламу на культуру середньовічної Індії, починаючи із VII ст., хоча більшість носіїв хінді сповідує інші релігії.

Висновки. Описане у пропонованій статті дослідження, на нашу думку, досягло своєї мети. У процесі роботи було встановлено закономірний взаємозв'язок артефакту КНИГА з деякими ментифактами, соціофактами та натурфактами. Ономасіологічна асиметрія номінаційного базису артефакту КНИГА у різних мовах зумовлена відмінностями у способах життя різних народів на певних етапах історії та загальнолюдським рівнем цивілізаційного розвитку. Важливою причиною такої асиметрії є шляхи розповсюдження книги як артефакту у світі. До слов'ян артефакт і слово КНИГА прийшли у праслов'янський період із Китаю за посередництва тюрків завдяки міжнародним зв'язкам, які здійснювалися завдяки Великому шовковому шляху. Ономасіологічним базисом номінації артефакту КНИГА у різні епохи у різних лінгвокультурах ставали форма, матеріал, спосіб виготовлення книги, спосіб письма, взаємодія процесу та результату створення книги, аперцепція соціальної значущості книги. Когнітивні відмінності найменувань артефакту КНИГА у різних мовах пов'язані з відмінностями традицій сприйняття цього об'єкта різними народами, знань про нього, навичок його практичного використання. У більшості мов світу номінації артефакту КНИГА є адаптованими запозиченнями з урахуванням цивілізаційного процесу культурного розвитку народу чи під впливом мови сповідуваної релігії. Зростання практичного значення книги в суспільстві після прийняття ним цього артефакту сприяло закономірній зміні уявлень мовців про денотат і сигніфікат метафоричних і метонімічних знаків, якими цей артефакт позначався у момент винаходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.
2. Frege F. L. G. Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik*. 1892a. P. 25–50.
3. Frege F. L. G. Über Begriff und Gegenstand. *Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie*. Vol. XVI. 1892b. P. 192–205.
4. Zauner A. Die Romanischen Namen Der Körperteile : Eine Onomasiologische Studie. USA : Legare Street Press, 2023. 196 p.
5. Russell B. On Denoting. *Mind*. Oxford: Oxford University Press, 1905. Vol. 14 (56). P. 479–493. DOI: https://doi.org/10.1093/mind/XIV.4.479
6. Carnap P. R. Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache. *Zeitschrift Erkenntnis*. Berlin, 1931. Vol. 2. S. 219–241.
7. Dokulil M. Teorie odvozovani slov. 1. Tvořeni slov v češtině / ed. B. Havránek. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1962. 263 s.
8. Mathesius V. Obsahový rozbor současné angličtiny na źakladě obecně lingvistickém. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. 279 s.
9. Searle J. R. Proper Names. *Mind*. 1958. Vol. 67. No. 266. P. 166–173.
10. Searle J. R. Proper Names and Descriptions. *The Encyclopedia of Philosophy* / Ed. by P. Edwards. Vol. 6. N.Y.: Macmillan, 1967. P. 487–492.

11. Ullmann S. Semantics : An Introduction to the Science of Meaning. Oxford : Basil Blackwell, 1962. 278 p.
12. Wierzbicka A. Semantic primitives. Frankfurt / M.: Athenäum-Verlag, 1972. 250 p.
13. Wierzbicka A. Semantics, Culture, and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations. New York; Oxford : OUP, 1992. 496 p.
14. Wierzbicka A. Semantics : Primes and universals. New York; Oxford : OUP, 1996. 516 p. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780198700029.001.0001
15. Wierzbicka A. Bodies and their parts : An NSM approach to semantic typology. *Language Sciences*. 2007. Vol. 29. Issue 1. P. 14–65.
16. Rosch E. H. Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology*. 1975. Vol. 104. No. 3. P. 192–233. https://doi.org/10.1037//0096-3445.104.3.192
17. Kempton W. Category grading and taxonomic relations : A mug is a sort of cup. *American Ethnologist*. 1978. Vol. 5. Issue 1. P. 44–65.
18. Fillmore Ch. J. Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*. 1985. Vol. 6. No. 2. P. 222–254.
19. Plato. Parmenides / translated by B. Jowett. URL: https://www.gutenberg.org/cache/epub/1687/pg1687-images.html/ (дата звернення: 10.06.2026a).
20. Plato. Sophist / transl. by B. Jowett. URL: https://www.gutenberg.org/files/1735/1735-h/1735-h.htm/ (дата звернення: 10.06.2026b).
21. Aristotle. Categories (Categoriae) / translated by E. M. Edghill. URL: https://www.gutenberg.org/cache/epub/2412/pg2412-images.html/ (дата звернення: 11.06.2026).
22. Taylor J. R. Linguistic Categorization : Prototypes in Linguistic Theory. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 1995. 312 p.
23. Parts of the body: cross-linguistic categorization. *Language Sciences*. 2006. Vol. 28. Issue 2. P. 137–360. URL: https://www.sciencedirect.com/journal/language-sciences/vol/28/issue/2/ (дата звернення: 09.07.2026).
24. Аладько Д. О. Номінації артефактів в аспекті категоризації матеріального світу. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. № 4. С. 4–7. URL: https://oljournal.nuoua.od.ua/archive/v4/odesa4.pdf/ (дата звернення: 02.07.2026).
25. Толчеєва Т. С. Контенсивна типологія сигніфікативних артефактів у різносистемних мовах : автореф. дис. … докт. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2010. 32 с.
26. Степанов Є. Семантична категоризація фрагменту натурфактного простору в китайській, англійській та українській мовах: універсальне й особливе. *Актуальні питання лінгвістики та методики викладання іноземних мов* : зб. матеріалів X Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті доктора педагогічних наук, професора В. Л. Скалкіна, 22 травня 2026 р. Одеса : Гельветика, 2026. С. 126–130. URL: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/x-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-.pdf/ (дата звернення: 10.07.2026).
27. 许嘉璐 主编. 汉字标准字典. 沈阳：辽宁大学出版社, 2001. 944页.
28. Етимологічний словник української мови : у 7 т. Київ : Наукова думка, 1985. Т. 2. 572 с. URL: https://archive.org/details/etslukrmov2/page/n471/mode/2up/ (дата звернення: 24.06.2026).
29. 北京大学中国语言文学系语言学教研室编·汉语方音字汇（第二版重排本）[M]·北京：语文出版社·2003.06.
30. 国务院关于公布汉字简化方案的决议1956年1月28日。URL: http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/xw_fbh/moe_2128/moe_2326/moe_1144/tnull_14350.html/ (дата звернення: 14.07.2026).
31. 汉字简化方案 中国文字改革委员 1956年。
32. 《简化字总表》1986年。
33. 草书在线 草书拼接。URL: https://hanzi.unihan.com.cn/CaoShu/ (дата звернення: 15.07.2026).
34. Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/search?q=book/ (дата звернення: 10.07.2026).
35. Étymologie de Livre : Origine, Histoire et Signification. Universal languages : site. 12.01.2026. URL: https://universal-languages.fr/etymologie/livre/ (дата звернення: 10.07.2026).
36. Ancient Greek & Latin Dictionaries. LSJ.gr : site. URL: https://lsj.gr/wiki/
37. Liber. *Livejournal* : site. 05.10.2024. URL: https://rousseau.livejournal.com/598937.html/ (дата звернення: 12.07.2026).
38. Kitab. Arabic etymological dictionary. URL: https://etymology_arb_en.en-academic.com/2887/kitab/ (дата звернення: 18.07.2026).

REFERENCES

1. Selivanova, O. O. (1999). Aktualni napriamy suchasnoi linhvistyky (analitychnyi ohliad) [Current trends in modern linguistics (analytical review)]. Kyiv : Fitosotsiotsentr, 148 p. [in Ukrainian].
2. Frege, F. L. G. (1892a). Über Sinn und Bedeutung. *Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik,* pp. 25–50. [in German].
3. Frege, F. L. G. (1892b). Über Begriff und Gegenstand. *Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie*, vol. XVI, pp. 192–205. [in German].
4. Zauner, A. (2023). Die Romanischen Namen Der Körperteile : Eine Onomasiologische Studie. USA : Legare Street Press, 196 p. [in German].
5. Russell, B. (1905). On Denoting. *Mind*, vol. 14 (56), pp. 479–493. DOI: 10.1093/mind/XIV.4.479 [in English].
6. Carnap, P. R. (1931). Überwindung der Metaphysik durch logische Analyse der Sprache. *Zeitschrift Erkenntnis*. Berlin, vol. 2, SS. 219–241. [in German].
7. Dokulil, M. (1962). Teorie odvozovani slov. 1. Tvořeni slov v češtině / ed. B. Havránek. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 263 s. [in Czech].
8. Mathesius, V. (1961). Obsahový rozbor současné angličtiny na źakladě obecně lingvistickém. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 279 s. [in Czech].
9. Searle, J. R. (1958). Proper Names. *Mind*, vol.67, no.266, pp.166–173. [in English].
10. Searle, J. R. (ed. by P. Edwards) (1967). Proper Names and Descriptions. *The Encyclopedia of Philosophy*, vol. 6, N.Y.: Macmillan, pp. 487–492. [in English].
11. Ullmann, S. (1962). Semantics : An Introduction to the Science of Meaning. Oxford : Basil Blackwell, 278 p. [in English].
12. Wierzbicka, A. (1972). Semantic primitives. Frankfurt / M.: Athenäum-Verlag, 250 p. [in English].
13. Wierzbicka, A. (1992). Semantics, Culture, and Cognition. Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations. N.Y.; Oxford : OUP, 496 p. [in English].
14. Wierzbicka, A. (1996). Semantics : Primes and universals. N.Y.; Oxford : OUP, 516 p. DOI: https://doi.org/10.1093/oso/9780198700029.001.0001 [in English].
15. Wierzbicka, A. (2007). Bodies and their parts : An NSM approach to semantic typology. *Language Sciences*, vol. 29, Issue 1, pp. 14–65. [in English].
16. Rosch, E. H. (1975). Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology*, vol. 104, no. 3, pp. 192–233. Retrieved from: https://www.academia.edu/24474401/Cognitive_representations_of_semantic_categories/; DOI: https://doi.org/10.1037//0096-3445.104.3.192 [in English].
17. 1Kempton, W. (1978). Category grading and taxonomic relations : A mug is a sort of cup. *American Ethnologist*, vol. 5, Issue 1, pp. 44–65. [in English].
18. Fillmore, Ch. J. (1985). Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, vol. 6, no. 2, pp. 222–254. [in English].
19. Plato (2026). Parmenides / transl. by B. Jowett. Retrieved from: https://www.gutenberg.org/cache/epub/1687/pg1687-images.html/ (accessed on 10.06.2026a) [in English].
20. Plato (2026). Sophist / transl. by B. Jowett. Retrieved from: https://www.gutenberg.org/files/1735/1735-h/1735-h.htm/ (accessed on 10.06.2026b). [in English].
21. Aristotle (2026). Categories (Categoriae) / translated by E. M. Edghill. Retrieved from: https://www.gutenberg.org/cache/epub/2412/pg2412-images.html/ (accessed on 11.06.2026). [in English].
22. Taylor, J. R. (1995). Linguistic Categorization : Prototypes in Linguistic Theory, 2nd ed. Oxford : OUP, 312 p. [in English].
23. Parts of the body : cross-linguistic categorization (2006). *Language Sciences*, vol. 28, issue 2, pp. 137–360. Retrieved from: https://www.sciencedirect.com/journal/language-sciences/vol/28/issue/2/ (accessed 9.07.2026). [in English].
24. Aladko, D. O. (2014). Nominatsii artefaktiv v aspekti katehoryzatsii materialnoho svitu [Artifact names in the aspect of material world categorization]. *Odeskyi linhvistychnyi visnyk – Odessa Linguistic Journal*, vol. 4, pp. 4–7. Retrieved from: https://oljournal.nuoua.od.ua/archive/v4/odesa4.pdf/ (accessed 2.07.2026). [in Ukrainian].
25. Tolcheieva, T. S. (2010). Kontensyvna typolohiia syhnifikatyvnykh artefaktiv u riznosystemnykh movakh : avtoref. dys. … dokt. filol. nauk : 10.02.15 [Intensive typology of significant artifacts in languages of different systems : Ph.D. author's abstract]. Kyiv : T. Shevchenko Kyiv National University, 32 p. [in Ukrainian].
26. Stepanov, Ie. (2026). Semantychna katehoryzatsiia frahmentu naturfaktnoho prostoru v kytayskii, anhliyskii ta ukrainskii movakh : universalne I osoblyve [Semantic categorization of a fragment of naturfactual space in Chinese, English and Ukrainian languages: universal and particular]. *Aktualni pytannia linhvistyky ta*

metodyky vykladannia inozemnykh mov: zb. materialiv X Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviachenoi pamiati dokt. ped. nauk, prof. V. L. Skalkina (22.05.2026 r.) – *Actual Issues of Linguistics and Methods of Teaching Foreign Languages : the Xth International Scientific and Practical Conference, dedicated to the memory of the Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Vladimir Skalkin (May, 22, 2026)* : The Collection of Conference Proceedings. Odesa : Helvetica, pp. 126–130. ISBN : 978-617-554-838-7. Retrieved from: https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/rgf/x-mizhnarodna-naukovo-praktychna-konferentsiia-.pdf/ (accessed 10.07.2026). [in Ukrainian].

27. Xu, Jialu (ed.). (2001). Hànzì biāozhǔn zìdiǎn [Standard Dictionary of Chinese Characters]. Shenyang : Liaoning University Press, 944 p. [in Chinese].
28. Etymological dictionary of the Ukrainian language: in 7 volumes (1985) [Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy : u 7 t.]. Kyiv : Naukova dumka, vol. 2, 572 p. Retrieved from: https://archive.org/details/etslukrmov2/page/n471/mode/2up/ (accessed 24.06.2026). [in Ukrainian].
29. Běijīng dàxué zhōngguó yǔyán wénxué xì yǔyán xué jiàoyánshì biān·hànyǔ fāng yīn zìhuì (dì èr bǎn chóng pái běn) [Dictionary of Chinese Dialects / compiled by the Linguistics Teaching and Research Section, Department of Chinese Language and Literature, Peking University, 2nd ed., re-typeset], Beijing : Language and Literature Press, 2003. [in Chinese].
30. Guówùyuàn guānyú gōngbù hànzì jiǎnhuà fāng'àn de juéyì 1956 nián 1 yuè 28 rì [Resolution of the State Council on the Promulgation of the Simplified Chinese Character Scheme]. Beijing, 1956, January 28. Retrieved from: http://www.moe.gov.cn/jyb_xwfb/xw_fbh/moe_2128/moe_2326/moe_1144/tnull_14350.html/ (accessed 14.07.2026). [in Chinese].
31. Hànzì jiǎnhuà fāng'àn zhōngguó wénzì gǎigé wěiyuán 1956 nián [Simplified Chinese Character Scheme]. Beijing : Chinese Language Reform Committee, 1956. [in Chinese].
32. Jiǎnhuà zì zǒng biǎo (1986) [General List of Simplified Characters]. Beijing. [in Chinese].
33. Cǎoshū zàixiàn cǎoshū pīnjiē [Online Cursive Script, Cursive Script Combination]. URL: https://hanzi.unihan.com.cn/CaoShu/ (accessed 15.07.2026). [in Chinese].
34. Online Etymology Dictionary (2026). Retrieved from: https://www.etymonline.com/search?q=book/ (accessed 10.07.2026). [in English].
35. Étymologie de Livre : Origine, Histoire et Signification. Universal languages : site. 12.01.2026. URL: https://universal-languages.fr/etymologie/livre/ (accessed 10.07.2026). [in French].
36. Ancient Greek & Latin Dictionaries (2026). LSJ.gr : site. Retrieved from: https://lsj.gr/wiki/ (accessed 11.07.2026). [in Greek, Latin, English].
37. Liber (2024). *Livejournal* : site. 05.10.2024. Retrieved from: https://rousseau.livejournal.com/598937.html/ (accessed 12.07.2026). [in English].
38. Kitab (2026). *Arabic etymological dictionary*. Retrieved from: https://etymology_arb_en.en-academic.com/2887/kitab/ (accessed 18.07.2026). [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.111'37
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.19

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Юлія Томчаковська
доктор філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-0117-2704
e-mail: yuliya.tomchakovskaya@gmail.com

Лідія Швелідзе
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-2291-5255
e-mail: 9087000@gmail.com

Тетяна Сташук
аспірант, асистент кафедри іноземних мов
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-3475-6530
e-mail: tetiana.stashuk10@gmail.com

Анотація. *Статтю присвячено комплексному дослідженню проблем перекладу англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права українською мовою. Актуальність дослідження зумовлена активізацією міжнародної економічної співпраці, поширенням англомовної професійної комунікації, розширенням використання міжнародних стандартів фінансової звітності, податкових документів і міжнародно-правових актів, що вимагає точного та адекватного перекладу спеціалізованої термінології. Метою статті є виявлення основних проблем перекладу англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права, визначення її структурно-семантичних особливостей, аналіз перекладацьких трансформацій та встановлення найбільш ефективних способів відтворення термінологічних одиниць українською мовою. Матеріалом дослідження слугували англомовні публіцистичні тексти економіко-правової тематики, опубліковані на офіційних інформаційних ресурсах BBC News та BBC News Україна, з яких методом суцільної вибірки сформовано корпус із 300 термінологічних одиниць. У роботі застосовано описовий, структурно-семантичний, контекстуальний, порівняльно-перекладознавчий та кількісний методи дослідження, що забезпечили комплексний аналіз функціонування спеціалізованої термінології. Установлено, що досліджувана термінологія характеризується високим рівнем міжгалузевої інтеграції, переважанням дво- і трикомпонентних термінів, наявністю полісемічних одиниць та широким використанням термінологічних словосполучень. Визначено основні труднощі перекладу, пов'язані з відсутністю повних українських відповідників, контекстуальною варіативністю значень, галузевою специфікою окремих понять і відмінностями між англосаксонською та континентальною правовими системами. Доведено, що найбільш ефективними способами перекладу є використання нормативних термінологічних еквівалентів, калькування, конкретизації, описового перекладу та лексико-семантичних трансформацій із обов'язковим урахуванням професійного контексту. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у спеціалізованому перекладі, термінознавстві, лексикографії, а також у підготовці*

© Ю. Томчаковська, Л. Швелідзе, Т. Сташук, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

майбутніх перекладачів, економістів і юристів, які працюють з англомовною економіко-правовою документацією.

Ключові слова: *англомовна термінологія, бухгалтерський облік, міжнародне право, оподаткування, переклад, перекладацькі трансформації, структурно-семантичний аналіз, термінологічна еквівалентність.*

TRANSLATION ISSUES OF ENGLISH ACCOUNTING, TAXATION, AND INTERNATIONAL LAW TERMINOLOGY

Yuliia Tomchakovska
Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
National University «Odesa Law Academy»
23, Fontanska Road, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0117-2704
e-mail: yuliya.tomchakovskaya@gmail.com

Lidiia Shvelidze
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages
National University «Odesa Law Academy»
23, Fontanska Road, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-2291-5255
e-mail: 9087000@gmail.com

Tetiana Stashuk
Post-graduate student, Assistant of the Department of Foreign Languages
National University «Odesa Law Academy»
23, Fontanska Road, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3475-6530
e-mail: tetiana.stashuk10@gmail.com

Abstract. *The article is devoted to a comprehensive study of the problems of translating English accounting, taxation, and international law terminology into Ukrainian. The relevance of the study is determined by the intensification of international economic cooperation, the expansion of English-language professional communication, and the increasing use of International Financial Reporting Standards, tax documents, and international legal instruments, which require accurate and adequate translation of specialized terminology. The aim of the article is to identify the main problems in translating English accounting, taxation, and international law terminology, determine its structural and semantic characteristics, analyze translation transformations, and establish the most effective ways of rendering terminological units into Ukrainian. The research material consisted of English-language journalistic texts on economic and legal topics published on the official BBC News and BBC News Ukraine information resources, from which a corpus of 300 terminological units was compiled using the continuous sampling method. The study employed descriptive, structural-semantic, contextual, comparative translation, and quantitative research methods, which ensured a comprehensive analysis of the functioning of specialized terminology. It was established that the terminology under investigation is characterized by a high degree of interdisciplinary integration, the predominance of two- and three-component terms, the presence of polysemous units, and the extensive use of multi-word terminological expressions. The main translation difficulties were identified as the absence of complete Ukrainian equivalents, contextual variation in meaning, the domain-specific nature of particular concepts, and differences between the Anglo-American and Continental legal systems. It was proved that the most effective methods of translation include the use of standardized terminological equivalents, calquing, specification, descriptive translation, and lexical-semantic transformations with mandatory consideration of the professional context. The practical significance of the obtained results lies in the possibility of their application in specialized translation, terminology studies, lexicography, and the training of future translators, economists, and lawyers working with English-language economic and legal documentation.*

Key words: *English terminology, accounting, international law, taxation, translation, translation transformations, structural-semantic analysis, terminological equivalence.*

У сучасних умовах глобалізації економічних процесів, інтенсифікації міжнародної торгівлі та гармонізації правового регулювання суттєво зростає роль англійської мови як основного засобу професійної комунікації у сферах обліку, оподаткування та міжнародного права. Значне поширення міжнародних стандартів фінансової звітності, модельних податкових конвенцій, міжнародних договорів і нормативно-правових актів англійською мовою зумовлює необхідність точного перекладу спеціалізованої термінології. Водночас переклад таких термінів ускладнюється їхньою галузевою специфікою, багатозначністю, міждисциплінарним характером, наявністю безеквівалентної лексики, а також відмінностями між англосаксонською та континентальною правовими й економічними системами. Помилки під час передачі термінів можуть призводити до викривлення змісту нормативних документів, фінансової звітності, міжнародних договорів та інших офіційних текстів.

Незважаючи на активний розвиток досліджень англомовної термінології менеджменту, бізнесу та юридичного дискурсу, питання комплексного аналізу перекладу англомовної термінології, що функціонує на перетині обліку, оподаткування та міжнародного права, залишається недостатньо висвітленим. Особливої актуальності набуває дослідження структурно-семантичних особливостей таких термінів, способів їх перекладу та чинників, що впливають на вибір перекладацьких трансформацій [1; 3].

Актуальність дослідження зумовлена потребою удосконалення перекладу англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права в умовах активної міжнародної співпраці, цифровізації професійної комунікації та зростання обсягів англомовної нормативної й фінансової документації. Комплексний аналіз термінологічних одиниць дає змогу виявити закономірності їх функціонування, визначити найбільш ефективні перекладацькі стратегії та сприяти уніфікації українських відповідників. Окрім того, використання сучасних корпусних підходів до аналізу спеціалізованих текстів відкриває нові можливості для об'єктивного дослідження термінологічної системи та підвищення якості фахового перекладу [2; 7]. Отримані результати можуть бути використані у перекладознавстві, термінознавстві, лексикографії, а також у професійній підготовці перекладачів, економістів і юристів, які працюють з англомовною спеціалізованою документацією.

Метою статті є виявлення основних проблем перекладу англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права, визначення її структурно-семантичних особливостей, аналіз перекладацьких трансформацій та встановлення найбільш ефективних способів передачі термінологічних одиниць українською мовою. Для досягнення поставленої мети передбачено охарактеризувати особливості англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права, визначити її структурні й семантичні характеристики, виявити основні проблеми перекладу спеціалізованої термінології українською мовою, проаналізувати найбільш поширені перекладацькі трансформації та встановити оптимальні способи відтворення термінологічних одиниць з урахуванням особливостей їх функціонування у професійному дискурсі.

Об'єктом дослідження є англомовна термінологія обліку, оподаткування та міжнародного права.

Предметом дослідження є структурно-семантичні особливості англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права, а також проблеми її перекладу українською мовою, зокрема перекладацькі трансформації та способи досягнення термінологічної еквівалентності.

Матеріалом дослідження слугували англомовні публіцистичні тексти економіко-правової тематики, опубліковані на офіційних інформаційних ресурсах BBC News та BBC News Україна [9; 10]. Для аналізу було сформовано вибірку обсягом 300 термінологічних одиниць, відібраних методом суцільної вибірки з матеріалів, присвячених питанням бухгалтерського обліку, оподаткування, міжнародної економічної співпраці, фінансового регулювання, міжнародного права та діяльності міжнародних організацій. Відібрані терміни стали основою структурно-семантичного та перекладознавчого аналізу, що дало змогу виявити закономірності їх функціонування, визначити типові труднощі перекладу та оцінити ефективність застосування різних перекладацьких трансформацій.

У сучасному мовознавстві значна увага приділяється дослідженню англомовної спеціалізованої термінології, її структурно-семантичних характеристик, особливостей формування та функціонування у професійному дискурсі [1; 4–6]. Окремий напрям становлять дослідження проблем перекладу англомовної юридичної термінології, у яких розглядаються питання вибору перекладацьких відповідників, застосування перекладацьких трансформацій і забезпечення термінологічної еквівалентності [3]. Великого значення набувають також корпусні методи дослідження спеціалізованої лексики, які дають змогу об'єктивно аналізувати частотність, сполучуваність і контекстуальні особливості функціонування термінологічних одиниць у професійних текстах [2; 7]. Водночас питання комплексного перекладу англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права, яка поєднує економічні й правові компоненти, досі не отримало достатнього висвітлення, що зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі.

Аналіз корпусу, сформованого з 300 англомовних термінологічних одиниць, засвідчив, що термінологія обліку, оподаткування та міжнародного права характеризується високим ступенем міжгалузевої інтеграції, оскільки значна частина термінів одночасно функціонує в економічному й юридичному дискурсах. Це пояснюється взаємозалежністю фінансового регулювання, податкової політики та міжнародного правового забезпечення економічних процесів. Найбільш продуктивними тематичними групами стали терміни, що позначають бухгалтерську звітність (*financial statement, accounting records, audit report*), податкові механізми (*corporate income tax, tax liability, value-added tax, tax exemption*), міжнародні фінансові операції (*cross-border transaction, transfer pricing, financial disclosure*) та правові інститути (*bilateral treaty, legal entity, dispute settlement, contractual obligation*).

Структурний аналіз показав, що англомовна спеціалізована термінологія переважно представлена дво- та трикомпонентними словосполученнями, утвореними за моделями *Adj + Noun* (*tax resident, financial liability, legal framework*), *Noun + Noun* (*tax avoidance, customs duty, treaty obligation*) та *Adj + Noun + Noun* (*international tax agreement, financial reporting standard, intellectual property rights*). Значно рідше трапляються однокомпонентні терміни, зокрема *asset, revenue, liability, equity, treaty*, які здебільшого реалізують своє значення лише у відповідному професійному контексті.

Семантичний аналіз засвідчив наявність значної кількості полісемічних одиниць, значення яких залежить від галузі функціонування. Так, термін *assessment* може позначати як «оцінювання», так і «податкове нарахування», *consideration* у міжнародному договірному праві означає юридично значиме зустрічне задоволення сторін договору, тоді як у загальновживаній лексиці має значення «розгляд» або «увага». Подібні випадки потребують обов'язкового врахування контексту, оскільки буквальний переклад не забезпечує адекватної передачі змісту.

У процесі дослідження встановлено, що основними проблемами перекладу англомовної термінології є відсутність повних українських еквівалентів, розбіжності між англосаксонською та континентальною правовими системами, наявність термінів із широким семантичним діапазоном, а також функціонування великої кількості багатокомпонентних словосполучень. Наприклад, переклад *beneficial owner* як «бенефіціарний власник» є нормативним лише у відповідному юридичному контексті, тоді як буквальна передача окремих компонентів може призвести до втрати правового змісту. Аналогічно термін *transfer pricing* передається як «трансфертне ціноутворення», а не як «передавальне ціноутворення», що відповідає усталеній українській термінології.

Аналіз перекладацьких рішень дав змогу визначити найбільш продуктивні способи відтворення англомовної термінології українською мовою. Найчастіше застосовується використання усталеного термінологічного еквівалента (*financial statement* – «фінансова звітність», *customs duty* – «мито», *legal entity* – «юридична особа»), що забезпечує максимальну термінологічну точність. Для структурно прозорих словосполучень ефективним є калькування, зокрема *double taxation agreement* – «угода про уникнення подвійного оподаткування», *tax administration* – «податкове адміністрування». У разі відсутності нормативного відповідника використову-

ються описовий переклад, конкретизація або лексико-семантична заміна. Так, термін *substance over form* доцільно передавати як «превалювання сутності над формою», а *due diligence* – як «комплексна правова та фінансова перевірка», що найбільш повно відображає зміст відповідного поняття.

Проведений аналіз підтвердив, що адекватний переклад англомовної термінології обліку, оподаткування та міжнародного права можливий лише за умови комплексного врахування структурних, семантичних та прагматичних особливостей термінологічних одиниць. Вибір перекладацької стратегії повинен ґрунтуватися не лише на формальній структурі терміна, а й на специфіці його функціонування у професійному дискурсі, що забезпечує точність передачі змісту та відповідність сучасним нормам української економічної й юридичної термінології.

Проведене дослідження засвідчило, що англомовна термінологія обліку, оподаткування та міжнародного права характеризується складною структурно-семантичною організацією, високим ступенем міжгалузевої інтеграції та значною кількістю багатокомпонентних термінів. Основними труднощами її перекладу є полісемія, відсутність повних термінологічних відповідників, галузева специфіка окремих понять і відмінності між правовими та економічними системами англомовних країн і України. Установлено, що найефективнішими способами відтворення англомовної термінології є використання нормативних термінологічних еквівалентів, калькування, конкретизації, описового перекладу та лексико-семантичних трансформацій із обов'язковим урахуванням контексту функціонування термінів. Отримані результати можуть бути використані у практиці спеціалізованого перекладу, лексикографії, термінознавстві, а також у професійній підготовці перекладачів, економістів і юристів.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розширенні корпусу англомовних економіко-правових текстів за рахунок міжнародних нормативно-правових актів, міжнародних стандартів фінансової звітності, податкових конвенцій та офіційних документів міжнародних організацій, а також у проведенні порівняльного аналізу перекладу спеціалізованої термінології у різних типах професійного дискурсу із застосуванням сучасних методів корпусної лінгвістики та комп'ютерного термінознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галинська О. М. Специфіка англомовної терміносистеми менеджменту як сфери бізнес-діяльності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2014. Вип. 45. С. 11–14.
2. Голощук С. Корпусна лінгвістика: сучасний стан і перспективи досліджень. *Current issues of linguistics and translation studies*. 2021. Т. 22. С. 33–36. https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-22-7 є
3. Єрьоменко С. В., Строченко Л. В. Англомовна юридична термінологія в аспекті перекладу. *Modern Philology.* 2025. Вип. 4. С. 64–69. https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.9
4. Селецька О. Англомовні бізнес-термінології: діахронічний аспект. *Modern Philology*. 2025. № 4. С. 189–194. https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.29
5. Сухачова Н. С., Воскобойник В. І., Кононенко В. В. Англомовна терміносистема менеджменту: етимологічний аспект. ***Закарпатські філологічні студії.*** 2024. Вип. 35. С. 121–126. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.21
6. Томчаковська Ю. О., Строченко Л. В., Шевченко-Бітенська О. В., Лесневська К. В. Формування англомовних термінів менеджменту в структурно-семантичному аспекті. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Вип. 40. Т. 2. С. 258–262. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.41
7. Tarnavska M. M. Corpora-Based Analysis of Specialised Texts for Translation Training: Terms and Neologisms. *Naukovi zapysky. Series: Philological Sciences.* 2025. Issue 2 (213). P. 177–182. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-23
8. A dictionary of business and management. URL: https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199234899.001.0001/acref-9780199234899 (дата звернення: 09.06.2026).
9. BBC News. URL: https://www.bbc.com/news (дата звернення: 14.07.2026).
10. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian (дата звернення: 14.07.2026).

REFERENCES

1. Halynska, O. M. (2014). Spetsyfika anhlomovnoi terminosystemy menedzhmentu yak sfery biznes-diialnosti [Specific features of the English management terminological system as a sphere of business activity]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», (45), 11–14. [in Ukrainian].
2. Holoshchuk, S. (2021). Korpusna linhvistyka: Suchasnyi stan i perspektyvy doslidzhen [Corpus linguistics: Current state and research prospects]. Current Issues of Linguistics and Translation Studies, 22, 33–36. https://doi.org/10.31891/2415-7929-2021-22-7 [in Ukrainian].
3. Yeromenko, S. V., & Strochenko, L. V. (2025). Anhlomovna yurydychna terminolohiia v aspekti perekladu [English legal terminology in the aspect of translation]. Modern Philology, 4, 64–69. https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.9 [in Ukrainian].
4. Seletska, O. (2025). Anhlomovna biznes-terminolohiia: Diakhronichnyi aspekt [English business terminology: A diachronic perspective]. Modern Philology, 4, 189–194. https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.29 [in Ukrainian].
5. Sukhachova, N. S., Voskoboinyk, V. I., & Kononenko, V. V. (2024). Anhlomovna terminosystema menedzhmentu: Etymolohichnyi aspekt [English management terminological system: An etymological perspective]. Zakarpatski Filolohichni Studii, 35, 121–126. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.21 [in Ukrainian].
6. Tomchakovska, Yu. O., Strochenko, L. V., Shevchenko-Bitenska, O. V., & Lesnevska, K. V. (2025). Formuvannia anhlomovnykh terminiv menedzhmentu v strukturno-semantychnomu aspekti [Formation of English management terms in the structural-semantic aspect]. Zakarpatski Filolohichni Studii, 40(2), 258–262. https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.41 [in Ukrainian].
7. Tarnavska, M. M. (2025). Corpora-based analysis of specialised texts for translation training: Terms and neologisms. Naukovi Zapysky. Series: Philological Sciences, 2(213), 177–182. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-23
8. A dictionary of business and management. (n.d.). Oxford Reference. Retrieved June 9, 2026, from https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199234899.001.0001/acref-9780199234899
9. BBC News. (n.d.). Retrieved July 6, 2026, from https://www.bbc.com/news
10. BBC News Ukraina. (n.d.). BBC News Ukraine. Retrieved July 14, 2026, from https://www.bbc.com/ukrainian

Дата першого надходження статті до видання: 15.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.111'37
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.20

ПОЛІКОДОВІСТЬ СУЧАСНОГО АНГЛОМОВНОГО МЕДІАТЕКСТУ: СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Олександр Томчаковський
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики та літературознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»
Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-6586-8095
e-mail: alexander_tomchakovsky@yahoo.com

Анотація. *Статтю присвячено комплексному дослідженню структурно-функціональних особливостей сучасного англомовного полікодового медіатексту. Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрової медіакомунікації, у якій інформація передається шляхом інтеграції вербальних, візуальних і графічних засобів, що забезпечують комплексний комунікативний вплив на адресата. У сучасному інформаційному просторі полікодові тексти стали домінантною формою представлення інформації, оскільки поєднання різних семіотичних кодів підвищує інформативність повідомлення, оптимізує його сприйняття та посилює прагматичний ефект. Метою статті є визначення структурних особливостей сучасного англомовного полікодового медіатексту та встановлення функцій його вербальних і невербальних компонентів. Матеріалом дослідження слугували англомовні полікодові медіатексти, дібрані методом суцільної вибірки з офіційних вебсайтів BBC News, CNN і National Geographic. Для досягнення поставленої мети використано описовий, структурний, функціональний, контекстуальний, порівняльний і кількісний методи дослідження, а також елементи мультимодального аналізу. У ході дослідження уточнено зміст понять «полікодовий текст», «мультимодальність» і «медіатекст», визначено основні структурні компоненти сучасного англомовного полікодового медіатексту, схарактеризовано моделі взаємодії вербальних і невербальних елементів та встановлено їхні основні функції. З'ясовано, що сучасний англомовний медіатекст є складною мультимодальною системою, у якій мовні, візуальні та графічні компоненти взаємодіють як єдине комунікативне ціле. Виявлено, що вербальні компоненти реалізують переважно інформаційну, аргументативну та оцінну функції, візуальні – ілюстративну, емоційно-експресивну й верифікаційну, а графічні – структурно-організаційну, навігаційну, акцентувальну та прагматичну функції. Установлено особливості структурно-функціональної організації полікодових текстів у матеріалах BBC News, CNN і National Geographic, що зумовлені жанровою специфікою та комунікативними цілями кожного медіаресурсу.*

Ключові слова: *полікодовий текст, мультимодальність, медіатекст, медіадискурс, англомовні онлайн-медіа, вербальні компоненти, невербальні компоненти, графічні засоби, структурно-функціональний аналіз.*

© О. Томчаковський, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

POLYCODE NATURE OF CONTEMPORARY ENGLISH MEDIA TEXTS: A STRUCTURAL AND FUNCTIONAL PERSPECTIVE

Oleksandr Tomchakovskyi
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics and Literary Studies
National University «Odesa Law Academy»
23 Fontanska Road, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6586-8095
e-mail: alexander_tomchakovsky@yahoo.com

Abstract. *The article presents a comprehensive study of the structural and functional characteristics of contemporary English polycode media texts. The relevance of the research is determined by the rapid development of digital media communication, in which information is conveyed through the integration of verbal, visual, and graphic resources that ensure a complex communicative impact on the recipient. In today's information environment, polycode texts have become the dominant form of information representation, as the combination of different semiotic codes enhances the informational value of a message, optimizes its perception, and strengthens its pragmatic effect. The purpose of the study is to identify the structural characteristics of contemporary English polycode media texts and to determine the functions performed by their verbal and non-verbal components. The research material consists of English polycode media texts selected by continuous sampling from the official websites of BBC News, CNN, and National Geographic. The study employs descriptive, structural, functional, contextual, comparative, and quantitative research methods, together with elements of multimodal analysis. The research clarifies the concepts of polycode text, multimodality, and media text, identifies the principal structural components of contemporary English polycode media texts, characterizes the patterns of interaction between verbal and non-verbal elements, and determines their primary functions. The findings demonstrate that the contemporary English media text is a complex multimodal system in which linguistic, visual, and graphic components interact as an integrated communicative whole. It has been established that verbal components primarily perform informative, argumentative, and evaluative functions, whereas visual components fulfil illustrative, expressive, and verification functions. Graphic resources perform structural, navigational, highlighting, and pragmatic functions. The study also identifies the structural and functional features of polycode texts in BBC News, CNN, and National Geographic, which are determined by the genre specificity and communicative purposes of each media outlet.*

Key words: *polycode text, multimodality, media text, media discourse, English online media, verbal components, non-verbal components, graphic resources, structural and functional analysis.*

Сучасний англомовний медіапростір характеризується стрімким розвитком мультимодальної комунікації, у межах якої передавання інформації здійснюється шляхом інтеграції вербальних і невербальних знакових систем. Тексти сучасних онлайн-медіа дедалі частіше набувають полікодового характеру, поєднуючи мовні засоби з фотографіями, інфографікою, картографічними матеріалами, відеофрагментами, кольоровими акцентами, шрифтовими виділеннями та іншими візуальними компонентами. У результаті комунікативний вплив формується не лише змістом вербального повідомлення, а й взаємодією різних семіотичних кодів, що забезпечують комплексне сприйняття інформації адресатом. Саме тому аналіз структурної організації полікодових медіатекстів і функцій їхніх компонентів є одним із актуальних напрямів сучасної мультимодальної лінгвістики [6].

Актуальність дослідження зумовлена активним розвитком цифрових медіа, у яких мультимодальність і полікодовість стали невід'ємними характеристиками інформаційного повідомлення. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених теоретичним аспектам мультимодальної комунікації, питання структурно-функціональної організації англомовних полікодових медіатекстів, особливостей взаємодії їхніх вербальних і невербальних компонентів та реалізації ними комунікативно-прагматичних функцій потребують подальшого комплексного вивчення на матеріалі сучасних міжнародних інформаційних ресурсів. Особливої уваги потребує аналіз текстів провідних англомовних онлайн-видань, що формують

глобальний інформаційний простір та визначають сучасні тенденції медіакомунікації.

Метою статті є визначення структурних особливостей сучасного англомовного полікодового медіатексту та встановлення функцій його вербальних і невербальних компонентів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: уточнити зміст понять полікодовий текст, мультимодальність і медіатекст; визначити основні структурні компоненти англомовного полікодового медіатексту; схарактеризувати засоби взаємодії вербальних і невербальних елементів у структурі медіаповідомлення; установити основні функції мовних, візуальних і графічних компонентів; виявити особливості структурно-функціональної організації полікодових текстів у різних англомовних онлайн-медіа.

Об'єктом дослідження є сучасний англомовний полікодовий медіатекст.

Предмет дослідження становлять структурні особливості, засоби взаємодії та функції вербальних і невербальних компонентів сучасних англомовних медіатекстів.

Матеріалом дослідження слугували англомовні полікодові медіатексти, дібрані методом суцільної вибірки з офіційних вебсайтів міжнародних медіаресурсів BBC News, CNN і National Geographic. До аналізованого матеріалу увійшли новинні повідомлення, аналітичні публікації, науково-популярні статті та репортажі, у структурі яких вербальний текст поєднується з фотографіями, інфографікою, картами, відеоматеріалами, підписами, шрифтовими й кольоровими виділеннями.

Для реалізації поставлених завдань використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження. Описовий метод застосовано для систематизації та характеристики структурних компонентів полікодових медіатекстів; метод мультимодального аналізу – для дослідження взаємодії мовних, візуальних і графічних засобів; структурний аналіз – для визначення способів організації компонентів медіатексту; функціональний метод – для встановлення їхніх інформаційних, ілюстративних, смислотвірних, акцентувальних, навігаційних та впливових функцій; контекстуальний аналіз – для з'ясування значення окремих компонентів у межах цілісного медіаповідомлення; порівняльний метод – для виявлення спільних і відмінних рис полікодових текстів BBC News, CNN і National Geographic; кількісний метод – для узагальнення частотності виявлених структурних моделей і функціональних типів.

Проблематика полікодових і мультимодальних текстів посідає важливе місце у сучасній лінгвістиці, оскільки розвиток цифрової комунікації суттєво розширив можливості поєднання різних семіотичних кодів у межах одного повідомлення. Особливу увагу дослідники приділяють визначенню поняття полікодовості, співвідношенню полікодовості та мультимодальності, класифікації невербальних компонентів тексту, а також принципам їх взаємодії з вербальними елементами [6; 7; 9].

У сучасних наукових працях значну увагу приділено дослідженню графічної організації тексту, ролі шрифтових, кольорових і композиційних засобів у формуванні смислової структури повідомлення та забезпеченні його цілісності. Установлено, що графічні компоненти виконують не лише декоративну, а й інформаційну, акцентувальну та прагматичну функції, істотно впливаючи на процес інтерпретації тексту адресатом [1].

Окремий напрям досліджень становить аналіз взаємодії вербальних і невербальних засобів у різних типах дискурсу. Науковці розглядають особливості функціонування фотографій, символів, логотипів, інфографіки, піктограм та інших візуальних елементів як складники єдиного комунікативного простору, що забезпечують ефективність передавання інформації та посилюють прагматичний вплив повідомлення [2].

Значну кількість праць присвячено дослідженню полікодових текстів у художньому, навчальному та медійному дискурсах. У цих дослідженнях проаналізовано засоби забезпечення когезії та когерентності мультимодальних текстів, особливості взаємодії різних семіотичних кодів, а також їхню роль у формуванні цілісності текстового простору [3–5].

Останніми роками активно розвиваються дослідження мультимодальності цифрових медіа, у яких особливу увагу приділено поєднанню тексту, фотографій, відео, графічних елементів, інтерактивних компонентів та елементів інтерфейсу. Такі дослідження засвідчують, що сучасний медіатекст є складною багаторівневою структурою, ефективність

якої визначається взаємодією всіх семіотичних ресурсів повідомлення [8; 9].

Водночас аналіз наукової літератури свідчить, що структурно-функціональні особливості сучасних англомовних полікодових медіатекстів, створених провідними міжнародними онлайн-медіа, залишаються недостатньо дослідженими. Подальшого вивчення потребують закономірності взаємодії вербальних і невербальних компонентів, їхній внесок у реалізацію інформаційної, прагматичної та впливової функцій, а також специфіка структурної організації медіатекстів різних тематичних напрямів.

Аналіз сучасних підходів до вивчення мультимодальної комунікації засвідчив, що поняття полікодовий текст, мультимодальність і медіатекст є взаємопов'язаними, проте не тотожними. Полікодовий текст розглядається як цілісне комунікативне утворення, у якому інформація передається за допомогою кількох знакових систем, насамперед вербальної та невербальної. Поняття мультимодальності акцентує увагу на взаємодії різних модальностей сприйняття інформації, тоді як медіатекст характеризує повідомлення, створене для функціонування у традиційному або цифровому медіасередовищі. Таким чином, сучасний англомовний медіатекст є полікодовим за своєю структурою та мультимодальним за способом реалізації комунікативного потенціалу.

Дослідження матеріалів BBC News, CNN і National Geographic показало, що структура сучасного англомовного полікодового медіатексту є багатокомпонентною. Обов'язковими складниками виступають заголовок, основний текст і фотографія або інший візуальний компонент. Допоміжними структурними елементами є підзаголовки, інфографіка, карти, діаграми, відеоматеріали, гіперпосилання, підписи до ілюстрацій, логотипи, кольорові та шрифтові виділення. Кожен із цих компонентів бере участь у створенні єдиного смислового простору повідомлення, а їхня взаємодія забезпечує комплексне сприйняття інформації.

Установлено, що взаємодія вербальних і невербальних елементів реалізується через кілька основних моделей. Найпоширенішою є модель доповнення, коли фотографія або інфографіка деталізує інформацію, подану у тексті. Модель ілюстрування передбачає візуальне підтвердження описаних подій або явищ. Для аналітичних матеріалів характерною є модель пояснення, у межах якої діаграми, карти та графіки полегшують інтерпретацію статистичних даних. У цифрових медіа активно використовується модель навігації, що реалізується за допомогою гіперпосилань, інтерактивних елементів та візуальних маркерів, які організовують рух читача інформаційним простором.

Аналіз функціонального навантаження компонентів полікодових текстів дав змогу виокремити кілька основних функцій. Вербальні компоненти виконують інформаційну, пояснювальну, аргументативну та оцінну функції. Візуальні компоненти забезпечують ілюстративну, емоційно-експресивну, атрактивну та верифікаційну функції, підвищуючи рівень довіри до повідомлення. Графічні засоби (типографіка, кольорове оформлення, композиція сторінки, шрифтові виділення) виконують структурно-організаційну, акцентувальну, навігаційну та прагматичну функції. Саме комплексна взаємодія усіх складників забезпечує високий рівень комунікативної ефективності сучасного медіатексту.

Порівняльний аналіз англомовних онлайн-медіа дав змогу виявити певні особливості структурно-функціональної організації полікодових текстів. Для ***BBC News*** характерними є домінування інформаційної функції та стримане використання візуальних засобів, спрямованих на максимальну об'єктивізацію повідомлення. ***CNN*** активно використовує фотографії, відеоматеріали, кольорові акценти та інтерактивні елементи, що посилюють емоційний і прагматичний вплив на аудиторію. Матеріали ***National Geographic*** характеризуються провідною роллю високоякісного візуального контенту, у якому фотографія виступає рівноправним складником повідомлення поряд із вербальним текстом і нерідко виконує самостійну смислотворчу функцію.

Узагальнення результатів дослідження засвідчує, що сучасний англомовний медіатекст є складною мультимодальною системою, ефективність якої визначається гармонійною взаємодією мовних, візуальних і графічних компонентів. Полікодовість забезпечує не лише підвищення інформативності повідомлення, а й посилення його прагматичного впливу, оптимізацію сприйняття

інформації та адаптацію медіакомунікації до особливостей цифрового інформаційного середовища.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що сучасний англомовний медіатекст є складною полікодовою комунікативною системою, у якій вербальні та невербальні компоненти функціонують як взаємопов'язані елементи єдиного смислового простору. Уточнено зміст понять полікодовий текст, мультимодальність і медіатекст та визначено, що полікодовість є структурною характеристикою медіатексту, тоді як мультимодальність відображає спосіб реалізації його комунікативного потенціалу через поєднання різних семіотичних ресурсів.

Установлено, що структуру сучасного англомовного полікодового медіатексту формують вербальні, візуальні та графічні компоненти, взаємодія яких забезпечує цілісність повідомлення та підвищує ефективність його сприйняття. Доведено, що основними моделями взаємодії вербальних і невербальних елементів є доповнення, ілюстрування, пояснення та навігація, які сприяють точнішій передачі інформації, її інтерпретації та посиленню прагматичного впливу на адресата.

З'ясовано, що мовні компоненти реалізують переважно інформаційну, аргументативну та оцінну функції, візуальні – ілюстративну, емоційно-експресивну й верифікаційну, а графічні – структурно-організаційну, акцентувальну та навігаційну. Порівняльний аналіз матеріалів BBC News, CNN і National Geographic засвідчив наявність спільних принципів побудови полікодових текстів, водночас кожне онлайн-медіа характеризується власними особливостями використання мультимодальних ресурсів залежно від комунікативної мети та жанрової специфіки.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у зіставному аналізі полікодових медіатекстів різних мов і культур, вивченні жанрової специфіки мультимодальної організації цифрових медіа, дослідженні прагматичного потенціалу окремих невербальних компонентів, а також застосуванні корпусних і комп'ютерних методів аналізу для виявлення закономірностей функціонування полікодових текстів у сучасному англомовному інформаційному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька О. В. Графічна форма постмодерністського художнього тексту крізь призму графічної лінгвістики. *Нова філологія*. 2014. № 60. С. 17–22.
2. Білюк І. Л. Вербальні та невербальні засоби брендингу Олімпіади. *Лінгвістика XXI ст.: нові дослідження і перспективи*. Київ : Логос, 2012. С. 60–67.
3. Гуменюк І. Полікодовий текст як засіб реалізації текстоцентричної технології навчання. *Наука і освіта*. 2020. № 3. С. 97–103.
4. Карп М. А. Текстотвірні ознаки когезії та когерентності в англійських мультимодальних літературних казках (на матеріалі творчості Філіпа Арда) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2016. 20 с.
5. Кузнецова М. О. Полікодовий характер вторинного дискурсу англомовних текстів жанру фентезі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія».* 2015. Вип. 58. С. 105–107.
6. Макарук Л. Л. Мультимодальна лінгвістика: термінологічний апарат і вектори аналізу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство».* 2015. № 6(307). С. 64–70.
7. Макарук Л. Л. Мультимодальність та полікодовість у сучасних лінгвістичних студіях: школи, постаті, підходи. *Актуальні питання іноземної філології.* 2018. № 9. С. 133–142.
8. Шаламай А. О. Лінгвістичні та стилістичні особливості письмового сюжетного тексту та тексту інтерфейсу відеоігор. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки».* 2024. Вип. 209. С. 374–381. DOI: 10.32782/2522-4077-2024-209-55
9. Van Leeuwen T. Multimodality. The Routledge Handbook of Applied Linguistics / ed. J. Simpson. New York : Routledge, 2011. P. 668–682.
10. BBC News. URL: https://www.bbc.com/news (дата звернення: 21.06.2026).
11. CNN. URL: https://edition.cnn.com (дата звернення: 20.06.2026).
12. National Geographic. URL: https://www.nationalgeographic.com (дата звернення: 22.06.2026).

REFERENCES

1. Biletska, O. V. (2014). Hrafichna forma postmodernistskoho khudozhnoho tekstu kriz pryzmu hrafichnoi linhvistyky [The graphic form of a postmodern literary text through the prism of graphic linguistics]. Nova filolohiia, (60), 17–22. [in Ukrainian].
2. Biliuk, I. L. (2012). Verbalni i neverbalni zasoby brendynhu Olimpiady [Verbal and non-verbal means of Olympic branding]. Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy, 60–67. [in Ukrainian].
3. Humeniuk, I. (2020). Polikodovyi tekst yak zasib realizatsii tekstotsentrychnoi tekhnolohii navchannia [Polycode text as a means of implementing text-centered learning technology]. Nauka i osvita, (3), 97–103. [in Ukrainian].
4. Karp, M. A. (2016). Tekstotvirni oznaky kohezii ta koherentnosti v anhliiskykh multymodalnykh literaturnykh kazkakh (na materiali tvorchosti Philipa Ardagha) [Text-forming features of cohesion and coherence in English multimodal literary fairy tales (based on the works of Philip Ardagh)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Odesa. [in Ukrainian].
5. Kuznetsova, M. O. (2015). Polikodovyi kharakter vtorynnoho dyskursu anhlomovnykh tekstiv zhanru fentezi [The polycode nature of secondary discourse in English fantasy texts]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohiia», (58), 105–107. [in Ukrainian].
6. Makaruk, L. L. (2015). Multymodalna linhvistyka: terminolohichnyi aparat i vektory analizu [Multimodal linguistics: Terminological framework and directions of analysis]. Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriia «Filolohichni nauky. Movoznavstvo», (6(307)), 64–70. [in Ukrainian].
7. Makaruk, L. L. (2018). Multymodalnist ta polikodovist u suchasnykh linhvistychnykh studiiakh: shkoly, postati, pidkhody [Multimodality and polycode nature in contemporary linguistic studies: Schools, scholars, and approaches]. Aktualni pytannia inozemnoi filolohii, (9), 133–142. [in Ukrainian].
8. Shalamai, A. O. (2024). Linhvistychni ta stylistychni osoblyvosti pysmovoho siuzhetnoho tekstu ta tekstu interfeisu videoihor [Linguistic and stylistic features of written narrative texts and video game interface texts]. Naukovi zapysky. Seriia: Filolohichni nauky, (209), 374–381. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-55 [in Ukrainian].
9. Van Leeuwen, T. (2011). Multimodality. In J. Simpson (Ed.), The Routledge Handbook of Applied Linguistics (pp. 668–682). Routledge.
10. BBC News. (2026). Retrieved June 21, 2026, from https://www.bbc.com/news
11. CNN. (2026). Retrieved June 20, 2026, from https://edition.cnn.com
12. National Geographic. (2026). Retrieved June 22, 2026, from https://www.nationalgeographic.com

Дата першого надходження статті до видання: 25.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.161.2'374-047.44
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.21

ІНШОМОВНІ ТЕРМІНИ БОКСУ В УКРАЇНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТА АДАПТАЦІЇ

Михайло Філонов
аспірант кафедри українського прикладного мовознавства
філологічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна
orcid.org/0009-0000-6755-7469
e-mail: filonovlviv22@ukr.net

Анотація. *У статті комплексно досліджено іншомовні спортивні терміни в боксі як структурно організований, семантично маркований і функціонально активний сегмент сучасного українського спортивного дискурсу. Актуальність роботи зумовлена інтенсивною інтернаціоналізацією мовлення, глобалізацією інформаційних потоків у сфері спорту, а також потребою системного аналізу механізмів адаптації англіцизмів в умовах розширення сучасного медійного простору. Мета статті – дослідити іншомовні спортивні терміни в боксі та визначити їхні структурно-семантичні, функціональні й перекладацькі особливості в сучасному українському спортивному дискурсі. Об'єктом дослідження є іншомовна спортивна термінологія у сфері боксу. Предметом дослідження визначено структурно-семантичні, перекладацькі та функціонально-дискурсивні особливості іншомовних боксерських термінів у сучасній українській мові. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів дослідження, зокрема: описовий метод (для систематизації й класифікації термінологічного матеріалу); лексико-семантичний аналіз (для виявлення значеннєвих і структурних особливостей одиниць); зіставний метод (для порівняння англомовних термінів та їхніх українських відповідників); контекстуальний та дискурсивний аналіз (для з'ясування ролі термінів у спортивно-медійному середовищі). Матеріалом роботи слугували іншомовні термінологічні одиниці, зафіксовані в словниках і сучасних українських спортивних медіатекстах. У результаті аналізу з'ясовано, що найпродуктивнішим способом входження іншомовної боксерської лексики в українську мову є транскодування, яке забезпечує збереження міжнародної упізнаваності, професійної точності та комунікативної економії. Важливу роль відіграють калькування, напівкалькування та описовий переклад. Доведено доцільність застосування лексико-семантичних трансформацій (конкретизації, генералізації, контекстуальної заміни та функціональної адаптації) для подолання значеннєвої надмірності англіцизмів та їх узгодження з прагматичними потребами тексту. Визначено, що іншомовні боксерські терміни реалізують у дискурсі номінативну, професійно-маркувальну, комунікативно-економну, стилістичну та прагматичну функції. Засвідчено, що функціонування іншомовних боксерських термінів має неоднорідний характер: частина одиниць повністю інтегрувалася в українську терміносистему, тоді як інші перебувають на етапі функціонального входження і реалізуються через пояснювальні моделі. Ефективний переклад вимагає обов'язкового врахування жанрової специфіки повідомлення та рівня підготовки адресата.*

Ключові слова: *спортивна термінологія, бокс, іншомовні терміни, перекладацька адаптація, лексико-семантичні трансформації, спортивний дискурс.*

© М. Філонов, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

FOREIGN BOXING TERMS IN UKRAINIAN SPORTS DISCOURSE: SPECIFICITIES OF TRANSLATION AND ADAPTATION

Mykhailo Filonov
Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Applied Linguistics
Faculty of Philology,
Ivan Franko National University of Lviv
University Str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0009-0000-6755-7469
e-mail: filonovlviv22@ukr.net

Abstract. *The article comprehensively examines foreign sports terms in boxing as a structurally organized, semantically marked, and functionally active segment of modern Ukrainian sports discourse. The relevance of the study is determined by the intensive internationalization of speech, the globalization of information flows in the field of sports, and the need for a systematic analysis of the mechanisms for adapting Anglicisms within the expansion of the contemporary media space. The aim of the article is to investigate foreign sports terms in boxing and to determine their structural, semantic, functional, and translational features in modern Ukrainian sports discourse. The object of the study is foreign sports terminology in the field of boxing. The subject of the study is defined as the structural, semantic, translational, and functional-discursive features of foreign boxing terms in the modern Ukrainian language. To solve the set tasks, a complex of research methods was utilized, including: the descriptive method (for the systematization and classification of terminological material); lexical-semantic analysis (to identify the semantic and structural features of the units); the comparative method (to compare English terms with their Ukrainian equivalents); contextual and discursive analysis (to clarify the role of terms in the sports media environment). The research material consisted of foreign terminological units recorded in dictionaries and contemporary Ukrainian sports media texts. As a result of the analysis, it was established that the most productive method for the entry of foreign boxing vocabulary into the Ukrainian language is transcoding, which ensures the preservation of international recognition, professional accuracy, and communicative economy. An important role is played by calquing, partial calquing, and descriptive translation. The expediency of applying lexical-semantic transformations (concretization, generalization, contextual substitution, and functional adaptation) to overcome the semantic redundancy of Anglicisms and to align them with the pragmatic needs of the text is substantiated. It is determined that foreign boxing terms realize nominative, professionally-marking, communicatively-economical, stylistic, and pragmatic functions in discourse. Brief conclusions of the study demonstrate that the functioning of foreign boxing terms is heterogeneous: some units have fully integrated into the Ukrainian terminological system, whereas others are at the stage of functional entry and are realized through explanatory models. Effective translation requires mandatory consideration of the genre specificity of the message and the professional background of the recipient.*

Key words: *sports terminology, boxing, foreign terms, translational adaptation, lexical-semantic transformations, sports discourse.*

Постановка проблеми. Сучасний спортивний дискурс належить до тих комунікативних сфер, у яких процеси інтернаціоналізації мовлення виявляються особливо інтенсивно. Це зумовлено глобальним характером спортивних змагань, транснаціональністю інформаційних потоків, активною циркуляцією медіаконтенту та домінуванням англійської мови як міжнародного засобу професійної спортивної комунікації. Одним із найбільш репрезентативних у цьому аспекті є бокс – вид спорту, термінологічна система якого значною мірою сформувалася в англомовному середовищі й донині істотно впливає на мовні практики інших національних спортивних дискурсів.

В українському спортивному мовленні іншомовна боксерська термінологія посідає помітне місце. Ідеться не лише про її функціювання у вузькопрофесійному середовищі тренерів, спортсменів і суддів, а й про активне використання в журналістських текстах, коментаторських репліках, аналітичних оглядах, інтерв'ю, післяматчевих розборах, текстових трансляціях і розмовному спортивному мовленні. У зв'язку із цим іншомовні боксерські терміни становлять не периферійний, а системно значущий пласт сучасної української спортивної лексики.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу шляхів входження іншомовних термінів в українську

мову, механізмів їх перекладацької адаптації та особливостей функціонування в умовах спортивного дискурсу. Особливої ваги набуває проблема співвідношення між термінологічною точністю, професійною усталеністю, комунікативною доступністю та прагматичною доцільністю використання таких одиниць. Для спортивного мовлення, особливо його медійного різновиду, важливо не лише коректно назвати спеціальне поняття, а й забезпечити його адекватне сприйняття адресатом, який не завжди є фахівцем.

Попри наявність праць, присвячених загальним проблемам термінознавства, перекладацьким трансформаціям і функціонуванню спеціальної лексики, боксерська термінологія як підсистема спортивного мовлення залишається недостатньо обґрунтованою. У цьому контексті дослідження іншомовних боксерських термінів є своєчасним і науково вмотивованим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та розвитку термінології фізичної культури і спорту є предметом дослідження мовознавців, істориків і фахівців галузі. Значний внесок у вивчення цієї проблематики зробила О. Боровська, яка проаналізувала співвідношення національних та інтернаціональних термінів, визначила чинники розвитку терміносистеми та основні джерела її поповнення. Історичні аспекти становлення української спортивної термінології висвітлено у працях І. Янкова, де окреслено етапи її розвитку та роль лексикографії. Окремі питання функціювання спортивної термінолексики, зокрема на матеріалі галицьких видань, досліджувала О. Вацеба. Теоретичні засади української спортивної терміносистеми обґрунтував Ю. Самсон, акцентуючи на впливі іншомовних запозичень і полікультурного середовища. Лексико-семантичні особливості термінів аналізували Я. Ворушило та Н. Таценко, тоді як проблеми термінотворення в оздоровчій сфері розглядали Л. Гошовська, І. Гальченко та В. Сосіна. Термінологію окремих видів спорту розглядали О. Коваль, І. Процик, Ю. Рисіч, Ю. Струганець та ін. [5, с. 97]. Водночас іншомовна боксерська термінологія як окремий об’єкт функціонально-перекладознавчого аналізу в українському мовознавстві досліджена фрагментарно, що й визначає наукову доцільність нашого дослідження.

Наукова новизна статті полягає у тому, що іншомовні спортивні терміни в боксі розглянуто не лише як сукупність запозичених одиниць, а й як функціональний елемент сучасного українського спортивного дискурсу, який реалізується на перетині професійної, медійної та популярної комунікації, у поєднанні перекладознавчого, лексико-семантичного та дискурсивного підходів до аналізу боксерської термінології.

Мета статті – дослідити іншомовні спортивні терміни в боксі та визначити їхні структурно-семантичні, функціональні й перекладацькі особливості в сучасному українському спортивному дискурсі.

Для реалізації поставленої мети передбачено розв’язання таких завдань: охарактеризувати іншомовну боксерську термінологію як складник спортивної лексики; визначити основні способи її перекладу українською мовою; проаналізувати лексико-семантичні трансформації, що застосовуються під час передавання таких одиниць; з’ясувати особливості функціонування іншомовних боксерських термінів у сучасному українському спортивному дискурсі.

Об’єктом дослідження є іншомовна спортивна термінологія у сфері боксу. **Предмет дослідження** – структурно-семантичні, перекладацькі та функціонально-дискурсивні особливості іншомовних боксерських термінів у сучасній українській мові.

Матеріалом дослідження стали іншомовні термінологічні одиниці, зафіксовані в словниках, сучасних українських спортивних медіатекстах, зокрема в новинних повідомленнях, аналітичних статтях, післяматчевих оглядах, текстових трансляціях і спортивних відеокоментарях, а також у фаховому спортивному мовленні.

У роботі використано описовий метод – для систематизації й класифікації термінологічного матеріалу; лексико-семантичний аналіз – для виявлення значеннєвих і структурних особливостей іншомовних одиниць; зіставний метод – для зіставлення англомовних термінів та українських відповідників; контекстуальний аналіз – для визначення функціональних особливостей термінів у мовленні; елементи дискурсивного аналізу – для з’ясування ролі термінів у спортивно-медійному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Проблема терміна як спеціальної мовної одиниці та особливостей його перекладу неодноразово ставала предметом уваги українських і закордонних дослідників. У працях із термінознавства та перекладознавства наголошено, що термін функціонує не ізольовано, а в межах певної поняттєвої системи, тому його переклад повинен ураховувати не лише формальну відповідність, а й семантичну точність, галузеву релевантність, стилістичну доречність і функціональне навантаження [4, с. 17–24].

Н. Гудима зазначає, що лінгвісти трактують терміни «запозичене слово» й «іншомовне слово» з різних позицій: за характером освоєння іншомовних слів у мові та критерієм асиміляції іншомовізмів; ступенем засвоєння іншомовних одиниць мовою-реципієнтом; структурною диференціацією запозичених слів; характером запозичуваного матеріалу на різних рівнях; характером мовних контактів і позамовних чинників; поширеністю в мовах світу; структурою запозиченого слова, сферою використання, часом запозичення та ін. [6, с. 43]. О. Тараненко в енциклопедії «Українська мова» запозичені слова тлумачить як такі, що цілком засвоєні мовою, яка їх запозичила; вони не сприймаються як чужорідний елемент і не потребують пояснення щодо форми і значення; подаються у загальномовних словниках разом із питомою лексикою. Іншомовні слова – слова з інших мов, які не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, а усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження [8, с. 230]. Процес термінологізації нових понять у науці не може відбуватися хаотично, оскільки існує необхідність чіткої та однозначної комунікації між представниками певної галузі знань, а також на міжмовному рівні [16, с. 53]. У контексті нашої розвідки запозичені з інших мов номінативні одиниці, які належать до боксерської лексики, відносимо до розряду слів іншомовного походження, водночас вони презентують процес запозичення – один із домінантних напрямів оновлення словникового складу літературних мов [10, с. 117]. Спортивна термінологія загалом є відкритою, динамічною та чутливою до міжнародних комунікативних впливів системою, що активно поповнюється запозиченнями. Для боксу така тенденція є особливо закономірною, оскільки міжнародна комунікація у цьому виді спорту тривалий час здійснювалася саме англійською мовою. Унаслідок цього значна частина назв технічних дій, ударів, суддівських рішень, бойових стратегій, стилів ведення поєдинку та елементів підготовки має англомовне походження.

До найбільш уживаних іншомовних одиниць у боксерському дискурсі належать назви ударів (*jab* [9, с. 248], *hook* [1], *uppercut* [9, с. 90]), бойових дій і технічних елементів (*clinch* [9, с. 390], *guard* [2, с. 503], *stance* [3, с. 427], *sparring* [9, с. 718]), результатів або бойових станів (*knockout* [9, с. 542], *knockdown* [9, с. 542]), суддівських рішень (*split decision* [1], *unanimous decision* [1], а також стилів ведення бою й типів бійців (*southpaw* [1], *counterpuncher* [1], *switch-hitter*) [1].

У межах спортивного мовлення іншомовні боксерські терміни демонструють різний ступінь адаптованості. Частина з них уже набула високого рівня нормативної закріпленості в українській мові, тоді як інші ще перебувають на етапі функціонального входження, коли варіантність передавання та семантична нестабільність залишаються помітними. Іншомовна боксерська термінологія в українському мовному просторі функціонує не як випадковий набір запозичень, а як структурований термінологічний масив, що бере участь у формуванні сучасної спортивної комунікації та водночас відбиває активні процеси мовної адаптації, термінологічної нормалізації та жанрового пристосування.

Одним із найпродуктивніших способів входження іншомовної боксерської термінології до українського спортивного дискурсу є транскодування. У перекладознавчій традиції цей спосіб тлумачиться як передавання іншомовної одиниці шляхом відтворення її фонетичної або графічної форми засобами мови перекладу [8, с. 280–287]. Саме транскодування виявляється особливо ефективним тоді, коли міжнародна термінологічна впізнаваність, лаконічність і професійна усталеність мають вищий функціональний пріоритет, аніж буквальна семантична прозорість. Через транскодування в українській спортивній мові закріпилися такі одиниці, як *нокаут, нокдаун, джеб, хук, аперкот, клінч, спаринг.* Ці терміни є показовими з погляду їхньої високої адаптаційної спроможності, оскільки вони зберігають зв’язок із міжнародною термінологічною системою, є короткими та зруч-

ними в комунікативному використанні, легко інтегруються у фахове, журналістське й коментаторське мовлення та не потребують розгорнутого пояснення в більшості спортивних контекстів. Наприклад, *knockout* [9, с. 542] – нокаут; *knockdown* [9, с. 542] – нокдаун; *jab* [9, с. 248] – джеб; *hook* [1] – хук; *uppercut* [9, с. 90] – аперкот; *clinch* [9, с. 390] – клінч; *sparring* [9, с. 718] – спаринг.

Термін *нокаут* у сучасному українському спортивному дискурсі функціонує як повністю адаптована одиниця, що давно вийшла за межі вузькоспеціального вжитку. Його семантика є зрозумілою не лише фахівцям, а й широкій аудиторії, що пояснюється високою частотністю вживання в спортивних новинах, трансляціях і післяматчевих оглядах. Аналогічно термін *джеб,* який позначає короткий прямий удар передньою рукою, закріпився саме у транскодованій формі, а не через описовий відповідник, що зумовлено його лаконічністю, функціональною точністю та професійною нормативністю. Матеріал сучасних українських спортивних медіа демонструє активне функціонування транскодованих одиниць: «Три нокдауни і нокаут…» [11]; «Околі потужним джебом нокаутував суперника…» [12]; «Потужний удар і нокаут…» [13]; «Нокаут від Олександра Хижняка…» [14].

Отже, транскодування в боксерській термінології виконує не лише адаптаційну, а й системоутворювальну функцію, оскільки забезпечує міжнародну співвіднесеність терміна, комунікативну економію та збереження професійної ідентичності спортивного мовлення.

Поряд із транскодуванням у перекладі іншомовної боксерської термінології важливу роль відіграють калькування, напівкалькування та описовий переклад. Ці способи особливо продуктивні тоді, коли буквальне фонетичне запозичення не забезпечує достатньої зрозумілості для адресата або коли структура іншомовної одиниці дає змогу передати її значення засобами української мови без істотної втрати змісту [4, с. 42–50; 6, с. 201–208].

Калькування передбачає відтворення структурно-семантичної моделі іншомовної одиниці через буквальний або близький до буквального переклад її компонентів. У боксерській термінології це спостерігаємо в таких відповідниках: *technical knockout* [1] – технічний нокаут; *split decision* [1] – роздільне рішення суддів; *unanimous decision* [1] – одноголосне рішення суддів; *shadow boxing* [1] – бій із тінню. Такі відповідники виявляються комунікативно ефективними, оскільки, з одного боку, зберігають зв’язок із міжнародною терміносистемою, а з іншого – є достатньо прозорими для україномовного реципієнта.

Напівкалькування поєднує елементи запозичення та перекладу, що особливо характерно для спортивного дискурсу з його тенденцією до компромісу між професійною автентичністю та зрозумілістю. До таких прикладів належать: *fight card* [1] – файткард/картка боїв; *ring generalship* [1] – рингова майстерність; *title shot* [1] – титульний шанс/шанс на титул.

Описовий переклад застосовується тоді, коли термін не має усталеного однослівного відповідника в українській мові або коли його безпосереднє запозичення не забезпечує достатньої семантичної прозорості. Такий спосіб є особливо актуальним для назв тактичних або стилістичних характеристик бійця: *southpaw* [1] – боксер із лівосторонньою стійкою; *counterpuncher* [1] – боксер, який працює на контратаках; *switch-hitter* [1] – боєць, який змінює стійку під час бою. Описовий переклад хоча й поступається транскодованим формам у лаконічності, виявляється функціонально доцільним у тому разі, коли першочерговою є зрозумілість для широкої аудиторії. Саме тому він особливо поширений у спортивно-журналістському та популярному коментаторському мовленні.

Отже, калькування, напівкалькування та описовий переклад формують важливий адаптаційний ресурс українського спортивного дискурсу, даючи змогу варіювати ступінь іншомовності терміна відповідно до його комунікативної функції, жанру тексту та рівня спеціалізації мовлення.

Передавання іншомовної боксерської термінології в українському спортивному дискурсі не обмежується лише прямими перекладацькими відповідниками. Точне відтворення змісту потребує застосування лексико-семантичних трансформацій, які дають змогу узгодити термін із нормами мови перекладу, контекстом уживання та прагматикою повідомлення [8, с. 64–72].

«Конкретизація значення – це лексична трансформація, унаслідок якої слово (тер-

мін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики» [7, с. 39]. У боксерському дискурсі цей прийом є особливо продуктивним, оскільки значна частина англомовних спортивних термінів має досить широке семантичне поле, яке в українській мові потребує уточнення, наприклад: *stance* [3, с. 427] – бойова стійка; *guard* [2, с. 503] – захисна позиція/блок; *movement* [1] – робота ніг/пересування по рингу. Англійське *movement* у загальному значенні означає «рух», однак у боксерському контексті буквальний переклад виявляється надто загальним і не відтворює професійно релевантного змісту. Саме тому конкретизований відповідник «робота ніг» або «пересування по рингу» є значно функціональнішим.

Генералізація, навпаки, передбачає використання ширшого за значенням слова в мові перекладу. У спортивному дискурсі цей прийом найчастіше зумовлений прагненням спростити сприйняття інформації або уникнути надмірної термінологічної деталізації [6, с. 170]. Приклади: *counterpuncher* [1] – боксер; *southpaw* [1] – боєць. Такі трансформації часто трапляються в заголовках новин, коротких анонсах, репортажах, де першочерговим є швидке й зрозуміле подання інформації, а не повна спеціалізована точність.

Контекстуальна заміна є одним із найважливіших прийомів у перекладі спортивної термінології, оскільки значення багатьох англомовних одиниць визначається не ізольовано, а саме в конкретному контексті, наприклад: *corner* [1] – кут рингу/секундантський кут/команда боксера; *card* [1] – картка боїв/програма вечора боксу; *shot* [1] – удар/шанс/спроба. Лексико-семантичні трансформації відіграють важливу роль у процесі перекладу іншомовної боксерської термінології, оскільки дають змогу поєднати термінологічну точність із контекстуальною адекватністю, жанровою відповідністю та комунікативною ефективністю.

Іншомовна боксерська термінологія у сучасній українській мові реалізується не лише як суто спеціалізований лексичний пласт, а й як активний елемент спортивно-медійної комунікації. Це означає, що її функціонування визначається не лише понятєвою точністю, а й жанром тексту, форматом подачі, прагматикою повідомлення та очікуваннями адресата.

Із погляду функціональної стилістики можна стверджувати, що іншомовна боксерська термінологія в українському спортивному дискурсі виконує щонайменше кілька взаємопов'язаних функцій: номінативну, професійно-маркувальну, комунікативно-економну, стилістичну, прагматичну. Номінативна функція полягає у точному позначенні спеціалізованих понять і дій, професійно-маркувальна – у фіксації належності висловлення до фахового спортивного середовища, комунікативно-економна – у стислому передаванні складного змісту, стилістична – у наданні мовленню динамічності, автентичності та жанрової виразності, а прагматична – у пристосуванні повідомлення до рівня підготовки адресата й конкретної комунікативної ситуації. Таким чином, іншомовні боксерські терміни в сучасному українському спортивному дискурсі функціонують як гнучкий лексичний ресурс, що поєднує міжнародну термінологічну уніфікацію з національною мовною адаптацією та комунікативною доцільністю.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що іншомовні спортивні терміни в боксі становлять структурно впорядкований, функціонально активний і комунікативно значущий сегмент сучасного українського спортивного дискурсу. Їх поширеність у спортивному мовленні зумовлена глобальним характером професійного боксу, історичною роллю англійської мови у формуванні боксерської терміносистеми та активним розвитком спортивно-медійної комунікації.

Найпродуктивнішим способом входження іншомовних боксерських одиниць в українську мову є транскодування, яке забезпечує збереження міжнародної впізнаваності, професійної точності та лаконічності терміна. Водночас істотну роль у передаванні спеціальної боксерської лексики відіграють калькування, напівкалькування, описовий переклад і лексико-семантичні трансформації, які дають змогу адаптувати іншомовні одиниці до норм української мови та потреб конкретного типу дискурсу.

Функціонування іншомовних боксерських термінів у сучасному українському спортивному дискурсі має неоднорідний характер. Частина термінів уже повністю інтегрувалася в українську спортивну терміносистему

й не потребує додаткового тлумачення, тоді як інші реалізуються переважно через контекстуально зумовлені або описові моделі. Це свідчить про поетапний характер мовної адаптації іншомовної термінології та про залежність її функціонального статусу від комунікативного середовища.

Узагальнення матеріалу дає підстави стверджувати, що переклад боксерської термінології не може здійснюватися виключно за принципом формальної відповідності. Ефективне відтворення іншомовних термінів вимагає урахування семантичної точності, системних зв'язків терміна, рівня його адаптованості, жанрової природи тексту та прагматичних потреб адресата.

Таким чином, іншомовна боксерська термінологія у сучасній українській мові є не лише лексичним наслідком мовних контактів, а й важливим інструментом професійної, медійної та популярної спортивної комунікації. Її функціонування засвідчує складну взаємодію між міжнародною термінологічною уніфікацією, національною мовною нормою та прагматикою сучасного спортивного дискурсу.

Перспективу подальшого студіювання заявленої проблеми вбачаємо в аналізі функціонування боксерської лексики в українському розмовному мовленні, коментаторському дискурсі, спортивній публіцистиці та в ширшому полі сучасної масової комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійсько-українські словники / упоряд. А. Рисін, В. Старко та ін. URL: https://e2u.org.ua (дата звернення: 17.07.2026).
2. Англо-український словник : у 2-х т. / уклад. М. І. Бала. Київ : Освіта, 1996. Т. 1. 752 с.
3. Англо-український словник : у 2-х т. / уклад. М. І. Бала. Київ : Освіта, 1996. Т. 2. 712 с.
4. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В. Термінологія та переклад : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2010. 232 с.
5. Воронюк І. О. Українська термінологія сфери фізичної культури і спорту: витоки, становлення, особливості. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки».* 2025. Вип. 1(212). С. 96–103. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-14
6. Горда В. В., Пушик Н. В. Перекладацькі трансформації у відтворенні ономастичного простору авторського тексту. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Вип. 16. С. 166–171.
7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : навчальний посібник. Вінниця : Нова Книга, 2004. 576 с.
8. Остроушко О. А. Лексичні трансформації під час перекладу англійських інформаційних текстів українською мовою. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 201–208.
9. Словник іншомовних слів /за ред. О. С. Мельничука. 1-е видання, Київ : Українська радянська енциклопедія, 1974. 776 с.
10. Струганець Ю. Б. Процес іншомовних запозичень у футбольній лексиці сучасної української мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна».* 2015. Вип. 57. С. 116–120.
11. Суспільне Спорт. Три нокдауни і нокаут. Ентоні Джошуа захистив чемпіонські пояси у бою проти Кубрата Пулєва. 13 грудня 2020. URL: https://suspilne.media/sport/87709-entoni-dzosua-kubrat-pulev-rezultat-ta-oglad-bou-video-nokautu/ (дата звернення: 10.04.2026).
12. Суспільне Спорт. Околі потужним джебом нокаутував Гловацькі. Він – новий чемпіон світу WBO у першій важкій вазі. 21 березня 2021. URL: https://suspilne.media/sport/115297-okoli-potuznim-dzebom-nokautuvav-glovacki-vin-novij-cempion-svitu-wbo-u-persij-vazkij-vazi/ (дата звернення: 12.03.2026).
13. Суспільне Спорт. «Ви свистіли, але я ж дав вам нокаут». Потужний удар і нокаут від екссуперника Берінчика за 13 секунд перед гонгом. 01 лютого 2026. URL: https://suspilne.media/sport/1228635-vi-svistili-ale-a-z-dav-vam-nokaut-potuznij-udar-i-nokaut-vid-ekssupernika-berincika-za-13-sekund-pered-gongom/ (дата звернення: 07.04.2026).
14. Суспільне Спорт. Нокаут від Олександра Хижняка в дебютному професійному поєдинку: повне відео бою. 22 березня 2026. URL: https://suspilne.media/sport/1270026-nokaut-vid-oleksandra-hiznaka-v-debutnomu-profesijnomu-poedinku-povne-video-bou/ (дата звернення: 15.04.2026).
15. Тараненко О. О. Запозичені слова. *Українська мова : енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. С. 179.
16. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія : навчальний посібник. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 172 с.

REFERENCES

1. Anhliisko-ukrainski slovnyky [English-Ukrainian Dictionaries] / upor. A. Rysin, V. Starko ta in. Retrieved from: https://e2u.org.ua. [in Ukrainian].
2. Anhlo-ukrainskyi slovnyk (1996) [English-Ukrainian Dictionary]: u 2 t. / uklad. M. I. Bala. Kyiv: Osvita, Tom 1. [in Ukrainian].
3. Anhlo-ukrainskyi slovnyk (1996) [English-Ukrainian Dictionary]: u 2 t. / uklad. M. I. Bala. Kyiv: Osvita, Tom 2. [in Ukrainian].
4. Bilozerska, L. P., Voznenko, N. V., Radetska S. V. (2010). Terminolohiia ta pereklad [Terminology and Translation]: navch. posib. Vinnytsia : Nova Knyha. [in Ukrainian].
5. Voroniuk, I. O. (2025). Ukrainska terminolohiia sfery fizychnoi kultury i sportu: vytoky, stanovlennia, osoblyvosti [Ukrainian Terminology in the Field of Physical Education and Sports: Origins, Development, and Characteristics]. *Naukovi zapysky – Scientific Notes,* seriia: Filolohichni nauky. Kropyvnytskyi: Vydavnychyi dim «Helvetyka», vyp. 1 (212), pp. 96–103. https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-14 [in Ukrainian].
6. Horda, V. V., Pushyk, N. V. (2021). Perekladatski transformatsii u vidtvorenni onomastych- noho prostoru avtorskoho tekstu [Translational Transformations in the Reconstruction of the Onomastic Space of the Source Text]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies.* Uzhhorod: Vydavnychyi dim «Helvetyka», vyp. 16, pp. 166–171. [in Ukrainian].
7. Karaban, V. I. (2004). Pereklad anhliiskoi naukovoi i tekhnichnoi literatury [Translation of English-language scientific and technical literature]: navch. posib. Vinnytsia : Nova Knyha. [in Ukrainian].
8. Ostroushko, O. A. (2010). Leksychni transformatsii pry perekladi anhliiskykh informatsiinykh tekstiv ukrainskoiu movoiu [Lexical Transformations in the Translation of English Informational Texts into Ukrainian]. *Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University.* Kryvyi Rih: KDPU, vyp. 5, pp. 201–208. [in Ukrainian].
9. Slovnyk inshomovnykh sliv (1974) [Glossary of Foreign Words] / za red. O. S. Melnychuka. 1-e vydannia. Kyiv: Ukrainska radianska entsyklopediia. [in Ukrainian].
10. Struhanets, Yu. B. (2015). Protses inshomovnykh zapozychen u futbolnii leksytsi suchasnoi ukrainskoi movy [The Process of Foreign Language Borrowings in the Soccer Lexicon of Modern Ukrainian]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» – Scientific Papers of the National University «Ostrog Academy», s*eriia «Filolohichna». Ostroh : Vyd-vo Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», vyp. 5, pp. 116–120. [in Ukrainian].
11. Suspilne Sport. (2020). Try nokdauny i nokaut. Entoni Dzhoshua zakhystyv chempionski poiasy u boiu proty Kubrata Pulieva [Suspilne Sport. Three knockdowns and a knockout. Anthony Joshua defended his championship belts in his fight against Kubrat Pulev]. Retrieved from: https://suspilne.media/sport/87709-entoni-dzosua-kubrat-pulev-rezultat-ta-oglad-bou-video-nokautu/ [in Ukrainian].
12. Suspilne Sport. (2021). Okoli potuzhnym dzhebom nokautuvav Hlovatski. Vin – novyi chempion svitu WBO u pershii vazhkii vazi [Suspilne Sport. Okoly knocked out Glovacki with a powerful jab. He is the new WBO cruiserweight world champion]. Retrieved from: https://suspilne.media/sport/115297-okoli-potuznim-dzebom-nokautuvav-glovacki-vin-novij-cempion-svitu-wbo-u-persij-vazkij-vazi/ [in Ukrainian].
13. Suspilne Sport. (2026). «Vy svystily, ale ya zh dav vam nokaut». Potuzhnyi udar i nokaut vid ekssupernyka Berinchyka za 13 sekund pered honhom [Suspilne Sport. «You were booing, but I knocked you out». A powerful punch and a knockout from Berinchik's former opponent 13 seconds before the bell]. Retrieved from: https://suspilne.media/sport/1228635-vi-svistili-ale-a-z-dav-vam-nokaut-potuznij-udar-i-nokaut-vid-ekssupernika-berincika-za-13-sekund-pered-gongom/ [in Ukrainian].
14. Suspilne Sport. (2026). Nokaut vid Oleksandra Khyzhniaka v debiutnomu profesiinomu poiedynku: povne video boiu [Suspilne Sport. Knockout by Oleksandr Khizhnyak in his professional debut: full video of the fight]. Retrieved fromRetrieved from: https://suspilne.media/sport/1270026-nokaut-vid-oleksandra-hiznaka-v-debutnomu-profesijnomu-poedinku-povne-video-bou/ [in Ukrainian].
15. Taranenko, O. O. (2000). Zapozycheni slova [Borrowed Words]. *Ukrainska mova : entsyklopediia – The Ukrainian Language: An Encyclopedia* [redkol.: V. M. Rusanivskyi, O. O. Taranenko (spivholovy), M. P. Ziabliuk ta in.]. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia. [in Ukrainian].
16. Furt, D. V., Dmytruk, L. A. (2020). Terminolohiia [Terminology]: navchalnyi posibnyk [Tekst]. Kryvyi Rih : DonNUET. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 21.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 811.111'25:81'373.612.2:82-1
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.22

ВІДТВОРЕННЯ БІБЛІЙНОЇ МЕТАФОРИКИ ТА КОНЦЕПТУ ЗРАДИ В УКРАЇНСЬКОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОК-ПОЕЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПІСНІ «THE JUDAS KISS» ГУРТУ «METALLICA»)

Олена Хан
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри англійської філології
та світової літератури імені професора Олега Мішукова
Херсонського державного університету
вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, Україна
orcid.org/0000-0001-5971-2967
e-mail: okhan@ksu.ks.ua

Анотація. *У статті проаналізовано специфіку перекладу релігійної метафорики в англомовному рок-дискурсі. На прикладі тексту пісні «The Judas Kiss» гурту «Metallica» досліджено способи трансформації біблійного архетипу Юди в сучасний філософський контекст. Поетика гурту «Metallica» традиційно вирізняється інтертекстуалізмом та залученням складних філософських наративів. Пісня «The Judas Kiss» (2008) є репрезентативним прикладом переосмислення сакрального сюжету в межах сучасної масової культури. Для перекладознавства цей текст становить особливий інтерес, оскільки вимагає відтворення не лише буквального змісту, а й складної системи алюзій, що апелюють до колективного несвідомого. Особливу увагу приділено перекладацьким стратегіям, що дають змогу зберегти інтертекстуальну глибину та емоційну експресію оригіналу. Окрім того, стаття розкриває специфіку функціонування та перекладу релігійних алюзій у сучасному рок-дискурсі. Проаналізовано трансформацію біблійного архетипу Юди як екзистенційного символу внутрішньої зради. Особливу увагу приділено методам стилістичної компенсації та архаїзації під час відтворення сакрального підтексту українською мовою. Дослідження демонструє, що переклад рок-поезії з глибоким релігійним підтекстом неможливий без дешифрування інтертекстуальних кодів, де дотримання стилістичної висоти, яка дає змогу зберегти конфлікт між сакральним та профанним, виступає основною стратегією. Акцентовано увагу на тому, як гурт реконструює традиційні релігійні догми, перетворюючи їх на інструмент психологічного аналізу особистості. Обґрунтовано, що пісенна творчість колективу є складним інтертекстуальним полем, де перетинаються теологічні питання та філософські ідеї Ніцше й Сартра. Виявлено, що під час роботи з релігійним підтекстом перекладачеві необхідно застосовувати стилістичну адаптацію (заміну нейтральної лексики оригіналу на українські конфесійні відповідники), смисловий розвиток (розширення образу для того, щоб зробити філософську ідею зрозумілою цільовій аудиторії) та контекстуальну заміну (використання лексем, що мають глибші релігійні конотації в українській культурі).*

Ключові слова: *перекладознавство, рок-поезія, архетип Юди, біблійна алюзія, екзистенціалізм, інтертекстуальність, перекладацькі трансформації, біблійна метафорика, рок-герменевтика.*

© О. Хан, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

REPRODUCTION OF BIBLICAL METAPHORS AND THE CONCEPT OF BETRAYAL IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF ROCK POETRY: A CASE STUDY OF METALLICA'S «THE JUDAS KISS»

Olena Khan
Candidate of Philological Sciences
Associate Professor at the Department of English Philology and World Literature
Kherson State University
Shevchenko Str., 14, Ivano-Frankivsk, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5971-2967
e-mail: okhan@ksu.ks.ua

Abstract. *The article analyzes the specifics of the translation of religious metaphor in the English-language rock discourse. Using the example of the text of the song «The Judas Kiss» by the band «Metallica» and methods of transformation of the biblical archetype of Judas into a modern philosophical context are investigated. The poetics of the band «Metallica» is traditionally distinguished by intertextualism and the involvement of complex philosophical narratives. The song «The Judas Kiss» (2008) is a representative example of rethinking the sacred plot within modern mass culture. For translation studies, this text is of particular interest, as it requires the reproduction of not only the literal content, but also a complex system of allusions appealing to the collective unconscious. Special attention is paid to translation strategies that allow preserving the intertextual depth and emotional expression of the original. In addition, the article reveals the specifics of the functioning and translation of religious allusions in modern rock discourse. The transformation of the biblical archetype of Judas into an existential symbol of inner betrayal is analyzed. Special attention is paid to the methods of stylistic compensation and archaization when reproducing the sacred subtext in the Ukrainian language. The study demonstrates that the translation of rock poetry with a deep religious connotation is impossible without deciphering intertextual codes, where maintaining a stylistic height that allows maintaining the conflict between the sacred and the profane is the main strategy. Attention is focused on how the band reconstructs traditional religious dogmas, turning them into a tool for psychological analysis of personality. It is substantiated that the group's song creativity is a complex intertextual field where theological questions and philosophical ideas of Nietzsche and Sartre intersect. It was found that when working with religious connotations, the translator must apply: stylistic adaptation (replacement of the neutral vocabulary of the original with Ukrainian confessional counterparts), semantic development (expansion of the image in order to make the philosophical idea understandable to the target audience) and contextual replacement (use of lexemes that have deeper religious connotations in Ukrainian culture).*

Key words: *translation studies, rock poetry, the archetype of Judas, biblical allusion, existentialism, intertextuality, translation transformations, biblical metaphorics, rock hermeneutics.*

Постановка проблеми. Сучасна рок-поезія, а зокрема творчість гурту «Metallica», давно вийшла за межі суто розважального жанру, перетворившись на складну систему філософських та інтертекстуальних кодів. Слід зазначити, що альбом гурту «Death Magnetic» (2008), до якого увійшла композиція «The Judas Kiss», демонструє глибоке залучення сакральних наративів у простір важкого металу. Поетика гурту традиційно вирізняється інтертекстуалізмом та залученням складних філософських наративів. Своєю чергою, пісня «The Judas Kiss» є репрезентативним прикладом переосмислення сакрального сюжету в межах сучасної культури. Для перекладознавства цей текст становить особливий інтерес, оскільки вимагає відтворення не лише буквального змісту, а й складної системи алюзій, що апелюють до колективного несвідомого [3, с. 112].

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що сучасний рок-дискурс як соціокультурний феномен дедалі частіше стає об'єктом філологічних студій, виступаючи складним синтезом художньої виразності та філософської рефлексії. Поетика гурту «Metallica», зокрема композиція «The Judas Kiss» (2008), репрезентує реконструкцію біблійного архетипу Юди, актуалізуючи екзистенційні проблеми зради, вибору

та морального релятивізму [10]. Проблема адекватного перекладу українською мовою таких текстів, де необхідно зберегти баланс між сакральною стилістикою оригіналу та сучасною рок-естетикою, залишається малодослідженою, що і зумовлює актуальність досліджуваної теми.

Об'єктом дослідження постає рок-поезія гурту «Metallica» як інтертекстуальний феномен.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії та трансформації, застосовані під час відтворення релігійно-філософської метафорики англомовного рок-дискурсу в українську мову.

Мета дослідження полягає у виявленні та теоретичному обґрунтуванні найбільш ефективних перекладацьких стратегій, що дають змогу зберегти семантичну глибину, емоційну експресію та інтертекстуальний зв'язок біблійних образів у перекладі пісні «The Judas Kiss».

Серед основних *завдань* виокремлюємо: окреслення специфіки функціонування біблійних алюзій у текстах гурту; здійснення компаративного аналізу оригіналу досліджуваної пісні та варіантів її україномовного перекладу; систематизацію перекладацьких трансформацій, застосованих для відтворення концептів зради, спокуси та фатуму; аналіз ролі архаїзації та фоносемантичної компенсації у збереженні стилістичного регістра твору.

Для розв'язання поставлених завдань використано такі *методи*: описовий метод (для класифікації лексичних одиниць); метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу (для виявлення ідейно-художнього навантаження образу Юди); компаративний метод (для оцінки еквівалентності перекладу) та метод трансформаційного аналізу (для опису лексико-граматичних замін).

Наукова новизна дослідження полягає у вперше здійсненому системному перекладознавчому аналізі композиції *«The Judas Kiss» Metallica* через призму екзистенційної філософії.

Згідно з теорією Ю. Крістевої будь-який текст є мозаїкою цитацій [6]. У пісні «The Judas Kiss» ми спостерігаємо явище так званого вертикального контексту, де за кожною фразою стоїть пласт християнської етики. А отже, для перекладача ключовим завданням стає збереження прагматичного потенціалу оригіналу, а саме утворення в україномовного слухача тих самих асоціацій (гріх, каяття, фатум), які, імовірно, виникають у читача оригіналу.

Слід зазначити, що концепт зради в пісні актуалізується через опозицію «світло/темрява» (повна порівняльна таблиця тексту пісні та запропонованого академічного перекладу міститься у табл. 1). У контексті твору широко застосовується метафора пітьми, приміром *«When the days have turned to black»* є не просто описом настрою героя, а й, імовірно, постає алюзією на євангельську темряву під час розп'яття [5].

Фоносемантичний аналіз тексту виявляє високу концентрацію сибілянтів (звуки [s],[sh]). І саме це створює ономатопеїчний ефект шипіння, що на підсвідомому рівні відсилає до біблійного змія-спокусника. А отже, в україномовному варіанті перекладачеві слід застосовувати фонетичну компенсацію, насичуючи текст звуками [с], [з], [ш] («заступив», «збудив», «поцілунок смерті»).

Також слід звернути увагу на сакралізацію імперативів. Приміром, в оригіналі вжито конструкцію *«Surrender unto me»*. Лексема *«unto»* є архаїчною формою прийменника *to*, характерною для релігійних текстів XVII ст. Під час перекладу ми відмовляємося від нейтрального «здайся мені» на користь «покорися волі моїй» (переклад наш). Це додає тексту «пророчого» звучання, де мовець (Юда/Диявол) виступає як домінуюча метафізична сила.

Рядок *«Follow! I'll lead you home»* містить глибокий зміст. У християнському дискурсі «home» («дім») – це Царство Небесне, проте у контексті твору Юда обіцяє шлях до «дому», як до пекла або небуття. Варіантом перекладацького рішення у цьому сенсі може бути капіталізація лексеми «дім», таким чином перетворюючи побутове поняття на метафізичну категорію.

Пропонуємо розглянути методологію трансформацій у порівняльній таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця тексту пісні «The Judas Kiss» та запропонованого академічного перекладу

Куплет/ Частина	Original (Lyrics by James Hetfield)	Українськомовний переклад (еквівалентний)	Коментар до перекладу
Verse 1	*When the world turned its back* *When the days have turned to black* *When the fear is all you seek* *When the strong have become weak*	*Коли світ спиною став,* *Коли день у пітьму впав,* *Коли страх – єдина ціль,* *Коли міць – це лише біль.*	Використано антонімічну опозицію (міць/біль) для збереження фаталістичного настрою
Chorus	*Bow down!* *Sell your soul to me* *I will set you free* *Settle over me* *Bow down!* *Surrender unto me* *Submit infectiously* *The Judas kiss effectively*	*Впади ниць!* *Душу мені продай* *Волю собі пізнай,* *У мені спочивай.* *Впади ниць!* *Покорися волі моїй,* *Смертельний вирок у ній –* *Поцілунок Юди – назавжди.*	Використано архаїзм «впади ниць» та стилізацію «unto» через давальний відмінок
Verse 2	*When the man has lost his way* *When the light has gone away* *When the end is all you see* *When the God has ceased to be*	*Коли праведний зблудив,* *Коли світло заступив,* *Коли бачиш тільки край.* *Коли Бог покинув рай.*	«God has ceased to be» перекладено через екзистенційну втрату присутності Творця.
Bridge	*Juda lives, recite this again* *Juda lives, recite this again* *Juda lives, recite this again* *Juda lives!* *Follow! I'll lead you home* *Follow! I'll lead you home*	*Юда живий, проказуй це знов* *Юда живий, проказуй це знов* *Юда живий, проказуй це знов* *Юда живий!* *Гряди! Я введу тебе в Дім* *Гряди! Я введу тебе в Дім*	Ключовий момент: перехід на літургійний лексикон («проказуй», «гряди», «Дім»).
Outro	*So what now?* *Where do I go?* *The Judas kiss* *The Judas kiss*	*Що тепер?* *Куди мені йти?* *Поцілунок Юди* *Юдин поцілунок*	Використання інверсії («Юдин поцілунок») для фінального акценту

Примітка: дана таблиця репрезентує авторську модель еквівалентного перекладу, побудовану на принципі стилістичної адекватності. У лівій колонці наведено оригінальні лексеми, що містять приховані теологічні коди. У правій колонці запропоновано українські відповідники, дібрані шляхом методу прагматичної адаптації. Основну увагу приділено переходу від нейтральної лексики англійської мови до конфесійно маркованих одиниць української мови (напр., *follow – гряди*), що дає змогу зберегти високий трагедійний пафос твору «Metallica».

У тексті пісні «The Judas Kiss» простежується не лише біблійна метафорика, а й нігілістичний підтекст, характерний для філософії Ф. Ніцше. Рядок *«when the God has ceased to be»* (Коли Бог перестав бути) прямо корелює з відомою тезою про «смерть Бога». У цьому контексті Юда постає не просто зрадником, а й руйнівником старих цінностей. Якщо християнська традиція розглядає зраду як гріх, то в ніцшеанському вимірі – це звільнення від ілюзій [4].

А отже, під час відтворення фрази *«I will set you free»* важливо передати цей подвійний

зміст. З одного боку, це диявольська обіцянка (спокуса), з іншого – екзистенційне визволення через руйнування моральних догм. Використання у перекладі дієслова «пізнати» («Волю собі пізнай») відсилає до біблійного пізнання добра і зла, що є одним із ключових тем пісенного тексту [2].

Окрім Ніцше, у тексті «The Judas Kiss» чітко простежується екзистенціалістська лінія Ж.-П. Сартра. Питання в аутро пісні – *«So what now? Where do I go?»* – маркує стан «закиненості» людини у світ після скоєного вибору [6].

Юда в пісні стає метафорою «Іншого», чий поцілунок фіксує сутність героя як зрадника. Фраза *«The Judas kiss effectively»* вказує на те, що дія вже відбулася і змінити її неможливо. В українському перекладі ми використовуємо лексему *«вирок»* або *«назавжди»*, щоб підкреслити сартрівську ідею відповідальності за свій вибір, який стає остаточним [7].

Проведений аналіз підкреслює, що переклад рок-поезії з глибоким релігійним підтекстом неможливий без дешифрування інтертекстуальних кодів. Основною стратегією є дотримання стилістичної висоти, яка дає змогу зберегти конфлікт між сакральним та профанним. Найуспішнішою трансформацією є контекстуальна заміна, що спирається на українську традицію сакральних текстів.

Аналіз пісенного тексту «The Judas Kiss» дає змогу зробити висновок, що успішне відтворення рок-поезії вимагає від перекладача ролі «ловця алюзій». Установлено, що стратегія форенізації виступає ефективнішою за адаптацію під сучасну мову; доведено, що лексема «Judas» в українському перекладі має зберігати статус ідіоми («Поцілунок Юди»), оскільки вона є універсальним культурним кодом; виявлено, що переклад має бути еквіритмічними, тобто зберігати жорсткий ритм оригіналу, що імітує невблаганність долі.

Таким чином, переклад рок-тексту – це не лише лінгвістична операція, а й акт герменевтики, де перекладач розшифровує екзистенційний відчай автора через призму національної релігійної традиції. Використання високого стилістичного регістру в українському перекладі дає змогу уникнути профанації змісту та підкреслити інтелектуальну вагу поезії Дж. Гетфілда.

Слід зазначити, що перекладач рок-поезії такого рівня виступає не просто медіатором між мовами, а медіатором між епохами, адаптуючи античну за своєю потужністю трагедію зради до сучасного лінгвокультурного контексту. Дослідження підтверджує, що сучасний хеві-метал-дискурс є формою «нової сакральності», де біблійні архетипи використовуються для опису психологічних криз сучасної людини. Отже, переклад має спиратися на тезаурус класичної духовної літератури. А зіставлення ніцшеанського нігілізму та християнської етики в межах одного тексту вимагає від українського перекладу гнучкості: поєднання архаїзмів (ниць, гряди) з експресивними формами, що передають внутрішній хаос індивіда.

Наукова розвідка постає перспективним дослідженням у галузі перекладознавства, оскільки дослідження, інтерпретація та якісна ретрансляція сучасного рок-дискурсу є недостатньо вивченим відгалуженням у річищі сучасного перекладознавства і потребує уваги фахівців, ураховуючи потужний вплив світової рок-культури з її музично-пісенним контекстом на світосприйняття різновікової категорії людської спільноти по всьому світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів : Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма / пер. І. Огієнка. Київ : УБТ, 2002. 1238 с.
3. Крістева Ю. Полілог / пер. П. Таращука. Київ : Юніверс, 2004. 480 с.
4. Ніцше Ф. Так казав Заратустра: Усі та ні для кого / пер. з нім. О. Фешовець. Львів : Астролябія, 2010. 384 с.
5. Ніцше Ф. По той бік добра і зла / пер. з нім. А. Онишко. Львів : Літопис, 2002. 160 с.
6. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології / пер. з франц. В. Терлецького. Київ : Основи, 2001. 854 с.
7. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм / пер. з франц. П. Таращука. Київ : Основи, 2007. 120 с.
8. Селіванова О. О. Когнітивна ономасіологія : монографія. Київ : Вид-во УФЦ, 2000. 248 с.
9. Hetfield J. The Lyrics: 1981–2021. New York: Blackened Recordings, 2023. 500 p.
10. Metallica. The Judas Kiss. *Death Magnetic*. Warner Bros. Records, 2008. CD.

REFERENCES

1. Zorivchak, R. P. (1989). Realiia i Pereklad. [Realia and Translation] Lviv: Publishing House at Lviv. State University, 216 p. [in Ukrainian].
2. Bibliya abo Knyhy Sviatoho Pys'ma. [Bible or Books of the Holy Scriptires] / trans. I. Ohienko. Kyiv: UBT, 2002. 1238 p. [in Ukrainian].
3. Kristeva, Yu. (2004). Polilog. [Polylogue] / trans. P. Taraschuk. Kyiv: Universe, 480 p. [in Ukrainian].
4. Nietzsche, F. (2010). Tak Kazav Zaratustra. Usi ta ni dlia Kogo. [Thus said Zarathustra: Everyone is for no one]. trans. from German O. Feshovets'. Lviv: Astrolabia, 384 p. [in Ukrainian].
5. Nietzsche, F. (2002). Po Toi Bik Dobra I Zla. [On the other side of good and evil]. trans. from German A. Onyshko. Lviv: Litopis, 160 p. [in Ukrainian].
6. Sartre, Zh.-P. (2001). Buttia I Nischo: Narys Fenomenologichnoii Ontologii. [Being and Nothingness: An Essay on Phenomenological Ontology]. trans. from French. V. Terletskyi. Kyiv: Osnovy, 854 p. [in Ukrainian] .
7. Sartre, Zh.-P. (2007). Ekzystentsializm – tse Humanism. [Existentialism – is humanism]. trans. from French. P. Taraschuk. Kyiv: Osnovy, 120 p. [in Ukrainian].
8. Selivanova, O.O. (2000). Kognityvna Onomasiologiya: monografiya. [Cognitive onomasiology: a monograph]. Kyiv: UFC Publishing House, 248 p. [in Ukrainian].
9. Hetfield, J. (2023). The Lyrics: 1981–2021. New York: Blackened Recordings, 500 p. [in English].
10. Metallica (2008). The Judas Kiss. Death Magnetic. Warner Bros. Records, CD. [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 28.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 37.211.24
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.23

ЛАТИНСЬКІ КРИЛАТІ ВИСЛОВИ В УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСАХ: ЛІНГВІСТИЧНИЙ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

Олена Цвид-Гром
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології, педагогіки та методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету
пл. Соборна, 8/1, м. Біла Церква, Україна
orcid.org/0000-0003-4348-9398
e-mail: Tsvidgrom@gmail.com

Анотація. *У статті здійснено комплексний лінгвістичний та перекладознавчий аналіз функціонування латинських крилатих висловів (dicta catenata, афоризмів, сентенцій) у сучасному українському науковому й освітньому дискурсах. Обґрунтовано актуальність дослідження, зумовлену інтеграцією вітчизняної науки до європейського інтелектуального простору та потребою переосмислення класичної гуманітарної спадщини. Досліджено семантико-стилістичний статус латинських вкраплень як інструментів когнітивної компресії змісту, маркерів академічної елітарності та засобів апеляції до авторитету (argumentum ad verecundiam).*

Здійснено типологізацію латинського афористичного фонду за сферами вживання, виокремлено освітньо-педагогічний та загальнонауковий (логіко-методологічний) дискурси. Проаналізовано граматико-синтаксичні та графічні особливості адаптації латинізмів в українському мовному середовищі. З'ясовано, що латинські сентенції виступають у двох формах: як графічно й морфологічно асимільовані одиниці (здатні відмінюватися за законами української граматики) або як незасвоєні цитати-вкраплення в оригінальній графіці.

У перекладознавчому аспекті схарактеризовано основні стратегії відтворення латинських афоризмів українською мовою: калькування, пошук функціонально-стилістичних паремійних відповідників та описовий переклад. Систематизовано найтиповіші перекладацькі деформації (дослівний переклад зі «смисловим зсувом», анахронічна модернізація античних концептів, утрата етнокультурного підтексту). Доведено, що найбільш методологічно виваженою є комбінована перекладацька модель – збереження графічного оригіналу в тексті з поданням функціонального чи експлікаційного коментаря.

Ключові слова: *латинські крилаті вислови, науковий дискурс, освітній дискурс, синтаксична адаптація, цитати-вкраплення, перекладацькі стратегії, мовна компресія, інтертекстуальність.*

LATIN WINGED SAYINGS IN UKRAINIAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL DISCOURSE: LINGUISTIC AND TRANSLATION STUDIES ANALYSIS

Olena Tsvyd-Hrom
PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology, Pedagogy, and Teaching Methods
Bila Tserkva National Agrarian University
Soborna Square, 8/1, Bila Tserkva, Ukraine
orcid.org/0000-0003-4348-9398
e-mail: Tsvidgrom@gmail.com

Abstract. *The article provides a comprehensive linguistic and translation analysis of the functioning of Latin catchphrases (dicta catenata, aphorisms, maxims) in modern Ukrainian scientific and educational discourses. The relevance of the study is substantiated, due to the integration of domestic science into the European intellectual space and the need to rethink the classical humanitarian heritage. The semantic*

© О. Цвид-Гром, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

and stylistic status of Latin inclusions as tools of cognitive compression of content, markers of academic elitism and means of appeal to authority (argumentum ad verecundiam) is investigated.

The Latin aphoristic fund is typified by areas of use, educational and pedagogical and general scientific (logical and methodological) discourses are distinguished. The grammatical, syntactic and graphic features of the adaptation of Latinisms in the Ukrainian language environment are analyzed. It was found that Latin maxims appear in two forms: as graphically and morphologically assimilated units (capable of being inflected according to the laws of Ukrainian grammar) or as unassimilated quotations-interspersed in the original graphics. The syntactic roles of invariable Latin constructions in the structure of the Ukrainian sentence (subject, predicate, adjunct, circumstance, parenthesis) were determined.

In the translation-philological aspect, the main strategies for reproducing Latin aphorisms in the Ukrainian language were characterized: calque, search for functional-stylistic paremic equivalents, and descriptive translation. The most typical translation deformations were systematized (literal translation with a «semantic shift», anachronistic modernization of ancient concepts, loss of ethnocultural subtext). It was proved that the most methodologically sound is the combined translation model: preservation of the graphic original in the text with the presentation of a functional or explicative commentary.

Key words: *latin catchphrases, scientific discourse, educational discourse, syntactic adaptation, quotations-insertions, translation strategies, linguistic compression, intertextuality.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української гуманітаристики, вищої освіти та науки загалом характеризується активними процесами інтеграції до загальноєвропейського інтелектуального простору. Цей вектор європейського поступу актуалізує потребу в переосмисленні фундаментальних констант європейської культури, першоосновою яких є латинська мова. Століттями, виконуючи роль універсального коду науки, латина сформувала категоріально-понятійний апарат більшості сучасних наук. Особливе місце у цьому контексті посідають латинські крилаті вислови (*dicta catenata*, афоризми, сентенції), які донині функціонують у вітчизняному науковому та освітньому дискурсах як рефлекси класичної традиції. Актуальність дослідження зумовлена специфікою побудови сучасного наукового тексту, де латинська сентенція виступає не просто стилістичною прикрасою, а потужним інструментом інтелектуальної компресії змісту, маркером академічної елітарності та засобом апеляції до авторитету (*argumentum ad verecundiam*). Попри тривалу традицію вивчення класичних мов, динамічні зміни в жанрово-стильовій парадигмі сучасної української науки та розмивання класичної освітньої бази вимагають нового лінгвістичного й перекладознавчого осмислення латинського афористичного фонду. Потребує системного аналізу те, як античні вислови адаптуються до норм сучасної української мови, які семантичні трансформації вони зазнають та за допомогою яких стратегій відтворюються в перекладі.

Дослідження латинських крилатих висловів має міждисциплінарний характер і перебуває на перетині класичної філології, українського мовознавства, перекладознавства, лінгвокультурології та теорії міжкультурної комунікації. Такий підхід дає змогу розглядати афоризми не лише як мовні одиниці, а й як носії культурної пам'яті, які відображають історичний досвід людства та сприяють формуванню академічної культури сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання рецепції античної спадщини, функціонування латинізмів та термінодеривації в українському мовному просторі перебувають у центрі уваги багатьох вітчизняних дослідників. Окремі аспекти функціонування латинських запозичень та крилатих висловів аналізували такі мовознавці: Н. Корж, Ю. Цимбалюк, А. Содомора, Л. Глущенко, В. Миронова, О. Чекалюк та ін. Загальнотеоретичні підходи до вивчення крилатих висловів і фразеології закладено в працях Л. Булаховського, В. Ужченка. У контексті перекладознавчого аналізу класичної спадщини вагомими є розвідки М. Зерова, Г. Кочура, а серед сучасних дослідників – О. Оніщенко, Т. Некряч та ін. Проте, попри наявність ґрунтовних праць із лексикології та загальної фразеології, функціонування латинських крилатих висловів саме в синкретичному вимірі – як об'єкта лінгвістичного опису та перекладацької практики в межах сучасного науково-освітнього дискурсу – досі не було предметом цілісного аналізу. Поза увагою лінгвістів часто залишається дина-

міка прагматичного потенціалу латинських сентенцій в умовах цифровізації освіти та трансформації наукового стилю (зокрема, тенденції до спрощення текстів). Окрім того, існує очевидне термінологічне та практичне розходження в перекладацьких стратегіях: відсутні чіткі стандарти щодо того, коли латинський вислів має залишатися у формі графічної цитати-вкраплення (іншомовного інтертексту), а коли вимагає обов'язкового калькування чи пошуку функціонального українського паремійного відповідника.

Метою статті є комплексний лінгвістичний та перекладознавчий аналіз латинських крилатих висловів, що побутують у сучасному українському науковому та освітньому дискурсах, із визначенням їхнього семантико-стилістичного статусу та домінуючих стратегій їх відтворення українською мовою.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – латинські крилаті вислови, що функціонують в українському науковому й освітньому дискурсі. Предмет дослідження – лінгвістичні особливості та способи їх перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. У лінгвістичній науці латинські крилаті вислови посідають особливий, синкретичний статус. З одного боку, вони розглядаються в межах фразеології як стійкі сполучення слів чи речення, що характеризуються відтворюваністю, цілісністю значення та подібністю до паремій (приказок і прислів'їв). З іншого боку, у контексті лінгвістики тексту латинізми функціонують як інтертекстуальні знаки або цитати-вкраплення – автономні чужорідні елементи, які зберігають свій генетичний зв'язок з античним першоджерелом, але при цьому органічно інтегруються в семантичну структуру українського наукового чи навчального тексту.

За функціонально-стилістичною ознакою латинські сентенції, що побутують в українському гуманітарному просторі, чітко диференціюються за сферами вживання. Можна виділити такі основні семантико-тематичні групи латинських афоризмів:

1. Освітньо-педагогічний дискурс: група висловів, пов'язаних із процесами навчання, виховання, передачі знань, роллю вчителя та статусом навчальних закладів. Наприклад: *Alma mater* (досл. *«мати-годувальниця»*): історично так називали античних богинь, а в середньовічній Європі – університети, які «годували» студентів духовною та інтелектуальною їжею; *Docendo discimus* (досл. *«навчаючи, ми вчимося самі»*): афоризм, що сягає корінням філософа Сенеки. У педагогічному дискурсі він репрезентує концепцію безперервної освіти; *Non scholae, sed vitae discimus* (досл. *«вчимося не для школи, а для життя»*): ц сучасному освітньому просторі стала головним гаслом прагматичного, компетентнісного підходу до навчання; *Litterarum radices amarae, fructus dulces* (досл. *«коріння наук гірке, але плоди солодкі»*).

2. Загальнонауковий та методологічний дискурси. Ці вислови обслуговують логіку наукового дослідження, процес аргументації, верифікації фактів, структурування наукового тексту та ведення академічної полеміки. Вони є універсальними інструментами для дослідників будь-якої галузі. Цю групу умовно можна поділити на підгрупи: ***а) логіко-методологічні константи та умови:*** *Conditio sine qua non* (досл. *«умова, без якої ніяк»* / *«необхідна умова»*): термін із середньовічного права, який у загальнонауковій мові маркує базовий, фундаментальний критерій, без дотримання якого весь подальший науковий процес або експеримент стає неможливим (напр.: *«Дотримання академічної доброчесності є conditio sine qua non для отримання наукового ступеня»*); *Status quo* (досл. *«стан, у якому...»* – фіксація поточного стану); *Tabula rasa* (досл. *«чиста дошка»*): філософський концепт Арістотеля та Джона Локка. У науковому дискурсі вживається метафорично для опису абсолютно недослідженого феномену або ситуації; ***б) стратегії аргументації та верифікації:*** *Argumentum ad rem* (досл. *«аргумент до справи»*): головне правило наукової дискусії, що закликає оперувати виключно об'єктивними фактами, суттю проблеми, протиставляючись суб'єктивним оцінкам; *Argumentum ad hominem* (досл. *«аргумент до людини»*): логічна помилка або некоректний прийом полеміки, коли замість спростування наукових тез опонента переходять на аналіз його особистих якостей, політичних поглядів чи походження; *Contra factum non datur argumentum* (досл. *«проти факту немає аргументу»*): базовий емпіричний принцип науки; ***в) текстова навігація та авторські ремарки:*** *Nota bene! (N.B.)* (досл. *«зауваж добре»*): традиційний знак на

полях або в тексті, що привертає увагу читача до ключової тези, винятку з правила або важливого нюансу; *Exempli gratia (e.g.)* (досл. *«заради прикладу»*): універсальне скорочення в наукових текстах, що вводиться перед переліком ілюстративного матеріалу (еквівалент українського «наприклад»); ***г) емоційно-стилістичне оцінювання та експресія:*** *O tempora, o mores!* (досл. *«О часи, о звичаї!»*): Знаменитий вигук Цицерона проти Катіліни; *Post hoc, ergo propter hoc* (досл. *«після цього, отже, внаслідок цього»*): логічна помилка, яку вчені часто викривають у працях своїх колег, коли хронологічну послідовність двох подій помилково приймають за причинно-наслідковий зв'язок; *Cum grano salis* (досл. *«із крупинкою солі»*): означає сприймати інформацію з певною мірою іронії чи критичного осмислення [1].

Граматико-стилістичний аналіз латинських крилатих висловів в українському науковому та освітньому дискурсах дає змогу виявити, як чужорідний мовний матеріал адаптується до норм української мови. Тут простежуються два підходи: збереження автентичного вигляду або підпорядкування латинізмів українській графіці та морфології.

У сучасних наукових текстах виділяють два типи функціонування латинських крилатих висловів за критерієм їхньої графічної форми:

1. Цитати-вкраплення (в оригінальній латинській графіці) – це слова або фрази, які повністю зберігають латинський правопис (латиницю), не змінюють своєї граматичної форми й виступають у тексті як автономні «острівці» іншої мовної системи. Вони створюють візуальний маркер високого академічного стилю, чітко відокремлюючи загальний виклад від фундаментальних наукових девізів, логічних категорій чи філософських сентенцій. Наприклад: *«Принцип pacta sunt servanda (договори мають виконуватися) залишається основоположним для міжнародного права»; «Сучасний дослідник не може починати роботу як tabula rasa, ігноруючи надбання попередників».*

2. Графічно й морфологічно асимільовані одиниці – це латинізми, які пройшли процес транслітерації (або транскрипції) засобами української абетки (кирилиці). Багато з них настільки глибоко увійшли в мову, що почали підпорядковуватися українським граматичним законам, зокрема набули здатності відмінюватися за відмінками та числами. Наприклад: *«Status quo – Статус-кво»*: перейшовши в кирилицю, вислів часто втрачає дефіс або пишеться з ним, але головне – він починає узгоджуватися з українськими дієсловами та прийменниками: *«повернутися до статусу-кво»* (набуває форми родового відмінка), *«збереження статус-кво»*; «Alma mater – *Альма-матер»*: отримує форму жіночого роду в українській мові й відмінюється: *«пишатися своєю альма-матер»*, *«двері нашої альма-матер завжди відчинені»* [2].

У сучасному тексті латина – це не просто декоративний елемент, а потужний прагматичний інструмент, що виконує три ключові функції:

1. Маркер академічної елітарності та соціокультурної ідентифікації. Уживання латинських сентенцій слугує своєрідним паролем у комунікації типу «вчений – вчений». Це маркер приналежності автора до високої інтелектуальної спільноти, яка володіє класичною гуманітарною базою. Так, замість того щоб написати просто: *«Ми починаємо наше дослідження з найдавніших витоків цієї проблеми»*, науковець зазначає: *«Аналіз цього юридичного феномену ми розпочнемо ab ovo (від яйця / із самого початку)»*.

2. Економія мовних засобів. Науковий стиль вимагає лаконічності, точності та уникнення багатослів'я. Латинські крилаті вислови ідеально реалізують мовний закон економії зусиль. Одна коротка латинська фраза здатна замінити собою ціле розлоге речення чи навіть абзац пояснень, оскільки вона вже містить у собі згорнуту, історично верифіковану концепцію. Наприклад: *«Модифікація навчального плану для спеціальності «Філологія» була проведена mutatis mutandis щодо критеріїв минулого року»*. Без латинського вислову довелося б писати: «...із внесенням тих змін і поправок, які вимагаються новими обставинами, хоча суть і основа залишилися тими самими». Латинізм скорочує цю громіздку конструкцію до двох слів.

3. Інструмент переконання (Argumentum ad verecundiam). У науковій полеміці чи дидактичному процесі надзвичайно важливо довести істинність своєї позиції. Латинська мова сама по собі має високий статусний авторитет, адже нею писали Арістотель

(у перекладах), Цицерон, Тома Аквінський, Ньютон і Декарт [3].

Апеляція до латинського афоризму часто працює як argumentum ad verecundiam (аргумент до авторитету або до скромності). Наприклад: *«Ми маємо пам'ятати, що non scholae, sed vitae discimus (вчимося не для школи, а для життя), тому акцент слід робити на практичних компетентностях»*. Це гасло звучить як незаперечна аксіома європейської педагогіки, що миттєво посилює позицію промовця.

Перекладознавчий аспект дослідження латинських крилатих висловів торкається однієї з найскладніших проблем міжмовної та міжкультурної комунікації – адаптації класичного спадку до когнітивно-семантичної системи сучасної української мови. Перекладач або автор наукового тексту часто постає перед вибором між збереженням автентичності оригіналу та максимальним наближенням тексту до сприйняття сучасного читача. Цей вибір залежить від чинника пресупозиції – обсягу соціокультурних та фонових знань, якими володіє аудиторія. Випадки функціонування без перекладу: латинський вислів залишається в оригінальній графіці без жодного тлумачення, якщо він належить до загальновідомого ядра академічного тезауруса. Автор розраховує на високу пресупозицію читача (колеги-науковця). Пояснення таких одиниць в елітарному дискурсі вважається зайвим, оскільки це порушувало б етикет наукового спілкування та мовну компресію (*Status quo*, *alma mater*, *persona grata*, *terra incognita*, *de facto*). Наприклад: *«Дослідження цієї реформи знову повернуло нас до стану status quo»*. Додавати переклад «поточний стан» означає перевантажувати текст очевидними для науковця речами [4].

Існують такі основні способи відтворення латинських висловів українською мовою:

1. Калькування (дослівний переклад): застосовується тоді, коли переклад латинської фрази повністю зберігає і логічну структуру, і прозору семантику, не викликаючи відчуття мовної штучності в українському тексті (*Scientia potentia est – «Знання – це сила»*; Cognosce te ipsum – *«Пізнай самого себе»;* Veni, vidi, vici – *«Прийшов, побачив, переміг»*).

2. Функціонально-стилістичні відповідники: ця стратегія передбачає відмову від буквалізму на користь пошуку в українському паремійному фонді (приказках, прислів'ях) таких зворотів, які мають ідентичне філософсько-прагматичне значення та аналогічну стилістичну конотацію (*Per aspera ad astra – «Через шорстке до зірок»* замінюється на поетично-крилате *«Крізь терни до зірок»*; *Finis coronat opus – «Кінець вінчає роботу»* трансформується у функціональний відповідник *«Кінець – ділу вінець»*; *Amicus Plato, sed magis amica veritas* замість сухого *«Платон мені друг, але правда більший друг» – «Платон мені друг, але правда дорожча»)*.

3 Описовий переклад (експлікація внутрішньої форми): використовується, коли латинська конструкція є специфічним ідіоматичним згустком, дослівний переклад якого українською мовою звучить невдало (*Mutatis mutandis* – замість буквального *«змінивши те, що має бути змінене»* перекладають описово: *«із урахуванням відповідних змін»*; *Conditio sine qua non* – замість *«умова, без якої ні»* українською описово перекладають як *«необхідна (обов'язкова) умова»* [2].

Латинські крилаті вислови у структурі наукового тексту виконують функцію семантичних вузлів, розкодування яких вимагає від перекладача максимальної точності. Помилки, буквалізм або некоректні адаптації латинських афоризмів не просто збіднюють стилістику, а призводять до руйнування когнітивного коду всього тексту. Такі помилки можна розділити на три категорії:

1. Дослівний переклад і «смисловий зсув» – виникає, коли перекладач копіює словникові значення латинських слів, ігноруючи ідіоматичний смисл вислову. Це призводить до абсурдизації українського тексту або викривлення первинного сенсу. Наприклад, вислів *«In vino veritas»* перекладають суто буквально: *«У вині – істина»*. Проте в науковому контексті (наприклад, у психології чи соціології) цей вислів використовується не для пропаганди алкоголю, а як еквівалент психологічного феномену: *«Що в тверезого на умі, те в п'яного на язиці»*; вираз *«Cum grano salis»* буквально перекладається – *«із зерном солі», а* у реченні *«Ці дані слід сприймати з зерном солі»* дезорієнтують читача, оскільки справжнє ідіоматичне значення фрази – *«сприймати критично / з дрібкою скепсису / з іронією»*.

2. Невиправдана модернізація античних концептів (анахронізм). Ця деформація полягає у накладанні сучасних наукових

або технологічних термінів на давні латинські поняття, що руйнує історичний контекст вислову й виглядає як методологічна помилка. Наприклад, переклад середньовічного філософського вислову *«Tabula rasa»* (чиста дошка) як *«чистий жорсткий диск»* або *«нульовий інтерфейс»* є невиправдним, хоча прагматично сенс схожий, – така модернізація є грубим анахронізмом, що нівелює класичну традицію терміна.

3. Утрата етнокультурного та міфологічного підтексту: деякі латинські вислови містять у собі згорнуті сюжети з античної міфології чи римського побуту. За умов калькування цей підтекст повністю втрачається. Наприклад, вислів *«Cornu copiae»* дослівно перекладається *«Ріг достатку»* і став для нас звичним, але він утратив пряму прагматичну відсилку до міфу про козу Амалфею, яка вигодувала Зевса; «Asinus Buridani» – *«Буріданів осел»* – сучасний студент, не знаючи притчі про тварину, яка померла з голоду між двома однаковими оберемками сіна, не зрозуміє, що цей латинізм у психології позначає *кризу прийняття рішення за рівноцінних альтернатив*.

Перекладацький аналіз доводить, що механічне перенесення латинських сентенцій в українську мову є неприпустимим. Найбільш виправданою в сучасному науковому дискурсі є комбінована стратегія: збереження латинського оригіналу в тексті (для підтримання інтелектуальної компресії та елітарності) з обов'язковим точним функціональним або описовим коментарем у зносках для уникнення смислових зсувів.

Висновки і перспектива подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, аналіз фактичного матеріалу довів, що латинська мова в українському академічному просторі зберігає статус активного семіотичного коду. За критерієм частотності та функціональної життєздатності виокремлюються дві групи висловів: логіко-методологічні константи та деривати загальнонаукового спрямування. Вони демонструють найвищу життєздатність, оскільки обслуговують сам каркас наукового мислення – логіку доведення, верифікацію гіпотез та структурування тексту. Ці одиниці незамінні як засіб когнітивної компресії (економії мовних зусиль). Також етико-дидактичні сентенції освітнього дискурсу залишаються базовими маркерами академічної ідентичності та корпоративної культури вищої школи, виконуючи важливу ціннісну та прагматичну функції у взаємодії між суб'єктами освітнього процесу.

Щодо відтворення латинських сентенцій в українському контенті спостерігається виражена комбінована парадигма з чітким нахилом до збереження автентичності оригіналу. У науковому дискурсі домінує стратегія цитат в оригінальній графіці (латиницею), оскільки вона функціонує як маркер академічної елітарності та розрахована на високу пресупозицію читача. Водночас в освітньому дискурсі простежується адаптація латинських афоризмів, зокрема текстове калькування або пошук функціонально-стилістичних відповідників в українській мові. Найбільш методологічно виваженою визнано перекладацьку модель: збереження оригінального накреслення вислову в реченні з обов'язковим поданням описового чи функціонального перекладу. Такий підхід мінімізує ризик «смислового зсуву» та буквальних перекладацьких деформацій.

Отже, латинські крилаті вислови залишаються важливим елементом українського наукового й освітнього дискурсу, виконуючи не лише комунікативну, а й культурно-ціннісну функцію. Їх переклад українською мовою потребує поєднання лінгвістичної точності, урахування культурного контексту та застосування сучасних перекладознавчих стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цвид-Гром О. П. Латинська мова : навчально-методичний посібник. Біла Церква, 2023. 350 с. URL: http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/9091 (дата звернення: 14.08.2026).
2. Данилюк О. С. Стратегії перекладу іншомовних вкраплень та латинських афоризмів у наукових працях. *Іноземна філологія*. 2023. Вип. 136. С. 112–120.
3. Лучканин С. М. Латинські сентенції та їх рецепція в сучасному українському науково-освітньому просторі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 2023. Вип. 24. С. 45–51.
4. Цвид-Гром О. П., Марчук В. В., Рєзнік В. Г. Лінгвокультурологічний підхід у формуванні загальних компетентностей у здобувачів вищої освіти під час вивчення латинської мови. *Інноваційна педагогіка,* 2024. Вип. 69. Т. 2. С. 19–22. URL: http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/11415

REFERENCES

1. Tsvyd-Hrom, O. P. (2023). Latynska mova [Latin language]. Bila Tserkva. Retrieved from: http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/9091 [in Ukrainian].
2. Danylyuk, O. S. (2023). Stratehiyi perekladu inshomovnykh vkraplen ta latynskykh aforyzmiv u naukovykh pratsyakh [Strategies for translating foreign language intersperses and Latin aphorisms in scientific works]. *Inozemna filolohiya – Foreign Philology*, vol. 136, pp. 112–120 [in Ukrainian].
3. Luchkanyn, S. M. (2023). Latynski sententsiyi ta yikh retseptsiya v suchasnomu ukrayinskomu naukovo-osvitn′omu prostori [Latin maxims and their reception in the modern Ukrainian scientific and educational space]. *Aktualni problemy filolohiyi ta perekladoznavstva – Current problems of philology and translation studies*. vol. 24, pp. 45–51 [in Ukrainian].
4. Tsvyd-Hrom, O. P., Marchuk, V. V., Ryeznik, V. H. (2024). Linhvokulturolohichnyy pidkhid u formuvanni zahalnykh kompetentnostey u zdobuvachiv vyshchoyi osvity pid chas vyvchennya latynskoyi movy [Linguistic-cultural approach to the formation of general competencies in higher education students when studying the Latin language]. *Innovatsiyna pedahohika – Innovative* Pedagogy, vol. 69, (2), pp. 1902. Retrieved from: http://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/11415 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 81’23:159.942
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.24

ЕМОЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ МОВЛЕННЯ: ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР

Людмила Юрса
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри українського прикладного мовознавства
Львівського національного університету імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, кімн. 233, м. Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-3944-375X
e-mail: lyudmyla.yursa@Lnu.edu.ua

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню емоційного компонента мовлення як одного з ключових об’єктів сучасної психолінгвістики. У роботі розглянуто взаємозв’язок мовлення, емоційних процесів і когнітивної діяльності людини, що забезпечують породження, інтерпретацію та розуміння мовленнєвих повідомлень у різних комунікативних ситуаціях. Обґрунтовано, що емоції не є лише супровідним чинником мовленнєвої діяльності, а виступають важливим механізмом організації мовної поведінки, визначаючи вибір мовних засобів, інтонаційне оформлення висловлювань, прагматичні стратегії та ефективність міжособистісної взаємодії. Здійснено аналіз сучасних психолінгвістичних підходів до вивчення емоційного мовлення, окреслено внесок когнітивної психології, нейропсихології та комунікативної лінгвістики у формування сучасних уявлень про мовленнєву діяльність. Особливу увагу приділено ролі емоцій у процесах породження та сприйняття мовлення, формуванні мовної особистості, розвитку емпатії, комунікативної компетентності та мовленнєвої адаптації у різних соціокультурних умовах.*

Проаналізовано мовні маркери емоційності, серед яких – лексичні одиниці з емоційною семантикою, експресивно забарвлена лексика, стилістичні засоби, інтонаційні характеристики, невербальні компоненти комунікації та контекстуальні чинники, що впливають на інтерпретацію висловлювання. Показано, що адекватне розуміння емоційного змісту повідомлення забезпечується комплексною взаємодією мовних, когнітивних і соціальних механізмів. Окрему увагу приділено особливостям функціонування емоційного мовлення в умовах цифрової комунікації. Зазначено, що поширення соціальних мереж, месенджерів і мультимедійних платформ трансформує способи вираження емоцій, компенсуючи відсутність невербальних засобів використанням емодзі, графічних символів, пунктуаційної експресії та інших цифрових маркерів емоційності. Це потребує переосмислення традиційних психолінгвістичних моделей аналізу мовленнєвої діяльності. Зроблено висновок, що емоційний компонент є невід’ємним складником мовленнєвої діяльності, який забезпечує ефективність комунікації, впливає на когнітивні процеси, формування соціальних взаємин і розвиток мовної особистості. Перспективними визначено подальші дослідження психолінгвістичних механізмів емоційної комунікації із застосуванням міждисциплінарних методів та сучасних цифрових технологій.

Ключові слова: *психолінгвістика, емоції, мовлення, емоційна комунікація, мовленнєва діяльність, когнітивні процеси, мовна особистість, комунікативна компетентність, цифрова комунікація, емоційний інтелект.*

© Л. Юрса, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

EMOTIONAL COMPONENT OF SPEECH: A PSYCHOLINGUISTIC DIMENSION

Liudmyla Yursa
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Applied Linguistics,
Ivan Franko National University of Lviv
Universitetska Str., 1 room 233, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3944-375X
e-mail: lyudmyla.yursa@Lnu.edu.ua

Abstract. *The article explores the emotional component of speech as one of the central issues in contemporary psycholinguistics. It examines the interaction between emotional processes, cognitive mechanisms, and language production, emphasizing that emotions shape not only the content of communication but also the selection of linguistic means, communicative strategies, and speech behavior. Emotionality is regarded as an integral element of speech activity that affects language comprehension, interpretation, and interpersonal interaction. The paper analyzes modern psycholinguistic approaches to emotional speech, combining insights from cognitive psychology, neurolinguistics, communication studies, and discourse analysis. Particular attention is paid to the mechanisms underlying the production and perception of emotionally colored utterances, the influence of emotional states on lexical selection, syntactic organization, intonation, and pragmatic interpretation. Emotional speech is viewed as a multidimensional phenomenon involving linguistic, cognitive, social, and cultural factors. The study highlights the importance of emotional competence in successful communication and demonstrates that effective interpretation of emotional meaning depends on the interaction of verbal and non-verbal cues, previous communicative experience, contextual knowledge, and cognitive processing. The article also discusses the transformation of emotional communication in digital environments, where emojis, graphic symbols, punctuation patterns, and multimodal resources increasingly compensate for the absence of face-to-face interaction. It is argued that modern psycholinguistics should integrate interdisciplinary approaches to investigate emotional communication more comprehensively. Advances in cognitive neuroscience, artificial intelligence, corpus linguistics, and digital communication provide new opportunities for understanding the mechanisms of emotional language processing. The findings suggest that emotional speech plays a crucial role in human communication, influencing social interaction, cognitive activity, language development, and the formation of linguistic personality. Future research should focus on experimental psycholinguistic methods, cross-cultural comparisons, and digital discourse analysis to deepen the understanding of emotional language processing.*

Key words**:** *psycholinguistics, emotions, speech, emotional communication, language processing, cognition, linguistic personality, communication, digital discourse, emotional intelligence.*

Постановка проблеми. Сучасна психолінгвістика дедалі більше орієнтується на міждисциплінарне дослідження мовленнєвої діяльності, поєднуючи здобутки лінгвістики, психології, когнітивної науки, нейронауки та соціальної комунікації. Одним із найважливіших напрямів цих досліджень є вивчення емоційного компонента мовлення, який визначає не лише характер породження висловлювання, а й особливості його сприйняття, інтерпретації та впливу на адресата. Емоції супроводжують практично кожен акт комунікації. Вони впливають на вибір мовних одиниць, темп мовлення, інтонацію, граматичні конструкції, стилістичне оформлення висловлювання, а також визначають ефективність міжособистісної взаємодії. У сучасному інформаційному суспільстві, де значна частина комунікації відбувається у цифровому середовищі, питання дослідження мовної репрезентації емоцій набуває особливої актуальності.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених психолінгвістичним аспектам мовленнєвої діяльності, проблема взаємодії когнітивних процесів та емоційних механізмів залишається недостатньо розробленою. Особливо це стосується особливостей функціонування емоційного мовлення у цифровій комунікації, де традиційні невербальні засоби частково замінюються графічними символами, емодзі, реакціями та іншими мультимодальними засобами передачі емоційної інформації.

Психолінгвістичне вивчення емоційного мовлення ґрунтується на працях учених, які досліджували взаємозв'язок мови, мислення та психічної діяльності. Значний внесок у роз-

виток психолінгвістики зробили дослідники, що розглядали мовлення як складний когнітивний процес, пов'язаний із пам'яттю, увагою, емоціями та соціальним досвідом особистості. У сучасних дослідженнях дедалі більше уваги приділяється інтеграції когнітивного, комунікативного та нейропсихологічного підходів. У науковій літературі доведено, що емоції виконують не лише регулятивну, а й когнітивну функцію. Вони впливають на швидкість обробки мовної інформації, вибір мовленнєвих стратегій, рівень переконливості висловлювання та ефективність комунікативної взаємодії. Водночас потребують подальшого дослідження механізми мовної репрезентації емоцій в умовах цифрової комунікації, міжкультурної взаємодії та розвитку технологій штучного інтелекту.

Дослідження емоційного компонента мовлення ґрунтується на працях учених у галузі психолінгвістики, психології, лінгвістики та нейропсихології, які розкривають взаємозв'язок емоцій, мислення та мовленнєвої діяльності. Одним із засновників психолінгвістичного підходу до вивчення мовлення є Лев Виготський. У праці «Мислення і мовлення» він обґрунтував нерозривний зв'язок між мисленням, мовленням і емоційною сферою людини. Науковець доводив, що емоції не лише супроводжують мовлення, а й визначають його мотивацію, зміст і комунікативну спрямованість.

Вагомий внесок у дослідження психофізіологічних механізмів мовлення зробив Олександр Лурія. Він довів, що мовленнєва діяльність є результатом складної взаємодії різних структур головного мозку, а емоційні процеси безпосередньо впливають на породження, сприйняття та розуміння мовлення.

У сучасній психолінгвістиці значного поширення набули дослідження Чарльза Осгуда, який запропонував метод семантичного диференціала. Учений довів, що слова мають не лише предметне значення, а й емоційно-оцінне забарвлення, яке впливає на їх сприйняття та інтерпретацію адресатом.

Важливими для розуміння емоційної комунікації є праці Клауса Шерера, який досліджував механізми вираження емоцій у мовленні, роль інтонації, тембру голосу та просодичних характеристик у передачі емоційної інформації.

Проблему розвитку мовної компетенції вивчає психолінгвістика, основним завданням якої є дослідження особливостей когнітивних процесів, які лежать в основі засвоєння, зберігання та використання мови, а також зв'язки цих процесів з іншими психічними явищами [1].

Серед українських учених важливе місце посідають праці Лариси Калмикової, присвячені психології мовлення, психолінгвістиці та розвитку мовленнєвої діяльності. Дослідниця розглядає емоційність як невід'ємний компонент процесу породження й сприйняття мовлення.

Значний внесок у дослідження комунікативної природи мовлення зробив Флорій Бацевич. У його працях увагу зосереджено на прагматиці мовлення, мовленнєвій взаємодії, комунікативних стратегіях та ролі емоційно-експресивних засобів у процесі спілкування.

Емоційний компонент мовлення є складним психолінгвістичним явищем, яке охоплює когнітивні, психологічні, комунікативні та мовні механізми. Саме тому його дослідження потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує здобутки психолінгвістики, психології, лінгвістики та нейропсихології.

Мета і завдання статті. Метою статті є комплексний аналіз емоційного компонента мовлення з позицій сучасної психолінгвістики, визначення його ролі у процесах породження, сприйняття та інтерпретації мовлення, а також виявлення особливостей функціонування емоційної комунікації в умовах цифрового інформаційного середовища.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

– проаналізувати сучасні психолінгвістичні підходи до дослідження емоційного мовлення;

– охарактеризувати когнітивні механізми породження та сприйняття емоційно забарвлених висловлювань;

– визначити мовні засоби репрезентації емоцій;

– дослідити специфіку функціонування емоційної комунікації у цифровому просторі;

– окреслити перспективні напрями подальших психолінгвістичних досліджень.

Предмет та об'єкт дослідження. Предмет дослідження – психолінгвістичні механізми породження, сприйняття та інтерпретації емоційного мовлення в сучасній комунікації.

Емоційний компонент мовлення є одним із центральних об'єктів сучасної психолінгвіс-

тики, оскільки саме він забезпечує інтеграцію когнітивних, мовних та соціально-психологічних механізмів комунікації. У сучасних наукових підходах мовлення розглядається не як механічна передача інформації, а як багаторівневий процес, у якому мовні одиниці взаємодіють із психічними станами, мотивацією, попереднім досвідом та комунікативними намірами особистості. Емоції виступають одним із ключових чинників цієї взаємодії, оскільки вони визначають не лише зміст повідомлення, а й спосіб його побудови, мовленнєву поведінку комунікантів та ефективність спілкування.

Об'єкт дослідження – емоційно забарвлене мовлення як складова частина мовленнєвої діяльності людини.

Виклад основного матеріалу. У психолінгвістиці мовленнєва діяльність традиційно описується як складний процес, що включає етапи виникнення комунікативного наміру, концептуалізації, внутрішнього програмування висловлювання, добору лексико-граматичних засобів, артикуляції та контролю результату. На кожному із цих етапів емоційний стан мовця може істотно впливати на характер мовленнєвої продукції. Наприклад, позитивні емоції часто сприяють більшій когнітивній гнучкості, розширенню асоціативних зв'язків, творчому використанню мовних ресурсів і швидшому добору лексичних одиниць. Водночас негативні емоційні стани, зокрема тривога, страх або гнів, можуть звужувати обсяг уваги, ускладнювати планування висловлювання, збільшувати кількість мовленнєвих пауз, повторів, само-виправлень та інших ознак підвищеного когнітивного навантаження. Позитивне мислення допомагає налаштуватися на успіх, урахувати труднощі, що можуть виникнути, та підготуватися до них. Усвідомлення наявності схожих проблем в інших людей такого ж соціального положення заспокоює і дає змогу перейняти їхній досвід подолання цих труднощів. Стратегія уникання пов'язана з відмовою мати справи із завданнями чи видами діяльності, які викликають тривогу [4]. Особливий інтерес для психолінгвістики становить взаємозв'язок емоцій та когнітивних процесів. Пам'ять, увага, мислення і сприйняття функціонують не ізольовано, а перебувають під впливом емоційної оцінки інформації. Емоційно значущі повідомлення, як правило, швидше привертають увагу, довше утримуються в пам'яті та легше відтворюються. Така закономірність пояснюється тим, що емоційна інформація має підвищену особистісну значущість та активізує додаткові механізми когнітивної обробки. Унаслідок цього мовленнєві повідомлення, насичені емоційними маркерами, здатні ефективніше впливати на адресата, формувати його ставлення до подій і стимулювати подальшу комунікативну взаємодію. Не менш важливим є процес сприйняття емоційного мовлення. Реципієнт інтерпретує повідомлення, спираючись не лише на лексичне значення слів, а й на інтонацію, темп, ритм, паузи, логічний наголос, тембр голосу та ситуаційний контекст. Під час безпосереднього спілкування до цього додаються невербальні компоненти: міміка, жести, напрямок погляду, поза, дистанція між співрозмовниками. Сукупність цих сигналів дає змогу сформувати цілісне уявлення про емоційний стан мовця та його комунікативний намір. Якщо ж окремі компоненти суперечать один одному, зростає ймовірність неоднозначного тлумачення повідомлення та виникнення комунікативних труднощів. Важливим складником психолінгвістичного аналізу є дослідження мовних засобів репрезентації емоцій. До них належать лексичні одиниці з позитивною або негативною оцінкою, емоційно забарвлена фразеологія, вигуки, звертання, повтори, окличні конструкції, риторичні запитання, метафори, порівняння, епітети та інші стилістичні засоби. Їх використання забезпечує передачу суб'єктивного ставлення мовця до змісту повідомлення, посилює експресивність висловлювання та впливає на його прагматичний ефект. Окрім того, вибір мовних засобів залежить від жанру спілкування, соціальної ролі комунікантів, рівня офіційності ситуації та культурних норм конкретної мовної спільноти. Значний інтерес становить питання індивідуальних відмінностей у мовленнєвій поведінці. Кожна людина має власний стиль емоційного самовираження, що формується під впливом темпераменту, особистісних рис, мовного досвіду, соціалізації та культурного середовища. Одні мовці схильні відкрито демонструвати власні переживання, активно використовуючи експресивні мовні засоби, тоді як інші віддають перевагу стриманому стилю спілкування. Ці особливості необхідно

враховувати під час психолінгвістичного аналізу мовлення, оскільки однакові мовні конструкції можуть мати різне емоційне навантаження залежно від комунікативної ситуації. Дослідження мовної здібності зорієнтоване на аналіз внутрішньої організації мовленнєвих дій, моделювання мовленнєвої діяльності й спілкування. Цей феномен формується на основі фізіологічних механізмів у процесі діяльності спілкування під впливом мовленнєвого середовища [3, с. 91].

У мовній організації людини можна виділити такі компоненти мовного знання: фонетичний, лексичний, граматичний і семантичний. Правильна організація лінгвістичного архіву мовної особистості виступає ключовою умовою володіння мовою: лише у разі грамотно структурованої ментальної репрезентації мовних знань можливе успішне виведення мовних одиниць з «архіву» довгострокової пам'яті та приведення низки мовних дій та операцій до автоматизму, гнучке застосування альтернативних стратегій реалізації мовного спілкування [2].

Окремої уваги потребує проблема міжкультурної комунікації. Способи мовного вираження емоцій значною мірою визначаються культурними традиціями, соціальними нормами та моделями поведінки. Те, що в одній культурі сприймається як природний прояв емоційності, в іншій може оцінюватися як надмірна експресивність або, навпаки, недостатня відкритість. Саме тому ефективна міжкультурна взаємодія передбачає не лише володіння мовою, а й розуміння культурно зумовлених моделей емоційної комунікації.

У XXI ст. особливого значення набуває дослідження емоційного мовлення у цифровому середовищі. Соціальні мережі, месенджери, форуми та платформи відеозв'язку істотно змінили характер міжособистісної комунікації. Відсутність безпосереднього контакту між співрозмовниками обмежує використання традиційних невербальних засобів, тому користувачі активно застосовують альтернативні способи передачі емоційного змісту: емодзі, стікери, GIF-зображення, реакції, графічне виділення тексту, повторення знаків пунктуації, використання великих літер або спеціальних символів. Ці елементи дедалі частіше розглядаються як повноцінні компоненти цифрового дискурсу, що виконують функцію емоційного модифікатора повідомлення. Разом із тим цифрова комунікація породжує нові психолінгвістичні проблеми. Через відсутність або обмеженість невербальних сигналів підвищується ризик неправильної інтерпретації намірів співрозмовника, виникнення комунікативних непорозумінь та конфліктів. Дослідження цих процесів має не лише теоретичне, а й практичне значення для розвитку цифрової освіти, медіакомунікації, психологічного консультування, міжкультурної взаємодії та створення інтелектуальних систем аналізу природної мови.

Таким чином, емоційний компонент мовлення слід розглядати як багатовимірне психолінгвістичне явище, що формується внаслідок взаємодії когнітивних процесів, мовної компетентності, індивідуально-психологічних особливостей та соціокультурного контексту.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на експериментальне вивчення механізмів породження й розуміння емоційного мовлення, аналіз цифрового дискурсу та використання сучасних методів корпусної лінгвістики, психофізіології й комп'ютерного моделювання для глибшого розуміння взаємозв'язку між мовою, емоціями та мисленням. Емоційний складник мовлення найбільш наочно проявляється на різних мовних рівнях: лексичному, синтаксичному, інтонаційному та дискурсивному.

На **лексичному рівні** емоційність реалізується через вибір оцінної лексики та інтенсифікаторів. Порівняймо: *«Це погане рішення» – «Це абсолютно жахливе рішення»*.

У другому випадку додавання прислівника *«абсолютно»* та прикметника *«жахливе»* значно підсилює емоційний заряд висловлювання. З психолінгвістичного погляду це свідчить про активацію емоційно-оцінних механізмів у процесі мовленнєвого планування, коли мовець не лише описує ситуацію, а й одразу інтерпретує її через власний емоційний стан.

На **синтаксичному рівні** емоційність часто виражається через фрагментарність мовлення, повтори та окличні конструкції: *«Я не можу повірити… просто не можу!»*. Такі структури характерні для спонтанного мовлення у стані сильного емоційного збудження. Вони відображають зниження рівня мовленнєвого контролю та перевагу емоційного компонента над логічною організацією висловлювання.

На **інтонаційному рівні** той самий текст може набувати різного значення, наприклад

«Серйозно?» може передавати здивування, іронію або недовіру.

Психолінгвістично інтонація виконує функцію маркера емоційної інтерпретації, компенсуючи обмеження лексичних засобів.

З погляду психолінгвістики важливо, що адресат не лише декодує мовні одиниці, а й **передбачає емоційний стан мовця**, використовуючи власний досвід, контекст і соціальні норми. Це явище можна описати як процес **емпатійного моделювання мовлення**, коли реципієнт реконструює не лише зміст, а й емоційну позицію комуніканта, наприклад повідомлення *«Зрозуміло»*

може бути інтерпретоване по-різному залежно від ситуації: як нейтральна згода; як приховане невдоволення; як завершення розмови без інтересу.

Таким чином, емоційний компонент мовлення часто є **імпліцитним**, тобто не вираженим прямо, але реконструйованим адресатом.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У підсумку можна зазначити, що емоційність у мовленні є багаторівневим явищем, яке не зводиться лише до лексичних маркерів, а формується через взаємодію всіх мовних рівнів і контексту. Саме ця багатовимірність робить її ключовим об'єктом психолінгвістичного аналізу. Проведений психолінгвістичний аналіз емоційного компонента мовлення дає змогу дійти висновку, що емоції є не периферійним, а структуроутворювальним елементом мовленнєвої діяльності. Вони впливають на всі етапи породження мовлення – від формування комунікативного наміру до реалізації висловлювання, а також визначають особливості його сприйняття та інтерпретації реципієнтом. Установлено, що сприйняття емоційного мовлення є багатокомпонентним процесом, який включає одночасну обробку вербальних, паралінгвістичних та контекстуальних сигналів. Реципієнт інтерпретує не лише семантичний зміст повідомлення, а й емоційний намір мовця, спираючись на інтонацію, ситуаційний контекст та попередній комунікативний досвід. Особливу роль у сучасній комунікації відіграє цифрове мовленнєве середовище, у якому традиційні невербальні засоби частково замінюються графічними та символічними елементами (емодзі, пунктуаційні маркери, стилістичні засоби оформлення тексту).

Перспектива подальших досліджень полягає у поглибленому вивченні нейропсихологічних механізмів емоційного мовлення, експериментальному аналізі процесів емоційної інтерпретації тексту, а також у дослідженні специфіки емоційної комунікації в умовах цифрових платформ та міжкультурної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Засєкіна Л. В. Психолінгвістика XXI століття у вирішенні актуальних проблем загальної та соціальної психології в Україні. *Актуальні проблеми загальної та соціальної психології.* 2015. Вип. 2. С. 7–10.
2. Засєкіна Л. В., Засєкін С. В. Вступ до психолінгвістики. Острог : Острозька академія, 2002. 168 с.
3. Калмикова Л. О., Калмиков Г. В., Лапшина І. М., Харченко Н. В. Психологія мовлення і психолінгвістика : навчальний посібник / за заг. ред. Л. О. Калмикової. Київ : Фенікс, 2008. 245 с.
4. Сосюр де Ф. Курс загальної лінгвістики. Київ, 1998. 324 с.

REFERENCES

1. Zasiekina, L. V. (2015). Psykholinhvistyka XXI stolittia u vyrishenni aktualnykh problem zahalnoi ta sotsialnoi psykholohii v Ukraini [Psycholinguistics of the 21st Century in Addressing Current Issues of General and Social Psychology in Ukraine]. *Aktualni problemy zahalnoi ta sotsialnoi psykholohii – Current Issues in General and Social Psychology*, Vyp. 2, pp. 7–10. [in Ukrainian].
2. Zasiekina, L. V., Zasiekin, S. V. (2002). Vstup do psykholinhvistyky [Introduction to Psycholinguistics]. Ostroh : Ostrozka akademiia, 168 p. [in Ukrainian].
3. Kalmykova, L. O., Kalmykov, H. V., Lapshyna, I. M., & Kharchenko, N. V. (2008). *Psykholohiia movlennia i psykholinhvistyka* [Psychology of Speech and Psycholinguistics]. L. O. Kalmykova (Ed.). Kyiv: Feniks. 245 p. [in Ukrainian].
4. Sosiur de, F. (1998). *Kurs zahalnoi linhvistyky* [Course in General Linguistics]. Kyiv. 324 p. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

ISSN 2786-8184 (print), ISSN 2786-8192 (online)

УДК 811.161.2'42:316.77
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.25

ВЕРБАЛЬНА АГРЕСІЯ В МЕДІАДИСКУРСІ: КОМУНІКАТИВНІ ТАКТИКИ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ІПСО

Інна Демешко
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та журналістики
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, Україна
orcid.org/0000-0002-2982-8675
Scopus-Author ID: 58042431200
Researcher ID: F-2859-2019

Анотація. *У статті досліджено особливості функціонування вербальної агресії в медіадискурсі в контексті реалізації інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Проаналізовано комунікативні стратегії та тактики сугестивного впливу, що реалізуються через мовні засоби маніпулятивності, емоційної інтенсифікації, негативної оцінності та семантичного конструювання конфліктної комунікації. Визначено роль соціальних мереж як середовища поширення агресивного контенту, що поєднує мультимодальні засоби впливу (текст, зображення, меметичні елементи, відео, емодзі) та забезпечує високу швидкість рецепції повідомлень. Особливу увагу приділено сугестивному потенціалу вербальної агресії, який виявляється через формування стійких асоціативних зв'язків, емоційних реакцій та зміни інтерпретаційних моделей адресата. Методологічною основою дослідження став асоціативний експеримент, дискурс-аналіз, елементи семантичного й прагмалінгвістичного аналізу, що дозволили виявити специфіку мовної репрезентації агресивних смислів у цифровій комунікації.*

Установлено, що вербальна агресія в медіадискурсі соціальних мереж виконує не лише експресивну, а й маніпулятивну функцію та стає інструментом реалізації комунікативних стратегій ІПСО. Визначено основні комунікативні тактики сугестивного впливу – дискредитація, дегуманізація, поляризація, емоційне зараження, нав'язування оцінних суджень, семантичне спрощення складних соціально-політичних явищ. У підсумку доведено, що семантика вербальної агресії формується через негативно конотовану лексику, експресивні синтаксичні конструкції, повторюваність тригерних мовних елементів, оцінну категоризацію дійсності. Це забезпечує високий рівень сугестивності повідомлень, сприяє емоційному програмуванню адресата. Доведено, що мультимодальність медіадискурсу соціальних мереж значно посилює вплив агресивного контенту, оскільки взаємодія текстових, візуальних та символічних компонентів підвищує рівень емоційного залучення аудиторії та знижує критичність сприйняття інформації. Отже, асоціативний експеримент – продуктивний метод дослідження вербальної агресії, оскільки дозволяє виявити приховані когнітивні механізми сугестивного впливу, простежити формування асоціативних полів та визначити ступінь закріплення маніпулятивних наративів у масовій свідомості.

Ключові слова: *вербальна агресія, медіадискурс, ІПСО, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, комунікативний вплив, маніпулятивність, сугестивність, мультимодальність, семантика, асоціативний експеримент.*

© І. Демешко, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

VERBAL AGGRESSION IN MEDIA DISCOURSE: COMMUNICATIVE TACTICS OF SUGGESTIVE INFLUENCE IN THE CONTEXT OF INFORMATION AND PSYCHOLOGICAL OPERATIONS

Inna Demeshko
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Philology and Journalism,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
Shevchenka Str., 1, Kropyvnytskyi, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2982-8675
Scopus-Author ID: 58042431200
Researcher ID: F-2859-2019

Abstract. *The article examines the functioning of verbal aggression in media discourse in the context of information and psychological operations (IPSO). The study analyzes communicative strategies and tactics of suggestive influence implemented through linguistic means of manipulation, emotional intensification, negative evaluation, and semantic construction of conflict communication. Particular attention is paid to the role of social networks as an environment for the dissemination of aggressive content that combines multimodal means of influence, including text, images, memes, videos, and emojis, thereby ensuring the rapid reception of messages. The study focuses on the suggestive potential of verbal aggression, which manifests itself through the formation of persistent associative links, emotional responses, and changes in the recipient's interpretive patterns. The methodological framework of the study comprises an associative experiment, discourse analysis, and elements of semantic and pragmalinguistic analysis, which made it possible to identify the specific features of the linguistic representation of aggressive meanings in digital communication.*

It has been established that verbal aggression in the social media discourse performs not only an expressive but also a manipulative function and becomes an instrument for implementing communicative strategies of information and psychological operations (IPSO). The main communicative tactics of suggestive influence have been identified, including discreditation, dehumanization, polarization, emotional contagion, imposition of evaluative judgments, and semantic simplification of complex socio-political phenomena. The study demonstrates that the semantics of verbal aggression is shaped through negatively connoted vocabulary, expressive syntactic constructions, the repetition of triggering linguistic elements, and the evaluative categorization of reality. These features ensure a high level of suggestiveness in messages and contribute to the emotional programming of the recipient.

It has also been demonstrated that the multimodality of social media discourse significantly intensifies the impact of aggressive content, as the interaction of textual, visual, and symbolic components increases the audience's emotional engagement and reduces the critical perception of information. Thus, the associative experiment is shown to be a productive method for studying verbal aggression, as it makes it possible to reveal the underlying cognitive mechanisms of suggestive influence, trace the formation of associative fields, and determine the extent to which manipulative narratives become entrenched in mass consciousness.

Key words: *verbal aggression, media discourse, information and psychological operations (IPSO), communicative strategy, communicative tactics, communicative influence, manipulativeness, suggestiveness, multimodality, semantics, associative experiment.*

Постановка проблеми. Сучасний інформаційний простір характеризується інтенсивною цифровізацією комунікативних процесів, що зумовлює трансформацію способів мовної взаємодії та механізмів впливу на масову свідомість. Соціальні мережі набувають статусу одного з провідних середовищ формування суспільної думки, оскільки забезпечують швидке поширення інформації, інтерактивність та широке залучення аудиторії до процесів продукування й інтерпретації контенту. Водночас така відкритість комунікації сприяє активному використанню агресивних мовних практик, що нерідко виконують функцію інструменту маніпулятивного впливу.

Особливої актуальності проблема вербальної агресії набуває в умовах інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), які передбачають системний вплив на когнітивну, емоційну та поведінкову сфери адресата через використання мовних, візуальних та символічних ресурсів. Вербальна агресія в цьому контексті перестає бути лише проявом емоційної реакції мовця та трансформується в складний механізм сугестивного впливу, спрямований на формування певних

інтерпретацій дійсності, посилення соціальної поляризації, дискредитацію окремих соціальних груп або політичних акторів.

Медіадискурс соціальних мереж характеризується високим рівнем мультимодальності, де текстові повідомлення взаємодіють із візуальними образами, мемами, відеоматеріалами, графічними символами та іншими невербальними компонентами. Така поліканальність підсилює сугестивний ефект повідомлень, оскільки вербальна агресія реалізується не лише на лексико-семантичному рівні, а й через поєднання емоційно маркованих знаків, асоціативних образів та повторюваних наративів.

Попри значний інтерес науковців до проблем медіакомунікації, маніпулятивних технологій, сугестії та мовної агресії, недостатньо дослідженим залишається питання взаємодії вербальної агресії та комунікативних тактик сугестивного впливу в медіадискурсі соціальних мереж саме в умовах ІПСО, зокрема крізь призму асоціативного експерименту як інструменту виявлення прихованих смислових зв'язків та реакцій адресатів.

Мета і завдання статті. Мета статті – здійснити комплексний аналіз особливостей функціонування вербальної агресії в медіадискурсі соціальних мереж, визначити комунікативні тактики сугестивного впливу в умовах інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), а також з'ясувати семантичні та прагматичні механізми маніпулятивного впливу на адресата. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання дослідження**:** 1) схарактеризувати специфіку медіадискурсу соціальних мереж як середовища цифрової комунікації; 2) визначити сутність поняття вербальна агресія та особливості її мовної репрезентації; 3) проаналізувати комунікативні стратегії і тактики сугестивного впливу в умовах ІПСО; 4) виявити семантичні механізми маніпулятивності в агресивному медіаконтенті; 5) дослідити роль мультимодальності в посиленні комунікативного впливу; 6) обґрунтувати можливості асоціативного експерименту як інструменту аналізу сприйняття вербальної агресії.

Предмет та об'єкт дослідження. Об'єкт дослідження – вербальна агресія в медіадискурсі соціальних мереж як засіб реалізації комунікативного та сугестивного впливу в умовах інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Предмет дослідження – комунікативні тактики сугестивного впливу, семантичні та прагматичні засоби реалізації вербальної агресії в медіадискурсі соціальних мереж в умовах інформаційно-психологічних операцій (ІПСО).

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних лінгвістичних методів, застосування яких дало змогу всебічно проаналізувати функціонування вербальної агресії в медіадискурсі соціальних мереж. Основний метод дослідження – дискурс-аналіз**,** що дозволив виявити прагматичні характеристики комунікації в соціальних мережах, особливості мовленнєвої взаємодії між адресантом та адресатом, а також способи конструювання агресивних смислів у цифровому середовищі. Для дослідження змістової організації агресивних повідомлень використано семантичний аналіз**,** спрямований на виявлення лексем із негативною конотацією, оцінних конструкцій, мовних маркерів емоційної інтенсифікації та засобів формування негативного образу об'єкта комунікативного впливу. Застосування прагмалінгвістичного аналізу дало змогу визначити комунікативні наміри адресанта, типи мовленнєвого впливу, механізми реалізації маніпулятивних стратегій у цифровій комунікації. Особливу роль у дослідженні відіграє асоціативний експеримент, який уможливлює виявлення когнітивних і емоційних реакцій адресатів на вербально агресивні стимули. Метод асоціативного експерименту сприяє встановленню прихованих смислових зв'язків, визначенню домінантних інтерпретаційних моделей та оцінці рівня сугестивного впливу повідомлень. Крім того, використано елементи мультимодального аналізу, що дозволяють дослідити взаємодію вербального компоненту з візуальними засобами (зображеннями, мемами, символами, емодзі, відеофрагментами), які посилюють емоційний та маніпулятивний потенціал повідомлень. У сучасному мовознавстві вербальна агресія розглядається як форма комунікативної поведінки, що реалізується через використання мовних засобів із негативною емоційною та оцінною конотацією, спрямованих на дискредитацію, психологічний тиск, приниження або дестабілізацію емоційного стану адресата. У медіапросторі соціальних

мереж вербальна агресія набуває особливого характеру, оскільки цифрове середовище створює умови для швидкого поширення конфліктного контенту та його масштабного відтворення. Емпіричну базу дослідження становлять анонімізовані фрагменти комунікації користувачів соціальних мереж, відібрані методом цілеспрямованої вибірки за критерієм наявності маркерів вербальної агресії, маніпулятивності та сугестивного впливу. Матеріал відображає типові дискурсивні практики цифрової комунікації в умовах інформаційно-психологічних операцій (ІПСО).

Виклад основного матеріалу. Проблема вербальної агресії посідає важливе місце у сучасних лінгвістичних дослідженнях, оскільки пов'язана з вивченням конфліктної комунікації, мовної маніпуляції та прагматики впливу. У працях українських і зарубіжних дослідників вербальна агресія трактується як форма мовленнєвої поведінки, що спрямована на психологічний тиск, дискредитацію співрозмовника, формування негативної оцінності або стимулювання конфліктного сприйняття інформації. Питання вербальної агресії, трасформацію ведення воєн сучасного типу, конфліктної комунікативної повідінки агентів цифрового середовища, вербальні вияви агресії в соціальних мережах, причини виникнення мовленнєвої агресії, мотиви, що провокують вербальну агресію, досліджували О. Дзьобань, В. Пилипчук, Л. Чорна, І. Танасійчук, В. Курило, О. Караман, В. Степаненко, Л. Завальська, О. Панфілов, Н. Капустіна, Н. Кондратенко, Н. Кутуза, Д. Тельпіс, Н. Кухар, В. Гандзюк, Г. Вусик та ін. Н. Кондратенко досліджувала вербальну агресію в соціальних мережах, інвективи, конфліктне спілкування та опозицію «свій – чужий». Л. Завальська досліджувала лексичні засоби вербальної агресії в соціальних мережах на матеріалі Facebook і Twitter, зокрема інвективи, стилістично знижену лексику, жаргонізми, антропоніми [2], Г. Вусик – вираження мовленнєвої агресії в українських масмедіа під час російсько-української війни [1], Н. Єльнікова – вербальну агресію в українськомовному медіадискурсі: лексико-семантичний аспект [3], В. Курило, О. Караман, В. Степаненко – сугестію і контрсугестію крізь призму критичного мислення в інформаційно-психологічному вимірі війни [4], Н. Кутуза, Д. Тельпіс –дезінформацію як складника ІПСО в мегадискурсі, зокрема її маніпулятивний потенціал в умовах російсько-української війни [5; 6], Н. Кухар – вербальні вияви агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей) [7], М. Малишева – опис лексико-семантичних засобів вираження вербальної агресії в сучасному українськомовному мережевому дискурсі, а саме в соціальній мережі Facebook [8]. У межах медіалінгвістики та дискурсології особливу увагу приділено специфіці медіадискурсу як динамічного середовища продукування смислів, де мовні засоби нерідко використовуються для реалізації маніпулятивного впливу. Соціальні мережі істотно змінили характер масової комунікації, перетворивши адресата на активного співучасника інформаційного процесу. Це сприяло зростанню рівня емоційності, поляризації та агресивності цифрової комунікації.

Концепція сугестивності в лінгвістиці пов'язується зі здатністю мовних одиниць і дискурсивних практик здійснювати прихований психологічний вплив на адресата, формуючи необхідні когнітивні установки. У цьому контексті особливого значення набувають комунікативні стратегії та тактики, які визначають способи досягнення прагматичної мети комунікації. У межах ІПСО такі стратегії можуть реалізовуватися через систематичне використання вербальної агресії як засобу емоційного зараження, нав'язування оцінних моделей і створення інформаційної напруги. У контексті інформаційно-психологічного виміру війни науковці визначають такі основні пропагандистські прийоми введення в оману, в основу яких покладено сугестивний і маніпулятивний вплив: 1) відволікання уваги від важливих проблем і суспільно значущих рішень; 2) модель «проблема – реакція – рішення», що передбачає штучне створення проблеми, розрахованої на виклик певної реакції серед населення, а також формування суспільного запиту на її «розв'язання»; 3) поступовість упровадження та нав'язування певних ідей, оцінок або моделей поведінки; 4) відстрочення виконання, тобто отримання згоди громадян на реалізацію завдання в майбутньому; 5) інфантилізація населення, використання інфантильних мовних конструкцій у пропагандистських

виступах і повідомленнях; 6) вплив на емоції, що передбачає використання емоційного чинника для блокування здатності до раціонального аналізу подій, упровадження в масову свідомість певних думок, бажань, страхів і побоювань, а також формування стійких моделей поведінки; 7) просування моделі посередності, спрямоване на зниження критичності сприйняття інформації та суспільних стандартів оцінювання; 8) культивація почуття провини, що сприяє формуванню емоційної залежності адресата від нав'язаних оцінок і моделей інтерпретації дійсності; 9) формування нездатності розпізнавати прийоми маніпулятивного впливу, спрямоване на те, щоб люди не усвідомлювали механізмів управління їхньою поведінкою, переконаннями та емоційними реакціями.

Окрему групу пропагандистських прийомів, характерних для російського інформаційного впливу, становлять: 1) дегуманізація ворога – позбавлення представників певної соціальної або національної групи людських характеристик; 2) конспірологізація інформаційного простору – пояснення складних суспільно-політичних процесів через змовницькі моделі та пошук прихованого суб'єкта впливу; 3) використання псевдоекспертів (фейкових експертів) для створення ілюзії достовірності та авторитетності пропагандистських повідомлень; 4) конструювання наративу про «братні народи», що використовується для заперечення суб'єктності українського народу та виправдання втручання у внутрішні справи України; 5) «переписування історії», маніпулятивна інтерпретація або селективне представлення історичних подій з метою легітимації сучасних політичних наративів; 6) репрезентація малих або випадкових подій як суспільних тенденцій, що створює викривлене уявлення про масштаби та характер певного явища; 7) імітація опозиційності, що полягає у створенні видимості плюралізму думок за умови збереження спільної системи пропагандистських смислів і наративів [9]. Соціальні мережі – ідеальна платформа для розповсюдження вербальної агресії під час віртуального спілкування, а анонімність спонукає до її вираження, коли «в реальному житті деструктивна поведінка людини не мала б свого вираження» [10].

Аналіз емпіричного матеріалу засвідчив, що вербальна агресія в соціальних мережах системно реалізується через комплекс комунікативних тактик, серед яких домінують дискредитація, дегуманізація, поляризація та емоційне зараження. У межах ІПСО зазначені тактики функціонують як інструменти сугестивного впливу, спрямованого на модифікацію когнітивних і емоційних установок адресата. Мультимодальні засоби комунікації додатково підсилюють маніпулятивний потенціал повідомлень, забезпечуючи їхню високу вірусність та емоційну заразливість. На відміну від традиційного медіадискурсу, комунікація в соціальних мережах характеризується високою інтерактивністю, фрагментарністю, оперативністю та гібридністю жанрів. Коментарі, дописи, короткі повідомлення, реакції, меми та візуальні тексти формують складну систему комунікативних практик, у межах якої агресія часто виступає способом привернення уваги, мобілізації аудиторії або нав'язування певної інтерпретації подій. У процесі аналізу застосовано дискурс-аналіз, семантичний і прагматичний аналіз, а також елементи мультимодального підходу для врахування взаємодії вербальних і невербальних засобів комунікації. Особливу увагу приділено виявленню комунікативних стратегій (дискредитація, поляризація, емоційне зараження) та тактик їхньої реалізації в медіадискурсі соціальних мереж. 1. Тактика дискредитації. Приклад 1. Коли структура втратила довіру. У фрагменті реалізується стратегія знецінення діяльності об'єкта. Формується стійкий негативний образ із високим сугестивним потенціалом. Приклад 2. Нічого нового, тільки маніпуляції. Використано тактику тотального знецінення через лексеми «нічого нового», «маніпуляції», що створюють ефект повторюваної неефективності та дискредитують комунікатора. 2. Тактика дегуманізації. Приклад 3. Вони не люди, а механізм пропаганди, який працює без зупинки. Реалізується повне зняття людських характеристик через метафоричну номінацію «механізм», що сприяє емоційному відчуженню, зниженню емпатії. Приклад 4. Це не громадяни, а біомаса, яка не здатна мислити самостійно. У цьому випадку спостерігається дегуманізаційна метафорика та узагальнення, що формує образ знеособленої маси, позбавленої індивідуальності. 3. Тактика поляризації (ІПСО-риторика «свій – чужий»). Приклад 5. Створюється чітка бінарна опозиція

«свій / чужий», типовий інструмент поляризаційного дискурсу в ІПСО. Приклад 6. Або ти з нами, або ти проти нас – третього варіанту не існує. Використано тактику примусової альтернативи, що виключає нейтральну позицію, підсилює сугестивний тиск. 4. Тактика емоційного зараження (агресивна сугестія). Приклад 7. Скільки ще можна терпіти цей хаос і приниження?! Поєднання окличних конструкцій, риторичного запитання та емодзі формує високий рівень емоційної напруги. Мультимодальний компонент підсилює ефект емоційного зараження та знижує критичну інтерпретацію повідомлення.

У структурі медіадискурсу соціальних мереж вербальна агресія реалізується на різних мовних рівнях: 1. Лексико-семантичний рівень. Вербальна агресія виявляється через використання інвективної лексики, негативно маркованих номінацій, ярликів, стилістично знижених одиниць, саркастичних конструкцій та лексем із виразним оцінним компонентом. Такі мовні засоби формують негативний образ об'єкта повідомлення та сприяють емоційному програмуванню реципієнта. 2. Синтаксичний рівень. Сугестивний потенціал агресивного повідомлення посилюється за рахунок риторичних запитань, окличних конструкцій, повторів, сегментованих висловлень, парцеляції, коротких імперативних структур. Вони створюють ефект категоричності, емоційної напруги й терміновості. 3. Прагматичний рівень. Агресивне висловлення функціонує як інструмент впливу на когнітивну сферу адресата через нав'язування оцінки, емоційне зараження або стимулювання конфліктної інтерпретації інформації.

Таким чином, в умовах ІПСО вербальна агресія часто набуває ознак цілеспрямованої комунікативної технології, де мовна експресія використовується для досягнення стратегічних інформаційних цілей: дестабілізації емоційного стану суспільства, поляризації соціальних груп, підриву довіри до інституцій та посилення стану невизначеності.

У межах медіадискурсу соціальних мереж комунікативний вплив реалізується через систему стратегій і тактик, спрямованих на модифікацію переконань, оцінок і поведінкових моделей адресата. Комунікативна стратегія розглядається як загальний план мовленнєвої поведінки, спрямований на досягнення певної прагматичної мети, тоді як комунікативна тактика становить конкретний мовний спосіб реалізації цієї стратегії.

У процесі реалізації ІПСО особливого значення набувають такі комунікативні стратегії: 1. Стратегія дискредитації спрямована на підрив авторитету соціальної групи, особи або інституції через використання негативних характеристик, мовних кліше, сарказму, гіперболізації недоліків та створення стійких негативних асоціацій. Основні тактики: навішування ярликів, негативна номінація, персоніфіковане знецінення, емоційне висміювання. 2. Стратегія поляризації. Передбачає формування бінарної моделі сприйняття дійсності («свій – чужий», «правильний – неправильний»), що сприяє посиленню соціальної конфронтації. Реалізується через: протиставлення, узагальнення, створення образу ворога, семантичне спрощення. 3. Стратегія емоційного зараження базується на передачі сильних емоційних реакцій через агресивно марковані мовні одиниці, що стимулюють страх, гнів, тривогу, ненависть або паніку.

Тактики: драматизація, емоційне нагнітання, повторювання тригерних слів, використання шокового контенту. Одна з основних характеристик сучасного медіадискурсу соціальних мереж – мультимодальність, що передбачає поєднання різних семіотичних ресурсів у межах одного комунікативного повідомлення. У цифровому середовищі мовний контент функціонує не ізольовано, а у взаємодії з візуальними, графічними, аудіальними та символічними компонентами, які підсилюють прагматичний ефект повідомлення та сприяють реалізації комунікативного впливу.

У контексті вербальної агресії мультимодальність виконує функцію інтенсифікації сугестивного потенціалу, оскільки емоційно забарвлений текст супроводжується образами, що стимулюють миттєву емоційну реакцію адресата. Особливого значення в соціальних мережах набувають: 1) меми, які через гумор, сарказм та інтертекстуальні зв'язки спрощують складні політичні чи соціальні явища, формуючи стійкі асоціативні моделі; 2) емодзі та графічні маркери, що підсилюють оцінність повідомлення та задають бажану емоційну інтерпретацію; 3) відеофрагменти й короткі візуальні повідомлення, які створюють ефект достовірності та емоційної залученості; 4) візуальна символіка, що актуалізує

архетипні образи страху, небезпеки, героїзації або загрози. Мультимодальний формат значно підвищує ефективність ІПСО, оскільки адресат отримує повідомлення одночасно через кілька каналів сприйняття. Така синхронізація тексту й візуального компоненту знижує рівень критичного аналізу інформації та посилює механізми навіювання. Унаслідок цього вербальна агресія перестає функціонувати виключно як мовне явище й перетворюється на комплексний медіакомунікативний інструмент впливу, де слово, образ та емоційний тригер формують єдиний сугестивний комплекс.

Для виявлення особливостей сприйняття агресивного медіаконтенту доцільне застосування асоціативного експерименту, який дозволяє простежити характер когнітивних і емоційних реакцій реципієнтів на певні мовні стимули. У межах дослідження умовною моделлю експерименту може бути використання стимулів, що активно функціонують у медіадискурсі соціальних мереж в умовах інформаційного протистояння. Респондентам пропонуються слова-стимули, пов'язані з агресивною комунікацією (загроза, ворог, зрада, небезпека, паніка, пропаганда, агресія, маніпуляція), після чого фіксуються їхні перші асоціативні реакції.

Аналіз отриманих асоціацій дозволяє встановити декілька закономірностей: 1) агресивно марковані слова активізують емоційні асоціативні поля, у яких домінують лексеми негативної конотації: страх, ненависть, небезпека, тривога, недовіра, злість. Це свідчить про високий емоційний потенціал мовних стимулів; 2) виявляється ефект семантичного програмування, коли реакції респондентів відтворюють суспільно поширені інтерпретаційні моделі, сформовані через масову медіакомунікацію; 3) результати асоціативного експерименту демонструють, що вербальна агресія часто сприймається не як конфліктна форма комунікації, а як нормалізований спосіб соціальної взаємодії, що свідчить про поступову адаптацію аудиторії до агресивного дискурсу. Характерно, що в умовах ІПСО асоціативні зв'язки можуть свідомо конструюватися через повторення однакових мовних моделей, ключових слів та оцінних формулювань. Регулярна репрезентація певних мовних конструкцій сприяє формуванню стійких когнітивних сценаріїв, які надалі визначають інтерпретацію інформації адресатом.

Таким чином, асоціативний експеримент – ефективний інструмент дослідження сугестивності, оскільки дає змогу виявити приховані механізми мовного впливу, специфіку когнітивної реакції та ступінь закріплення маніпулятивних моделей у свідомості аудиторії.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що вербальна агресія в медіадискурсі соціальних мереж – складне багаторівневе явище, яке функціонує не лише як спосіб емоційної експресії, а й як ефективний механізм комунікативного впливу. В умовах цифрової комунікації агресивні мовні практики стають важливим інструментом формування оцінок, переконань і моделей соціального сприйняття. Установлено, що в умовах інформаційно-психологічних операцій вербальна агресія виконує переважно маніпулятивну та сугестивну функції, реалізуючись через систему комунікативних стратегій і тактик. Найбільш поширеними виявилися стратегії дискредитації, поляризації та емоційного зараження, які реалізуються через мовні тактики навішування ярликів, створення образу ворога, драматизації та негативної номінації. З'ясовано, що семантика вербальної агресії формується через негативно конотовану лексику, експресивні синтаксичні конструкції, повторюваність тригерних мовних елементів та оцінну категоризацію дійсності. Це забезпечує високий рівень сугестивності повідомлень і сприяє емоційному програмуванню адресата. Доведено, що мультимодальність медіадискурсу соціальних мереж значно посилює вплив агресивного контенту, оскільки взаємодія текстових, візуальних та символічних компонентів підвищує рівень емоційного залучення аудиторії та знижує критичність сприйняття інформації. Визначено, що асоціативний експеримент – продуктивний метод дослідження вербальної агресії, оскільки дозволяє виявити приховані когнітивні механізми сугестивного впливу, простежити формування асоціативних полів та визначити ступінь закріплення маніпулятивних наративів у масовій свідомості.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в поглибленому аналізі мультимодальних механізмів агресивної комунікації, вивченні специфіки мовної репрезентації

ІПСО в українському сегменті соціальних мереж, у проведенні емпіричних асоціативних експериментів із залученням різних вікових і соціальних груп респондентів.

Конфлікт інтересів: автор є членом редакційної колегії журналу. Для забезпечення незалежності редакційного процесу рукопис розглядався редактором, який не мав конфлікту інтересів з автором. Автор не брав участі у відборі рецензентів, процесі рецензування та прийнятті рішення щодо публікації статті. Рукопис пройшов стандартну процедуру подвійного сліпого рецензування.

Література

1. Вусик Г. Л. Вираження мовленнєвої агресії в українських масмедіа під час російсько-української війни. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство*). № 17, 2022. С. 23–27.
2. Завальська Л. В. Лексичні засоби вираження вербальної агресії в соціальних мережах (на матеріалі коментарів у Facebook і Twitter на сторінках П. Порошенка і В. Зеленського). *Записки з українського мовознавства*. 2023. Випуск 30. С. 316–325. https://doi.org/10.18524/2414-0627.2023.30.283892
3. Єльнікова Н. І. Вербальна агресія в українськомовному медіадискурсі: лексико-семантичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*. 2025. Випуск 42. Том 1. С. 38–43.
4. Курило В., Караман О., Степаненко В. Сугестія і контрсугестія крізь призму критичного мислення в інформаційно-психологічному вимірі війни. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Випуск 65. Том 2. С. 289–298.
5. Кутуза Н. В. Маніпулятивна функція лінгвоагресивів у мережевому дискурсі. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. № 4. Том 34 (73). С. 14–18.
6. Кутуза Н. В., Тельпіс Д. В. Дезінформація як складник ІПСО в медіадискурсі маніпулятивний аспект (на прикладі російсько-укранської війни періоду повномасштабного вторгнення). *Записки з українського мовознавства*. Одеса, 2023. Випуск 30. С. 282–292. DOI: 10.18524/2414-0627.2023.30.283887.
7. Кухар Н. Вербальні вияви агресії в соціальних мережах (на матеріалі анкетування здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*: збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Фірма Планер». 2023. Випуск 36. С. 99–106.
8. Малишева М. Лексико-семантичні засоби вираження вербальної агресії в соціальній мережі Facebook. *Linguodidactica*. 2023. Випуск 27. С. 143–151. DOI:10.15290/lingdid.2023.27.10
9. Пістунов І. М., Антонюк О. П. Логічні та статистичні основи критичного мислення: навч. посіб. Дніпро : НТУ «ДП», 2019. 177 с.
10. Чорна Л. В., Танасійчук І. М. Вербальна агресія: філософський аналіз. *Вісник гуманітарних наук.* 2025. № 9. https://doi.org/10.5281/zenodo.16750237

REFERENCES

1. Vusyk, H. L. (2022). Vyrazhennia movlennievoi ahresii v ukrainskykh masmedia pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny [Expression of speech aggression in Ukrainian mass media during the Russian-Ukrainian war]. Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Seriia: Filolohichni nauky (movoznavstvo), 17, 23–27 [in Ukrainian].
2. Zavalska, L. V. (2023). Leksychni zasoby vyrazhennia verbalnoi ahresii v sotsialnykh merezhakh (na materiali komentariv u Facebook i Twitter na storinkakh P. Poroshenka i V. Zelenskoho) [Lexical means of expressing verbal aggression in social networks (based on comments on Facebook and Twitter pages of P. Poroshenko and V. Zelenskyi)]. Zapysky z ukrainskoho movoznavstva, 30, 316–325 [in Ukrainian].
3. Yelnikova, N. I. (2025). Verbalna ahresiia v ukrainskomovnomu mediadyskursi: leksyko-semantychnyi aspekt [Verbal aggression in Ukrainian-language media discourse: Lexical and semantic aspect]. Zakarpatski filolohichni studii, 42(1), 38–43 [in Ukrainian].
4. Kurylo, V., Karaman, O., & Stepanenko, V. (2023). Suhestiia i kontrsuhestiia kriz pryzmu krytychnoho myslennia v informatsiino-psykholohichnomu vymiri viiny [Suggestion and counter-suggestion through the prism of critical thinking in the information-psychological dimension of war]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 65(2), 289–298 [in Ukrainian].
5. Kutuza, N. V. (2023). Manipuliatyvna funktsiia linhvoahresyviv u merezhevomu dyskursi [The manipulative function of linguoaggressives in network discourse]. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka, 34(73) (4), 14–18 [in Ukrainian].
6. Kutuza, N. V., & Telpis, D. V. (2023). Dezinformatsiia yak skladnyk IPSO v mediadyskursi: manipuliatyvnyi aspekt (na prykladi rosiisko-ukrainskoi viiny periodu povnomasshtabnoho vtorhnennia) [Disinformation as

a component of information and psychological special operations (IPSO) in media discourse: The manipulative aspect (based on the Russian-Ukrainian war during the period of full-scale invasion)]. Zapysky z ukrainskoho movoznavstva, 30, 282–292 [in Ukrainian].
7. Kukhar, N. (2023). Verbalni vyiavy ahresii v sotsialnykh merezhakh (na materiali anketuvannia zdobuvachiv vyshchoi osvity pedahohichnykh spetsialnostei) [Verbal manifestations of aggression in social networks (based on a survey of higher education students majoring in pedagogical specialties)]. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznavstvo), 36, 99–106 [in Ukrainian].
8. Malysheva, M. (2023). Leksyko-semantychni zasoby vyrazhennia verbalnoi ahresii v sotsialnii merezhi Facebook [Lexical and semantic means of expressing verbal aggression in the social network Facebook]. Linguodidactica, 27, 143–151 [in Ukrainian].
9. Pistunov, I. M., & Antoniuk, O. P. (2019). Lohichni ta statystychni osnovy krytychnoho myslennia [Logical and statistical foundations of critical thinking]. 2019. 177 p. [in Ukrainian].
10. Chorna, L. V., & Tanasiichuk, I. M. (2025). Verbalna ahresiia: filosofskyi analiz [Verbal aggression: Philosophical analysis]. Visnyk humanitarnykh nauk, 9 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

УДК 378.147:811.111'243:351.74
DOI https://doi.org/10.32782/bsps-2026.11.26

АКСІОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ» У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІЗ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вікторія Сікорська
старший викладач кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ
вул. Успенська, 1, м. Одеса, Україна
orcid.org/0000-0003-3392-7518
e-mail:antufyeva2912@ukr.net

Анотація. *У статті досліджено аксіологічний потенціал змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» у підготовці фахівців із правоохоронної діяльності. Метою дослідження є визначення ціннісного ресурсу професійно орієнтованого іншомовного матеріалу, виокремлення його домінант та обґрунтування способів дидактичної актуалізації. Аксіологічний потенціал визначено як сукупність можливостей змісту дисципліни для репрезентації, осмислення та актуалізації суспільно й професійно значущих цінностей у процесі іншомовної професійної комунікації. У його структурі виокремлено загальнолюдський, правовий, професійно-етичний і соціокомунікативний компоненти. Встановлено, що ціннісні смисли реалізуються на лексико-семантичному, текстовому, ситуативно-комунікативному та соціокультурному рівнях. Аналіз професійно орієнтованих навчальних матеріалів виявив домінанти законності, справедливості, людської гідності, неупередженості, доброчесності, відповідальності, толерантності, конфіденційності, точності та суспільної довіри. Розмежовано аксіологічний потенціал як властивість змісту та аксіологічну актуалізацію як механізм його дидактичної реалізації. Обґрунтовано градуальний характер аксіологічного потенціалу від номінації цінності до її використання як орієнтира професійно-комунікативної дії. Запропоновано тривимірну модель, що інтегрує ціннісний, репрезентаційний і діяльнісний виміри у взаємозв'язку «цінність → форма репрезентації → професійно-комунікативна дія». Доведено, що аксіологізація ІМПС не потребує введення окремого виховного компонента, а передбачає виявлення й актуалізацію ціннісних смислів, уже закладених у професійній тематиці, текстах і ситуаціях іншомовної комунікації.*

Ключові слова: *аксіологічний потенціал, аксіологізація, іноземна мова професійного спрямування, правоохоронна діяльність, професійно орієнтований зміст, професійна комунікація, ціннісні орієнтації, іншомовна професійна підготовка.*

AXIOLOGICAL POTENTIAL OF THE CONTENT OF THE COURSE «FOREIGN LANGUAGE FOR PROFESSIONAL PURPOSES» IN THE TRAINING OF LAW ENFORCEMENT PROFESSIONALS

Viktoriia Sikorska
Senior Lecturer at the Department of Language Training
Odesa State University of Internal Affairs,
Uspenska Str., 1, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3392-7518
e-mail: antufyeva2912@ukr.net

Abstract. *The article examines the axiological potential of the content of the course English for Specific Purposes in the training of law enforcement professionals. The study aims to identify the value-based potential of professionally oriented foreign-language materials, determine their dominant values, and substantiate approaches to their didactic actualization. Axiological potential is defined as the set of opportunities provided by course content for representing, comprehending, and actualizing socially and professionally significant*

© В. Сікорська, 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

values in foreign-language professional communication. Its structure comprises four interrelated components: universal human, legal, professional-ethical, and socio-communicative. Value meanings are shown to be represented at the lexical-semantic, textual, situational-communicative, and sociocultural levels. The analysis of professionally oriented teaching materials revealed such dominant values as legality, justice, human dignity, impartiality, integrity, responsibility, tolerance, confidentiality, accuracy, and public trust. A distinction is made between axiological potential as an inherent property of content and axiological actualization as a mechanism for its didactic implementation. The gradual nature of axiological potential is substantiated, ranging from the nomination of a value to its use as a guideline for professional and communicative action. A three-dimensional model integrating the value-based, representational, and activity-based dimensions is proposed through the relationship "value → form of representation → professional-communicative action." It is argued that the axiologization of ESP does not require the introduction of a separate educational component but involves identifying and actualizing value meanings already embedded in professional topics, texts, and situations of foreign-language communication.

Key words: *axiological potential, axiologization, English for Specific Purposes, law enforcement, professionally oriented content, professional communication, value orientations, foreign-language professional training.*

Постановка проблеми. Сучасна професійна підготовка фахівців із правоохоронної діяльності передбачає формування не лише системи фахових знань і практичних умінь, а й ціннісних орієнтацій, що визначають ставлення майбутнього правоохоронця до людини, права, професійного обов'язку та відповідальності. Специфіка правоохоронної діяльності зумовлює особливу значущість верховенства права, законності, справедливості, людської гідності, рівності, неупередженості, толерантності, доброчесності та відповідальності. У колективній монографії за редакцією Т. Кононенко професійна культура поліцейського розглядається через аксіологічну категорію толерантності, пов'язану з характером професійної взаємодії, сприйняттям соціальних і культурних відмінностей та здатністю до конструктивної комунікації [8]. Доброчесність у структурі аксіологічного «Я» працівника Національної поліції Т. Кононенко визначає як професійно значущу ціннісну характеристику [7]. Отже, ціннісний вимір професійного становлення майбутнього правоохоронця охоплює не лише засвоєння нормативних вимог до професії, а й формування особистісного ставлення до принципів, на яких ґрунтується правоохоронна діяльність.

Аксіологічний складник професійної підготовки не обмежується дисциплінами правового або професійно-етичного циклу. Потенційним середовищем його реалізації є й іншомовна підготовка, оскільки зміст дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» охоплює професійні поняття, ситуації, ролі та моделі комунікативної поведінки. М.-С. Шамсутдинова, досліджуючи ціннісні аспекти мотивації до вивчення іноземних мов, пов'язує ціннісний підхід із гуманізацією іншомовної освіти та особистісним сприйняттям її змісту [17]. У площині професійної іншомовної підготовки правоохоронців О. Мамонова та О. Баланаєва зосереджують увагу на практичному складнику формування іншомовної комунікативної компетентності та необхідності наближення навчальної діяльності до майбутніх професійних ситуацій [9]. Таким чином, сучасні дослідження окреслюють два взаємопов'язані напрями – ціннісну спрямованість іншомовної освіти та професійну контекстуалізацію іншомовної підготовки правоохоронців, однак питання їх інтеграції залишається відкритим.

Професійна комунікація правоохоронця також дедалі частіше розглядається не лише як сукупність мовленнєвих умінь. У колективній монографії С. Цвілюк, О. Мітіної, Ю. Шмаленко, Є. Тягнирядно та ін. комунікативний етикет працівників Національної поліції представлено у зв'язку з нормативністю професійного спілкування та особливостями мовленнєвої поведінки правоохоронця [14]. І. Сковронська, досліджуючи мовленнєву й поведінкову автентичність майбутніх правоохоронців на заняттях з англійської мови, переносить проблему професійної комунікації безпосередньо в площину іншомовної підготовки [11], а в подальшій праці конкретизує мовно-комунікативні орієнтири професійної підготовки правників і правоохоронців [12]. Є. Тягнирядно розглядає культуру усного спілкування як складник професійного образу правоохоронця [13]. Сукупність цих

досліджень засвідчує поступове зміщення уваги від засвоєння професійної лексики до мовленнєвої поведінки суб'єкта правоохоронної діяльності.

Показовою є й трансформація навчально-методичного забезпечення іншомовної підготовки. У методичних вказівках Т. Домброван, О. Мітіної та П. Мельника [6] професійна англійська мова представлена як окремий напрям підготовки здобувачів вищої освіти. Сучасні видання вже демонструють послідовну спеціалізацію змісту відповідно до професійної діяльності правоохоронця. Тритомний навчальний посібник «Англійська мова для правоохоронців» [1–3], «English for Specific Purposes» Я. Черньонкова та Є. Васютинської [16], «Практичний курс англійської мови для працівників правоохоронних органів» за редакцією Н. Побережної [5] та «Практичний курс англійської мови для правоохоронців та юристів» Я. Черньонкова, О. Баланаєвої, Є. Васютинської та ін. [15] орієнтують навчальну діяльність на професійну тематику та типові ситуації фахової комунікації.

Аналіз тематичного наповнення зазначених видань дає підстави звернути увагу на ще одну характеристику професійно орієнтованого іншомовного матеріалу. Теми, пов'язані з діяльністю поліції, правничими професіями, злочином і відповідальністю, правовою допомогою, громадською безпекою, взаємодією з потерпілими та свідками, професійною документацією, не є ціннісно нейтральними. Їх опрацювання потенційно актуалізує категорії законності, справедливості, відповідальності, неупередженості, людської гідності, конфіденційності, поваги та суспільної довіри. Водночас наявність такого змісту в навчальному матеріалі ще не означає його цілеспрямованої аксіологічної реалізації: професійна ситуація може використовуватися винятково для засвоєння термінології чи відпрацювання граматичної конструкції без осмислення закладеної в ній ціннісної проблематики.

Зарубіжні дослідження поліцейської освіти підтверджують доцільність розгляду її змісту в аксіологічному вимірі. K.-H. Lin, A. Sidebottom та R. Wortley досліджували вплив відбору та професійної соціалізації майбутніх поліцейських на ставлення до прав людини, моральне міркування й упередження [19]. У навчально-методичному вимірі цей напрям конкретизовано в «Manual for Police Education on Equality & Non-Discrimination» Ради Європи, де рівність, недискримінація та права людини інтегровані в зміст поліцейської освіти [18]. Отже, професійна підготовка правоохоронця дедалі виразніше осмислюється через взаємозв'язок професійної компетентності та ціннісних засад її реалізації.

Проведений огляд виявляє водночас певну роз'єднаність наявних досліджень. Аксіологічний підхід до іншомовної освіти переважно розглядається в загальнопедагогічному контексті; дослідження професійної культури правоохоронців зосереджуються на професійно-етичних і комунікативних цінностях; праці з методики викладання іноземної мови майбутнім правоохоронцям – на формуванні іншомовної професійної компетентності. Недостатньо з'ясованим залишається питання, який аксіологічний потенціал містить сам зміст дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» та якими засобами цей потенціал може бути актуалізований у підготовці фахівців із правоохоронної діяльності.

Мета статті полягає у визначенні аксіологічного потенціалу змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» у підготовці фахівців із правоохоронної діяльності, виокремленні представлених у професійно орієнтованому іншомовному матеріалі ціннісних домінант та обґрунтуванні способів їх дидактичної актуалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аксіологічний потенціал навчальної дисципліни розуміємо як сукупність закладених у її змісті, комунікативних практиках і способах організації навчальної діяльності можливостей для усвідомлення, осмислення та засвоєння здобувачами освіти суспільно й професійно значущих цінностей. Стосовно дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» такий потенціал зумовлений її інтегративною природою. Іноземна мова постає одночасно об'єктом вивчення, засобом професійної комунікації та інструментом опрацювання фахово значущої інформації. Відповідно, ціннісний зміст може бути представлений не лише безпосередньо в тематиці текстів, а й у професійних ситуаціях, комунікативних ролях, мовленнєвих стратегіях

та моделях поведінки, які опановує здобувач освіти.

Для підготовки майбутнього фахівця із правоохоронної діяльності принципового значення набуває те, про що і в яких професійно-комунікативних обставинах здобувач читає, говорить, дискутує та пише іноземною мовою. Ідентичний мовний матеріал може функціонувати в різному ціннісному контексті. Наприклад, модальні дієслова можуть опрацьовуватися на матеріалі побутових правил або в професійно значущих конструкціях *must respect human rights*, *must not discriminate*, *must act within the law*, *should treat victims with respect*, *must protect confidential information*. У другому випадку засвоєння граматичної моделі одночасно передбачає вербалізацію професійних норм і цінностей. Отже, аксіологічна характеристика іншомовного навчального матеріалу визначається не мовною одиницею як такою, а змістом і ситуацією її професійного функціонування.

Структуру аксіологічного потенціалу дисципліни утворюють чотири взаємопов'язані компоненти: *загальнолюдський* (гідність, свобода, рівність, справедливість, толерантність), *правовий* (верховенство права, законність, права людини, рівність перед законом), *професійно-етичний* (доброчесність, неупередженість, відповідальність, конфіденційність) та *соціокомунікативний* (повага, діалог, деескалація, міжкультурна взаємодія). Їх розмежування є аналітичним, оскільки в професійній комунікації відповідні цінності взаємодіють і визначають вибір мовленнєвої та професійної поведінки.

Аксіологізацію професійно орієнтованого змісту розглядаємо як принцип його організації, за якого ціннісні смисли інтегруються в лексичний, текстовий, комунікативний і діяльнісний складники дисципліни. Введення окремих тем, безпосередньо присвячених цінностям або професійній етиці, при цьому не є обов'язковим, оскільки відповідний потенціал уже закладений у фаховій тематиці, професійних ролях і ситуаціях іншомовної комунікації.

Проведений аналіз дав змогу виокремити два рівні такого змісту. Експліцитний рівень охоплює професійну тематику, термінологію, тексти, ролі та комунікативні ситуації, тоді як імпліцитний представлений закладеними в них ціннісними орієнтирами професійної поведінки. Встановлене співвідношення дає змогу виявляти за зовнішнім тематичним наповненням дисципліни його аксіологічний вимір – законність, справедливість, людську гідність, неупередженість, доброчесність, відповідальність, конфіденційність, толерантність і повагу до прав людини. Блок *Types of Legal Profession* актуалізує професійний обов'язок, відповідальність, справедливість і доброчесність. У матеріалах про діяльність прокурора ці цінності конкретизуються через дотримання прав людини, повагу до людської гідності, неупередженість і недискримінацію, що дає змогу поєднати засвоєння професійної лексики з осмисленням принципів професійної поведінки. У блоці *Typology of Crimes* кримінально-правова термінологія та мовні моделі опису події поєднуються з актуалізацією законності, об'єктивності, відповідальності й дотримання процесуальних прав. Ситуації роботи на місці події та взаємодії зі свідком або потерпілим надають професійно-етичного значення точності інформації, неупередженості та коректності комунікації. Зміст *Legal Advice and Ensuring Safety* актуалізує доступність правової допомоги, конфіденційність, відповідальність і повагу до особи. Проблематика *Public Safety* дає змогу осмислювати співвідношення безпеки і свободи, суспільного порядку і прав особи, правоохоронних повноважень і відповідальності за їх застосування. У блоці *Legal Documents* аксіологічного значення набувають точність, достовірність і відповідальність за зафіксовану інформацію. Отже, ціннісний потенціал професійно орієнтованого змісту виявляється не лише в тематично маркованих матеріалах, а й у мовній діяльності, безпосередньо пов'язаній із виконанням професійних функцій. Результати проведеного аналізу узагальнено в таблиці 1.

Наведене співвіднесення дає змогу встановити закономірність: аксіологічна насиченість професійно орієнтованого змісту зростає в міру переходу від мовної одиниці до професійної ситуації та комунікативної дії. Лексема *impartiality* лише номінує відповідну цінність; текст про неупередженість розкриває її професійний зміст; кейс, у якому здобувач має обрати між альтернативними моделями поведінки, перетворює цю цінність на критерій професійного рішення. Отже, наяв-

Таблиця 1

Ціннісні домінанти професійно орієнтованого змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування»

Змістовий компонент	Ціннісні домінанти	Професійно-комунікативна реалізація
Types of Legal Profession	професійний обов'язок, доброчесність, відповідальність, справедливість	характеристика професійних ролей; обговорення професійних обов'язків; оцінювання моделей поведінки
Prosecutor	законність, людська гідність, права людини, неупередженість, недискримінація	аналіз професійних стандартів; аргументація професійного рішення; дискусія
Typology of Crimes	законність, справедливість, відповідальність	аналіз професійних ситуацій; опис правопорушень; обговорення наслідків протиправних дій
Crime Scene Search	об'єктивність, точність, відповідальність, дотримання процедури	опис місця події; робота з інформацією та доказами; моделювання професійної взаємодії
Legal Advice and Assistance	доступність правової допомоги, повага, відповідальність, конфіденційність	надання правової інформації; пояснення прав і процедур; професійне консультування
Public Safety	безпека, верховенство права, права людини, суспільна довіра	обговорення повноважень поліції; взаємодія з громадою; розв'язання проблемних ситуацій
Опитування свідка / потерпілого	людська гідність, емпатія, толерантність, неупередженість	постановка запитань; активне слухання; вибір коректних мовленнєвих стратегій
Професійна документація	точність, достовірність, відповідальність	складання протоколів, повідомлень та інших професійних текстів

ність ціннісно маркованої лексики або тематики становить лише потенційну передумову аксіологічного впливу.

Розмежовуємо аксіологічний потенціал змісту як наявність професійно значущих ціннісних смислів та аксіологічну актуалізацію як механізм їх осмислення й використання в професійному виборі. Її забезпечують кейси, проблемні обговорення, рольове моделювання та комунікативні симуляції, що поєднують іншомовну діяльність із професійним рішенням.

На лексико-семантичному рівні цінності вербалізують *justice, equality, dignity, integrity, impartiality, accountability, responsibility, confidentiality, fairness, tolerance, trust*, сполуки *human rights, rule of law, equal treatment, professional duty, public trust, presumption of innocence*. Аксіологічного значення в професійному контексті набувають також *protect, respect, prevent, assist, ensure, report, disclose, discriminate, abuse* та конструкції з *must, must not, should, may*.

На текстовому й ситуативно-комунікативному рівнях цінності виявляються через професійні ролі, норми та мовленнєву поведінку. Так, *dignity* і *respect* можуть не називатися безпосередньо, але реалізуватися у способі звертання, постановці запитань і поясненні дій. Особливий аксіологічний потенціал мають ситуації ціннісної напруги, що потребують співвіднесення безпеки і свободи, професійної необхідності й конфіденційності, ефективності дії та поваги до людської гідності.

Водночас аксіологічний потенціал змісту не варто ототожнювати з кількістю ціннісно маркованих понять у навчальному матеріалі. Текст, насичений словами *justice, dignity, equality, responsibility*, може залишатися декларативним, якщо пропонує лише репродуктивне засвоєння інформації. Натомість професійний кейс без прямого називання цінностей може мати значно вищий аксіологічний потенціал, якщо потребує встановлення проблеми, зіставлення можливих дій та аргументованого вибору. Соціокультурний рівень змісту ІМПС розширює аксіологічне поле дисципліни завдяки зверненню до іншомовного професійного дискурсу. Вивчення

англійської мови відкриває доступ до текстів і комунікативних практик, у яких професійні категорії функціонують у різних правових і культурних контекстах. Порівняння мовних способів формулювання прав, обов'язків, професійних стандартів, принципів недискримінації або взаємодії поліції з громадою дає змогу побачити як універсальні, так і культурно зумовлені способи їх дискурсивної реалізації. У цьому полягає специфічна можливість ІМПС, якої не мають дисципліни, орієнтовані винятково на національний професійний дискурс. Міжкультурне зіставлення має виявляти спільне й відмінне в термінології, комунікативних нормах і вербалізації професійних цінностей без механічного перенесення іншомовних правових і соціокультурних моделей.

Аксіологічний потенціал змісту ІМПС реалізується на кількох рівнях: лексико-семантичному, де цінність номінується й концептуалізується; текстовому, де вона включається в систему професійних норм і відносин; ситуативно-комунікативному, де стає орієнтиром професійної поведінки; соціокультурному, де співвідноситься з різними способами її професійного втілення. Такий рух від номінації до професійної дії зумовлює вимоги до відбору змісту ІМПС: поряд із професійною релевантністю важливими є ціннісна насиченість, проблемність, комунікативна перспективність та автентичність навчального матеріалу.

До зазначених характеристик доцільно додати *аксіологічну варіативність* змісту. Навчальний матеріал не повинен зводити професійно-етичну проблематику до очевидного вибору між «правильною» і «неправильною» відповіддю. Значно продуктивнішими є ситуації, у яких необхідно встановити, яка з кількох правомірних або комунікативно можливих дій найповніше відповідає сукупності професійних цінностей у конкретних обставинах. Варіативність створює простір для аргументації іноземною мовою і водночас запобігає перетворенню аксіологічного компонента на декларативне відтворення наперед заданих формул.

Важливою характеристикою є також *професійна персоніфікованість* змісту. Цінність набуває практичного смислу тоді, коли співвідноситься з конкретним суб'єктом професійної діяльності та його рішенням. Загальне твердження *Police officers must respect human dignity* фіксує нормативний принцип, тоді як ситуація, у якій здобувач має сформулювати звернення до агресивного, наляканого або дезорієнтованого співрозмовника, переводить цей принцип у площину професійної мовленнєвої дії. Отже, потенціал змісту зростає за умови переходу від абстрактного опису цінності до її реалізації суб'єктом у конкретних обставинах.

Професійно орієнтований матеріал може бути диференційований за ступенем аксіологічного потенціалу. Початковий рівень становить ціннісно маркована лексика, у текстах цінності постають як принципи й норми професійної діяльності, а в комунікативних ситуаціях визначають вибір мовленнєвої стратегії. Найвищий ступінь властивий проблемним ситуаціям, що потребують співвіднесення кількох ціннісних орієнтирів, вибору моделі поведінки та аргументації рішення іноземною мовою. Ця градація відображає ускладнення способів осмислення цінностей – від номінації до використання як орієнтирів професійно-комунікативної діяльності.

Реалізація аксіологічного потенціалу має відповідати предметній специфіці ІМПС. Дисципліна не замінює професійну етику чи правничу підготовку, а створює іншомовне професійне середовище, у якому цінності функціонують як орієнтири комунікації. Предметом навчальної роботи стають аргументованість професійної позиції, коректність іншомовних засобів, розпізнавання ціннісної складової ситуації та співвіднесення комунікативного рішення з професійними нормами.

Аксіологічний потенціал ІМПС реалізується не через додавання окремого «виховного» компонента, а через організацію професійно орієнтованого змісту за послідовністю: лексична одиниця → професійне поняття → текст → комунікативна ситуація → професійне рішення → ціннісні підстави вибору. Це дає змогу зберегти предметну спрямованість дисципліни й реалізувати її аксіологічний ресурс.

Узагальнення результатів аналізу дає підстави представити аксіологічний потенціал змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» у вигляді моделі, що поєднує ціннісний, репрезентаційний і діяльнісний виміри. Ціннісний вимір охоплює чотири

встановлені компоненти – загальнолюдський, правовий, професійно-етичний і соціокомунікативний – та визначає, *які цінності* можуть бути актуалізовані в іншомовній професійній підготовці. Репрезентаційний вимір відображає, *де і в якій формі* вони представлені, охоплюючи лексико-семантичний, текстовий, ситуативно-комунікативний і соціокультурний рівні змісту. Діяльнісний вимір характеризує, *що здобувач робить із цим змістом*: розпізнає ціннісний смисл, інтерпретує його в професійному контексті, співвідносить альтернативні моделі поведінки, обирає комунікативну стратегію та аргументує професійне рішення іноземною мовою.

Взаємодія трьох вимірів пояснює варіативність аксіологічного потенціалу однакового за тематикою навчального матеріалу. Професійна цінність може бути представлена лексемою, сформульована як норма в тексті, імпліцитно виявлятися в комунікативній ситуації або виступати критерієм вибору в проблемному кейсі. Відповідно змінюється характер діяльності здобувача – від розуміння значення мовної одиниці до прийняття й іншомовної аргументації професійного рішення. Отже, аксіологічний потенціал змісту визначається взаємозв'язком *«цінність → форма її репрезентації → професійно-комунікативна дія»*, а не самим фактом присутності ціннісно маркованої тематики в навчальній програмі.

На цій підставі аксіологічний потенціал змісту ІМПС доцільно характеризувати за трьома взаємопов'язаними параметрами: *аксіологічною насиченістю*, тобто представленістю суспільно й професійно значущих цінностей; *аксіологічною експлікованістю*, що відображає спосіб їх репрезентації від прямої номінації до імпліцитного смислу професійної ситуації; *аксіологічною актуалізованістю*, яка визначається можливістю залучення цінності до інтерпретації, комунікативного вибору й аргументації професійного рішення. Зазначені параметри дозволяють аналізувати конкретний текст, тематичний блок, професійний кейс або навчальне видання з погляду не лише мовної та фахової релевантності, а й закладеного в ньому ціннісного ресурсу.

Висновки. У результаті дослідження аксіологічний потенціал змісту дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» визначено як сукупність можливостей професійно орієнтованого іншомовного матеріалу для репрезентації, осмислення та актуалізації суспільно й професійно значущих цінностей. У його структурі виокремлено загальнолюдський, правовий, професійно-етичний і соціокомунікативний компоненти, що реалізуються на лексико-семантичному, текстовому, ситуативно-комунікативному та соціокультурному рівнях змісту. Аналіз професійно орієнтованих навчальних матеріалів виявив ціннісні домінанти, пов'язані із законністю, справедливістю, людською гідністю, неупередженістю, доброчесністю, відповідальністю, толерантністю, конфіденційністю, точністю та суспільною довірою. Обґрунтовано розмежування аксіологічного потенціалу як властивості змісту та аксіологічної актуалізації як механізму його дидактичної реалізації. Встановлено градуальний характер такого потенціалу – від номінації цінності до її використання як орієнтира професійно-комунікативної дії. Запропоновано тривимірну модель, що поєднує ціннісний, репрезентаційний і діяльнісний виміри за взаємозв'язком «цінність → форма репрезентації → професійно-комунікативна дія». Запропонована модель не передбачає створення паралельного до мовного окремого аксіологічного змісту. Її основою є виявлення ціннісного виміру в уже наявному професійно орієнтованому матеріалі та визначення можливостей його актуалізації засобами іншомовної діяльності. Для підготовки фахівців із правоохоронної діяльності такий підхід є особливо продуктивним, оскільки професійна комунікація відбувається в нормативно й етично значущому просторі, де мовленнєва дія часто є водночас професійною дією. Аксіологічний потенціал ІМПС у цьому разі виявляється у здатності змісту дисципліни створювати професійно-комунікативні ситуації, у яких іншомовна компетентність реалізується у взаємозв'язку з правовими, професійно-етичними, загальнолюдськими та соціокомунікативними орієнтирами. Перспективним є подальше апробування моделі на ширшому корпусі навчальних матеріалів для спеціальності «Правоохоронна діяльність» та експериментальна перевірка способів актуалізації їх аксіологічного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англійська мова для правоохоронців : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 1 / за заг. ред. І. Г. Галдецької. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 292 с.
2. Англійська мова для правоохоронців : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 2 / за заг. ред. І. Г. Галдецької. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 259 с.
3. Англійська мова для правоохоронців : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 3 / за заг. ред. І. Г. Галдецької. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 247 с.
4. Вербицька Х. І., Головач Т. М., Посохова А. В. Українсько-англійський розмовник для працівників правоохоронних органів = Ukrainian-English Phrasebook for Law Enforcement Officer. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 156 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7473
5. Галенко Ю. П., Декусар Г. Г., Ковалевська О. В., Краснопольський В. Е., Максименко О. В., Олійник О. С., Пакулова Т. В., Побережна Н. О., Сизоненко К. М. Практичний курс англійської мови для працівників правоохоронних органів = English for Law Enforcement : посіб.-практикум / за ред. Н. О. Побережної. 3-тє вид., допов. Дніпро : ДДУВС, 2024. 398 с. URL: https://www.er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/451
6. Домброван Т. І., Мітіна О. М., Мельник П. В. Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Професійна англійська мова» для здобувачів вищої освіти. Одеса : ОНПУ, 2021. 87 с.
7. Кононенко Т. В. Доброчесність у структурі аксіологічного «Я» працівника Національної поліції України. Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика. 2024. № 1 (9). С. 40–43. DOI: https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-8
8. Кононенко Т. В., Аксьонова В. І., Гельбак А. М., Молчанова О. М., Мухіна Г. В., Огаренко Т. А., Симоненко А. А., Цумарєва Н. В., Чорноус О. В., Шамкий Н. Г. Толерантність як аксіологічна основа професійної культури поліцейського : колективна монографія / за заг. ред. Т. В. Кононенко. Київ : Алерта, 2024. 234 с. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/browse/dateissued?scope=7a86d9ac-cc12-44f9-8f25-3bb7df884e79
9. Мамонова О. І., Баланаєва О. В. Упровадження практичного складника в процес формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх правоохоронців. Правовий часопис Донбасу. 2023. № 3 (84). С. 70–75. DOI: https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-84-70-75
10. Про застосування англійської мови в Україні : Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20
11. Сковронська І. Ю. Мовленнєва та поведінкова автентичність майбутніх правоохоронців на заняттях з англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2023. № 59. С. 53–57.
12. Сковронська І. Ю. Мовно-комунікативні орієнтири в професійній підготовці правників і правоохоронців. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2024. № 1. С. 184–190. DOI: https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-1-23. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7349
13. Тягнирядно Є. В. Culture of Oral Communication as a Component of a Positive Image of a Law Enforcement Officer. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2024. № 1 (146). С. 162–166. DOI: https://doi.org/10.24195/2617-6688-2024-1-25
14. Цвілюк С. А., Мітіна О. М., Шмаленко Ю. І., Тягнирядно Є. В., Ростомова Л. М., Тарасенко Л. Б., Драпалюк К. І., Бочевар А. Г., Мельник П. В. Комунікативний етикет працівників Національної поліції : монографія. Одеса : ОДУВС, 2016. 155 с.
15. Черньонков Я. О., Баланаєва О. В., Васютинська Є. А., Мамонова О. І., Снісаренко І. Є. Практичний курс англійської мови для правоохоронців та юристів = English Practical Course for Law Enforcement Officers and Lawyers : навч. посіб. для здобувачів вищої освіти зі спеціальностей 262 «Правоохоронна діяльність» та 081 «Право». Київ : Алерта, 2024. 244 с. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/4084
16. Черньонков Я. О., Васютинська Є. А. English for Specific Purposes: Training Manual for Students and Cadets of Specialty “Law Enforcement Activity”. Kropyvnytskyi : Print Media Pro LLC, 2023. 86 p. URL: https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/2669
17. Шамсутдинова М.-С. Ціннісні аспекти у формуванні мотивації до вивчення іноземних мов у контексті гуманізації української освіти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». 2024. № 21 (89). С. 220–223. URL: https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4094
18. Council of Europe. Manual for Police Education on Equality & Non-Discrimination. Strasbourg : Council of Europe, 2024. URL: https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/no-hate-speech-

cooperation/-/asset_publisher/dm2g4RCpRnLj/content/manual-for-police-education-on-equality-non-discrimination-a-new-resource-for-police-trainers-in-the-western-balkans
19. Lin K.-H., Sidebottom A., Wortley R. Police education and democratic policing in Taiwan: a longitudinal quasi-experimental study of the effects of selection and police socialisation on human rights, moral reasoning and prejudice. Journal of Experimental Criminology. 2024. Vol. 20. P. 787–815. DOI: https://doi.org/10.1007/s11292-023-09560-2
20. Sarsenova A. Professional value orientations of university students in the specialty “Foreign language” (based on the results of a sociological study). The Journal of Psychology and Sociology. 2023. Vol. 84, No.1. P. 10–120. DOI: https://doi.org/10.26577/JPsS.2023.v84.i1.010

REFERENCES

1. Haldetska, I. H. (Ed.). (2023a). Anhliiska mova dlia pravookhorontsiv [English for law enforcement officers] (Pt. 1). Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav.
2. Haldetska, I. H. (Ed.). (2023b). Anhliiska mova dlia pravookhorontsiv [English for law enforcement officers] (Pt. 2). Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav.
3. Haldetska, I. H. (Ed.). (2023c). Anhliiska mova dlia pravookhorontsiv [English for law enforcement officers] (Pt. 3). Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav.
4. Verbytska, Kh. I., Holovach, T. M., & Posokhova, A. V. (2024). Ukrainsko-anhliiskyi rozmovnyk dlia pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv = Ukrainian-English phrasebook for law enforcement officer. LvDUVS. https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7473
5. Halenko, Yu. P., Dekusar, H. H., Kovalevska, O. V., Krasnopolskyi, V. E., Maksymenko, O. V., Oliinyk, O. S., Pakulova, T. V., Poberezhna, N. O., & Syzonenko, K. M. (2024). Praktychnyi kurs anhliiskoi movy dlia pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv = English for law enforcement [Practical English course for law enforcement officers] (N. O. Poberezhna, Ed.; 3rd ed.). DDUVS. https://www.er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/451
6. Dombrovan, T. I., Mitina, O. M., & Melnyk, P. V. (2021). Metodychni vkazivky do praktychnykh zaniat z dystsypliny “Profesiina anhliiska mova” dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity [Methodological guidelines for practical classes in the discipline “Professional English” for higher education students]. ONPU.
7. Kononenko, T. V. (2024). Dobrochesnist u strukturi aksiolohichnoho “Ya” pratsivnyka Natsionalnoi politsii Ukrainy [Integrity in the structure of the axiological self of an employee of the National Police of Ukraine]. Ukrainska Politseistyka: Teoriia, Zakonodavstvo, Praktyka, 1(9), 40–43. https://doi.org/10.32782/2709-9261-2024-1-9-8
8. Kononenko, T. V. (Ed.). (2024). Tolerantnist yak aksiolohichna osnova profesiinoi kultury politseiskoho [Tolerance as an axiological basis of the professional culture of a police officer]. Alerta. https://rep.dnuvs.ukr.education/browse/dateissued?scope=7a86d9ac-cc12-44f9-8f25-3bb7df884e79
9. Mamonova, O. I., & Balanaieva, O. V. (2023). Uprovadzhennia praktychnoho skladnyka v protses formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh pravookhorontsiv [Implementation of the practical component in the process of developing future law enforcement officers’ foreign-language communicative competence]. Pravovyi Chasopys Donbasu, 3(84), 70–75. https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-84-70-75
10. Pro zastosuvannia anhliiskoi movy v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 04.06.2024 № 3760-IX [On the use of the English language in Ukraine: Law of Ukraine No. 3760-IX of June 4, 2024]. (2024). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3760-20
11. Skovronska, I. Yu. (2023). Movlennieva ta povedinkova avtentychnist maibutnikh pravookhorontsiv na zaniattiakh z anhliiskoi movy [Speech and behavioural authenticity of future law enforcement officers in English language classes]. Naukovyi Visnyk Mizhnarodnoho Humanitarnoho Universytetu. Seriia: Filolohiia, 59, 53–57.
12. Skovronska, I. Yu. (2024). Movno-komunikatyvni oriientyry v profesiinii pidhotovtsi pravnykiv i pravookhorontsiv [Language and communication guidelines in the professional training of lawyers and law enforcement officers]. Naukovyi Visnyk Lvivskoho Derzhavnoho Universytetu Vnutrishnikh Sprav. Seriia Yurydychna, 1, 184–190. https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-1-23
13. Tiahnyriadno, Ye. V. (2024). Culture of oral communication as a component of a positive image of a law enforcement officer. Naukovyi Visnyk Pivdennoukrainskoho Natsionalnoho Pedahohichnoho Universytetu imeni K. D. Ushynskoho, 1(146), 162–166. https://doi.org/10.24195/2617-6688-2024-1-25
14. Tsviliuk, S. A., Mitina, O. M., Shmalenko, Yu. I., Tiahnyriadno, Ye. V., Rostomova, L. M., Tarasenko, L. B., Drapaliuk, K. I., Bochevar, A. H., & Melnyk, P. V. (2016). Komunikatyvnyi etyket pratsivnykiv Natsionalnoi politsii [Communicative etiquette of National Police officers]. ODUVS.

15. Chernonkov, Ya. O., Balanaieva, O. V., Vasiutynska, Ye. A., Mamonova, O. I., & Snisarenko, I. Ye. (2024). Praktychnyi kurs anhliiskoi movy dlia pravookhorontsiv ta yurystiv = English practical course for law enforcement officers and lawyers [Practical English course for law enforcement officers and lawyers]. Alerta. https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/4084
16. Chernonkov, Ya. O., & Vasiutynska, Ye. A. (2023). English for specific purposes: Training manual for students and cadets of specialty "Law Enforcement Activity". Print Media Pro LLC. https://rep.dnuvs.ukr.education/handle/123456789/2669
17. Shamsutdinova, M.-S. (2024). Tsinnisni aspekty u formuvanni motyvatsii do vyvchennia inozemnykh mov u konteksti humanizatsii ukrainskoi osvity [Value aspects in developing motivation for foreign language learning in the context of humanisation of Ukrainian education]. Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu "Ostrozka Akademiia". Seriia "Filolohiia", 21(89), 220–223. https://journals.oa.edu.ua/Philology/article/view/4094
18. Council of Europe. (2024). Manual for police education on equality & non-discrimination. Council of Europe. https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/no-hate-speech-cooperation/-/asset_publisher/dm2g4RCpRnLj/content/manual-for-police-education-on-equality-non-discrimination-a-new-resource-for-police-trainers-in-the-western-balkans
19. Lin, K.-H., Sidebottom, A., & Wortley, R. (2024). Police education and democratic policing in Taiwan: A longitudinal quasi-experimental study of the effects of selection and police socialisation on human rights, moral reasoning and prejudice. Journal of Experimental Criminology, 20, 787–815. https://doi.org/10.1007/s11292-023-09560-2
20. Sarsenova, A. (2023). Professional value orientations of university students in the specialty "Foreign language" (based on the results of a sociological study). The Journal of Psychology and Sociology, 84(1), 110–120. https://doi.org/10.26577/JPsS.2023.v84.i1.010

Дата першого надходження статті до видання: 28. 07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 03.11.2026

НОТАТКИ

Науковий журнал

ПРИЧОРНОМОРСЬКІ ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 11, 2026

Коректура • *І. Чудеснова*
Комп'ютерна верстка • *О. Молодецька*

Дата розміщення онлайн: 03.11.2026. Дата друку: 10.11.2026.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 26,97. Зам. № 0926/749
Наклад 100 прим.

Надруковано:
Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК No 7623 від 22.06.2022 р.